

garna i statsanslaget. Under det senast förflutna arbetsåret hade visserligen högskolans egna inkomster varit något högre än under närmast föregående år, i det att elevavgifterna uppgått till 91,695 kronor mot 85,990 kronor under arbetsåret 1926/1927. Det oaktat vore det för högskolan synnerligen angeläget att få åtnjuta statsbidrag i största möjliga utsträckning. Med hänsyn till det statsfinansiella läget ansåge sig styrelsen emellertid icke böra begära högre belopp än det, som senast för löpande budgetår beviljats.

I ett den 28 augusti 1928 över berörda framställning avgivet utlåtande tillstyrker kommerskollegium beviljandet av det äskade statsbidraget.

Kommerskollegium.

Även för budgetåret 1929/1930 lärer understöd av statsmedel böra tillerkännas handelshögskolan i Stockholm. Då nedsättning i det anslagsbelopp, som under de senaste budgetåren utgått till högskolan, icke synes mig böra ifrågasättas, tillstyrker jag alltså, lika med kommerskollegium, att statsbidraget till handelshögskolan för budgetåret 1929/1930 upptages med ett belopp av 40,000 kronor.

Departementschefen.

Vid utbetalningen av statsbidraget torde, liksom förut varit fallet, böra fästas det villkor, att under det läsår, statsbidraget avser, minst 12 friplatser för studerande vid högskolan finnas inrättade.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, under förutsättning att verksamheten vid handelshögskolan i Stockholm fortsättes efter i huvudsak den nu följda plan, såsom bidrag till underhållande av samma skola under läsåret 1929/1930 å riksstaten för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra* anslag av kronor 40,000,

att till handelshögskoleföreningens i Stockholm styrelse utbetalas med hälften under senare halvåret 1929 och återstående hälften under förra halvåret 1930 under villkor, att minst tolv friplatser för studerande vid högskolan komma att finnas inrättade under hela läsåret 1929/1930.

2. **Exportstipendier.** För vart och ett av åren 1897—1908 beviljade riksdagen på extra stat anslag till handelsstipendier. Anslaget utgick med 10,000 kronor för vardera av åren 1897 och 1898, 20,000 kronor för vart och ett av åren 1899—1904 och 30,000 kronor för vart och ett av åren 1905—1908.

[23.]
Exportstipendier.
(extra anslag.)

Med bifall till en av Kungl. Maj:t avlåten proposition anvisade seder-

mera 1908 års riksdag å extra stat för år 1909 tvenne anslag, vartdera å 20,000 kronor, att användas det ena till exportstipendier och det andra till handelsstudiestipendier. Härefter hava för vart och ett av åren 1910—1915 och 1921 ifrågavarande tvenne anslag utgått med enahanda belopp, som anvisats för år 1909. Under åren 1916—1920 utgick anslaget till exportstipendier med vanligt belopp, varemot, till följd av de av världskriget för-anledda säregna förhållandena, anslag till handelsstudiestipendier beviljades allenast för åren 1916 och 1917 och för vartdera av dessa år med endast 10,000 kronor.

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t den 7 januari 1921 av frågan om anslag för år 1922 till uppehållande av stipendieverksamheten biträdde dåvarande chefen för handelsdepartementet en av Sveriges allmänna exportförening gjord och av kommerskollegium tillstyrkt framställning om sammanförande av de båda anslagen till exportstipendier och handelsstudiestipendier till ett anslag, med vilket bägge stipendiatgrupperna skulle tillgodoses, ävensom ett i anslutning härtill av kollegium framlagt förslag till vissa ändringar i de för stipendierna förut gällande bestämmelserna. I avseende å stipendieanslagets belopp, som av föreningen föreslagits höjt till 60,000 kronor, tillstyrkte han, i enlighet med kollegii hemställan, att anslaget upptoges till ett belopp, motsvarande summan av de för år 1921 beviljade båda anslagen, eller till 40,000 kronor. Kungl. Maj:ts framställning avläts i enlighet med vad departementschefen sålunda hemställt.

Mot de av Kungl. Maj:t föreslagna ändrade grunderna för stipendieverksamheten hade riksdagen intet att erinra. Med hänsyn till de förefintliga, relativt stora reservationerna å stipendieanslagen fann sig riksdagen emellertid böra för år 1922 begränsa anslagsbeloppet till 10,000 kronor.

Den 26 september 1921 utfärdade Kungl. Maj:t härefter kungörelse med allmänna bestämmelser för statens exportstipendier och handelsstudiestipendier (nr 636).

På grund av besparingar å anslagen från föregående år äskade Kungl. Maj:t icke för budgetåren 1923/1924 och 1924/1925 något anslag för nu ifrågavarande ändamål. Av behållningen utdelades såsom stipendier för år 1923 ett belopp av 28,700 kronor, därav till exportstipendier 17,500 kronor och till handelsstudiestipendier 11,200 kronor; såsom exportstipendier utdelades för år 1924 20,000 kronor, varemot av besparingsskäl utdelning av handelsstudiestipendier ansågs böra tillsvidare icke ifrågakomma.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har riksdagen sedermera till exportstipendier anvisat för budgetåret 1925/1926 ett extra reservationsanslag av 5,000 kronor, för budgetåret 1926/1927 ett dylikt anslag av 18,000 kronor samt för vartdera av budgetåren 1927/1928 och 1928/1929 ett dylikt anslag av 20,000 kronor. Med användande av dessa medel ävensom tillgängliga behållningar å föregående anslag hava såsom exportstipendier utdelats under år 1925 21,000 kronor, under år 1926 20,100 kronor, under år 1927 20,700 kronor och under år 1928 23,500 kronor.

Efter den under sistnämnda är verkställda utdelningen återstår odisponerat ett belopp av 6,954 kronor 46 öre.

Nu har kommerskollegium i skrivelse den 28 augusti 1928 gjort framställning om beviljande å riksstaten för budgetåret 1929/1930 av ett anslag å 23,000 kronor, avsett att användas uteslutande till utdelning av exportstipendier. Till stöd härför anför kollegium — efter att till en början hava erinrat om vad i saken tidigare förekommit ävensom om sitt i en särskild skrivelse av den 24 augusti 1928 framlagda förslag att av det till fördelning av exportstipendier för år 1928 disponibla beloppet, 30,454 kronor 46 öre, 23,500 kronor måtte tagas i anspråk för ändamålet — bland annat följande:

»Då kommerskollegium nu förehåft frågan om anslag för de i kungörelsen den 26 september 1921 (nr 636) avsedda ändamål för år 1929, har kollegium, i anslutning till sin ståndpunkt uti ovannämnda underdåniga skrivelse den 25 augusti 1927, icke ansett sig böra hemställa om något anslag till handelsstudiestipendier.

*Kommers-
kollegium.*

Däremot finner kollegium det synnerligen angeläget, att anslag beviljas för fortsatt utdelning av exportstipendier, och får kollegium beträffande sina synpunkter i avseende på betydelsen av exportstipendiatverksamheten och sina önskemål beträffande stipendiernas antal och storlek m. m. hänvisa till sina tidigare underdåniga skrivelser i ämnet, särskilt de av den 28 augusti 1923, den 28 augusti 1924 och den 26 augusti 1926. Såsom framgår av kollegii förberörda utlåtande av den 24 innevarande augusti, har genom inträffade omständigheter det till fördelning av stipendier innevarande år disponibla beloppet ökats, så att möjlighet uppstått att utdela tre nya stipendier, varom kollegium även hemställt. Kollegium vill i anslutning härtill ytterligare betona önskvärdheten av att vid nästa stipendieutdelning så stort belopp finnes till förfogande, att dels fem fortsättningsstipendier — det antal som kan komma i fråga — dels ock tre nya stipendier må kunna utdelas. Såsom kollegium ovan påvisat, skulle, under förutsättning att Eders Kungl. Maj:t godkänner kollegii förslag till fördelning av exportstipendier för år 1928, finnas för kommande utdelning besparat ett belopp av 6,954 kronor 46 öre. Med hänsyn härtill skulle ett anslag å kronor 23,000 vara tillräckligt.

På grund av vad sålunda anförts hemställer kollegium, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till exportstipendier för år 1929 å extra stat för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag av 23,000 kronor.»

Det skäl, som föranlett inställande tillsvidare av utdelningen av handelsstudiestipendier, gör sig alltså gällande. Jag finner mig följaktligen icke böra göra någon framställning om anslag till dylika stipendier å 1929/1930 års riksstat.

*Departements-
chefen.*

Vad angår exportstipendiatverksamheten har densamma visat sig vara ett värdefullt medel i arbetet på vidgandet av den svenska industriens avsättningsmöjligheter på främmande marknader. Jag anser därför, att

medel till denna verksamhets upprätthållande bör beredas genom förnyat anslag till exportstipendier å 1929/1930 års riksstat.

På sätt redan omförmålt, förefinnes för närvarande å tidigare beviljade stipendieanslag en behållning av nära 7,000 kronor. Med hänsyn härtill och i betraktande av storleken av de belopp, som under de senaste åren utdelats såsom exportstipendier, anser jag ett anslag å 20,000 kronor för budgetåret 1929/1930 tillfyllest för att under år 1929 stipendier skola kunna utdelas i tillfredsställande omfattning, ehuru väl en sådan minskning i det av kollegium föreslagna beloppet kan komma att föranleda, att antingen respektive fortsättningsstipendier bestämmas att utgå med något sänkta belopp eller ock antalet nya stipendier begränsas till två. Jag förordar alltså, att å riksstaten för budgetåret 1929/1930 för ändamålet äskas ett anslag av 20,000 kronor.

Jag hemställer sålunda, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till exportstipendier, att användas i enlighet med bestämmelserna i kungörelsen den 26 september 1921, nr 636, å riksstaten för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra* reservationsanslag av kronor 20,000.

[24.]

*Statsunder-
stöd till auk-
toriserade
handelskam-
rar i riket.*
(extra anslag.)

3. **Statsunderstöd till auktoriserade handelskamrar i riket.** I anledning av en av Kungl. Maj:t gjord framställning anvisade 1916 års riksdag såsom understöd åt auktoriserade handelskamrar i riket på extra stat för år 1917 ett förslagsanslag å högst 36,000 kronor att utgå med ett belopp av 3,000 kronor till envar handelskammare under de villkor, Kungl. Maj:t i överensstämmelse med av riksdagen angivna grunder kunde komma att föreskriva.

Sedan kommerskollegium avgivit infortrat utlåtande, utfärdade Kungl. Maj:t den 15 december 1916 kungörelse (nr 599) angående auktoriserade handelskammare, varjämte Kungl. Maj:t samma dag fastställde villkor och bestämmelser för åtnjutande av förutnämnda av riksdagen anvisade anslag.

Sedermera har för vart och ett av åren 1918—1922 dylikt anslag utgått med enahanda belopp, som anvisats för år 1917, och har Kungl. Maj:t för anslagens åtnjutande fastställt samma villkor och bestämmelser som de för år 1917 gällande.

För ett vart av åren 1923—1928 har för ändamålet anvisats ett anslag av 24,000 kronor att utgå med 2,000 kronor till envar handelskammare under enahanda villkor som förut men med befogenhet för Kungl. Maj:t att, i fall av behov och efter närmare utredning, något jämka på det av riksdagen dittills vid anslagets beviljande fästade villkoret, att lägsta medlemsavgiften i statsunderstödd handelskammare icke finge överstiga 10 kronor.

I skrivelse den 28 augusti 1928 har kommerskollegium gjort framställning om beredande av anslag åt de auktoriserade handelskamrarna även för år 1929 att utgå med samma belopp som under de senaste åren.

Kommerskollegium.

Ät de auktoriserade handelskamrarna bör enligt min mening fortfarande beredas understöd av statsmedel; och får jag förorda, att anslaget upptages med oförändrat belopp, 24,000 kronor. De för åtnjutande av 1928 års anslag gällande villkor och bestämmelser torde allt fortfarande böra äga tillämpning.

Departementschefen.

Jag hemställer sålunda, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom understöd under år 1929 till auktoriserade handelskamrar i riket, att utgå med ett belopp av 2,000 kronor till envar handelskammare under av mig förordade villkor, å riksstaten för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra* anslag av kronor 24,000.

4. **Statsunderstöd till svenska handelskamrar i utlandet.** Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning anvisade 1920 års riksdag, för beredande av statsunderstöd under år 1921 dels å 15,000 kronor till vardera av de svenska handelskamrarna i London och Paris, dels å 10,000 kronor till var och en av de svenska handelskamrarna i Nordamerikas förenta stater och Schweiz samt svenska föreningens i Petrograd handelskommitté eller den svenska handelskammare, som kunde komma att träda i handelskommitténs ställe, dels ock å 5,000 kronor till svenska handelskammaren i Sydney å extra stat för år 1921 ett förslagsanslag, högst, å 65,000 kronor.

[25.]
Statsunderstöd till svenska handelskamrar i utlandet. (extra anslag.)

För år 1922 höjdes anslagsbeloppet till 67,500 kronor, att utgå med 20,000 kronor till handelskammaren i London, med 15,000 kronor till vardera av handelskamrarna i Paris och Nordamerikas förenta stater, med 10,000 kronor till handelskammaren i Schweiz samt med 7,500 kronor till handelskammaren i Sydney.

För år 1924, liksom för år 1923, utgick statsbidraget med ett till 50,000 kronor nedsatt belopp. Understöd utgick för nämnda år med 17,500 kronor till handelskammaren i London, med 12,500 kronor till vardera av handelskamrarna i Paris och Nordamerikas förenta stater samt med 7,500 kronor till handelskammaren i Sydney.

För vartdera av åren 1925 och 1926 utgick anslagsbeloppet med ett till 52,500 kronor förhöjt belopp. För år 1927 höjdes beloppet ytterligare till 55,000 kronor. Härav utgingo till en var av handelskamrarna i Paris och Nordamerikas förenta stater enahanda belopp som under åren 1923 och 1924 eller 12,500 kronor. Samma understödsbelopp har även för år 1928 anvisats åt dessa båda handelskamrar. Understödet till handelskammaren i London har för åren 1925—1928 utgått med 20,000 kronor eller samma belopp, varmed understödet utgick till kammaren för år 1922. Understödet till handels-

kammaren i Sydney, vilket för vartdera av åren 1925 och 1926 utgått med enahanda belopp som under åren 1922—1924 eller 7,500 kronor, har för vartdera av åren 1927 och 1928 utgjort 10,000 kronor.

Rörande utbetalningen av det av riksdagen för år 1928 till handelskammarna beviljade anslaget har Kungl. Maj:t meddelat föreskrifter genom beslut den 8 juni 1928, varvid stadgats skyldighet för handelskammarna att såväl till chefen för handelsdepartementet som till kommerskollegium avgiva berättelser om institutionernas verksamhet under år 1928 ävensom redogörelser för institutionernas ekonomiska ställning vid utgången av samma år.

Med skrivelse den 28 augusti 1928 har nu kommerskollegium till Kungl. Maj:t överlämnat till kollegium inkomna ansökningar från svenska handelskammarna i Paris, New-York och Sydney om statsunderstöd jämväl för år 1929, samtidigt varmed kollegium avgivit infordrat utlåtande över en direkt till Kungl. Maj:t inkommen framställning i enahanda syfte från handelskammaren i London.

Handelskam-
maren i Lon-
don.

Svenska handelskammaren i London har för år 1929 begärt ett anslag av 30,000 kronor. Såsom stöd för framställningen om ökat statsbidrag har framhållits följande. Kammaren hade under år 1927 utövat sin verksamhet i samma utsträckning som tidigare, ehuru detta skett under avsevärt ekonomiskt betryck. Kammarens styrelse hade emellertid uppmärksammat det växande kravet på en fortgående utvidgning av arbetsfältet. Då anspråken å kammarens tjänster vore i stark tillväxt och det vore kammarens varma önskan att på bästa sätt främja utvecklingen av svensk-engelska handelsförbindelser, men det enda hindret därför vore frånvaron av tillräckliga medel, finge kammaren med hänsyn till såväl sin tryckta ekonomiska ställning som de ökade krav, som numera ställdes på kammaren, hemställa om understöd till så stort belopp som det ifrågasatta.

Handelskam-
maren i Pa-
ris.

Svenska handelskammaren i Paris har för år 1929 anhållit om ett understöd å 15,000 kronor. Såsom skäl för höjningen av anslaget har åberopats bland annat, att det vore att befara, att i samband med den förhöjning i det allmänna prisläget, som kunde förväntas efter franckursens stabilisering, kammarens utgifter komme att ytterligare stegras utan motsvarande höjning i dess ordinarie inkomster och att således dess ekonomiska ställning komme att kännbart försämrast. En bidragande orsak till kammarens redan nu försämrade ekonomi låge även i den minskning i antalet medlemmar, som kammaren allt sedan krisåren lidit.

Handelskam-
maren i New-
York.

Svenska handelskammaren i New-York hemställer om ett statsunderstöd för år 1929 av 25,000 kronor. Till stöd härför framhålls följande. Den stadigt ökade utvecklingen av Sveriges handelsutbyte med Amerikas förenta

stater ställde med var dag större och mera ansvarsfulla krav på kammaren, vilka bland annat nödgade kammaren att vidmakthålla en stab av tjänstemän och en lokal, som kunde anses representera de svenska värden och intressen, för vilkas befrämjande kammaren grundats och verkade. Kammaren arbetade emellertid under tryckta ekonomiska förhållanden. Dessa vore i första hand att tillskriva den betydliga sänkning av inkomsterna från medlemsavgifter, vilken gjort sig gällande såsom en naturlig och direkt följd av den allmänna depressionen under början på detta årtionde. Å andra sidan hade utgifterna trots den största sparsamhet icke kunnat reduceras i tillnärmelsevis motsvarande proportion. Kammaren ville slutligen starkt betona, att den beredvilligt åtog sig och utförde ett synnerligen omfattande arbete för firmor och privatpersoner, vilka icke vore medlemmar av kammaren och från vilka icke något som helst finansiellt stöd erhöles.

Svenska handelskammaren i Sydney anholder om ett statsanslag för år 1929 av 15,000 kronor. Såsom skäl för den begärda förhöjningen av statsbidraget framhålles bland annat. Kammarens verksamhet hade utvecklats och dess tjänster tagits i anspråk till den grad, att den av endast två personer bestående kontorspersonalen blivit otillräcklig för handhavandet av de med verksamheten förenade göromålen. Det vore därför synnerligen nödvändigt, att en snar ökning av personalen komme till stånd, för vilket ändamål dock ytterligare medel erfordrades. Med kammarens nuvarande inkomster vore det omöjligt att täcka ens de löpande utgifterna. För att i någon mån söka förbättra kammarens finansiella ställning hade såväl annonsavgifterna i kammarens tidskrift som även medlemsavgifterna blivit höjda, men de ökade inkomster, som genom dessa åtgärder tillförsäkrades kammaren, kunde emellertid icke jämte det nuvarande statsanslaget väntas täcka kammarens utgifter för nästa år.

*Handelskam-
maren
i Sydney.*

I sin ovanberörda skrivelse den 28 augusti 1928 utläter sig kommerskollegium — efter att hava redogjort för innehållet i de särskilda framställningarna — för egen del på följande sätt:

»Kommerskollegium finner den av ifrågavarande handelskamrar bedrivna, för upprätthållande av våra affärs- och andra förbindelser med respektive länder gagneliga verksamheten motivera att åt dem lämnas fortsatt stöd från det allmännas sida. För samtliga kamrarnas vidkommande gäller därjämte, att deras ekonomi icke är sådan, att ifrågavarande verksamhet skulle utan tillskott till deras egna inkomster genom medlemsavgifter och dylikt kunna upprätthållas. Kollegium får därför tillstyrka, att jämväl för år 1929 anslag av statsmedel måtte tilldelas envar av dem.

*Kommerskol-
legium.*

Vad statsbidragens storlek beträffar finner kollegium sig, ehuru delvis beaktansvärda skäl förebragts för en höjning av de senast tilldelade beloppen, icke heller denna gång åtminstone för de tre större kamrarnas, nämligen de i London, Paris och New-York, vidkommande böra föreslå någon sådan ökning. Den försämring i dessa kamrars ekonomi, som onekligen inträtt

under år 1927, synes i viss utsträckning föranledd av speciella utgifter, vilka icke äro årligen återkommande, varför anledning torde finnas till det antagandet, att under innevarande år en viss återhämtning skall kunna ske med anlåtande av dessa kamrar nu till buds stående penningmedel. Vad åter angår handelskammaren i Sydney synas kollegium åtskilliga omständigheter alltjämt tala för en mindre ökning av anslaget. Denna kammare torde hava större svårigheter att bekämpa än övriga nu omhandlade handelskamrar och vad kollegium vid tidigare tillfällen rörande denna kammare och dess verksamhet m. m. anfört äger enligt kollegii förmenande fortfarande giltighet. Kollegium har även under de två senaste åren hemställt om anslaget ökning till 12,500 kronor och finner sig böra göra enahanda framställning jämväl denna gång. — — — Därest anslaget ökades till 12,500 kronor, skulle möjlighet beredas kammaren att gälda den skuld, som nu balanseras från år till år, och att anställa ett skrivbiträde, varigenom de resurser, som för närvarande stå kammaren till buds, bättre skulle kunna utnyttjas.

Kollegium hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att såsom understöd för år 1929 med av kollegium här ovan föreslagna fördelning till svenska handelskamrar i utlandet å riksstaten för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 57,500 kronor.»

*Departements-
chefen.*

I betraktande av den för landets utrikeshandel gagneliga verksamhet, som av de svenska handelskamrarna i utlandet utövas, anser jag, i likhet med kommerskollegium, att åt kamrarna även i fortsättningen bör beredas ekonomiskt stöd från statens sida.

De av kamrarna gjorda framställningarna om höjning av statsbidragens belopp finner jag mig likväl förhindrad att tillstyrka. I ett fall, nämligen vad angår handelskammaren i Sydney, synas mig emellertid starka skäl tala för åtminstone en mindre höjning av det till kammaren utgående statsbidraget. Å ena sidan befinner sig nämligen denna kammare påtagligen i en brydsam ekonomisk situation, och å andra sidan torde dess verksamhet med hänsyn till det stora avståndet mellan verksamhetsfältet och vårt land, som försvårar personliga besök och förbindelser, vara i särskild grad förtjänt av understöd. Jag anser mig därför böra förorda, att understödet till kammaren för år 1929 höjes med 2,500 kronor till 12,500 kronor.

Beträffande handelskamrarna i London, i Paris och i New-York, vilkas ekonomiska ställning är något gynnsammare än Sydneykammarens, tillstyrker jag, att statsbidragen bibehållas vid oförändrade belopp, respektive 20,000, 12,500 och 12,500 kronor.

För understödens åtnjutande torde motsvarande villkor böra stadgas, som i ifrågavarande hänseende varit gällande för år 1928.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag nu, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom understöd för år 1929, på sätt av mig förordats, till svenska handelskamrar i utlandet å riksstaten för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av kronor 57,500.

5. **Bidrag till Sveriges allmänna exportförening.** At Sveriges allmänna exportförening har alltsedan dess tillkomst år 1887 arligen beviljats statsunderstöd med varierande belopp. Under åren 1917—1923 utgick understödet med ena hälften ur ett å riksstaten beviljat särskilt anslag samt andra hälften ur handels- och sjöfarts- samt manufakturförlagslänefonderna, med lika fördelning fonderna emellan. För vart och ett av åren 1920—1922 utgjorde det sammanlagda understödsbeloppet 50,000 kronor och för år 1923 40,000 kronor. För vart och ett av åren 1924—1928 har understödet åter utgått med 50,000 kronor, därav 20,000 kronor anvisats å riksstaten och 30,000 kronor utgått ur ovannämnda fonder, med lika fördelning fonderna emellan.

[26.]
*Bidrag till
 Sveriges all-
 männa export-
 förening.
 (extra anslag.)*

Rörande utbetalningen av det av riksdagen för år 1928 till föreningen beviljade anslaget har Kungl. Maj:t meddelat föreskrift genom beslut den 8 juni samma år, varvid stadgats skyldighet för föreningen att såväl till chefen för handelsdepartementet som till kommerskollegium avgiva berättelse om föreningens verksamhet under år 1928 ävensom redogörelse för föreningens ekonomiska ställning vid utgången av samma år.

I en till Kungl. Maj:t ställd, av kommerskollegium med eget utlåtande den 28 augusti 1928 överlämnad skrift har nu föreningens styrelse, med bifogande av, bland annat, förslag till inkomst- och utgiftsstat för år 1929, gjort framställning om beviljande av understöd till föreningen för sagda år med ett till 45,000 kronor nedsatt belopp.

Styrelsens framställning, vilken jag tillåter mig i dess helhet återgiva, är av följande lydelse:

»Styrelsen för Sveriges Allmänna Exportförening får härmed i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes för år 1929 bevilja föreningen ett anslag av kronor 45,000 till bestridande av en del av kostnaderna för de grenar av föreningens allmänna verksamhet, vilka hittills kommit i åtnjutande av dylikt understöd.

*Styrelsen för
 Sveriges all-
 männa export-
 förening.*

Som redan framgår av föreningens skrivelse av den 25 juli förlidet år med begäran om statsanslag för år 1928, är föreningens ekonomi nu så stabiliserad, att några större avvikelser för de viktigaste inkomst- och utgiftsposterna ej ifrågakomma. Vad de för nästkommande år beräknade inkomsterna beträffar, måste dock föreningen i anledning av de resultat, som uppnåtts under tiden 1 januari—1 juli 1928 av annonsintäkten för 'Svensk Export', räkna med en mindre summa för nästa år, enär den i årets stat upptagna visat sig för högt tilltagen. Posten 'Annonser i och prenumeration å Svensk Export' har därför sänkts från i förslaget för innevarande år upptagna kronor 37,000 till kronor 30,000 för år 1929. Däremot har intäkten under rubriken 'Diverse inkomster' ansetts kunna för år 1929 höjas till kronor 16,000 mot i staten för innevarande år beräknade kronor 13,000.

Då utsikter torde förefinnas att även erhålla vissa särskilda bidrag, har posten 'Årsavgifter' i årets stat ändrats till 'Årsavgifter och bidrag' med en för år 1929 beräknad inkomstsiffra av kronor 87,000.

Vad utgiftssidan beträffar, har det gällt att göra besparingar för 'Svensk Export', vilket lyckats genom en viss överenskommelse angående tryckningskostnader, pappersåtgång m. m., varigenom dessa poster kunnat samman-

slås till en sammanlagd utgiftssiffra å kronor 18,000 mot i fjol för samma ändamål sammanlagt kronor 22,000. För övrigt har besparing gjorts med 400 kronor i lönen för den kvinnliga korrespondenten samt med 600 kronor genom indragning av springpojksbefattningen.

Då huvuddelen av annonsörerna numera är ungefär densamma år från år, kan ordinarie annonschefen lättare sköta ackvisitionsarbetet utan anlåtande av annonsagenter, varigenom en besparing beräknas kunna göras för nästa år å kronor 2,000. Genom dessa åtgärder hoppas föreningen alltså kunna nedbringa omkostnaderna under punkten 'Svensk Export' till sammanlagt kronor 31,000 under det alla andra utgiftsposter i den övriga delen av staten med hänsyn till de resultat, som vunnits under första hälften av innevarande år, kvarstå oförändrade.

Med ovanstående förslag har exportföreningens styrelse tillfredsställelsen att kunna hos Eders Kungl. Maj:t begära ett från kronor 50,000 till kronor 45,000 sänkt statsanslag. Givetvis skulle styrelsen gärna se, att en ytterligare sänkning kunde ske, men finner detta för innevarande år uteslutet, om föreningen, vilket givetvis är nödvändigt, skall uppehålla sin verksamhet i hittillsvarande omfattning. Huruvida framdeles en ytterligare sänkning blir möjlig, beror på huru verksamheten kommer att utvecklas.

I det förhållandet att föreningens tjänster glädjande nog fortfarande i oförminskad grad tagas i anspråk såväl av statens myndigheter som av det enskilda näringslivet vågar styrelsen se ett bevis för, att föreningens organisation nu är väl avpassad, och att föreningen fyller de anspråk, som från det allmännas liksom det enskilda affärslivets sida ställas på densamma.

Med hänsyn härtill uttalar styrelsen för Sveriges allmänna exportförening den förhoppningen, att föreningen må för nästkommande år från Kungl. Maj:ts sida åtnjuta välvilligt stöd som hittills, och får med närslutande av inkomst- och utgiftsstat för år 1929 samt årsberättelse för år 1927 i underdånighet anhålla om ett anslag för år 1929 å kronor 45,000 till bestridande av en del av kostnaderna för den statsunderstödda verksamheten enligt hittills följda riktlinjer.»

I sitt över framställningen avgivna utlåtande tillstyrker kommerskollegium beviljandet av det äskade statsbidraget; och har kollegium i avseende härå uttalat sig på följande sätt:

*Kommers-
kollegium.*

»Kommerskollegium anser, att den förtjänstfulla och för landets utrikes-handel synnerligen gagnande verksamhet, som föreningen bedrivit och alltjämt bedriver, väl motiverar att åt densamma lämnas fortsatt stöd från det allmännas sida. Beträffande beloppet härav får kollegium — som med tillfredsställelse funnit, att föreningen, efter det vissa besparingar vidtagits, ansett sig kunna med ett till 45,000 kronor nedsatt statsunderstöd under år 1929 upprätthålla sin verksamhet enligt hittills följda riktlinjer — tillstyrka, att detta belopp oavkortat må tilldelas föreningen».

I sitt yttrande återupprepar kollegium slutligen sina vid atskilliga tidigare tillfällen gjorda uttalanden om önskvärdheten av att handels- och sjöfarts-samt manufakturförlagslånefonderna, vilkas tillgångar ändock vore hårt anlåtade, icke vidare belastades med någon del av det till exportföreningen utgående statsbidraget, utan att hela det för ändamålet erforderliga beloppet

ställdes till förfogande å riksstaten. Då emellertid kollegii i dylikt hänseende framställda förslag hittills icke vunnit bifall, funne kollegium sig även denna gång icke böra motsätta sig att någon del — dock högst 20,000 kronor — av understödet toges ur ifrågavarande fonder.

För ett land med Sveriges ekonomiska struktur utgör vidgandet av av-
sättningsmöjligheterna på främmande marknader en av de viktigaste förut-
sättningarna för en gynnsam ekonomisk utveckling. I det arbete, som i *Departements-*
chefen.
nyssnämnda syfte inom vårt land utföres, ingår den verksamhet, som
av exportföreningen bedrives, såsom ett betydelsefullt led. Med hänsyn
härtill ävensom till att föreningens medverkan i olika utrikeshandeln be-
rörande spörsmål av statsmakterna i stor omfattning tages i anspråk anser
jag, att åt föreningen, som för fullgörande av sin verksamhet är behov
av fortsatt ekonomiskt stöd från statens sida, även för år 1929 bör beredas
dylikt stöd.

I avseende å statsbidragets belopp bör med tillfredsställelse konstateras, att
föreningens styrelse efter att hava vidtagit vissa åtgärder i besparande syfte
själv föreslagit en nedsättning med 5,000 kronor. Då föreningen icke utan
ett statsbidrag till det belopp, som nu begärts, torde kunna upprätthålla sin
verksamhet i ungefär samma omfattning som hittills, anser jag någon ytter-
ligare sänkning av samma bidrag icke böra göras. Jag tillstyrker alltså,
att åt föreningen för dess verksamhet under år 1929 beredes statsunderstöd
med ett belopp av 45,000 kronor.

För åtnjutande av statsbidraget torde liknande villkor böra stadgas i fråga
om kontroll över föreningens verksamhet m. m. som de, vilka under det
sistförflutna året varit i berörda hänseende gällande.

Vidkommande sättet för beredande av de för statsbidraget erforderliga
medlen är det visserligen önskvärt, att fonderna, vilkas räntemedel torde
böra avses för angelägna och behjärtansvärda ändamål av mera tillfällig
eller oförutsedd beskaffenhet, för vilkas tillgodoseende medel ej kunnat å
riksstaten beräknas, icke betungas med årligen återkommande bidrag av den
storlek, varom i detta fall är fråga. Kommerskollegii vid flera föregående till-
fällen gjorda framställningar om överflyttning på riksstaten helt eller del-
vis av den på fonderna vilande delen av understödet till exportföreningen
hava emellertid av budgetära skäl icke vunnit beaktande. Av enahanda
skäl och då i allt fall genom statsbidragets nedsättning belastningen å fon-
derna kommer att i motsvarande mån minskas, synes mig för närvarande
någon ändring icke böra vidtagas i avseende å den del av bidraget, som
skall bestridas genom anslag å riksstaten.

Jag tillstyrker alltså nu, att för ifrågavarande ändamål å riksstaten för
nästkommande budgetår upptages ett anslag av 20,000 kronor samt att åter-
stoden av statsbidraget, 25,000 kronor, tages i anspråk från manufaktur-
förlags- samt handels- och sjöfartsfonderna med lika fördelning fonderna

emellan. Om anvisning av medel från fonderna skall jag senare göra särskild framställning hos Kungl. Maj:t.

På grund av vad jag ovan anfört, hemställer jag sålunda, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, under villkor att Sveriges allmänna exportförening under år 1929 bedriver sin verksamhet i huvudsakligen den form och i minst den omfattning, som i företedd förslagsstat för samma år angivits, samt att i granskningen av föreningens verksamhet och räkenskaper deltagar en av Kungl. Maj:t förordnad revisor, såsom bidrag till föreningens verksamhet under sistnämnda år å rikstaten för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra* anslag av kronor 20,000.

[27.] 6. Bidrag till en internationell byrå i Bryssel för handelsstatistik.

*Bidrag till
en interna-
tionell byrå i
Bryssel för
handels-
statistik.*
(extra anslag.)

Den 31 december 1913 avslöts mellan ett flertal länder, bland dem Sverige, en konvention, enligt vilken i Bryssel skulle inrättas en internationell handelsstatistisk byrå, vilken skulle stå under belgiska statens överinseende och hava till ändamål att vid sidan av den särskilda, av varje land upprättade handelsstatistiken verkställa en på gemensam beteckning för ett visst antal av de viktigaste import- och exportvarorna, med angivande av deras värde och om möjligt även vikt m. m., grundad statistik. Enligt det till konventionen fogade organisationsreglementet för byrån skulle varje till avtalet anslutet land årligen till Belgiens utrikesminister under första kvartalet av varje år inbetala sitt efter handelsomsättningens storlek bestämda bidrag till byråns underhåll, för Sverige då belöpande sig till 900 francs för år. Avtalet skulle gälla för en tid av sju år, räknat från den 1 juli 1914, med rätt för varje till avtalet anslutet land att tolv månader före utgången av nyssnämnda tid hos belgiska regeringen uppsäga sin anslutning till avtalet, i vilket fall likväl meddelaktighet i byråns gemensamma fond förlorades. Utebleve uppsägning inom nyss angiven tid, vore avtalet utan vidare gällande under ytterligare sju år.

Den 27 juni 1914 beslöt Kungl. Maj:t, att förenämnda konvention skulle för Sveriges del ratificeras. Densamma är, då uppsägning därav icke skett, fortfarande gällande.

Riksdagen har till bestridande av Sveriges bidrag till byrån enligt av Kungl. Maj:t därom gjorda framställningar för vart och ett av åren 1915—1922 såsom förslagsanslag på extra stat anvisat ett belopp av 650 kronor. Sedan Kungl. Maj:t på förekommen anledning medgivit, att Sveriges bidrag finge från och med år 1923 utgå med högst fyra gånger det francbelopp, vartill dess andel fastställts i organisationsreglementet för byrån — de närmare omständigheterna härutinnan framgå av innehållet av sidorna 62—64 i tionde huvudtiteln av 1925 års statsverksproposition — har till täckande av den å Sverige belöpande delen av kostnaderna för byrån å

riksstaten anvisats ett extra förslagsanslag, som, med hänsyn till dåvarande franckurs, fastställts till 1,200 kronor för år 1924, till 900 kronor för vardera av åren 1925 och 1926 samt till 800 kronor för ett vart av åren 1927, 1928 och 1929. Till bestridande av statsbidraget för år 1923, för vilket år något anslag för ändamålet icke fanns å riksstaten uppfört, anvisade Kungl. Maj:t medel från det under tionde huvudtiteln uppförda anslaget till extra utgifter.

I skrivelse den 31 augusti 1928 har nu kommerskollegium hemställt, att anslag måtte för ifrågavarande ändamål anvisas jämväl å riksstaten för budgetåret 1929/1930. Med hänsyn till den belgiska valutans stabilisering syntes kollegium anslagsbeloppet kunna sänkas till 600 kronor.

Kommerskollegium.

Jämväl för år 1930 torde anslag i oförmålda avseende vara erforderligt. Mot det av kommerskollegium för ändamålet begärda beloppet, 600 kronor, har jag intet att erinra.

Departementschefen.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till täckande av den å Sverige belöpande delen av kostnaderna under år 1930 för en internationell byrå i Bryssel för handelsstatistik å riksstaten för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra* förslagsanslag av kronor 600.

7. Ersättning till sjömanshusen. Under rubrik »ersättning till sjömanshusen» anvisade riksdagen å extra stat för vart och ett av åren 1900—1911 ett anslag å 30,000 kronor för beredande åt sjömanshusen av ersättning för dem åliggande bestyr med värnpliktigas inskrivning och redovisning samt med utarbetande av sjöfartsstatistiska uppgifter.

[28.]
Ersättning till sjömanshusen.
(extra anslag.)

På därom av Kungl. Maj:t i 1911 års statsverksproposition gjord framställning höjde samma års riksdag anslaget för år 1912 till 40,000 kronor, vilket belopp sedermera av riksdagen anvisats även för vart och ett av åren 1913—1920.

I anledning av en vid 1915 års riksdag väckt motion hade emellertid sagda års riksdag i sin skrivelse nr 175 anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande sjömanshusen i riket, i syfte att dessa institutioner på ett ändamålsenligare sätt än dittills måtte tillvarataga sjöfolkets intressen.

I berörda skrivelse anförde riksdagen bland annat: En undersökning borde företagas rörande sjömanshusens befattning med de värnpliktigas inskrivning och redovisning, därvid borde beräknas, till vilket belopp kostnaderna därför ävensom kostnaderna för sjömanshusens förvaltning för övriga statsändamål kunde anses belöpa sig. I samband därmed borde övervägas, i vad mån ett särskiljande av sjömanshusens understödjande och

förvaltande myndighet kunde äga rum. När en dylik undersökning blivit verkställd, borde staten omedelbart till sjömanshusen erlägga det årliga belopp, som kunde befinnas utgöra skälig ersättning för sjömanshusens arbete för statens räkning. Skulle för värnpliktsärendenas behandling en centralisering visa sig lämplig, borde givetvis även undersökas, om så kunde vara förhållandet jämväl för handhavandet av andra uppgifter, som sjömanshusen hade att fylla.

Efter hörande av kommerskollegium uppdrog Kungl. Maj:t den 30 juni 1916 åt kollegium att med tillhjälp av sakkunniga verkställa den av riksdagen begärda utredningen ävensom att till Kungl. Maj:t avgiva det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Den 18 november 1919 avlämnade de av kollegium tillkallade sakkunniga betänkande och förslag rörande sjömanshusens omorganisation.

I fråga om antalet sjömanshus förordade de sakkunnigas majoritet en minskning av antalet sjömanshus från 47 till 31, medan en reservant, som instämde i förslaget om fullständig indragning av 16 sjömanshus, ansåg, att av de återstående 31 allenast 12 borde bibehållas som sjömanshus och 19 ombildas till mönstringskontor.

Vad anginge statens förpliktelser i fråga om sjömanshusen uppskattade de sakkunniga efter en ingående utredning angående sjömanshusens arbetsuppgifter statens andel däri till 75 procent.

Kommerskollegium, som för egen del då ännu icke tagit ställning till de sakkunnigas förslag beträffande minskning av antalet sjömanshus, förklarade sig emellertid finna den av de sakkunniga beräknade proportionen mellan det statliga och enskilda intresset i sjömanshusens arbetsuppgifter väl avvägd. Med åberopande härav hemställde kollegium om åtgärder, i syfte att statens bidrag till bestridande av sjömanshusens förvaltningskostnader under såväl år 1920 som år 1921 måtte bringas att uppgå till 162,000 kronor.

Vid föredragning härav för Kungl. Maj:t den 7 januari 1920 anförde dåvarande chefen för finansdepartementet, att det vore med tvekan han toge ståndpunkt till vad kommerskollegium sålunda hemställt. Givetvis talade mycket starka skäl för att låta med höjande av det till sjömanshusen utgående anslaget anstå, till dess frågan om sjömanshusens omorganisation föreläge i färdigberett skick och anslagsbehovet samt grunderna för ersättningen kunde med säkerhet bedömas. Då departementschefen emellertid av vad i ärendet förekommit blivit övertygad om, att statsverkets kostnader icke kunde ställa sig lägre än vad kollegium beräknat, funne han sig likväl böra biträda kollegii framställning, i vad den avsåg höjning för år 1921 av det till sjömanshusen utgående statsbidraget.

Kungl. Maj:ts i enlighet härmed hos riksdagen gjorda hemställan blev av riksdagen bifallen.

Enahanda anslag, 162,000 kronor, har sedermera anvisats för vart och ett av åren 1922—1927.

I skrivelse den 23 september 1927 hemställde kommerskollegium, att anslag för förevarande ändamål måtte till samma belopp, som senast beviljats, hos riksdagen äskas även för år 1928. I samband härmed ifrågasatte kollegium, som icke ansett lämpligt att till definitiv prövning upptaga ovan nämnda förslag till omorganisation av sjömanshusen, förrän ställning tagits till ett av skeppstjänstkommitterade utarbetat förslag angående ordnande av sjömanspensioneringen, på vissa anförda skäl en provisorisk organisationsändring av sjömanshusen och föreslog i sådant hänseende indragning från och med den 1 januari 1929 av 13 sjömanshus samt ny indelning av riket i sjömanshusdistrikt m. m.

Ifrågavarande av kollegium till indragning föreslagna sjömanshus voro de i Piteå, Skellefteå, Hudiksvall, Uppsala, Södertälje, Söderköping, Linköping, Vadstena, Jönköping, Ronneby, Falkenberg, Kungälv och Lidköping befintliga.

De av kommerskollegium anförda skälen för indragning av visst antal av de nuvarande sjömanshusen voro i korthet följande.

Under årens lopp hade olägenheter alltmera gjort sig märkbara i fråga om bibehållandet av en del av de mindre sjömanshusen. Sålunda hade det i ett flertal fall visat sig svårt att annorledes än efter flera påstötningar kunna förmå vederbörande sjömanshusdirektion att avgiva svar å kollegii skrivelser eller att avlämna föreskrivna periodiska uppgifter till kollegium. I vissa fall hade antydda missförhållanden sin orsak i bristande lämplighet hos vederbörande sjömanshusombudsman, en omständighet som åter givetvis hade samband med svårigheten att till den jämförelsevis obetydliga avlöning, som därvid kunde förekomma, förvärva lämplig kraft för befattningen som ombudsman. Kollegium hade vidare på senare år vid ett par tillfällen mottagit klagomål från vederbörande militära myndigheter över att vid vissa mindre sjömanshus vederbörandes skyldigheter i avseende å de värnpliktigas redovisning uraktlåtits, och hade dylikt klagomål utgjort en bidragande orsak till ombyte av innehavare av ombudsmansbefattning. Även inom socialstyrelsen föreläge mindre gynnsamma erfarenheter i fråga om de mindre sjömanshusens förmåga eller vilja att tillhandagå med föreskrivna uppgifter.

På grund av sjömanshusens stora antal vore vidare organisationen ganska tungrodd, vilken bland annat framträdde vid skriftväxling och genom svårigheten för kollegium att genom inspektion på ort och ställe underkasta vederbörande erforderlig kontroll.

På grund av att ombudsmansbefattningarna särskilt vid de minsta sjömanshusen av naturliga skäl hade karaktären av bisysslor, hade slutligen jämförelsevis täta ombyten av innehavare å befattningarna i fråga blivit följden, ett förhållande som icke kunnat undgå att inverka menligt på tjänstens utövande.

Genom en indragning av åtminstone flertalet av de mindre sjömanshusen skulle de nyss antydda olägenheterna i väsentlig grad bortfalla. Samtidigt

därmed skulle vinnas en stor fördel i avseende å en av sjömanshusens viktigare funktioner, nämligen understödsutdelningen. Den höjning av statsbidraget från 40,000 kronor till 162,000 kronor, som under senare år provisoriskt genomförts i avbidan på eventuell ytterligare höjning, hade visserligen möjliggjort väsentliga förbättringar i nu ifrågavarande avseende. Men det stode för kollegium fullt klart, att en viss centralisering av sjömanshusen och deras verksamhet i förevarande avseende skulle kunna verka mycket gagneligt. Genom av kollegium utfärdade anvisningar rörande sjömanshusens understödsverksamhet hade det under de senare årens lopp lyckats att genomdriva en viss utjämning de olika sjömanshusen emellan och förbättringar i övrigt i vad anginge understödsutdelningen och kapitaltillgångarna. Emellertid kvarstode ännu åtskilliga ojämnheter, som det vore önskvärt få undanröjda. Detta skulle underlättas, om ett antal mindre sjömanshus, där understödsutdelningen och även annan verksamhet visat sig spela mindre roll, indroges och deras kapitaltillgångar finge komma andra sjömanshus tillgodo, samtidigt som hela organisationen bleve lättare att överblicka och handhava.

Vid anmälan den 4 januari 1928 av berörda anslagsäskande anförde min företrädare i ämbetet bland annat, att, då icke heller han kunde finna, att de nyssnämnda ej slutligt lösta spörsmålen utgjorde något hinder mot vidtagande av vissa förenklingar och förbättringar i sjömanshusens organisation, det vore hans avsikt att framdeles framlägga kollegii därutinnan gjorda förslag till Kungl. Maj:ts prövning.

I sin skrivelse nr 10 A framhöll emellertid riksdagen såsom sin mening, att, oaktat det vore önskvärt, att dylika förenklingar, så snart ske kunde, bleve genomförda, det icke syntes riksdagen lämpligt att, innan slutlig ståndpunkt kunnat tagas till omorganisationsfrågan i hela dess vidd, för det dåvarande vidtaga indragning av vissa sjömanshus m. m. Riksdagen kunde sålunda icke dela kommerskollegii av departementschefen förordade förslag därutinnan. Vad anginge storleken av statsbidraget, hade riksdagen ansett sig böra upptaga detsamma med oförändrat belopp.

Vid anmälan den 8 juni 1928 av riksdagens nyssnämnda skrivelse har Kungl. Maj:t i överensstämmelse med ett av kommerskollegium avgivet förslag i ämnet meddelat beslut om det å riksstaten för budgetåret 1928/1929 beviljade anslagets fördelning på följande sätt:

Till sjömanshuset i	Kronor	Till sjömanshuset i	Kronor
Falkenberg	400	Jönköping	100
Gävle	4,500	Kalmar	8,000
Göteborg	23,600	Karlshamn	10,000
Halmstad	5,600	Karlskrona	2,700
Haparanda	100	Karlstad	400
Hudiksvall	100	Kristianstad	1,400
Hälsingborg	9,000	Kungälv	300
Härnösand	2,500	Landskrona	2,800

Tionde huvudtiteln.

71

Till sjömanshuset i	Kronor	Till sjömanshuset i	Kronor
Lidköping	800	Söderhamn	1,600
Linköping	100	Söderköping	100
Luleå	800	Södertälje	900
Lysekil	1,500	Sölvesborg	2,500
Malmö	3,000	Trälleborg	1,300
Marstrand	7,000	Uddevalla	15,100
Norrköping	2,000	Umeå	400
Nyköping	2,500	Uppsala	100
Oskarshamn	7,500	Vadstena	100
Piteå	500	Varberg	1,500
Ronneby	100	Visby	7,000
Simrishamn	5,500	Västervik	10,700
Skellefteå	100	Västerås	300
Stockholm	4,500	Ystad	500
Strömstad	10,400	Örnsköldsvik	100
Sundsvall	2,000	Summa kronor	162,000.

I skrivelse den 28 augusti 1928 har kommerskollegium hemställt, att anslag för förevarande ändamål måtte till enahanda belopp som för vart och ett av åren 1921—1928, eller 162,000 kronor, hos riksdagen äskas för år 1929.

Kommerskollegii skrivelse den 28 augusti 1928.

Sedermera har kommerskollegium i anledning av vad ej mindre vid 1928 års riksdag förekommit beträffande kollegii ovanberörda förslag om indragning av vissa sjömanshus än även i samma ämne till Kungl. Maj:ts ingivna framställningar, efter remiss, i ett den 10 oktober 1928 avgivet utlåtande anført bland annat följande:

»I anledning av riksdagens här ovan omförmälda uttalande anser sig kollegium till en början böra bringa i erinran, hurusom den utredning, vilken lett till kollegii nu föreliggande förslag till viss omorganisation av sjömanshusen, tillkommit efter riksdagens på sin tid framställda begäran. Riksdagens syfte med utredningen framgår av dess skrivelse i ämnet, nr 175, av den 29 maj 1915, däruti riksdagen angav detta vara, att sjömanshusen måtte på ett ändamålsenligare sätt än hittills komma att tillvarataga sjöfolkets intressen. I motiveringen till sin hemställan om utredning härutinnan anförde riksdagen, bland annat, att en undersökning borde företagas rörande sjömanshusens befattning med de värnpliktiga, varvid särskilt borde undersökas, huruvida en omläggning av de värnpliktigas redovisning på det sätt och med det resultat, som marininstabschefen tänkt sig, låte sig genomföras. Vidare borde beräknas, till vilket belopp sjömanshusens förvaltningskostnader för övriga statsändamål kunde anses belöpa sig. I samband härmed borde övervägas i vad mån ett särskiljande av sjömanshusens understödjande och förvaltande myndighet borde äga rum. När en dylik undersökning, som borde ske med det snaraste, blivit verkställd, borde enligt riksdagens förmenande staten omedelbart till sjömanshusen erlagga det årliga belopp, som kunde befinnas utgöra skälig ersättning för sjömanshusens ar-

Kommerskollegii utlåtande den 10 oktober 1928.

bete för statens räkning. Skulle för värnpliktsärendenas behandling en centralisering visa sig lämplig, borde givetvis även undersökas, om så kunde vara förhållandet jämväl för handhavandet av andra uppgifter, som sjömanshusen hade att fylla. På vilken väg en utjämning av understödsverksamheten skulle kunna ernås syntes riksdagen svårigen låta sig bedömas utan en undersökning av de olika faktorer, till vilka därvid borde tagas hänsyn. En dylik undersökning borde därför enligt riksdagens åsikt komma till stånd. — — —

Såsom kollegium ock i sin förberörda framställning av den 23 september 1927 framhållit, uttalade riksdagen så sent som i skrivelse den 17 juni 1921 (nr 10 A) angående reglering av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel för år 1922, innefattande anslagen till handelsdepartementet, under punkt 27:o i samband med behandlingen av frågan om statsbidrag till sjömanshusens förvaltningskostnader, med anledning av viss motion i ämnet, att riksdagen förutsatte, att Eders Kungl. Maj:t riktade sin uppmärksamhet på åstadkommande av förenklingar i sjömanshusens organisation, i den mån sådana visade sig lämpliga och möjliga att ernå.

Orsakerna till att kollegium i trots av dessa riksdagens uttalanden icke tidigare för prövning framlagt resultatet av den av riksdagen begärda utredningen i förevarande ämne hava av kollegium i detalj påvisats i dess meromnämnda framställning den 23 september 1927 liksom ock skälen till att kollegium just nu framlagt förslag i frågan. Av vad kollegium där anfört torde framgå, att nämnda förslags karakteriserande såsom en provisorisk lösning av frågan om sjömanshusens organisation väsentligen hänför sig till spørgsmålet om sjömanspensioneringen. Om och så länge som sistnämnda spørsmål icke bringas till slutlig lösning, har åtminstone kollegium för sin del, såvitt nu kan bedömas, icke någon avsikt att framföra några förslag om ytterligare indragningar. Så långt är alltså det föreliggande förslaget att betrakta såsom även för kollegii vidkommande definitivt. I samma mån som frågan om sjömanspensioneringen må anses icke vara aktuell, i samma mån minskas alltså ifrågavarande förslags karaktär av provisorium. Och även om frågan om sjömanspensioneringen skulle inom den närmaste tiden vinna sin lösning, vare sig i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, kollegium sökt anvisa i sitt underdåniga utlåtande i ämnet av den 14 september 1925, eller i någon annan ordning, kan icke kollegium för sin del finna, att några nämnvärda olägenheter skulle kunna påvisas av en redan nu företagen omorganisation i enlighet med kollegii förslag. Riksdagens senaste uttalande på denna punkt är såtillvida ej fullt klart, att därav icke framgår de skäl, som föranlett uttalandet i fråga. Att döma av vissa uttalanden av företrädare för vederbörande utskott under frågans behandling i riksdagens kamrar skulle skäl för uttalandet vara att finna i vissa farhågor för att understödsutdelningen inom de distrikt, som beröras av de föreslagna indragningarna, skulle komma att bli eftersatt. Det förtjänar härutinnan att framhållas, hurusom det just är särskilt dylika skäl, som föranlett »1917 års sjömanshuskommitterade» att föreslå den mindre långt gående centralisering av sjömanshusinstitutionen, som deras förslag avser. Då kollegium för sin del härutinnan gått än varsammare fram och en prövning av frågan om sjömanshusens omorganisation i hela dess vidd, d. v. s. i samband med och till följd av lösningen av spørgsmålet om sjömanspensioneringen, i varje fall skulle komma att snarare leda till starkare centralisering än den nu föreslagna, kan kollegium icke finna någon fara ur an-

givna synpunkt vara förenad med ett genomförande av kollegii förslag, så mycket mindre som det tvärtom torde i såväl sjömanshuskommitterades betänkande som kollegii framställning vara klarlagt, att en viss centralisering utan tvivel är ägnad att befrämja den av riksdagen själv uttryckligen önskad utjämningen och förbättringen av sjömanshusens understödsverksamhet. I detta sammanhang förtjänar uppmärksammas, att år 1927 understödsutdelningen vid de av kollegium till indragning föreslagna sjömanshusen uppgick till allenast 2.58 procent av understödsutdelningen vid samtliga sjömanshusen. Kollegium har sålunda icke kunnat finna riksdagens senaste uttalande, sett i belysning av dess tidigare uttalanden och den motivering, som av riksdagsdebatten att döma ligger bakom uttalandet, samt föreliggande utredning, böra föranleda uppskov med genomförande av de av kollegium förordade organisationsändringarna beträffande sjömanshusen, vilka ändringar kollegium fastmer allttjämt för sin del måste finna av förhållandena påkallade och önskvärda.»

Såsom framgår av vad jag ovan anført, föreligger sedan ett antal år tillbaka ett inom kommerskollegium av särskilt tillkallade sakkunniga utarbetat förslag till omorganisation av sjömanshusen. Sagda förslag har emellertid ännu icke undergått slutlig bearbetning inom kollegium. Anledningen härtill är, att det icke ansetts lämpligt att till definitiv prövning upptaga berörda spörsmål, förrän ställning tagits till ett av skeppstjänstkommitterade utarbetat förslag angående ordnande av sjömanspensioneringen. Detta sistnämnda förslag, i vilket åtgärder av ingripande betydelse för sjömanshusens ekonomi ifrågasätts, är för närvarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

*Departements-
chefen.*

I avvaktan på slutlig lösning av nyssnämnda båda frågor lärer sjömanshusens nuvarande organisation i huvudsakliga drag bliva gällande ännu en tid framåt.

I likhet med min företrädare i ämbetet hyser jag den uppfattningen, att det vore i hög grad att beklaga, om icke en partiell reform av sjömanshusväsendet skulle kunna redan nu genomföras utan att man avvaktar utgången av den tämligen vittutseende och svåröverskådliga pensioneringsfrågan. Jag tillåter mig erinra om att 1915 års riksdag direkt givit uttryck åt samma tankegång, då den i sin skrivelse nr 175 anförde, att förverkligandet av de önskemål, som av riksdagen framhållits nämligen ökat statsbidrag till sjömanshusens förvaltningskostnader samt utjämning och förbättring av sjömanshusens understödsverksamhet, icke borde fördröjas av en utredning av pensionsfrågan och densamma slutliga lösning.

Visserligen synes 1928 års riksdag, på sätt framgår av ovan åberopade skrivelse nr 10 A, i viss mån hava intagit en annan ståndpunkt till frågan. Av den diskussion, som fördes i andra kammaren vid ärendets behandling — i första kammaren förekom icke någon debatt — torde emellertid framgå, att man icke i och för sig hyste några betänkligheter mot att redan nu företaga förenklingar i sjömanshusväsendets organisation, något som näppe-
ligen är möjligt utan indragning av ett visst antal av de bestående sjömans-

husen, men däremot ansåg det angeläget att frågan om disponerandet av de nu befintliga fonderna noggrant prövades särskilt i ändamål att förhindra, att några berättigade intressen härutinnan bleve förbisedda.

I anslutning härtill är det min avsikt att, innan indragningsfrågan förelägges Kungl. Maj:t till avgörande, underkasta särskilt denna del av frågan en noggrann prövning och därjämte även att undersöka, huruvida icke med hänsyn till ändrade förhållanden eller särskilda omständigheter ett eller annat av de utav kommerskollegium till indragning föreslagna sjömanshusen tillsvidare bör bibehållas.

Beträffande storleken av statsbidraget tillstyrker jag, att detsamma även för nästkommande budgetår upptages med samma belopp som under de senaste åren utgått eller 162,000 kronor.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att å riksstaten för budgetåret 1929/1930 till ersättning åt sjömanshusen anvisa ett *extra* anslag av kronor 162,000 för beredande under år 1929 åt sjömanshusen av skälig ersättning för dem åliggande bestyr med värnpliktigas inskrivning och redovisning samt för andra dem åvilande uppgifter för statsverkets räkning.

[29.] 8. **Läkarundersökning av sjöfolk.** Alltsedan år 1918 har riksdagen beviljat extra anslagsmedel till läkarundersökning av sjöfolk. Anslaget, som är av förslagsanslags natur, har utgått med för vart och ett av åren 1918—1922 27,000 kronor, för tiden 1 januari—30 juni 1923 25,000 kronor, för vartdera av budgetåren 1923/1924 och 1924/1925 35,000 kronor, för budgetåret 1925/1926 55,000 kronor, för budgetåret 1926/1927 50,000 kronor och för vartdera av budgetåren 1927/1928 och 1928/1929 35,000 kronor. Beträffande användningen av respektive anslag hava gällt och gälla de bestämmelser, vilka meddelats i förordningen den 31 december 1917 (nr 932) angående läkarintyg för sjöfolk med däri genom förordning den 14 augusti 1918 (nr 680) samt kungörelser den 30 december 1922 (nr 631) och den 22 maj 1925 (nr 264) gjorda ändringar.

Kommerskollegium.

I skrivelse den 28 augusti 1928 har nu kommerskollegium gjort framställning om beviljande jämväl för budgetåret 1929/1930 av anslag till bestridande av de enligt gällande grunder å statsverket belöpande kostnaderna för läkarundersökning av sjöfolk. Beträffande anslagets belopp har kollegium hemställt, att detsamma för ifrågavarande budgetperiod måtte höjas till åtminstone 43,000 kronor. Till stöd för den sålunda begärda anslagshöjningen anför kollegium följande:

»Utgifterna under nedan angivna tider till läkarundersökning av sjöfolk framgå av följande tablå, uppgjord med ledning av från riksräkenskapsverkets riksbokslutsbyrå under hand inhämtade uppgifter:

1/7	1919—30/6	1920		kronor	38,527: 50
1/7	1920—30/6	1921		»	42,712: —
1/7	1921—30/6	1922		»	28,388: 50
1/7	1922—30/6	1923		»	33,391: 50
1/7	1923—30/6	1924		»	52,942: 50
1/7	1924—30/6	1925		»	41,682: —
1/7	1925—30/6	1926		»	27,828: 53
1/7	1926—30/6	1927		»	50,381: 50 och
1/7	1927—30/6	1928		»	42,517: 50.

Med hänsyn till förevarande anslags hittillsvarande belastning anser kollegium, att för det budgetår, varom nu är fråga, anslaget bör beräknas till belopp av åtminstone 43,000 kronor. Ovan omförmälda bestämmelser böra lända till efterrättelse även ifråga om detta anslag.

Kommerskollegium hemställer alltså, det tacktes Eders Kungl. Maj:t hos riksdagen göra framställning om, att till läkarundersökning av sjöfolk beviljas å riksstaten för budgetåret 1929/1930 ett extra förslagsanslag av 43,000 kronor.»

Även för budgetåret 1929/1930 erfordras anslag för läkarundersökning av *Departements-*
sjöfolk. *chefen.*

Beträffande anslagets belopp framgår ju av den i kommerskollegii skrifvelse intagna tablån över anslagets belastning under de olika budgetperioderna alltsedan den 1 juli 1919, att utgifterna från anslaget i hög grad växlat eller mellan i runda tal högst 52,900 kronor och lägst 27,800 kronor. Medan utgifterna uppgingo till sistnämnda belopp under budgetåret 1925/1926, stego de under budgetåret 1926/1927 till i runt tal 50,400 kronor och hava under sistförflutna budgetår utgjort omkring 42,500 kronor. Dessa svängningar mellan utgiftssiffrorna å ifrågavarande anslag hava givetvis sammanhängt med de ovissa förhållanden, som rått å sjöfartens område och vilka ännu icke torde hava stabiliserats. I avvaktan på att fastare hållpunkter vinnas för bedömande av det anslagsbelopp, som för ifrågavarande ändamål bör avses, finner jag mig emellertid böra förorda, att anslaget även för det budgetår, varom nu är fråga, upptages med enahanda belopp som det för löpande budgetår beviljade eller 35,000 kronor.

För användningen av anslaget lära de bestämmelser, som meddelats i förenämnda förordning den 31 december 1917 med däri sedermera gjorda ändringar, alltjämt böra lända till efterrättelse.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till läkarundersökning av sjöfolk i enlighet med
de av mig angivna grunder för budgetåret 1929/1930
anvisa ett extra förslagsanslag av kronor 35,000.

[30.] *Arvoden åt två dispaschörsassistenter.* 9. Arvoden åt två dispaschörsassistenter. I statsverkspropositionen till 1911 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att på extra stat för år 1912 anvisa till arvode med 2,000 kronor åt envar av två dispaschörsassistenter, anställda den ene i Stockholm och den andre i Göteborg, ett förslagsanslag å högst 4,000 kronor.

Sedan Kungl. Maj:ts berörda anslagsäskande blivit av riksdagen bifallet, blev den 10 november 1911 stadga angående dispaschörsväsendet utfärdad (nr 113).

Paragraf 14 i berörda stadga innehåller, bland annat, den bestämmelsen, att dispaschörsassistent skall åtnjuta arvode av statsmedel.

Sedermera har riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar, alltjämt beviljat extra anslagsmedel till arvode åt förenämnda två dispaschörsassistenter. Arvodet har utgått till envar av dem med enahanda belopp som för år 1912 eller med, för år räknat, 2,000 kronor.

Departementschefen. Då anslag för ändamålet erfordras jämväl för tiden 1 juli 1929—30 juni 1930, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för budgetåret 1929/1930 anvisa till arvode med 2,000 kronor åt envar av två dispaschörsassistenter, anställda den ene i Stockholm och den andre i Göteborg, ett *extra* anslag av kronor 4,000.

[31.] *Bidrag till uppehållande av internationell patrulleringstjänst i norra Atlanten.* 10. Bidrag till uppehållande av internationell patrulleringstjänst i norra Atlanten. Å den i London under vintern 1913/1914 hållna internationella sjösäkerhetskonferensen träffades nödiga anstalter för anskaffande genom Nordamerikas förenta staters försorg av två fartyg, avsedda för internationell patrulleringstjänst i de av is hemsökta trakterna av Atlantiska oceanens norra del. Bestämmelserna härom finnas intagna i den vid ifrågasvarande konferens ingångna, i London den 20 januari 1914 undertecknade konventionen, vari stadgas, att nämnda två fartyg skola användas under hela den årstid, då is förekommer, för efterforskningar av drivis och under resten av året till undersökningar och observationer angående isförhållandena samt till oskadliggörande av vrak. I planen ingick, att utgifterna för denna patrulleringstjänst skulle i viss proportion bestridas av olika stater. Sveriges andel i kostnaderna fixerades till 2 procent.

I enlighet härmed har riksdagen för vart och ett av åren 1914—1917 beviljat medel såsom bidrag till bekostande av ifrågasvarande patrulleringstjänst.

Under åren 1917 och 1918 inställdes patrulleringstjänsten med anledning av då rådande internationella förhållanden.

Sedan patrulleringstjänsten därefter återupptagits och Sveriges bidragsandel på förekommen anledning höjts till $2\frac{3}{81}$ procent, har för bestridande av de å Sverige belöpande kostnaderna för patrulleringstjänstens uppe-

hållande för ett vart av åren 1919—1928 å riksstaten anvisats ett förslagsanslag av 9,500 kronor.

Nu har kommerskollegium i skrivelse den 28 augusti 1928 hemställt om beviljande jämväl för år 1929 av enahanda anslag till ifrågavarande ändamål.

Kommerskollegium.

Då anslag för bestridande av omförmälda bidrag erfordras jämväl för år 1929, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

Departementschefen.

att till täckande av den å Sverige för år 1929 be-
löpande delen av kostnaderna för uppehållande av in-
ternationell patrulleringstjänst i norra Atlanten å riks-
staten för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra* för-
slagsanslag av kronor 9,500.

11. **Drift- och underhållskostnader för statens isbrytarfartyg.** På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar anvisade riksdagen för vart och ett av budgetåren 1925/1926—1927/1928 till bestridande av drift- och underhållskostnader för statens isbrytarfartyg ett extra förslagsanslag av 140,000 kronor. Till täckande av samma kostnader vidtogs en provisorisk förhöjning, med vissa modifikation, av fyr- och båkavgiften.

[32.]
*Drift- och
underhålls-
kostnader för
statens is-
brytarfartyg.
(extra anslag.)*

Då det emellertid visade sig, att kostnaderna icke på långt när kunde rymmas inom ramen för anslaget, uppdrog Kungl. Maj:t den 9 september 1927 åt marinförvaltningen och kommerskollegium gemensamt att efter verkställd utredning till Kungl. Maj:t inkomma dels med möjligast noggranna beräkningar av kostnaderna i fråga dels ock med förslag rörande täckandet av samma kostnader. I gemensam skrivelse den 28 januari 1928 framlade ämbetsverken sedermera sitt förslag i förevarande ämne. En närmare redogörelse för samma förslag finnes intagen å sidorna 5—20 av Kungl. Maj:ts proposition nr 198 till 1928 års riksdag, till vilken redogörelse jag tillåter mig hänvisa. Jag ber att nu endast få erinra dels därom att de av ämbetsverken uppgjorda beräkningarna av fartygets drift- och underhållskostnader slutade på ett belopp av omkring 300,000 kronor, dels ock beträffande frågan om sättet för täckandet av samma kostnader därom att enligt ett av kommerskollegium avgivet förslag skillnadsbeloppet mellan de verkliga kostnaderna för isbrytarens verksamhet och sjöfartens bidrag till samma verksamhet — genom förhöjningen av fyr- och båkavgiften — skulle gäldas genom sammanskott från vederbörande hamnar och lastageplatser. Emellertid hade kollegium samtidigt med ifrågavarande förslags avgivande framhållit vissa skäl, som enligt kollegii mening starkt motiverade, att statsverket självt borde vidkännas de kostnader, varom här är fråga. I allt fall förklarade sig kollegium avstyrka, att åtminstone omedelbart några åtgärder vidtoges i fråga om den bidragsskyldighet, som ifrågasatts skola påvåla hamnarna och lastageplatserna.

De av collegium framhållna skälen för ett uppskov med avgörandet av frågan om bidragsskyldigheten voro i huvudsak följande.

Fastställandet av särskilda grunder för uttagande av vederlag för den del av de med statsisbrytarens verksamhet förbundna kostnaderna, som icke täcktes av den förhöjda fyr- och båkavgiften, måste i viss mån innebära ett föregripande av prövningen av de s. k. sjöfartssavgiftssakkunnigas förslag, i vad detta byggde på att — liksom enligt de sakkunnigas förslag fyr- och båkavgiften i allmänhet icke skulle uttagas med större belopp än som kunde beräknas vara erforderligt för täckande av halva kostnaderna för fyr- och båkväsendet, medan den andra hälften av samma kostnader skulle täckas av det allmänna — hälften av kostnaden för statsisbrytarens verksamhet skulle bestridas av statsmedel. Vidare skulle ett genomförande av collegii förslag, i vad detsamma utginge ifrån att debiteringen å lastageplatserna av bidrag till fartygets drift- och underhållskostnader skulle bygga på uppbörden av grundpenningar, därest detsamma skulle bliva gällande för all framtid, verka föregripande å prövningen av nyssnämnda sakkunnigas förslag, att grundpenningarna skulle ställas på successiv avskrivning. Collegium, på vilket det ankomme att i sinom tid i första hand taga ställning till de sakkunnigas olika förslag, hade emellertid velat framhålla, att, då collegium ansett sig hava varit direkt uppfordrat att framlägga ett förslag till åtgärder för täckande av nu ifrågavarande kostnader, collegium icke ansett sig för sin del i och med avgivandet av sådant förslag hava slutligt bedömt de sakkunnigas utredning utan hava giltig anledning att betrakta sitt förslag i förevarande ämne såsom uppslag till ett allenast provisoriskt ordnande av frågan.

Även statsisbrytarnämnden, som den 29 februari 1928 avgav infordrat utlåtande över ämbetsverkens framlagda beräkningar av kostnaderna för isbrytarfartyget och förslag i fråga om täckandet av samma kostnader, uttalade sig av olika anledningar för ett uppskov. Bland annat erinrade nämnden om ett av nämnden själv på sin tid framlagt uppslag till avgiftsfrågans lösning, vilket förslag nämnden ansåge väl förtjäna att närmare utredas och framläggas i sådan form, att det kunde före frågans avgörande vägas mot collegii förslag. Enligt detta förslag borde avgift uttagas av de hamnar eller fartyg, vilka komme i omedelbart åtnjutande av sådan hjälp av statsisbrytaren, som icke kunde anses tillhöra dess egentliga verksamhet såsom havsisbrytare. Sådan särskild avgift skulle enligt nämndens mening uttagas för isbrytning i hamnar och tillfartsleder till dessa ävensom i andra farvatten inomskärs liksom ock för bogsering av fartyg i viss utsträckning m. m. En och samma grundavgift syntes nämnden kunna för alla fall fastställas till belopp motsvarande statens så knappt som möjligt beräknade självkostnad och ersättning böra krävas allenast för den speciella expedition, som direkt föranleddes av hjälpåtgärden ifråga.

Vid föredragning inför Kungl. Maj:t den 16 mars 1928 av frågan om anslag för budgetåret 1928/1929 till drift- och underhållskostnader för sta-

tens isbrytarfartyg uttalade min företrädare i ämbetet, på sätt av det vid ovannämnda proposition fogade statsrådsprotokollet över handelsärenden för sagda dag framgår, att de utav ämbetsverken uppgjorda kostnadsberäkningarna slutade på ett belopp, vars höjd vore ägnad att ingiva betänkligheter. Han funne därför nödvändigt, att en nedsättning i utgifterna för fartyget i görligaste mån eftersträvades. Enär emellertid för det dåvarande fastare hållpunkter saknades för ett bedömande av den minskning av kostnaderna, som kunde komma att uppnås exempelvis genom viss reducering av fartygets bemanning, användande av billigare brännolja m. m., hemställde han, att anslaget för nämnda budgetår måtte upptagas med det av ämbetsverken föreslagna beloppet. Med anledning av vad från kommerskollegii och statsisbrytarnämndens sida framhållits som skäl för ett uppskov tillsvidare med ställningstagandet till spørsmålet om hamnarnas och lastageplatsernas bidragsskyldighet, ansåge han sig emellertid icke för det dåvarande kunna framlägga något förslag i fråga om täckandet av merkostnaderna för statsisbrytarens verksamhet.

I sin skrivelse nr 10 A anmälde sedermera riksdagen, att riksdagen till bestridande av drift- och underhållskostnader för statens isbrytarfartyg under budgetåret 1928/1929 anvisat ett extra förslagsanslag av 300,000 kronor.

Då det nu gäller att taga ståndpunkt till frågan med vilket belopp anslaget till drift- och underhållskostnader för statsisbrytaren bör uppföras för nästkommande budgetår, ber jag att till en början få anmäla, att enligt en mig från marinförvaltningen under sistlidna oktober månad tillhanda-kommen uppgift rörande samma kostnader för budgetåret 1927/1928 driftkostnaderna utgjort 133,287 kronor 23 öre och underhållskostnaderna 55,496 kronor 61 öre eller tillhoppa 188,783 kronor 84 öre. Efter avdrag av inlevererade ersättningar för av statsisbrytaren konvojerade fartyg m. m., 7,649 kronor 16 öre, hava alltså kostnaderna uppgått till 181,134 kronor 68 öre. Av sistnämnda belopp hava 176,412 kronor 23 öre bestritts av anslaget till fartygets drift- och underhållskostnader och 4,700 kronor ersatts av anslaget till extra utgifter, varjämte ett belopp å 22 kronor 45 öre kvarstod obetäckt.

Den under förlidet budgetår inträdda minskningen i kostnaderna för isbrytarfartyget — samma kostnader utgjorde för budgetåret 1926/1927 274,661 kronor 44 öre — beror, förutom på en omständighet, till vilken jag strax skall återkomma, till en väsentlig del på nedgång i priset för pannbrännoljan. Medan oljan under fartygets kampanj 1926/1927 betingade ett medelpris av i Stockholm 112 kronor 50 öre och i Örnsköldsvik 145 kronor per ton, uppgick medelpriset under 1927/1928 å dessa båda platser till endast respektive 79 kronor 50 öre och 101 kronor 50 öre per ton. Sammanlagt uppgingo kostnaderna för brännolja under nämnda två årskampanjer till respektive, i runda tal, 175,000 och 100,000 kronor.

Den inträdda sänkningen i priset för brännoljan — såsom synes den ojämförligt största av de i kostnaderna för fartyget ingående posterna —

*Departements-
chefen.*

kan emellertid icke utan vidare få betraktas såsom utslagsgivande för det nya anslagets beräkning. Visserligen synes berättigad anledning förefinnas för det antagandet, att billigare pris på brännoljan kommer att även för det budgetår, varom nu är fråga, medföra en icke oväsentlig nedgång i kostnaderna i jämförelse med utgifterna under 1926/1927. Men å andra sidan må erinras om att fartygets verksamhet under 1927/1928 års kampanj var i icke ringa mån inskränkt av de då pågående, stora arbetskonflikterna å vissa norrländska platser. Mot en verklig gångtid under 1926/1927 års kampanj av 89 dagar och en totalförbrukning av 1,553 ton brännolja utgjorde sålunda under 1927/1928 års kampanj gångtiden endast 69 dagar och den brännoljekvantitet, som förbrukades, 1,136 ton. Det är därför nödvändigt att taga hänsyn till att fartyget under den gångna vintern haft en ovanligt kort säsong. Vidare må här framhållas, att beträffande 1928/1929 års kampanj vidtagits en ny anordning rörande fartygets bemanning, som med ett beräknat belopp av omkring 30,000 kronor höjer fartygets driftkostnader. Jag syftar härvid på den i förenämnda proposition nr 198 till 1928 års riksdag föreslagna anordning, mot vilken riksdagen icke haft något att erinra, att i samband med viss omläggning av sättet för anskaffande av manskap till fartyget samtliga kostnader för manskapspersonalens avlöning, beklädnad och bespisning skulle bestridas av nu ifrågavarande anslag och icke, såsom förut var fallet, delvis av anslag under fjärde huvudtiteln.

I detta sammanhang ber jag att få anmäla en från statsisbrytarnämnden inkommen skrivelse, däri nämnden, under förutsättning att tjänsten ombord å statsisbrytaren bleve omlagd i enlighet med vad som gäller för handelsflottans fartyg, föreslagit viss reducering av isbrytarens personal eller från 44 till 36 man, varigenom de årliga personalkostnaderna enligt nämndens mening skulle kunna minskas med i runt tal 7,000 kronor. Kommerskollegium har efter närmare granskning av nämndens ifrågavarande förslag förklarat sig endast på några få punkter, och detta med tvekan, kunna biträda detsamma. Vid en reducering av fartygets bemanning i den utsträckning kollegium tillstyrkt, skulle den årliga kostnadsbesparingen inskränka sig till allenast omkring 2,000 kronor. Med hänsyn härtill och under framhållande av de vanskligheter, som torde möta att ombord på ett av örlogsflottans myndigheter och under deras ansvar handhaft samt med flottans personal bemannat fartyg delvis tillämpa rutinen å handelsfartyg, har kollegium ansett det kunna ifrågasättas, huruvida det finge anses föreligga tillräckliga skäl att för närvarande överhuvudtaget genomföra några förändringar i fartygets bemanning.

För egen del anser jag — utan att nu taga ställning till förevarande spörsmål — omständigheterna tala för ett uppskjutande tillsvidare av eventuella åtgärder för begränsning av isbrytarens personal, och detta särskilt därför att det synes mig tillrådligt och lämpligt, att, innan möjligheten av dessa besparingsåtgärder slutligt prövas, avvakta erfarenheterna av de nya

anställningsförhållanden beträffande isbrytarens bemanning, vilka, såsom redan nämnts, tillämpas under fartygets nu pågående kampanj.

Med hänsyn till de ovan framhållna, i olika avseenden på anslaget beräkning inverkan omständigheterna får jag föreslå, att anslaget till drift- och underhållskostnader för ifrågavarande fartyg för nästkommande budgetår upptages med ett till 250,000 kronor nedsatt belopp.

I föreliggande riksstatsförslag har inkomsttiteln Fyr- och båkavgifter för budgetåret 1929/1930 beräknats till samma belopp som för innevarande budgetår, varvid förutsattes, att den provisoriska förhöjning av avgiften ifråga, som vidtagits för att delvis täcka drift- och underhållskostnader för statens isbrytarfartyg, fortfarande skall äga tillämpning. I avvaktan på slutlig prövning av de sjöfartsavgiftssakkunnigas förslag i fråga om de allmänna sjöfartsavgifterna samt de därmed sammanhängande spörsmålen om uttagande av vederlag för den del av kostnaden för isbrytarens verksamhet, som icke täckes av den förhöjda fyr- och båkavgiften, lära merkostnaderna för fartygets verksamhet tillsvidare böra gäldas, i likhet med vad som gäller för nu löpande budgetår, utan att särskilda medel ställas till förfogande för ändamålet.

Under åberopande av vad sålunda anförts, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till bestridande av drift- och underhållskostnader för statens isbrytarfartyg för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra* förslagsanslag av ~~minst~~ kronor 250,000.

12. Bidrag till en internationell byrå i Paris för utställningar. Den 22 november 1928 har mellan ett flertal länder, bland dem Sverige, avslutats en konvention angående internationella utställningar i syfte att åstadkomma en begränsning och reglering av utställningsväsendet. Denna konvention förutsätter bland annat upprättandet av en internationell byrå i Paris med uppdrag att vaka över tillämpningen av konventionen. Byråns budget är tillsvidare fastställd till högst 4,000 engelska pund. Enligt artikel 14 i konventionen skola byråns utgifter bestridas genom bidrag från de till avtalet anslutna länderna, att utgå på följande sätt. Land, som är medlem av Nationernas förbund, har att erlægga bidrag till byrån i proportion till den summa, som landet i fråga betalar till nämnda förbund. Häri gäller likväl den inskränkningen att, så länge byråns årsbudget uppgår till högst ovan-nämnda summa, 4,000 engelska pund, maximibeloppet fastställts till 500 pund. Land, vilket icke är medlem av Nationernas förbund men som biträtt ifrågavarande konvention, har att lämna bidrag med enahanda belopp, som erlägges av sådant till Nationernas förbund anslutet land, med vilket det är i ekonomisk ställning närmast jämförbart. Avtalet gäller för en tid av fem år, räknat från dess ikraftträdande, med rätt för varje till avtalet anslutet land att när som helst efter utgången av berörda tid uppsäga sin anslutning till avtalet, varvid uppsägningen träder i kraft ett år därefter.

[33.]
*Bidrag till
en interna-
tionell byrå i
Paris för ut-
ställningar.
(extra anslag.)*

*Departements-
chefen.*

För närvarande låter sig ej avgöra till huru stort belopp Sveriges bidrags-skyldighet till byrån kan komma att uppgå. I avvaktan på närmare erfarenhet härom vill jag för egen del förorda, att det för ändamålet erforderliga anslaget, vilket torde böra erhålla förslagsanslags natur, sättes till 2,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till täckande av den å Sverige belöpande delen av kostnaderna för en internationell byrå i Paris för utställningar å riksstaten för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra förslagsanslag av kronor 2,000.

D. Bergsbruk, industri, hantverk och slöjd.

[34.] 1. Reseunderstöd åt personer, som önska i främmande länder förvärva ökad insikt och skicklighet i vad till bergshanteringen hör. Det ordinarie reservationsanslaget till reseunderstöd åt personer, som önska i främmande länder förvärva ökad insikt och skicklighet i vad till bergshanteringen hör, förut 6,000 kronor om året, blev för ett vart av åren 1916, 1917 och 1918 å riksstaten upptaget med ett till 3,000 kronor nedsatt belopp. Efter att för år 1919 hava varit helt indraget uppfördes anslaget i riksstaten för år 1920 med 3,000 kronor samt höjdes därefter för ett vart av åren 1921 och 1922 ånyo till 6,000 kronor. För tiden 1 januari—30 juni 1923 liksom ock för budgetåren 1923/1924, 1924/1925 och 1925/1926 var anslaget i riksstaten upptaget utan angivet belopp. För ett vart av budgetåren 1926/1927 och 1927/1928 var anslaget ånyo uppfört med 3,000 kronor. För löpande budgetår är anslaget upptaget med 4,000 kronor.

*Kommers-
kollegium.*

I skrivelse den 21 augusti 1928 har kommerskollegium framhållit önskvärdheten av att anslaget bleve höjt till dess tidigare storlek. Av sparsamhetsskäl ville kollegium emellertid ej nu göra något yrkande i sådan riktning utan endast hemställa, att anslaget måtte upptagas med samma belopp, varmed det upptagits å riksstaten för löpande budgetår eller 4,000 kronor.

*Departements-
chefen.*

De skäl, som vid 1928 års riksdag föranledde höjning av ifrågavarande anslag från 3,000 till 4,000 kronor, voro, att denna sistnämnda summa utgjorde det ungefärliga belopp, som med tillhjälp av besparingar å tidigare beviljade stipendieanslag under de senare åren stått till kommerskollegii förfogande för utdelande av reseunderstöd av nu förevarande slag, samt att sedan dessa besparingar blivit uttömda, ett bibehållande av anslaget vid ett belopp av endast 3,000 kronor skulle nödvändiggöra ytterligare inskränkning i utdelningen av dylika understöd.

Då jag anser, att med hänsyn till de fortfarande rådande förhållandena inom bergshanteringens någon minskning icke bör ske i den nuvarande omfattningen av de studieresor, som anslaget är avsett att tillgodose, finner jag mig böra tillstyrka, att anslaget upptages med oförändrat belopp.

Å riksstaten för budgetåret 1929/1930 bör alltså uppföras:

Reseunderstöd åt personer, som önska i främmande länder förvärva ökad insikt och skicklighet i vad till bergshanteringens hörer, *oförändrat ordinarie* reservationsanslag kronor 4,000.

2—6. **Befrämjande i allmänhet av slöjderna.** Med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen till 1920 års riksdag därom gjorda framställning bestämde nämnda riksdag för år 1921 de i den ordinarie anslagstiteln »Befrämjande i allmänhet av slöjderna» ingående reservationsanslagen till reseunderstöd åt olika kategorier av inom hantverk och industri sysselsatta personer till följande belopp, nämligen:

[35.]
Befrämjande
i allmänhet av
slöjderna.
(ordinarie
anslag.)

reservationsanslaget till reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena till 75,000 kronor,

reservationsanslaget till reseunderstöd åt idkare av hantverk och annan mindre industri till 25,000 kronor,

reservationsanslaget till reseunderstöd åt verkmästare och förmän inom industrien till 20,000 kronor och

reservationsanslaget till reseunderstöd åt teoretiskt och praktiskt bildade tekniker, som icke ägna sig åt bergshantering, till 35,000 kronor.

Det sammanlagda belopp, med vilket ifrågavarande reseunderstödsanslag för år 1921 upptogs, översteg med nära 50 procent det belopp, som för berörda ändamål under de närmast föregående åren stått till förfogande.

Höjningen framgår av följande tabell:

	Anslag för år 1920 Kronor	Ökning för år 1921 Kronor	Anslag för år 1921 Kronor
1. Reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena	50,000	25,000	75,000
2. Reseunderstöd åt idkare av hantverk och annan mindre industri	18,000	7,000	25,000
3. Reseunderstöd åt verkmästare och förmän inom industrien	15,000	5,000	20,000
4. Reseunderstöd åt andra tekniker än bergstekniker	25,000	10,000	35,000
Summa kronor	108,000	47,000	155,000

I statsverkspropositionen till 1921 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att för år 1922 upptagna förenämnda olika reservationsanslag med ena-

handa belopp som för år 1921. Kungl. Maj:ts framställning blev av riksdagen bifallen allenast med den ändringen, att med hänsyn till då förefintliga betydande besparingar å teknikeranslaget detta anslag upptogs med ett till 10,000 kronor nedsatt belopp.

Efter nämnda tidpunkt hava anslag till reseunderstöd av nu ifrågavarande slag anvisats för budgetåret 1923/1924 med sammanlagt 35,000 kronor, för vartdera av budgetåren 1925/1926 och 1926/1927 med sammanlagt 32,400 kronor samt för vartdera av budgetåren 1927/1928 och 1928/1929 åter med sammanlagt 35,000 kronor. Anslagsbeloppen för sistnämnda budgetår blevo av riksdagen i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag bestämda att utgå till de olika personkategorierna på följande sätt:

till reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena	kronor 15,000
» » » idkare av hantverk och annan mindre	»
industri	» 5,400
» reseunderstöd åt verkmästare och förmän inom industri	
och hantverk	» 7,100
» reseunderstöd åt andra tekniker än bergstekniker	» 7,500
Summa kronor 35,000.	

Det i anslagstiteln »Befrämjande i allmänhet av slöjderna» ingående anslaget till manufakturernas befrämjande utgick tidigare med ett belopp av 13,500 kronor om året. På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar nedsattes anslaget av 1923 års riksdag till 8,000 kronor och av 1925 års riksdag till 4,000 kronor.

Från detta anslag hava under en längre följd av år anvisats bidrag till Chalmers tekniska institut i Göteborg för upprätthållande av verksamheten vid den i samband med institutet stående mekanisk-tekniska materialprovningssanstalten. Därutöver hava ur anslaget utanordnats diverse mindre belopp till främjande av olika, slöjdväsendet närstående ändamål.

Med skrivelse den 13 oktober 1928 har nu kommerskollegium till Kungl. Maj:t överlämnat till kollegium inkomna framställningar i fråga om reseunderstödsanslagen från Sveriges hantverksorganisation, Sveriges arbetsledareförbund och Landssekreteriatet.

Av ovannämnda organisationer hava hantverksorganisationen och arbetsledareförbundet gjort framställning om anslag till förmån för idkare av hantverk och annan mindre industri respektive till förmån för verkmästare och förmän till belopp av 12,000 respektive 20,000 kronor. I landssekreteriatets framställning, som avser beredande av anslag till reseunderstöd åt arbetare, har icke yrkats något bestämt anslagsbelopp.

I en till handelsdepartementet sedermera inkommen skrift har Sveriges grafiska faktorsförbund uttalat sin anslutning till den av arbetsledareförbundet gjorda framställningen.

För egen del anför kommerskollegium — efter att bland annat hava erinrat

hurusom kollegium vid åtskilliga tidigare tillfällen föreslagit höjning av förevarande stipendieanslag — vidare följande:

»Såsom skäl mot bifall till de under senare åren begärda höjningarna av nu ifrågavarande anslag hava anförts de allmänna besparingssträvandena. Emellertid vill det synas kollegium, som om det statsfinansiella läget icke numera torde lägga allvarliga hinder i vägen för viss höjning av anslagsbeloppen.

Därför har kollegium — ehuru det kunde synas önskligt att anslagen till understöden ifråga å riksstaten för budgetåret 1929/1930 upptoges med samma belopp som vid världskrigets början — icke ansett sig böra för närvarande föreslå en sådan höjning, utan stannat vid att för ifrågavarande ändamål förorda anvisande av allenast $\frac{2}{3}$ av förkrigsbeloppet av samtliga anslag eller 72,000 kronor.

Bedömer man frågan ur synpunkten av vilken eller vilka grupper av reseunderstöd, som i direkt produktionsgagnande avseende äro mest effektiva, torde dock kunna fastslås, att detta måste vara de understöd, som utgå till industriföretagens tekniska eller tekniskt-administrativa personal eller till dem, vilka såsom verkmästare utöva den mera direkta arbetsledningen. Detta vill med andra ord säga, att anslagen till s. k. 'tekniker' samt 'verkmästare och förmän' skulle vara mest i behov av förstärkning. Vidkommande sistnämnda anslag erfordras förstärkning jämväl av den anledningen, att studieresorna alltmera börja utsträckas till Amerikas förenta stater och andra mera avlägsna länder, vilket föranlett behov av att understödets genomsnittliga storlek utökas väsentligt utöver vad som vid reseunderstödsanslagets tillkomst torde varit avsett. Väl kan i någon mån göras gällande, att personer i ovan angivna ställningar i främsta rummet borde av vederbörande företag utsändas på de studieresor, som kunde anses erforderliga, då ju nyttan av studieresan närmast komme företaget till godo. Emellertid är härvid att beakta, att det enskilda företaget endast i särskilda undantagsfall lär kunna bereda sig någon garanti för, att så verkligen blir förhållandet. Den erfarenhet, som inhämtas av 'tekniker' eller 'verkmästare', vilka tilldelats resestipendier för studier i utlandet, kommer emellertid under alla förhållanden på grund av de med reseunderstödet åtnjutande förknippade villkoren — bland annat omfattande ingivande av en möjligast utförlig reseberättelse — svensk industri till godo. För övrigt torde böra framhållas, att kollegium icke ansett sig böra utdela större reseunderstöd, än att desamma endast delvis förslå till täckande av resekostnaderna. Återstoden — i allmänhet minst hälften av totala kostnaden — förutsättes bliva bestridd av stipendiaten själv eller det företag, där han är anställd.

Med hänsyn till ovan anförda skäl har kollegium nedan föreslagit en relativt sett större förhöjning av nämnda båda anslag än av anslagen till 'arbetare' och 'idkare'.

Vidkommande det under förevarande anslagstitel upptagna anslaget till manufakturernas befrämjande — 4,000 kronor — torde ej föreligga skäl till någon ändring för nästkommande budgetår.»

Kommerskollegii skrivelse utmynnar i en hemställan, att å riksstaten för budgetåret 1929/1930 måtte under anslagstiteln »Befrämjande i allmänhet av slöjderna» upptagas ett sammanlagt belopp av 76,000 kronor, därav 4,000 kronor till manufakturernas befrämjande och återstoden 72,000 kronor såsom särskilda reservationsanslag till reseunderstöd att fördelas på följande sätt:

Kommerskollegium.

Till reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena ...	kronor	30,000
» » » idkare av hantverk och annan mindre industri	»	12,000
» » » verkmästare och förmän inom industri och hantverk	»	12,000
» » » andra tekniker än bergstekniker	»	18,000.

I anledning av kollegii sålunda avgivna förslag har Sveriges arbetsledareförbund i en den 6 november 1928 dagtecknad skrift återupprepat sin framställning, att anslaget till reseunderstöd åt verkmästare och förmän inom industri och hantverk måtte fastställas till minst 20,000 kronor.

För närmare kännedom om innehållet i kollegii skrivelse ävensom de från ovannämnda organisationer ingivna framställningarna tillåter jag mig att hänvisa till handlingarna i ärendet.

*Departements-
chefen.*

Vad först angår det i anslagstiteln »Befrämjande i allmänhet av slöjderna» ingående anslaget till manufakturernas befrämjande, tillstyrker jag, att anslaget i den riksstat, varom nu är fråga, upptages med oförändrat belopp, 4,000 kronor.

Vidkommande därefter de i samma anslagstitel ingående särskilda reservationsanslagen till reseunderstöd förhåller det sig ju så, att kampen länderna emellan på näringslivets alla områden blivit allt hårdare och att därför ett forcerat arbete nedlägges på att genom tekniska och organisatoriska förbättringar bibringa produktionen större effektivitet. För utvecklandet av yrkeskunskapen inom vårt lands industri och hantverk liksom även för skapandet och uppehållandet av en kvalitativt hög standard hos de olika fabrikaten torde det därför vara av synnerlig vikt, att åt personer, tillhörande olika yrkesgrupper inom sagda näringsgrenar, så långt sig göra låter, beredes tillfälle att å ort och ställe taga del av och studera de nya uppfinningar, arbetsmetoder och organisatoriska anordningar, vilka i den period av hastigt fortskridande teknisk utveckling, vari vi befinna oss, tid efter annan å skilda platser prövas, utexperimenteras och bringas i tillämpning.

Vid beredandet av dylika studiemöjligheter har den statliga stipendieverksamhet, varom här är fråga, en viktig uppgift att fylla. Starka skäl synas mig följaktligen tala för att denna verksamhet även i fortsättningen uppehålls. Även jag är av den uppfattningen, att en höjning av ifrågasvarande anslag vore väl behövlig. Icke desto mindre nödgas jag avstå från att nu tillstyrka äskande av anslag till dylika understöd till högre belopp än de av riksdagen för löpande budgetår beviljade. Jag tillstyrker förty, att å riksstaten för budgetåret 1929/1930 anslag äskas för reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena med 15,000 kronor, för reseunderstöd åt idkare av hantverk och annan mindre industri med 5,400 kronor, för

reseunderstöd åt verkmästare och förmän inom industri och hantverk med 7,100 kronor och för reseunderstöd åt andra tekniker än bergstekniker med 7,500 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i riksstaten för budgetåret 1929/1930 upptaga
dels det i den *ordinarie* anslagstiteln »Befrämjande i allmänhet av slöjderna» ingående anslaget till manufakturernas befrämjande med kronor 4,000,
dels ock de i samma anslagstitel ingående reservationsanslagen med följande belopp, nämligen
 reservationsanslaget till reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena med kronor 15,000,
 reservationsanslaget till reseunderstöd åt idkare av hantverk och annan mindre industri med kronor 5,400,
 reservationsanslaget till reseunderstöd åt verkmästare och förmän inom industri och hantverk med kronor 7,100
 och reservationsanslaget till reseunderstöd åt teoretiskt och praktiskt bildade tekniker, som icke ägna sig åt bergshanteringen, med kronor 7,500.

7. Befrämjande i allmänhet av hemslöjden, oförändrat *ordinarie* anslag kronor 15,000.

8. Understöd åt föreningen för svensk hemslöjd. I anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har riksdagen åt föreningen för svensk hemslöjd, såsom bidrag för uppehållande av dess verksamhet, anvisat å extra stat för vart och ett av åren 1907—1922 ett förslagsanslag, högst, å 15,000 kronor, för första halvåret 1923 ett dylikt anslag å 5,000 kronor, för budgetåret 1923/1924 ett extra anslag av 10,000 kronor samt för vart och ett av följande budgetår ett dylikt anslag av 8,000 kronor.

Rörande utbetalningen av det av riksdagen för budgetåret 1928/1929 till föreningen beviljade anslaget har Kungl. Maj:t meddelat föreskrifter genom beslut den 8 juni 1928, varvid stadgats skyldighet för föreningen att före den 1 maj 1930 till såväl chefen för handelsdepartementet som kommerskollegium avgiva redogörelse för användandet av understödet och berättelse rörande föreningens verksamhet under år 1929.

Utöver av riksdagen, enligt vad ovan sagts, beviljade anslag har Kungl. Maj:t med anledning av framställningar från ifrågavarande förening, efter kommerskollegii tillstyrkan, ur manufakturförslagslånefonden tilldelat föreningen ytterligare understöd för vart och ett av åren 1918—1921 med 5,000 kronor, för år 1922 med 4,000 kronor, för första halvåret 1923 med 2,000 kronor samt för vart och ett av följande budgetår med 4,000 kronor

[36.]
*Understöd
 åt föreningen
 för svensk
 hemslöjd.*
 (extra anslag.)

att av föreningen tillgodonjutas på samma villkor, som bestämts för åtnjutande av riksstatsanslaget för motsvarande tidsperioder.

*Hemslöjds-
föreningens
styrelse.*

Nu har föreningens styrelse i en den 18 juni 1928 dagtecknad skrift, med bifogande av tryckt exemplar av föreningens årsberättelse för år 1927, anhållit, att Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen att åt föreningen såsom bidrag för uppehållande av dess verksamhet för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag till enahanda belopp som det senast för löpande budgetår beviljade eller 8,000 kronor. Efter att i korthet hava erinrat om vad i ämnet förut förekommit ävensom, med ledning av årsberättelsen, hava lämnat en redogörelse för föreningens ekonomiska ställning vid utgången av år 1927 har styrelsen framhållit, bland annat, att föreningen till följd av de tryckta tiderna och svårigheten att från enskilt håll erhålla bidrag till sin verksamhet måst vidtaga menliga inskränkningar i denna. För sitt fortbestånd vore föreningen i största behov av bidrag från staten. I Mögsta grad önskvärt vore, att föreningen kunde komma i åtnjutande av ett anslag å riksstaten till det belopp, som före år 1923 beviljats föreningen, eller 15,000 kronor. Då det statsfinansiella läget fortfarande torde nödvändiggöra en stark begränsning av statsutgifterna, ville föreningens styrelse emellertid inskränka sig till att begära anslag allenast till lika högt belopp som det senast för löpande budgetår beviljade, i förlitande på att anslag från manufakturförslagslånefonden fortfarande komme att tilldelas föreningen.

*Kommers-
kollegium.*

I utlåtande av den 20 augusti 1928, varmed kommerskollegium till Kungl. Maj:t överlämnat nyssberörda från hemslöjdsföreningen inkomna skrift, har kollegium tillstyrkt tilldelande åt föreningen av det begärda anslagsbeloppet. För det nya anslags åtnjutande borde enligt kollegii mening uppställas motsvarande villkor, som gälla för det för innevarande budgetår beviljade anslaget.

*Departements-
chefen.*

Även för budgetåret 1929/1930 läser åt föreningen böra utgå understöd av statsmedel. Med hänsyn till de nedsättningar i de till föreningen utgående anslagsbeloppen, som vid två tillfällen under de senare åren vidtagits, synes mig någon ytterligare anslagsminskning icke böra ifrågasättas. Jag tillstyrker alltså, lika med kommerskollegium, att anslaget å riksstaten till föreningen för budgetåret 1929/1930 upptages med ett belopp av 8,000 kronor. Huruvida åt föreningen — utöver ett dylikt anslag — må kunna, liksom tidigare alltsedan år 1918 ägt rum, beredas något tillskott av fondmedel, torde i sinom tid få göras till föremål för övervägande.

Med stöd av vad jag sålunda anfört och under framhållande, att de för statsbidragets åtnjutande hittills stadgade villkor torde böra äga tillämpning jämväl i fortsättningen, får jag alltså hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att åt föreningen för svensk hemslöjd såsom bidrag till uppehållande av dess verksamhet för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra* anslag av kronor 8,000.

9. **Understöd åt svenska slöjdföreningen.** Med anledning av vid 1920 års riksdag inom dess båda kamrar väckta motioner anvisade samma års riksdag för möjliggörande av fortsättning och ytterligare utvidgning av svenska slöjdföreningens verksamhet å extra stat för år 1921 ett förslags- [37.]
Understöd åt
svenska slöjd-
föreningen.
(extra anslag.) anslag, högst, å 20,000 kronor.

Beträffande de skäl, som föranledde beviljandet av ifrågavarande statsanslag, tillåter jag mig hänvisa till vad ovannämnda motioner (nr 84 i första och nr 154 i andra kammaren) därom innehålla.

Även för åren 1922—1928 har riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar beviljat extra anslagsmedel såsom bidrag för uppehållande av föreningens verksamhet. Anslaget, som för år 1928 är anvisat å riksstaten för budgetåret 1928/1929, har utgått med för år 1922 20,000 kronor, för år 1923 12,000 kronor samt för vart och ett av åren 1924—1928 10,000 kronor.

Rörande utbetalningen av det av riksdagen för år 1928 till föreningen beviljade anslaget har Kungl. Maj:t meddelat föreskrifter genom beslut den 8 juni samma år, varvid stadgats skyldighet för föreningen att före utgången av maj månad 1929 till kommerskollegium ej mindre avgiva berättelse över föreningens verksamhet under år 1928 och redogörelse för föreningens ekonomiska ställning vid utgången av samma år än även avlämna tjugi exemplar av föreningens tidskrift för att genom kollegii försorg utdelas till tekniska undervisningsanstalter för deras bibliotek samt till användande såsom belöning åt därav förtjänta lärjungar vid dessa undervisningsanstalter.

Utöver av riksdagen, enligt vad ovan sagts, beviljade anslag har Kungl. Maj:t med anledning av framställningar från ifrågavarande förening, efter kommerskollegii tillstyrkan, ur manufakturförslagslånefonden tilldelat föreningen ytterligare understöd för år 1923 å 2,000 kronor, för år 1924 å 4,000 kronor, för år 1925 å 6,000 kronor och för vardera av åren 1926 och 1927 å 8,000 kronor att av föreningen tillgodonjutas på samma villkor, som bestämts för åtnjutande av riksstatsanslaget för motsvarande år. Slutligen har Kungl. Maj:t genom beslut den 31 mars 1928 av lotterimedel tilldelat föreningen ett belopp av 75,000 kronor till täckande av vissa förluster och engångskostnader.

I en till Kungl. Maj:t ställd, av kommerskollegium med eget utlåtande den 28 augusti 1928 överlämnad skrift av den 25 i samma månad har nu föreningens styrelse hemställt, att Kungl. Maj:t ville av riksdagen äska ett anslag av 20,000 kronor för uppehållande av föreningens verksamhet under budgetåret 1929/1930. Till stöd härför anför styrelsen i huvudsak följande.

*Styrelsen för
svenska slöjd-
föreningen.*

Av ekonomiska skäl hade föreningen under de senaste åren varit nödsakad att inskränka på synnerligen viktiga delar av sin verksamhet. Särskilt hade detta gällt den uppfostrande och rådgivande verksamhet, som föreningen förut bedrivit hos hantverkarna, framför allt genom sina mönsterblad.

Genom det föreningen tilldelade anslaget av lotterimedel komme visserligen föreningens samlade förlust å, i runt tal, 58,500 kronor att helt bortskrivas. Emellertid kvarstode oförändrat föreningens behov av större anslag för de löpande utgifterna. Föreningen finge i detta hänseende hänvisa till det ökade arbete, som med all säkerhet komme att uppstå för densamma med anledning av den stora utställningen av konstindustri, konsthantverk och hemslöjd i Stockholm år 1930. Det vore synnerligen angeläget, att föreningen, vilken tagit initiativet till denna utställning, jämväl sökte så bedriva sin verksamhet, att utställningen finge varaktig betydelse för utvecklingen på de områden, som föreningen representerade. Föreningen betraktade nämligen utställningen ifråga icke såsom en isolerad företeelse utan såsom ett led i den svenska konstslöjdens kontinuerliga utveckling.

*Kommers-
kollegium.*

I sitt ovanberörda utlåtande har kommerskollegium anført bland annat följande.

Slöjdföreningens styrelse hade vid upprepade tillfällen gjort framställning om återförande av ifrågavarande riksstatsanslag till det belopp, 20,000 kronor, med vilket det utgått för vartdera av åren 1921 och 1922. För egen del hade kollegium under de senare åren tillstyrkt en förhöjning av anslaget till 15,000 kronor. Beträffande skälen för den föreslagna anslagsökningen tilläte sig kollegium hänvisa till bland annat sitt utlåtande i ämnet av den 25 augusti 1927. Vad kollegium i nämnda utlåtande anført — nämligen om betydelsen av att landet ägde en fullt kvalificerad centralorganisation å konstslöjdens område med tillräckliga inkomster för att kunna fylla sina uppgifter — ägde alltså full giltighet. Därtill ville kollegium nu lägga, att föreningen med hänsyn till sin centrala, av staten auktoriserade ledareverksamhet för närmast kommande år hade behov av större stöd än hittills från statsmakternas sida till följd av de förarbeten, som åvilade densamma med anledning av förenämnda utställning i Stockholm. Det syntes därför kollegium önskligt, att en viss ökning av anslaget ägde rum. För egen del finge kollegium föreslå ett belopp av 15,000 kronor.

*Departements-
chefen.*

Den rangplats i konstslöjdsavseende, som Sverige otvivelaktigt för närvarande intager, lär till stor del böra tillskrivas den energiska och målmedvetna, vägledande och rådgivande verksamhet, som å detta område utövats av svenska slöjdföreningen. Det synes mig alltså, att föreningen för uppehållande av sin verksamhet även fortsättningsvis bör komma i åtnjutande av understöd av statsmedel.

I avseende å storleken av statsbidraget ber jag att få erinra, hurusom samma bidrag efter den år 1923 skedda nedsättningen av det å riksstaten uppförda anslaget genom tillskott av fondmedel successivt ökats, så att det samma senast för år 1927 — liksom för år 1926 — utgick med tillhoppa

18,000 kronor, ett belopp som med endast 2,000 kronor understiger det högsta belopp, föreningen — för vart och ett av åren 1921 och 1922 — åtnjutit. Då genom det föreningen tilldelade avsevärda understödet av lotterimedel föreningens ekonomiska ställning högst väsentligt förbättrats och då åt föreningen utöver riksstatsanslaget även fortsättningsvis lär kunna beredas något tillskott av fondmedel, anser jag mig nu icke kunna ifrågasätta någon höjning av det anslag, varav föreningen enligt senaste riksdags beslut kommit i åtnjutande. Jag tillstyrker alltså, att anslaget å riksstaten för budgetåret 1929/1930 upptages med oförändrat belopp, 10,000 kronor.

Såsom villkor för statsbidragets utbekommande torde skyldighet böra stadgas för föreningen att avgiva berättelse över sin verksamhet samt avlämna visst antal exemplar av sin tidskrift i enlighet med vad som genom Kungl. Maj:ts ovanberörda beslut den 8 juni 1928 föreskrivits.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att åt svenska slöjdföreningen såsom bidrag för uppehållande av dess verksamhet under år 1929 å riksstaten för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra* anslag av kronor 10,000.

10. **Arvoden åt torvingenjörer m. m.** Under åberopande av vad jag under punkt 3 anfört, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kan varda riksdagen förelagd, till arvoden åt torvingenjörer m. m. för budgetåret 1929/1930 beräkna ett *extra* anslag av kronor 20,000.

[38.]
*Arvoden åt
torvingenjörer
m. m.
(extra anslag.)*

11 och 12. **Understöd till Sveriges hantverksorganisation.** Åt Sveriges hantverksorganisation har för åren 1913—1922 såsom bidrag till dess verksamhet lämnats statsunderstöd med 7,000 kronor årligen, varav för ett vart av åren 1914—1922 4,000 kronor beviljats av riksdagen å extra stat och 3,000 kronor anvisats av Kungl. Maj:t ur manufakturförlagslånefonden. För år 1923 nedsattes anslaget till 3,000 kronor och för år 1924 nedsattes det ytterligare till 2,500 kronor. Med sistnämnda belopp utgick anslaget även för ett vart av åren 1925—1927.

Utöver ovannämnda för organisationens allmänna verksamhet beviljade statsbidrag har Kungl. Maj:t lämnat understöd till organisationens år 1922 upprättade hantverksinstitut — förutom från åttonde huvudtitelns anslag till understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning — från manufakturförlagslånefondens räntemedel. Understöden av fondmedlen hava utgått med 20,000 kronor för vardera av åren 1922 och 1923 samt med 15,000 kronor för ett vart av åren 1924—1928. Dessa understöd hava varit begränsade av det villkoret, att de skulle utgöra högst $\frac{2}{3}$ av vad organisationen själv för ändamålet tillsköt, dock högst ovan angivna belopp.

[39.]
*Understöd
till Sveriges
hantverks-
organisation.
(extra anslag.)*

Under punkt 34 av tionde huvudtiteln i 1928 års statsverksproposition föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att såsom bidrag till organisationens allmänna verksamhet under år 1928 anvisa ett anslag till enahanda belopp, som utgått under de fyra närmast föregående åren eller 2,500 kronor. I sin skrivelse nr 10 A anmälde emellertid sedermera riksdagen, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts berörda förslag och med bifall till två inom riksdagen väckta likalydande motioner (I: 102 och II: 93) å riksstaten för budgetåret 1928/1929 hade anvisat *dels* såsom bidrag till organisationens allmänna verksamhet under år 1928 ett extra anslag av 4,000 kronor *dels ock* såsom bidrag till organisationens verksamhet genom hantverksinstitutet under samma år ett dylikt anslag av 7,000 kronor.

Rörande utbetalningen av det utav riksdagen för år 1928 såsom bidrag till organisationens allmänna verksamhet beviljade anslaget har Kungl. Maj:t meddelat föreskrifter genom beslut den 8 juni samma år, varvid stadgats skyldighet för organisationen *att* före den 1 maj 1929 till chefen för handelsdepartementet avgiva redogörelse för användningen av understödet och berättelse rörande organisationens verksamhet under år 1928, *att* efter beprövande av redaktionen för svensk hantverkstidning offentliggöra reseberättelser, som av idkare av hantverk och annan mindre industri ävensom av arbetare i de särskilda näringsyrkena avgivnas rörande av dem med statsmedel företagna studieresor, *samt att* till kommerskollegium avlämna 80 exemplar av organisationens publikationer för att genom kollegii försorg utdelas till de tekniska undervisningsanstalterna för deras bibliotek samt till användande såsom belöning åt därav förtjänta lärjungar vid dessa undervisningsanstalter.

Nu har styrelsen för Sveriges hantverksorganisation i en till Kungl. Maj:t ställd, av kommerskollegium med eget utlåtande den 24 augusti 1928 överlämnad skrift av den 9 juli samma år anhållit, att Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen att till förmån för organisationen för budgetåret 1929/1930 bevilja statsbidrag till enahanda belopp som de för löpande budgetår beviljade eller 4,000 kronor såsom bidrag till organisationens allmänna verksamhet och 7,000 kronor såsom bidrag till upprätthållande av organisationens hantverksinstitut. Till stöd härför anför styrelsen bland annat följande:

Styrelsen för
Sveriges
hantverks-
organisation.

Med avseende å organisationens allmänna verksamhet finge styrelsen särskilt framhålla de ökade kostnaderna för organisationens tidskrift. Oaktat de mest energiska försök hade det hittills visat sig omöjligt att för tidningen anskaffa tillräckligt antal annonser, så att tidningen kunde bära sina egna utgifter. Tidningen vore dock av ovärderlig betydelse dels för sammanhållningen inom kåren, dels för spridande av nyttiga kunskaper och dels slutligen för upplysningar om olika åtgärder för hantverkets främjande m. m.

Beträffande organisationens verksamhet genom hantverksinstitutet hade organisationen med hjälp av det utav riksdagen erhållna statsunderstödet till institutet dels i samarbete med vederbörande yrkessammanslutning och med ekonomiskt stöd jämväl från andra intresserade påbörjat inrättandet av ett bagerilaboratorium med försöksbageri, dels i väsentlig grad komplet-

terat och moderniserat institutets svetsnings- och härdningsutrustning, dels ock moderniserat dess snickeriavdelning. Jämväl antalet av institutets kurser komme att väsentligt ökas.

I sitt förberörda utlåtande har kommerskollegium — under erinran att kollegium redan vid ett föregående tillfälle framhållit önskvärdheten av ökat bidrag till organisationens allmänna verksamhet — uttalat, att kollegium alltjämt vore av den åsikten, att ett bidrag av 4,000 kronor till denna verksamhet vore väl motiverat.

*Kommers-
kollegium.*

Beträffande härefter frågan om statsbidrag till organisationens verksamhet genom hantverksinstitutet har kollegium i avseende härå anfört bland annat följande:

»För verksamheten under år 1929 har hantverksorganisationen nu hemställt om riksdagsanslag med samma belopp, som anvisats för år 1928. De skäl, som föranlett riksdagen bevilja nämnda bidrag, torde gälla även för det nu begärda bidragets anvisande. Dessa skäl lära i huvudsak hava varit att möjliggöra en utveckling av hantverksinstitutets kurser samt en modernisering och komplettering av institutets tekniska utrustning, men även i viss mån att — till förmån för hantverksorganisationens allmänna verksamhet — minska organisationens utgifter för institutsverksamheten, åtminstone relativt, d. v. s. i förhållande till totalkostnaderna för densamma. Såsom villkor för åtnjutandet av riksdagsanslaget i fråga har ju ej heller uppställts villkor om visst bidrag från organisationen.

Enligt vad kollegium inhämtat kommer den ökning av institutsverksamheten, som påbörjats år 1928, att fullföljas jämväl under år 1929. Detta innebär i jämförelse med år 1927 ej blott ökade direkta och indirekta kostnader för kursernas hållande, utan jämväl stegrade driftskostnader för institutet i övrigt genom bland annat det nyinrättade bagerilaboratoriet med tillhörande försöksbageri, vilket lär skola hållas i kontinuerlig drift och därför erfordra anställande av särskild personal.

Med hänsyn särskilt till den nu berörda ökningen av verksamheten anser sig kollegium kunna förorda bifall till ansökningen jämväl i vad den avser bidrag från riksdagen till institutsverksamheten i fråga.

För åtnjutande av understödet till hantverksorganisationens allmänna verksamhet torde böra gälla motsvarande villkor, som de genom Kungl. Maj:ts ovannämnda beslut för år 1928 fastställda.»

Med hänsyn till den ställning, riksdagen under fjolåret intagit till frågan om statsbidrag till Sveriges hantverksorganisation, och då det torde vara otvivelaktigt, att organisationen även för år 1929 är i behov av sådana bidrag, finner jag mig böra tillstyrka organisationsstyrelsens av kommerskollegium biträdda framställning i ämnet.

*Departements-
chefen.*

För det för organisationens allmänna verksamhet avsedda understödets åtnjutande torde motsvarande villkor böra gälla som de genom Kungl. Maj:ts ovannämnda beslut för år 1928 fastställda.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels under ovan angivna villkor såsom bidrag till Sveriges hantverksorganisations allmänna verksamhet

under år 1929 å riksstaten för budgetåret 1929/1930
anvisa ett *extra* anslag av kronor 4,000,

dels ock såsom bidrag till organisationens verksamhet
genom hantverksinstitutet under år 1929 å riksstaten
för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra*

anslag av kronor 7,000.

[40.]

*Befrämjande
av praktisk
lärlingsutbild-
ning hos hant-
verksmästare.
(extra anslag.)*

13. Befrämjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare.

I enlighet med av Kungl. Maj:t därom gjord framställning anvisade 1917 års riksdag till statsunderstöd åt hantverksidkare för utbildande av lärlingar samt till lärlingspremier å extra stat för år 1918 ett förslagsanslag, högst, å 8,000 kronor.

Sedan kommerskollegium avgivit förslag rörande användningen av sagda anslag, fastställde Kungl. Maj:t den 2 november 1917, i huvudsaklig överensstämmelse med kollegii förslag, *dels* bestämmelser rörande statsunderstöd för utbildande av lärlingar och rörande statspremier åt dylika, *dels ock* bestämmelser rörande statsunderstöd till hantverksföreningar, anslutna till Sveriges hantverksorganisation, för utdelande av lärlingspremier. Ändringar i dessa bestämmelser hava sedermera skett den 25 oktober 1918 och den 9 juli 1920.

Statsunderstödet till hantverksmästare, vilket ursprungligen bestämdes till 300 kronor, utgår numera med 400 kronor i den ordning, att 125 kronor utbetalas vid första, 100 kronor vid andra och 75 kronor vid tredje årets slut, sedan för varje gång av ombud för Sveriges hantverksorganisation avgivits utlåtande, huruvida mästaren, för så vitt på honom ankomme, bedrivit lärlingens utbildande på ett för utbildningens fullbordande vid tredje årets slut ändamålsenligt sätt. Återstående 100 kronor utbetalas, sedan styrkt blivit, att lärlingen genom avlagt prov eller på annat sätt visat sig vara utlärd i yrket. Dessutom är lärlingen själv, om han efter avlagt prov undfått Sveriges hantverksorganisations utlärlingsbevis, berättigad till en utlärlingspenning av 20 kronor och kan, om han därjämte blivit tillerkänd någon av Sveriges hantverksorganisations silvermedaljer, dessutom erhålla statspremium av högst 100 kronor.

Vidare utdelas genom hantverksföreningarnas försorg särskilda s. k. lärlingspremier, för vilket ändamål understöd tilldelats föreningarna.

I fråga om planen för utbildningens anordnande finnas, utöver bestämmelsen om lägst 3 års lärotid, endast allmänt hållna föreskrifter. Sålunda åligger det mästaren bland annat att bedriva lärlingens utbildande på sådant sätt, att denne, för så vitt på mästaren beror, kan efter den föreskrivna lärotidens utgång genom prov visa sig kompetent att erhålla hantverksorganisationens utlärlingsbevis, samt att ställa sig till efterrättelse de anvisningar eller föreskrifter rörande lärlingsutbildningen, som av kommerskollegium eller eljest kunna komma att utfärdas.

Anslagsbeloppen till statsunderstöd åt hantverksmästare samt till utlärlingspenningar och statspremier hava utgått med synnerligen varierande belopp, beroende därpå, att anslag ej anvisats samtidigt för understöd till fullständig utbildning av en lärlingsgrupp i taget utan endast för ett läroår i sänder, att understöden ökats såväl till storlek som antal, samt att de, från att till en början hava anvisats i förskott för ett läroår, sedan utgått i efterskott och successive helt avskrivits. Efter år 1922 hava anslag för utbildande av *nya* lärlingar anvisats först för budgetåret 1927/1928 med 9,375 kronor och sedermera för löpande budgetår med 16,875 kronor. Anvisandet av dessa anslag utgör en följd av 1926 och 1927 års riksdagens beslut. I enlighet med dessa beslut har nämligen Kungl. Maj:t bemyndigat kommerskollegium att bevilja statsunderstöd åt hantverksidkare för utbildande av lärlingar med utbildningstid från tidpunkt under budgetåret 1926/1927 respektive 1927/1928, dock högst 75 lärlingar under vardera budgetåret.

Den av 1926 års riksdag först tillämpade principen om bemyndigande — utan anslagsanvisning — beträffande igångsättande av utbildning av en ny lärlingsgrupp har följts även vid 1928 års riksdag, som för budgetåret 1929/1930 lämnat motsvarande medgivande som för nästföregående budgetår.

Statsunderstöd åt hantverksföreningar för utdelande av lärlingspremier hava utgått med 3,000 kronor för vart och ett av åren 1918—1921, 4,000 kronor för år 1922, 2,000 kronor för budgetåret 1923/1924 samt 1,000 kronor för ett vart av budgetåren 1924/1925—1927/1928. För innevarande budgetår utgår anslaget med 2,000 kronor. Det å riksstaten för budgetåret 1928/1929 anvisade anslaget till befrämjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare slutar å ett sammanlagt belopp av 18,875 kronor.

Med skrivelse den 8 oktober 1928 har nu kommerskollegium överlämnat till kollegium inkomna framställningar *dels* från styrelsen för Sveriges hantverksorganisation angående höjning av antalet nya lärlingar från 75 till 100, *dels ock* från nämnda styrelse ävensom från Sveriges smides- & mekaniska verkstadsidkares riksförbund rörande likställighet mellan organisationens och vissa yrkesföreningars egna medaljer i fråga om rätt för lärling att kunna tilldelas statspremium. I den av nyssnämnda förbund gjorda framställningen åsyftas jämväl, att av yrkesförbund eller yrkesförening utfärdat utlärlingsbevis måtte för tilldelande åt lärling av utlärlingspenning jämfästas med dylikt, av organisationen utfärdat bevis.

För egen del anför kommerskollegium — efter erinran om vad i saken tidigare förekommit — följande:

»Medelsbehovet för budgetåret 1929/1930 för ifrågavarande ändamål — motsvarande understöd enligt de fastställda bestämmelserna för de årsgrupper lärlingar, vilkas utbildning jämlikt ovannämnda medgivanden av 1926—1928 års riksdagar redan pågår eller under den närmaste framtiden kommer att påbörjas — framgår av nedanstående tablå.

*Kommers-
kollegium.*

Lärlingsgrupp för budgetår	Anslagets användning	Anslagsbehov
1926/1927	3:e utbildningsåret	73 st. å 75 kr. 5,475
	Återstående belopp	73 » » 100 » 7,300
	Utläringspenningar	73 » » 20 » 1,460
	Statspremier	73 » » 100 » 7,300 21,535
1927/1928	2:a utbildningsåret	75 » » 100 » 7,500
1928/1929	1:a utbildningsåret	75 » » 125 » 9,375
		Summa Kronor 38,410

Sveriges hantverksorganisation har nu till kollegium inkommit med bilagda framställning, däri organisationen bland annat upprepar sitt tidigare vid flera tillfällen framförda yrkande om ökning av antalet lärlingsunderstöd från nuvarande 75 till 100 stycken.

I utlåtanden den 6 oktober 1926 respektive 25 augusti 1927 över hantverksorganisationens ovanberörda tidigare framställningar har kollegium tillstyrkt en ökning av understöden från 75 till 100. Kungl. Maj:t har emellertid icke ansett sig kunna föreslå riksdagen sådan ökning, och riksdagen har, som ovan nämnts, medgivit beviljande av statsunderstöd för utbildning av allenast 75 lärlingar för budgetår.

Med hänsyn till ifrågavarande statsunderstöds av kollegium vid upprepade tillfällen framhållna betydelse för lärlingsrekryteringen och lärlingsutbildningen inom hantverket och då det statsfinansiella läget icke längre torde lägga allvarliga hinder i vägen för den nu begärda jämförelsevis ringa ökningen av antalet understöd, vill kollegium livligt tillstyrka hantverksorganisationens ifrågavarande hemställan.»

Beträffande därefter frågan om anslag till statsunderstöd åt hantverksföreningar för utdelande av lärlingspremier förordar kollegium, att anslagsbeloppet sättes till 2,000 kronor eller till samma belopp, som anvisats för löpande budgetår.

I avseende slutligen å den av förenämnda korporationer ifrågasatta likställigheten mellan hantverksorganisationens och vissa yrkesföreningars medaljer vid utdelande av statspremier har kollegium meddelat, att vissa föreningar, som utdelade egna belöningsmedaljer, icke velat inköpa hantverksorganisationens medalj. På grund av nu gällande bestämmelse att lärling för erhållande av statspremium måste hava tilldelats hantverksorganisationens medalj, hade därför i vissa fall den situationen uppstått att lärling, ehuru han erhållit högsta vitsord, icke kunnat tillerkännas dylikt premium. Då det syntes kollegium oegentligt att göra utdelandet av statspremium beroende av vederbörande förenings vilja eller förmåga att anskaffa organisationens medalj och ej uteslutande lita till det vitsord, som vederbörande vid gesällprovets avläggande tilldelats, finge kollegium hemställa, att nu gällande stadgande i ämnet ersattes med en bestämmelse om, att lärling för erhållande av statspremium skulle vid gesällprovets erläggande hava erhållit högsta vitsord för skicklighet i yrket.

Däremot ansåge kollegium, särskilt med hänsyn till betydelsen av såvitt möjligt enhetliga grunder för lärlingsutbildning och utlärlingsprov, ej skäl föreligga att, med frångående av hittills tillämpade principer, godkänna andra utlärlingsbevis än de av Sveriges hantverksorganisation utfärdade.

Kommerskollegii skrivelse utmynnar i en hemställan, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels till befrämjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av kronor 40,410,

dels ock medgiva, att Kungl. Maj:t må bemyndiga kommerskollegium att enligt av Kungl. Maj:t föreskrivna grunder bevilja statsunderstöd åt hantverksmästare för utbildande av högst 100 lärlingar med utbildningstid från tidpunkt under budgetåret 1929/1930.

I enlighet med kommerskollegii hemställan bör anslag, motsvarande understöd enligt de fastställda bestämmelserna för de årsgrupper lärlingar, vilkas utbildning jämlikt medgivande av 1926—1928 års riksdagar redan pågår, anvisas å riksstaten för budgetåret 1929/1930. *Departements-
chefen.*

Likaledes torde, såsom hittills varit fallet, något belopp nu böra ställas till förfogande för att användas till understöd åt hantverksföreningar för utdelande av lärlingspremier. Mot det av kollegium i dylikt hänseende ifrågasatta beloppet, 2,000 kronor, har jag icke någon erinran att göra.

Däremot kan jag, med hänsyn till de jämförelsevis stora kostnader ifrågasatt understödsverksamhet redan drager, icke tillstyrka den av kollegium gjorda framställningen om ökning av antalet lärlingar i den nya lärlingsgrupp, vars utbildning bör påbörjas under nästkommande budgetår. Jag tillstyrker därför endast, att antalet lärlingar i denna grupp sättes till samma antal, 75 stycken, för vilket understöd under de senaste åren utgått.

Den av kollegium ifrågasatta ändringen i nu gällande bestämmelse rörande tilldelning åt lärling av statspremium har icke givit anledning till någon erinran från min sida. Med tillkännagivande att jag i sinom tid kommer att hos Kungl. Maj:t göra särskild framställning om fastställelse av berörda ändring, får jag alltså nu hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att Kungl. Maj:t må bemyndiga kommerskollegium att enligt av Kungl. Maj:t föreskrivna grunder bevilja statsunderstöd åt hantverksmästare för utbildande av högst 75 lärlingar med utbildningstid från tidpunkt under budgetåret 1929/1930,

dels ock till befrämjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av kronor 40,410.

[41.] 14. **Uppehållande av den industriella standardiseringsverksamheten.**

*Uppehållande
av den indu-
striella stan-
dardiserings-
verksamheten.
(extra anslag.)*

Den 27 september 1922 fastställde Kungl. Maj:t stadgar för svenska industriens standardiseringskommission, vars uppgift, bland annat, är att befordra en riktigt avvägd standardisering inom industriell produktion och teknisk verksamhet samt medverka till att härför erforderliga undersökningar och arbeten utföras ävensom att utgöra centralorganisation för standardiseringsarbetena inom landet.

Kommissionen utgöres av en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande samt minst 18, högst 24 ledamöter. Av ledamöterna, vilka väljas för en tid av tre år, utses en av envar av cheferna för försvars-, kommunikations- och handelsdepartementen. Övriga ledamöter utses av Sveriges industriförbund, ingenjörsvetenskapsakademien, järnkontoret, svenska teknologföreningen m. fl. sammanslutningar. Kommissionens räkenskaper granskas av två revisorer, av vilka den ene utses av chefen för handelsdepartementet.

Genom beslut av Kungl. Maj:t den 23 maj 1924 tillerkändes kommissionen ett understöd av 25,000 kronor, att utgå från manufakturförlagslånefondens räntemedel med 15,000 kronor under år 1924 och 10,000 kronor under år 1925.

Vidare har riksdagen till uppehållande av den industriella standardiseringsverksamheten anvisat för budgetåret 1925/1926 ett extra anslag av 20,000 kronor, för budgetåret 1926/1927 ett dylikt anslag av 25,000 kronor samt för vartdera av budgetåren 1927/1928 och 1928/1929 ett dylikt anslag av 35,000 kronor.

Rörande utbetalningen av det för sistnämnda budgetår beviljade anslaget har Kungl. Maj:t meddelat föreskrifter genom beslut den 8 juni 1928, varvid föreskrivits, att ena hälften skulle utbetalas efter den 1 juli samma år och återstoden, sedan kommissionen hos kommerskollegium på ett tillfredställande sätt styrkt, att från enskilt håll till den industriella standardiseringsverksamhetens befrämjande lämnats antingen bidrag i penningar, utfört arbete eller annan antaglig form eller ock utfästelser om dylikt bidrag till belopp eller värde, motsvarande under budgetåret 1928/1929 minst hela statsanslaget. Vidare har stadgats skyldighet för kommissionen att senast den 1 oktober 1929 till chefen för handelsdepartementet och kommerskollegium avlämna redogörelse för kommissionens verksamhet under tiden 1 juli 1928—30 juni 1929, vilken redogörelse jämväl skulle innefatta redovisning för de lyftade anslagsmedlens användning.

Utöver nyssnämnda, av riksdagen beviljade anslag har Kungl. Maj:t såsom ytterligare understöd till uppehållande av ifrågavarande verksamhet ur manufakturförlagslånefonden anvisat för budgetåret 1925/1926 ett belopp av 10,000 kronor, för vartdera av budgetåren 1926/1927 och 1927/1928 ett belopp av 15,000 kronor samt för budgetåret 1928/1929 ett belopp av 17,000 kronor att till kommissionen utbetalas under liknande villkor, som bestämts rörande utbetalningen av riksstatsanslaget.

Jag ber även att få erinra, att Kungl. Maj:t beviljat vissa ytterligare understöd för standardiseringsarbetets befrämjande, nämligen dels såsom bi-

drag till resekostnader åt vissa personer för beivrande av kongresser och dylikt, dels till ersättning av utav svenska teknologföreningen förskottade medel till täckande av svenska elektrotekniska kommitténs årsavgifter till den internationella elektrotekniska kommissionen m. m., dels ock såsom bidrag till standardiseringskommitténs deltagande i viss utställning å byggnadsområdet. Slutligen hava under femte huvudtiteln särskilda understöd utgått för arbetet med standardisering av byggnadsmaterial.

Nu har standardiseringskommissionen i en den 31 augusti 1928 dagtecknad skrift, med bifogande av, bland annat, tryckt exemplar av kommissionens årsredogörelse för år 1927, anhängit, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för anvisande av ett belopp av 80,500 kronor såsom bidrag till uppehållande av den industriella standardiseringsverksamheten under budgetåret 1929/1930.

Av en kommissionens skrift bilagd tablå över fördelningen av de hittills för befrämjande av standardiseringen beviljade statsanslagen framgår bland annat, att av de för nu löpande budgetår beviljade allmänna anslagen å sammanlagt 52,000 kronor ett belopp av 10,000 kronor avsatts för kommissionens egen räkning för standardiseringsarbetet i allmänhet, 18,000 kronor tilldelats Sveriges maskinindustriförening, 9,000 kronor Sveriges elektroindustriförening, 3,000 kronor svenska avdelningen av internationella elektrotekniska kommittén, 2,000 kronor Sveriges varvsindustriförenings standardiseringskommitté, 6,000 kronor jordbrukstekniska föreningen och 1,000 kronor kommittén för standardisering av byggnadsmaterial för standardiseringsarbeten inom respektive maskin-, elektro- och varvsindustrierna samt på jordbruks- och byggnadsområdena. Vidare har svenska teknologföreningen erhållit ett bidrag av 1,000 kronor för föreningens standardiseringsarbeten, varjämte slutligen ett belopp av 2,000 kronor tillsvidare reserverats.

Till stöd för sin framställning har kommissionen anført bland annat följande:

»Svenska industriens standardiseringskommission får nu i underdånighet anhålla om vidtagande av åtgärder för beredande av fortsatt ekonomiskt stöd från det allmänna sida åt det svenska industriella standardiseringsarbetet. De skäl, som under senare år föranlett statsmakterna att stödja detta arbete, gälla enligt kommissionens uppfattning alltjämt med oförminskad styrka. Att intresset för standardiseringen är i kraftig tillväxt såväl bland tillverkare som bland skilda konsumentkretsar har på olika sätt kommit till uttryck under det senast förflutna året och belyses närmare i kommissionens årsredogörelse för 1927, som här bifogas. Kommissionen har under senaste tiden fått mottaga både skriftliga och muntliga framställningar om kommissionens medverkan för standardiseringsarbetets upptagande, såsom från velocipedfabrikanter, lokomotivtillverkare, gatstensindustrien m. fl. Behovet av en minskning i det stora antalet förekommande typvarianter är också iögonfallande. Till belysande härav har kommissionen föranstaltat om en utredning genom insamlande av exempel på typvariationen inom skilda produktionsgrenar. En del av resultaten av denna utred-

Svenska industriens standardiseringskommission.

ning har sammanställts i bifogade broschyr »Slöseri», med vars publicering kommissionen velat inför en större allmänhet påvisa vikten av standardisering och förenkling. Kommissionen riktar sig därvid icke endast till industrien. En dryg del av ansvaret för det slöseri, som ligger i de otaliga variationerna i utföringsform hos industriella produkter, vilar på mellanhänder och konsumenter och det har synts kommissionen vara en angelägen uppgift att även bland dessa kretsar upparbeta förståelse för förenklingsarbetets syften och fördelar.

Vid behandlingen i riksdagen av frågan om anslag till den industriella standardiseringen har vid några tillfällen givits uttryck åt den meningen, att detta arbete i högre grad borde omhändertagas och bekostas av industrien själv. Ehuru väl det torde ligga i öppen dag, att industriens kostnader i samband med standardiseringsarbetet vida överstiga de relativt obetydliga anslag av statsmedel, som komma respektive industrigrenar till godo, har kommissionen för att tillmötesgå de framkomna önskemålen för sin del beslutat, att för tillgodonjutande av bidrag av anslaget skall från enskilt håll ställas garanti för större bidrag än som hittills varit bestämt. För detta budgetår ha de enskildas bidrag fastställts till minst 150 procent av statsanslaget. Framhållas må, att de enskilda bidrag, som sålunda garanteras, endast avse sådana bidrag i arbete eller penningar, som direkt ställas till förfogande för vederbörande standardiseringsorgan inom branschen. Därtill komma de avsevärda kostnader, som de enskilda industriföretagen få vidkännas i samband med utarbetande och genomförande av respektive standard. I detta sammanhang må dessutom betonas, att standardiseringen lika mycket är ett konsumenternas intresse som industriens och att staten själv både som tillverkare och framför allt som stor konsument av skilda industriprodukter har ett väsentligt intresse av standardiseringens genomförande.»

I fråga om beräkningen av storleken av det statsunderstöd, varav standardiseringsverksamheten vore i behov under budgetåret 1929/1930, uttalar sig kommissionen härefter på följande sätt:

»Liksom förut varit fallet torde för *kommissionens egen verksamhet* böra beräknas ett belopp av 10,000 kronor. Nämda belopp användes till väsentlig del för standardiseringsutredningar, som stå under kommissionens omedelbara ledning.

Beträffande det av specialorganisationerna utförda standardiseringsarbetet inom olika branscher av industriell och teknisk verksamhet ha till kommissionen inkommit här bifogade framställningar om statsbidrag från Sveriges maskinindustriförening å 23,000 kronor, varav 3,000 kronor såsom bidrag till täckande av kostnaderna för åt föreningen lämnade uppdrag med avseende å internationella standardiseringsarbeten, Sveriges elektroindustriförening å 16,000 kronor, Svenska elektrotekniska kommittén å 4,000 kronor, Sveriges varvsindustriförening å 2,500 kronor, Jordbrukstekniska föreningen å 10,000 kronor och kommittén för standardisering av byggnadsmaterial å 5,000 kronor. Vidare har från Svenska teknologföreningen under hand meddelats, att föreningen ämnar snarast inkomma med en framställning om anslag å 4,000 kronor för föreningens standardiseringsarbeten.

Som framgår av den bifogade tablan hava genom Svenska industriens standardiseringskommission understöd av statsmedel för nu löpande budgetår tilldelats samtliga de organisationer, som nu ansökt om fortsatt stats-

bidrag, ehuru väl de särskilda understödsbeloppen, på grund av minskningen i anslagsbeloppet i jämförelse med vad kommissionen begärt, måst bestämmas väsentligt lägre än som ansetts erforderligt. Att anslag beräknas jämväl för nästkommande budgetår för stödjande av nu avsedda standardiseringsarbeten finner kommissionen väl motiverat.

Vad den *maskinindustriella standardiseringen* beträffar har denna ytterligare utvecklats och åtskilliga nya standards äro under förberedelse. För att icke standardiseringsarbetet på detta viktiga område skall behöva bedrivas i alltför långsamt tempo torde någon minskning av det av Maskinindustriföreningen begärda beloppet 20,000 kronor icke lämpligen böra göras. Genom det internationella standardiseringsarbetet, som av naturliga skäl i första hand inriktat sig på maskintekniska detaljer, har en betydande ytterligare arbetsbörda kommit att åvila denna gren av standardiseringsorganisationen. Fullföljandet av de uppdrag, som lämnats den svenska organisationen såsom internationellt tekniskt sekretariat för vissa standardiseringsutredningar, medför också avsevärda kostnader, varför det synes befogat att särskilda anslagsmedel härför beräknas. Kommissionen tillstyrker alltså, att för ändamålet anvisas ett belopp av 3,000 kronor.

För det *elektriska standardiseringsarbetet* begäres tillhoppa 20,000 kronor. Härav beräknas omkring 2,000 kronor belöpa å den till International Electrotechnical Commission utgående årsavgiften. Ytterligare 2,000 kronor beräknas såsom bidrag för bekostande av det genom Svenska elektrotekniska kommittén upprätthållna samarbetet med ifrågavarande internationella organisation. I övrigt äro medlen avsedda att användas för det av Elektriska standardiseringskommittén bedrivna standardiseringsarbetet. Detta arbete, som förut på grund av olika omständigheter icke kunnat avsätta några resultat i form av fastställda standard, har under den senaste tiden så fortskridit, att en svensk standard kunnat fastställas på detta område, nämligen för »Grafiska symboler för kopplingsdiagram för elektriska kraftanläggningar». I färdigt skick föreligga dessutom normer för gummiisolerade ledningar och för bokstavsbezeichnungar inom elektrotekniken. Ett flertal andra standardfrågor äro under förberedelse såsom standardisering av hissdimensioner, av kok- och värmeapparater, av jordkablar m. fl. Härutinnan tillåter sig kommissionen hänvisa till i avskrift bifogade redogörelse för standardiseringsarbetet på detta område under budgetåret 1927/1928. Kommissionen anser de ifrågasatta statsbidragen, tillhoppa 20,000 kronor, vara ett relativt måttligt tillskott av allmänna medel till detta standardiseringsarbete, av vilket staten själv har ett betydande direkt intresse på grund av både sin företagarkerksamhet ifråga om kraftalstring och kraftdistribution och sin av säkerhetshänsyn betingade inspektionsverksamhet. Såväl vattenfallsstyrelsen, järnvägsstyrelsen och telegrafstyrelsen som statens elektriska inspektion deltaga också genom utsedda representanter både i huvudkommittén och särskilda specialutskott.

Det av *Sveriges varvsindustriförening* begärda beloppet 2,500 kronor tillstyrkes av kommissionen. Standardiseringsarbetet på detta område har i särskilt hög grad internationell karaktär. Enligt uppdrag av den internationella organisationen handhaves det tekniska sekreterararbetet av den holländska standardiseringskommissionen, som har ett flertal standardiseringsfrågor under förberedelse. Det är för både svensk varvsindustri och svensk rederirörelse av väsentlig betydelse att noggrant följa detta arbete, taga del av inkommande förslag, granska desamma ur svensk synpunkt

och söka giva gehör åt svenska intressen vid standardförslagens slutliga utformning.

Det under år 1927 genom en nytilleskapad organisation, Jordbrukstekniska föreningen, upptagna standardiseringsarbetet på *lantbruksområdet* har redan gjort avsevärda framsteg och synes tillvinna sig ett stort intresse bland därav närmast berörda kretsar. Sex standard äro redan fastställda av kommissionen och åtskilliga frågor äro under utredning. Kommissionen är av den bestämda uppfattningen, att detta standardiseringsarbete i sin mån utgör ett viktigt led i arbetet för förbättring av jordbrukets ekonomi, och tvekar icke att obetingat tillstyrka beviljande av det begärda anslagsbeloppet 10,000 kronor.

Vad det *byggnadstekniska området* beträffar utgör detta av naturliga skäl ett rikt fält för förenklings- och standardiseringsåtgärder. Det arbete i sådan riktning, som hittills utförts, nämligen beträffande byggnadsbeslag, snickerier och köksinredningar samt sanitetsgods, omfattar visserligen i och för sig betydelsefulla spörsmål men det motsvarar endast en ringa del av de uppgifter, som ännu vänta på att upptagas till behandling. I medvetande härom har kommissionen vidtagit förberedande åtgärder för att skapa organisatoriska förutsättningar för ett mera effektivt standardiseringsarbete på byggnadsområdet och har för detta ändamål avsatt vissa mindre belopp av hittills beviljade statsanslag. Kommissionen hyser förhoppning, att den av kommissionen tilltänkta nya centralorganisationen för standardisering på byggnadsområdet, omfattande representanter för samtliga av dessa frågor berörda intressen, skall kunna bildas under första hälften av nästa år. Det anslagsbelopp, 5,000 kronor, som den hittills fungerande kommittén för standardisering av byggnadsmaterial för ändamålet nu ifrågasatt, synes kommissionen vara väl motiverat.

Som kommissionen i sina tidigare framställningar om statsanslag framhållit, förefinnes ett starkt behov utav att äga tillgång till medel för stödjande även av *andra standardiseringsarbeten* än dem, som av kommissionen särskilt specificerats. Att en mångfald sådana uppgifter föreligga framgår oförtydbart av den av kommissionen verkställda utredningen om typvariationen bland industriella produkter. För närmare detaljer tillåter sig kommissionen hänvisa till den bifogade broschyren »Slöseri». Bakom de i denna broschyr anförda exemplen, vilka ju endast utgöra stickprov från skilda tillverkningsgrenar, ligger i själva verket ett utomordentligt stort antal rationaliserings- och standardiseringsuppgifter. Även om det må kunna förutsättas, att kostnaderna för standardiseringsarbetena i huvudsak skola bäras av vederbörande intresserade parter själva, behöver kommissionen likväl tillgång till medel för bekostande av utredningarnas planering och igångsättande samt eventuellt för lämnande av mindre bidrag under arbets gång. Det får såsom förut påpekats icke förbises, att standardiseringen lika mycket är ett konsumenternas intresse som en produktionsangelägenhet. Såväl ur denna synpunkt som med hänsyn till statens egna intressen såsom förbrukare av industriprodukter av skilda slag till avsevärda kvantiteter och värden finnas enligt kommissionens uppfattning fullgoda motiv för ekonomiskt bidrag från det allmännas sida till nya standardiseringsarbetens upptagande. Kommissionen anser, att ett belopp av 10,000 kronor bör för ändamålet beräknas.

Vad beträffar den av *Svenska teknologföreningen* gjorda framställningen finner kommissionen väl motiverat, att föreningen erhåller bidrag av statsmedel för sina betydelsefulla arbeten med normer särskilt på det ångtek-

merskollegium livligt förorda fortsatt understöd från statens sida åt den industriella standardiseringen.»

Kollegium övergår härefter till frågan om anslagsbeloppets storlek, varom kollegium utlåter sig sålunda:

»Vidkommande storleken av det anslagsbelopp, som nu begäres för budgetåret 1929/1930, är detta väsentligt högre än vad som tidigare av kommissionen äskats. Förhållandet mellan begärda, av kollegium tillstyrkta och av Kungl. Maj:t sedermera anvisade anslagsbelopp för ändamålet framgår av följande tablå:

		1924/25	1925/26	1926/27	1927/28	1928/29
Begärt anslag	kronor	70,000	70,000	67,000	70,000	70,000
Tillstyrkt d:o	»	25,000	40,000	48,000	50,000	57,000
Beviljat d:o	»	25,000	30,000	40,000	50,000	52,000.

I förestående tablå har för översiktlighetens skull icke medtagits de mindre anslag, som vid olika tillfällen under den tidsperiod, tablåen avser, lämnats såsom resebidrag till standardiseringskongresser i utlandet m. m., ej heller de anslag, som tidigare lämnats direkt till befrämjande av standardisering inom byggnadsområdet.

Den remitterade framställningen avser ett årsanslag av 80,500 kronor.

Att anspråken på medel för bedrivande av arbetet stiga med verksamhetens expansion lärar i och för sig vara fullt naturligt. I första hand synes det härvid tillkomma de industriens och handelns sammanslutningar, som närmast uppbära standardiseringsverksamheten, att själva skaffa nödiga medel för utgiftsökningens bestridande. Enligt vad av handlingarna framgår, har även så skett, i det att kommissionen redan för innevarande budgetår satts i tillfälle att fastställa de enskilda intressenternas bidrag till minst 150 procent av statsanslaget, under det att såsom villkor för statsbidragets åtnjutande hittills föreskrivits enskilda bidrag till minst hela statsanslagets belopp.

Det torde vid sådant förhållande vara fog för att statens bidrag något förstärkes. Emellertid torde det, icke minst med hänsyn till andra anslagskrävande uppgifter, som avse näringslivets befrämjande, dock icke kunna ifrågasättas, att statsanslaget för nu förevarande ändamål skulle allttjämt stiga i samma förhållande som ovan berörda, växande anslagsbehov. Av flera skäl synes det tillrådligt för det allmänna att tillsvidare på denna punkt ställa sig i viss mån avvaktande, bl. a. för att se, vilka utvecklingsmöjligheter en del framkomna förslag till nya tillämpningar av standardiseringen visa sig innebära i praktiken.

Därjämte lärar det icke böra förbises, att statens stödjande insats på området avvägs med särskild hänsyn till betydelsen att främja rörelsen i dess början, då svårigheterna att vinna förståelse för dess fördelar voro störst och ett förhållandevis större bidrag av statsmedel därför motiverat.

Vid överbägande av dessa omständigheter har kommerskollegium funnit sig böra inskränka sig till att nu föreslå samma understödsbelopp, som av ämbetsverket förordades i meromnämnda utlåtande den 11 oktober 1927, nämligen 57,000 kronor.

Med den jämkning, som föranledes av de nedsatta anspråken från varvsindustriens sida, skulle för huvudfördelningen av anslagsmedlen därvid gälla följande plan.

Bidrag till täckande av kommissionens egna kostnader	kronor	10,000
» » standardisering inom maskinindustrien	»	20,000
» » » elektroindustrien	»	13,000
» » » varvsindustrien	»	2,500
» » » av för jordbruket behövliga industriprodukter	»	5,000
» » » övriga standardiseringsarbeten	»	6,500
Kronor		57,000.

Det torde som hittills böra ankomma på kommissionen att inom ramen för den totala anslagssumman vidtaga de smärre jämkningar i anslagets fördelning för olika ändamål, som kunna av omständigheterna betingas.

Av anslagsbeloppet, 57,000 kronor, torde högst 17,000 kronor beräknas utgå ur manufakturförlagslånefondens räntemedel.»

Efter att därefter hava uttalat, att collegium ansåge det förenat med betydande olägenheter för andra berättigade understödsändamål, för vilkas tillgodoseende näppeligen andra medel än manufakturförlagslånefondens räntemedel kunde disponeras, att belasta denna fond med högre bidrag till standardiseringen än nämnda belopp, 17,000 kronor, fortsätter collegium sålunda:

»Å andra sidan synes det icke förenligt med det allmännas intresse av standardiseringsarbetets ostörda fortgång att lämna mindre understöd åt kommissionen än det av collegium nu föreslagna. En reducering, exempelvis ned till årets anslagsbelopp 52,000 kronor, skulle sålunda, enligt vad som upplysts, bland annat sannolikt innebära allvarliga svårigheter att fullfölja vissa lovande uppslag till standardisering på jordbruksmaskinernas område, något som enligt collegii mening borde om möjligt undvikas.

På grund härav finner collegium starka skäl tala för en höjning av det belopp, som torde äskas av riksdagen, från 35,000 kronor till 40,000 kronor.»

Genom det arbete, som hittills utförts av svenska industriens standardiseringskommission och de med densamma samverkande branschorganisationerna, hava å viktiga produktionsområden beaktansvärda resultat, beträffande såväl ändamålsenlig normgivning som nedbringning av alltför stort antal typvarianter, i standardiseringsavseende redan vunnits. En praktiskt taget obegränsad mängd viktiga arbetsuppgifter på hithörande område väntar emellertid alltjämt på sin lösning. För ett rationellt tillvaratagande av vårt lands produktionsresurser och uppehållande av vår industris konkurrenskraft liksom även med hänsyn till de direkta konsumentintressena framstår det därför såsom ett viktigt önskemål, att det jämförelsevis nyligen påbörjade svenska standardiseringsarbetet på ett efter våra förhållanden avpassat sätt fortföljes och utvecklas. Jag erinrar särskilt om att standardiseringsarbetet numera även utsträckts till att omfatta

*Departements-
chefen.*

industrialster avsedda för jordbruket. För visso kommer denna verksamhet att kunna bli till stort gagn även för denna närings idkare.

Även bör beaktas den, icke minst med hänsyn till våra på världsmarknaden konkurrerande exportindustrier, viktiga del av kommissionens verksamhet, som består i uppehållande av nödig kontakt med standardiseringsarbetet i utlandet. På detta område pågår nämligen ett omfattande internationellt samarbete, uti vilket vårt land redan kommit att intaga ett framstående rum.

Standardiseringskommissionens och de olika branschorganisationernas arbete bör liksom hittills utföras under fri och frivillig samverkan mellan de därav närmast intresserade. Att arbetet till övervägande del bekostas av industrien själv finner jag under sådana förhållanden vara i sin ordning. De skäl, som under de senare åren föranlett statsmakterna att lämna ekonomiskt stöd till den industriella standardiseringsverksamheten, gälla dock enligt min mening alltså. Jag finner mig sålunda böra tillstyrka, att även under nästinstundande budgetår bidrag av statsmedel beviljas för denna verksamhets uppehållande och utveckling.

I avseende å statsbidragets storlek har kommerskollegium på anförda skäl förordat en höjning med 5,000 kronor av det för ifrågavarande ändamål för löpande budgetår beviljade sammanlagda statsbidraget. Beträffande sättet för bidragets beredande skulle enligt kollegii förslag 40,000 kronor anvisas å riksstaten och återstoden, 17,000 kronor, ställas till förfogande från manufakturförslagslånefondens räntemedel.

Mot kollegii förslag att, i likhet med vad för löpande budgetår ägt rum, 17,000 kronor skulle ställas till förfogande från nämnda fondmedel har jag icke någon erinran att göra. Någon höjning av det till uppehållande av den industriella standardiseringsverksamheten å riksstaten senast beviljade anslaget kan jag däremot, med hänsyn till den begränsning av statsutgifterna, som måste eftersträvas, icke förorda, utan tillstyrker jag, att denna del av statsbidraget för budgetåret 1929/1930 upptages med oförändrat belopp. Enligt mitt förslag skulle sålunda för standardiseringsverksamhetens uppehållande ställas till förfogande ett statsbidrag av sammanlagt 52,000 kronor eller enahanda belopp som det för löpande budgetår beviljade.

Såsom redan nämnts, har för statsbidragets åtnjutande hittills uppställts det villkoret att från enskilt håll skulle lämnas bidrag till minst hela statsbidragets belopp. Enligt vad av handlingarna framgår, har kommissionen numera själv fastställt de enskilda intressenternas bidrag till minst etthundra femtio procent av det understöd av statsmedel, som kan tilldelas dem. Denna skärpning av villkoren för statsbidragets åtnjutande står i överensstämmelse med min nyss uttalade uppfattning om att standardiseringsarbetet till övervägande del bör bekostas av industrien själv.

Med tillkännagivande, att jag i sinom tid kommer att hos Kungl. Maj:t göra särskild framställning om anvisande från manufakturförslagslånefondens

räntemedel av det belopp, som enligt mitt förslag skulle därav bestridas, får jag alltså nu hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom bidrag till uppehållande av den industriella standardiseringsverksamheten för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra* anslag av kronor 35,000.

15. Undersöknings- och försvarsarbeten å områden, som genom Sveriges geologiska undersöknings försorg äro eller kunna varda för kronans räkning inmutade. På därom av Kungl. Maj:t gjorda framställningar hava 1921—1927 års riksdagar beviljat anslag för verkställande av undersöknings- och försvarsarbeten å områden, som genom Sveriges geologiska undersöknings försorg voro eller kunde bliva för kronans räkning inmutade. De särskilda anslagsbeloppen — som anvisats å 1921 och 1922 års tilläggsstater och därefter å riksstaten för varje helt budgetår — hava utgjort respektive 40,000, 75,000, 140,000, 55,000, 50,000, 100,000 och 100,000 kronor.

Under punkt 37 i tionde huvudtiteln av 1928 års statsverksproposition föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att för fullföljande av förberörda arbeten å riksstaten för budgetåret 1928/1929 anvisa ett extra reservationsanslag av 70,000 kronor. I anledning av Kungl. Maj:ts berörda förslag hemställdes i en inom riksdagen väckt motion (II: 239), att ifrågavarande anslag måtte höjas till 100,000 kronor samt att därutöver ett anslag å 50,000 kronor måtte ställas till Kungl. Maj:ts förfogande att efter framställning av Sveriges geologiska undersökning användas till inköp av jordägarandelar i av staten inmutade fyndigheter å enskild mark i de fall, där Kungl. Maj:t funne sådant förvärf vara till fördel för staten.

I sin skrivelse nr 10 A anförde sedermera riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts framställning och berörda motion följande. De motiv, motionären anført till stöd för sina förslag, hade riksdagen funnit värda beaktande. Vad särskilt anginge förslaget om ställande av medel till Kungl. Maj:ts disposition till inköp av jordägarandelar i av staten inmutade fyndigheter å enskild mark, syntes riksdagen de för förslaget därutinnan anförda skälen tungt vägande, och hade riksdagen sålunda ansett sig böra bevilja medel för ändamålet i fråga. Enligt riksdagens mening syntes dock icke ett särskilt anslag för ändamålet böra uppföras i riksstaten, utan torde visst belopp, vars storlek riksdagen ansåge böra bestämmas till högst 30,000 kronor, inräknas i anslaget för verkställande av undersöknings- och försvarsarbetena och användas i överensstämmelse med vad motionären föreslagit. Det gamla anslaget borde för den skull erhålla förändrad benämning och syntes lämpligen kunna betecknas: »Undersöknings- och försvarsarbeten å områden, som genom Sveriges geologiska undersöknings försorg äro eller kunna varda för kronans räkning inmutade, m. m.» Ett så högt belopp som det av motionären föreslagna för själva undersöknings- och försvarsarbetena ansåge sig riksdagen emellertid icke kunna anvisa, utan syntes sammanlagda anslaget för

[42.]

*Undersök-
nings- och för-
svarsarbeten å
områden,
som genom
Sveriges geo-
logiska under-
sökning för-
sorg äro eller
kunna varda
för kronans
räkning in-
mutade.*

(extra anslag.)

såväl ifrågavarande arbeten som inköp av jordägarandelar böra begränsas till 100,000 kronor. Skulle det för inköp av jordägarandelar i av staten inmutade fyndigheter å enskild mark avsedda beloppet — helt eller delvis — icke tagas i anspråk, borde enligt riksdagens mening vad som odisponerat återstode få användas för de undersöknings- och försvarsarbeten, varom fråga vore.

Genom beslut den 13 juli 1928 ställdes ett belopp av 70,000 kronor till Sveriges geologiska undersöknings förfogande för bedrivande av undersöknings- och försvarsarbeten. Sedan det visat sig, att förutsättning för framställande av för kronan fördelaktigt förslag till inköp av jordägarandelar icke förelåg efter användning av nyssnämnda belopp, medgav Kungl. Maj:t den 28 september 1928 på därom av geologiska undersökningen gjord framställning, att ett ytterligare belopp av 28,000 kronor finge användas till nyssnämnda arbeten.

I skrivelse den 16 oktober 1928 har nu chefen för Sveriges geologiska undersökning hemställt, att Kungl. Maj:t ville föreslå 1929 års riksdag att anvisa ett extra reservationsanslag av 100,000 kronor — eller enahanda belopp som det för löpande budgetår beviljade — för verkställande av undersöknings- och försvarsarbeten inom de områden, som genom undersökningens försorg voro eller kunde varda för kronans räkning inmutade, m. m.

Chefen för Sveriges geologiska undersökning anför till stöd för sin berörda framställning följande:

Framställning från chefen för Sveriges geologiska undersökning.

Redogörelse för 1928 års undersökningsarbeten.

»Innevarande års undersökningsarbeten äro i överensstämmelse med arbetsplanen förlagda dels till det s. k. *Malänäsområdet och närmare belägna delar av Norsjöbygden* i Västerbottens län, dels till det s. k. *Vindelgranseleområdet*, beläget omkring Vindelälven i trakten av Vindelgransele, Säter och Hornträsk byar i Lycksele socken av samma län.

Inom *förstnämnda områden* hava de viktigaste och mest omfattande av årets arbeten hittills bestått i elektriska och magnetiska undersökningar av de malmförande zonernas förlopp under jordtäcket och i lokalisering av anmärkningsvärda elektriska och magnetiska indikationer inom dessa zoner. Jämsides härmed hava pågått detaljerade geologiska arbeten, varvid bland annat ett flertal nya malmblock påträffats.

Beskaffenheten av de mest anmärkningsvärda elektriska indikationerna återstår ännu att utröna genom blottningar i den med djup jord betäckta terrängen; hittills blottade för året nya anledningar hava endast avsett smärre förekomster av något kopparhaltig arsenikkis, vars halt av ädelmetaller ännu ej hunnit bestämmas, samt fattiga impregnationer av svavelkis. Däremot hava nya blottningar på *Bjurliden* visat, att tillgången av zink- och blyblandad svavelkis inom detta fält är större än föregående års arbeten givit vid handen. Ehuru vissa omständigheter antyda, att ännu mera av sådan malm torde förefinnas okänd inom detta fält, torde detta efter sammarens arbeten dock icke böra underkastas ytterligare blottningsarbeten förrän i samband med dess tillredning för brytning. (Däremot kunde föreligga skäl att underkasta malmen undersökning ur anrikningssynpunkt; en sådan utredning har hittills endast undantagsvis, i liten skala, ansetts

kunna falla inom de ifrågavarande undersökningarnas ram.) — Pågående blottningsarbeten på västra delen av *Bjurträskgruvans* utmål visa, att denna del av ifrågavarande fyndighet håller förut icke känd zinkmalm, varigenom fyndighetens värde kan förväntas bliva väsentligen ökad.

På grund av den ovannämnda merendels mäktiga jordbetäckningen kommer ett ej obetydligt antal indikationer att återstå att blotta även efter förbrukandet av årets anslag, däribland de i årets plan upptagna diamantborrhålen, vilka måst uppskjutas till förmån för de i år ännu mera behövlige elektriska mätningarna.

Inom det stora *Vindelgranseledistriktet* hava de tidigare uppspårade malmförande stråkens förlopp under jordbetäckningen fastställts genom omfattande elektriska och magnetiska mätningar. Samtidigt hava ett betydande antal block av såväl zink-blymalm som av kopparmalm och svavelkis uppdagats under de geologiska detaljarbetena. Genom hittills utförda blottningsarbeten hava blottats dels en mindre kopparmalm, dels en mindre zink-blymalm, vilka framdeles komma att föreslås till utmålsläggning. Arbeten på andra indikationers blottande pågå; ett betydande antal av de viktigare kunna emellertid icke denna höst bliva undersökta.

Inom detta område kommer ett betydande antal malmmöjligheter, såväl beträffande koppar- som bly-zink-malm, att återstå oundersökta efter förbrukandet av det för innevarande budgetår anvisade anslaget.»

Chefen för Sveriges geologiska undersökning framhåller härefter, att för bedömandet av det fortsatta anslagsbehovet för ifrågavarande arbeten det syntes vara lämpligt att något dryfta frågan, huru statens malmgeologiska undersökningsverksamhet borde bedrivas i allmänhet och särskilt i norra Sverige. I avseende härå uttalar han sig på följande sätt:

»Enligt instruktionens bestämmelser har Sveriges geologiska undersökning med avseende på malmfyndigheterna uppenbarligen närmast till uppgift att till gagn för staten och näringslivet utreda de allmänna förutsättningarna för malmernas uppträdande.

Sättet för undersökningsverksamhetens bedrivande.

Inom mellersta och södra Sveriges gamla bergslager söker Geologiska undersökningen fylla denna uppgift först och främst genom att i samband med de allmänna geologiska kartläggningarna ägna särskild uppmärksamhet åt sådana bergartskomplex, som finnas malmförande, och att utforska lagarna för malmernas förekomstsätt. Inom viktigare malmområden eller gruvfält bedrivs undersökningarna längre i detalj, i det att specialkartor med beskrivningar upprättas och, i den mån så synes erforderligt, offentliggöras rörande malmkropparnas beskaffenhet, förekomstsätt i omgivande gråberg, sannolika bildningssätt m. fl. omständigheter, som äro av betydelse för deras utnyttjande och för bedömandet av malmtillgångarna.

Ett liknande arbetsprogram har i tillämpliga delar följts även vid flertalet av de geologiska utredningar, som företagits och fortsättningsvis väl komma att företagas vid förut kända norrbottniska malmfält, i främsta rummet de större järnmalmfälten.

Ovan skisserade sida av Sveriges geologiska undersöknings malmgeologiska verksamhet karakteriseras sålunda därav att geologiska undersökningen med utgående från tidigare kända och oftast under bearbetning varande fyndigheter utreder de geologiska förutsättningarna för bergsbruket utan att direkt driva malmletning. De malmgeologiska utredningarna av detta slag under-

lättas därigenom att de i rätt stor utsträckning kunna utföras i samband med pågående gruvarbeten.

Inom de vidsträckta områdena utanför de kända malmfälten i norra Sverige synas statens malmgeologiska arbetsuppgifter ligga något annorlunda till.

De geologiska utredningarna skola ju även här i främsta rummet taga sikte på »berg- och jordarternas betydelse i ekonomiskt hänseende». Med avseende på bergarterna måste detta här först och främst innebära undersökande av möjligheterna att uppdaga nya förekomster av mineralråämnen, som kunna bli av betydelse för landets näringsliv, nu eller framdeles.

De tidigare i vårt land brukade geologiska arbetsmetoderna äro emellertid icke i dessa fall tillräckliga. Då inom övre Norrlands malmförande trakter vida mer än 99 procent av berggrunnen är täckt av jord eller vatten, medan till på köpet icke malmförande gråberg är överrepresenterat inom den lilla bråkdel, som går i dagen, inses att en geologisk utredning, som skall kunna giva någorlunda tillfredsställande besked i frågan om betingelserna för gruvindustri inom en sådan trakt, icke kan stanna med granskning av de få blottningarna och de i markytan liggande block, som geologen vid en översiktsrekognoscering påträffar. För uppnående av bestämda resultat är det nödvändigt att förbinda omsorgsfulla vanliga geologiska arbeten med geofysikaliska undersökningar, i främsta rummet elektriska och magnetiska, enligt metoder som i främsta rummet blivit utarbetade till praktisk brukbarhet under det senaste årtiondets malmgeologiska undersökningar inom Västerbottens län. Endast genom dylika kombinerat geologiskt-geofysikaliska arbeten kunna norra Sveriges hittills ouppdagade malmtillgångar bli kända. Så gott som alla malmanledning, som *gå i dagen* och äro av något avsevärt värde, torde däremot enligt hittillsvarande erfarenhet nu vara upptäckta.

Den rationella gången av statens berggrundsgeologiska utredningar av norra Sveriges mindre kända delar synes under sådana förhållanden böra vara i stort sett följande:

Under upprättande av en allmän berggrundskarta fastställas de allmänna dragen av berggrundens sammansättning, varvid sådana områden, som för närvarande sakna praktisk betydelse, bli fränskilda. Därest under undersökningarnas gång påträffas bergartskomplex, som ingiva större förhoppningar om mineralfynd av värde, göras dessa till föremål för detaljundersökningar med kombinerat geologiska och geofysikaliska arbetsmetoder.

På detta sätt hava undersökningarna hittills bedrivits inom Västerbottens län, vilket till för omkring tio år sedan var det i geologiskt hänseende minst kända och ansågs såsom ett av de malmfattigaste i vårt land. Förutom till upptäckten av fjälltrakternas på grund av läget f. n. icke aktuella kisleföryndigheter hava dessa malmgeologiska utredningar föranlett uppdagandet av en hel ny bergslag inom nedre Västerbottens län, där genom statens och nuvarande Skellefteå gruvaktiebolags ansträngningar förutsättningar skapats för en viktig gruv- och förädlingsindustri. Resultaten av de hittills bedrivna undersökningarna måste sålunda betecknas såsom goda.

Om det än är möjligt, att flertalet av de lättare upptäckbara fyndigheterna inom det vidsträckta malmförande distriktet nu äro uppdagade, kvarstår dock det obestridda faktum, att nya indikationer alltjämt bevisa, att dettas malmmöjligheter ännu äro långt ifrån uttömda. Inom vissa delar av distriktet äro dessa möjligheter t. o. m. så gott som alldeles oprövade. Det synes därför föreligga skäl att ännu någon tid framåt fortsätta med invente-

ringen av detsamma. Visserligen arbetar för närvarande Skellefteå gruvaktiebolag med stor energi på uppdragandet av nya malmförekomster inom detsamma. Men dels är det nya distriktet så stort, att det icke inom en kortare tid hinner utforskas av ett företag, dels torde staten själv böra fullfölja de upptäckter den gjort. I motsatt fall skulle synbarligen anledning saknas att upprätthålla det åläggande, som Sveriges geologiska undersöknings chef har att för kronans räkning inmuta malmanledning, vilka påträffas under de geologiska fältarbetena.

Över huvudtaget torde starka skäl tala för att staten på detta sätt inventerar norra Sverige med avseende på dess mineraltillgångar. Kronan äger där redan förut, helt eller delvis, stora gruvegendomar samt är den ojämförligt största jordägaren, vilken enligt nu gällande lagbestämmelser icke tillåter inmutning å sina områden annat än efter dispens i enskilda fall. Det synes då som om staten borde offra åtminstone en blygsam procent av sin redan nu betydande vinst från de norrbottniska gruvföretagen på eftersökande av hittills ouppdagade malmtillgångar i norra Sverige; alldeles särskild anledning synes föreligga att inventera denna del av vårt land med avseende på möjligheterna att producera sådana mineralråämnen, som nu måste importeras, antingen såsom sådana eller i förädlad form. Enligt geologiska undersökningens förmenande är det särdeles motiverat, om staten för närvarande för sådant ändamål årligen använder intill 100,000 kronor, mindre än 2 procent av det belopp (6,000,000 kronor), vartill utdelningen å Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags aktier upptagits i 1927/1928 års riksstat.»

Geologiska undersökningens chef ingår härefter på den genom 1928 års riksdags beslut aktuella frågan om inköp av jordägarandelar i av kronan på enskild mark inmutade fyndigheter; och anför han i dylikt hänseende följande:

»Uppenbarligen bliva kronans möjligheter att på ett förmånligt sätt utnyttja sina malmfyndigheter inskränkta därigenom att jordägarhäfterna innehavas av andra intressenter. Om jordägarandelarna till olika fyndigheter inom ett malmdistrikt såsom spekulationsobjekt hamna i ett flertal olika händer, kan ett rationellt utnyttjande av dessa fyndigheter väsentligen försvåras. Statens intresse av att utan onödig överkapitalisering av fyndigheterna få till stånd ett utnyttjande av dessa skulle enligt Undersökningens förmenande främjas, därest den kunde i viktigare fall förvärva jordägarandelarna till desamma.

Enligt Sveriges geologiska undersöknings uppfattning skulle dylika jordägarinköp icke ifrågakomma annat än i särdeles begränsad omfattning och med användning av i förhållande till undersökningsomkostnaderna blygsamma kontanta belopp. Den oeftergivliga förutsättningen för att staten skulle inlåta sig på sådana köp synes nämligen vara, att dessa kunna uppgöras efter samma normer och värderingsgrunder, som enskilda intressenter numera tillämpa. Enligt dessa utgöres största delen av köpesumman av en viss avgift per ton bruten och använd malm, medan endast mindre belopp erlägges kontant, ofta i flera terminer, mellan vilka undersökningar hinna utföras för avgörande av huruvida köpen böra fullföljas eller ej. Det är tydligen endast för bestridande av sistnämnda kontanta utlägg, som särskilda medel skulle erfordras; den huvudsakliga avgälden för jordägarandelen bestrides av malmörena i den mån brytning kommer till stånd.

Frågan om
inköp av jord-
ägarandelar.

Emedan dylika köp måste verkställas på ett tidigt stadium av en fyndighets upptäckt, föreligger givetvis den risken, att de kontanta utlägg, eller åtminstone första betalningsterminens, kunna befinnas bortkastade, därest nämligen fortsatta undersökningar giva till resultat, att fyndigheten icke är brytvärd. Då sagda kontanta utlägg emellertid måste förutsättas uppgå till en jämförelsevis liten del av de totala omkostnaderna för malm-distriktets undersökande, torde en dylik risk icke i och för sig böra avskräcka.

Därest statsmakterna skulle finna skäl att i vissa fall, där så med fördel synes kunna ske, söka förvärva jordägarandelar enligt ovan skisserade förfaringsätt, synes till en början, eller till dess någon erfarenhet vunnits, lämpligast att icke reservera något på förhand fixerat belopp för ändamålet utan endast medgiva, att anslaget för undersökningsarbeten får användas jämväl för jordägarandelsförvärv. På så sätt kunde anslaget i mån av behov i de enskilda fallen användas till undersökningsarbeten eller jordägareförvärv, givetvis efter av Eders Kungl. Maj:t prövade planer och grunder.

Därest ännu icke till Undersökningens förfogande ställda 2,000 kronor av det för innevarande budgetår anvisade anslaget få användas för avsett ändamål, anser geologiska undersökningen icke nödvändigt att anslaget för budgetåret 1929/1930 höjes utöver 100,000 kronor för möjliggörande av jordägareförvärv. Delvis beror detta därpå att en betydande del av kommande års arbeten avse kronoparker men också delvis därpå att möjligheter till acceptabla jordägarförvärv av åtskilliga skäl numera ej föreligga inom vissa enskilda tillhöriga områden, som skulle bli föremål för undersökningar under 1929/1930.»

I fråga slutligen om beräkningen av det för nästa arbetsår erforderliga anslagsbeloppet uttalar sig Undersökningens chef på följande sätt:

Anslagsberäkning.

»Detaljerad plan för nästkommande budgetårs arbeten kan uppgöras först sedan innevarande års arbeten avslutats och undersökningsmaterialet blivit bearbetat. För närvarande kunna endast vissa poster beräknas, medan relationerna mellan andra kunna bli föremål för betydande jämkningar dels efter bearbetningen av materialet, dels med ledning av de resultat som under budgetåret 1929/1930 successivt komma fram.

Bland utgifter för undersökningspersonal må först nämnas arvode till en bergsingenjör, som har att leda de rent gruvtekniska arbetena. Under det att de geologiska fältundersökningarna utföras av vissa av Undersökningens geologer med specialutbildning på malmgeologi och urbergsgnologi, har det varit nödvändigt att för det rent gruvtekniska arbetet anställa en bergsingenjör utanför verket, då geologiska undersökningen hittills icke förfogat över tillräckligt sakkunnig person på detta område. Denne, som skickligt tjänstgjort vid arbetena sedan år 1922, har förvärvat sig utomordentligt stor förtrogenhet med deras gång och ej minst med förhållandena inom det västerbottniska malm-distriktet. Hans avgång skulle vålla undersökningarna betydande avbräck, men en sådan är otvivelaktigt att förvänta, därest ej en höjning av det nuvarande alltför låga arvodet kan medgivas honom; han har nämligen under senare år upprepade gånger varit erbjuden bättre avlönade anställningar. Geologiska undersökningen anser, att arvodet till denne ingenjör icke kan sättas lägre än en löneklass under avlöningen till ordi-

narie statsgeolog i lägsta lönegraden, varför den upptager nämnda arvodespost till	kronor	8,124: —
För resor och traktamentersättning till ingenjören, 2 biträdande geologer och en extra geolog beräknas	»	13,000: —
För hantlangning m. m. beräknas	»	3,876: —
Elektriska och magnetiska mätningar beräknas utförda för en kostnad av ungefär	»	35,000: —
Schaktningar, sprängningar, diamantbörning m. m. beräknas draga en kostnad av cirka	»	40,000: —
Summa kronor		100,000: —.

Därest medel skulle befinnas behöfliga för förvärv av jordägarandelar, kunna dessa beredas genom motsvarande jämkningar i de båda sistnämnda större posterna.

Med stöd av det anförda får Sveriges geologiska undersökning i underdånighet anhålla, det Eders Kungl. Maj:t täcktes till instundande riksdag avlåta nådig proposition om anvisandet av 100,000 kronor för verkställande av undersöknings- och försvarsarbeten å områden, som genom Sveriges geologiska undersöknings försorg äro eller kunna varda för kronans räkning inmutade, m. m.»

Kommerskollegium har i ett den 22 oktober 1928 avgivet utlåtande över framställningen uttalat sig på följande sätt:

»I avseende å de principiella spörsmål, som i förevarande framställning avhandlas, får kommerskollegium anföra, dels att kollegium finner skäligt att staten, med hänsyn till den stora betydelsen av en möjligast fullständig kännedom om fyndigheterna inom ifrågavarande malm-distrikt för planläggandet av deras nyttiggörande, fortfarande bidrager till de avsedda undersökningarna, dels ock att en minskning av antalet delägare i en fyndighet, till exempel genom inlösen av jordägarandel däri, kan vara nödvändig förutsättning för det effektiva utnyttjandet av densamma samt att, i den mån sådan inlösen kan ske utan att därigenom större belopp dragas från undersökningsarbetena, sådan inlösen i vissa fall synes vara att förorda.

Kommerskollegium.

Kollegium får alltså tillstyrka bifall till framställningen.»

Då jag nu har att taga ställning till det av chefen för Sveriges geologiska undersökning framställda och av kommerskollegium tillstyrkta anslagsäskandet, anser jag mig i stort sett kunna inskränka mig till att hänvisa till de uttalanden i ämnet, som vid föregående tillfällen, när fråga förelegat om anslag till arbeten av nu förevarande slag, gjorts av mina företrädare i ämbetet.

Departementschefen.

Jag finner det sålunda i likhet med dem uppenbart, att de av Sveriges geologiska undersökning under de senare åren på ifrågavarande områden av Västerbottens län bedrivna arbetena, genom vilka påvisats betydande tillgångar av värdefulla mineralråmnen, vilkas förekomst i vårt land tidigare var okänd eller som, så vitt var känt, endast sparsamt förekommo, böra fullföljas, ävensom att de vid undersökningsarbetena vunna resultaten böra vederbörligen tillvaratagas. Då därjämte genom de fortsatta undersökningsarbetena lärers erhållas den mera ingående kännedom om statens i Skellefte-

fältet belägna fyndigheters omfattning och värde, vilken riksdagen enligt sin skrivelse den 8 juni 1927, nr 294, synes anse nödvändig, innan beslut fattas rörande den framtida dispositionen av samma fyndigheter, tillstyrker jag, att erforderligt anslagsäskande för ovannämnda arbetens utförande göres hos riksdagen.

Givetvis är det omöjligt att kunna på förhand exakt beräkna storleken av de kostnader, som för nästa budgetår kunna uppkomma för de av mig förordade arbetenas bedrivande. För att ifrågavarande arbeten må kunna bedrivas med önskvärd intensitet, synes det mig emellertid — i betraktande av storleken utav de belopp, som under de senaste budgetåren erfordrats för desamma — tillrådligt att icke fastställa anslaget för ändamålet till lägre belopp än det, varå geologiska undersökningens ovannämnda preliminära kostnadskalkyl slutar. Härvid utgår jag emellertid från att anslaget ställas till Kungl. Maj:ts disposition för att endast i mån av uppkommande behov och efter Kungl. Maj:ts närmare beprövande utbetalas till undersökningen.

Beträffande frågan huruvida anslagsmedel böra ställas till förfogande jämväl för inköp av jordägarandelar tillåter jag mig erinra om att geologiska undersökningen i sin ovan återgivna skrivelse uttalat, att en betydande del av kommande års arbeten avse kronoparker ävensom att möjligheter till acceptabla jordägarförvärv numera ej föreligga inom vissa enskilda tillhöriga områden, som skulle bli föremål för undersökning under åren 1929 och 1930. Redan på grund av nämnda omständigheter samt då inköp av jordägarandelar icke ifrågasatts, sedan medel för ändamålet anvisats av 1928 års riksdag, anser jag mig icke böra tillstyrka den gjorda framställningen i nu berörda del.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för verkställande av undersöknings- och örsvars-
arbeten å områden, som genom Sveriges geologiska
undersöknings försorg äro eller kunna varda för kro-
nans räkning inmutade, å riksstaten för budgetåret
1929/1930 anvisa ett *extra* reservations-
anslag av kronor 100,000.

E. Ingenjörsvetenskapsakademien.

1. **Ingenjörsvetenskapsakademien.** Såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för upprätthållande av en ingenjörsvetenskapsakademi beviljade 1919 års riksdag på Kungl. Maj:ts i propositionen nr 210 därom gjorda framställning för år 1920 ett ordinarie förslagsanslag, högst 40,000 kronor. Anslaget har sedermera utgått med, för år räknat, oförändrat belopp.

[43.]
Ingenjörsvetenskapsakademien.
(ordinarie anslag.)

På sätt närmare framgår av ovanberörda proposition, förutsattes vid akademiens stiftande, att staten skulle bestrida grundavlöningarna, således icke dyrtidstilläggen, till akademiens befattningshavare ävensom de egentliga administrationskostnaderna, närmast lokalhyran. Från denna utgångspunkt beräknades det statsbidrag, varav akademien kom i åtnjutande. Då någon minskning i nyssberörda utgiftsposter icke lär kunna vidtagas för nu ifrågavarande budgetår, torde anslaget fortfarande böra upptagas med enahanda belopp, som förut utgått.

I riksstaten för budgetåret 1929/1930 torde alltså uppföras:

Upprätthållande av verksamheten vid ingenjörsvetenskapsakademien, *oförändrat ordinarie* anslag kronor 40,000.

2. **Tekniskt-vetenskaplig forskningsverksamhet inom kraft- och bränsleområdet.** I en till riksdagen den 12 mars 1920 avlåten proposition, nr 307, med därvid fogat utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag lämnade Kungl. Maj:t riksdagen en närmare redogörelse för resultaten av en i anledning av skrivelse från riksdagen den 13 maj 1916, nr 128, verkställd utredning, huruvida och på vilket sätt, med synpunkt företrädesvis inriktad på upprättande av någon vetenskaplig-praktisk institution, staten skulle kunna medverka till varaktigt befrämjande av en planmässig kraft- och bränslepolitik. I samband härmed föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att till bedrivande genom ingenjörsvetenskapsakademien av tekniskt-vetenskaplig forskningsverksamhet inom kraft- och bränsleområdet såsom förslagsanslag, högst, att utgå enligt av Kungl. Maj:t fastställda närmare villkor, anvisa *dels* å tilläggsstat för år 1920 under sjunde huvudtiteln ett belopp av 150,000 kronor, därav 50,000 kronor skulle användas till inköp av apparatutrustning, *dels ock* å extra stat för år 1921 under tionde huvudtiteln ett belopp av 200,000 kronor.

[44.]
Tekniskt-vetenskaplig forskningsverksamhet inom kraft- och bränsleområdet.
(extra anslag.)

Kungl. Maj:ts berörda framställning blev av riksdagen bifallen.

Vid föredragning den 9 juli 1920 av riksdagens i ämnet avlåtna skrivelse, i vad densamma avsåg det å tilläggsstat för år 1920 beviljade anslaget, godkände Kungl. Maj:t efter kommerskollegii hörande en av ingenjörsvetenskapsakademien ingiven organisationsplan för forskningarnas bedrivande. Vidare medgav Kungl. Maj:t, att sistnämnda anslag finge användas i huvudsaklig

överensstämmelse med ett av akademien därom avgivet förslag. I detta hade akademien, under hänvisning till en förslaget bilagd sammanställning av »uppgifter för ett blivande svenskt bränsleinstitut», approximativt uppdelat anslagsbeloppet, i den mån det ej avsåg inköp av apparatutrustning, i mindre summor för igångsättande av förberedande undersökningar rörande några i sammanställningen upptagna spörsmål, som akademien ansåg i första rummet böra komma under behandling. Bland dessa märktes vetenskapliga undersökningar av företrädesvis teknisk natur rörande torv, skifferar och skifferprodukter samt vedkolningsprodukter ävensom tekniskt-vetenskapliga undersökningar i förening med upplysningsverksamhet i bränslebesparande syfte dels i förbränningsfrågor med särskild hänsyn till träbränslets användning, dels på ångalstringsområdet.

Beträffande anslaget å extra stat för år 1921 förordnade sedermera Kungl. Maj:t den 19 november 1920, att detsamma finge av akademien användas i huvudsaklig överensstämmelse med ett av akademien avgivet förslag, innebärande fortsättning samt i viss mån utvidgning av de under år 1920 påbörjade undersökningarna.

Även för år 1922, för första halvåret 1923 samt för samtliga följande budgetår hava till bedrivande genom ingenjörsvetenskapsakademien av tekniskt-vetenskaplig forskningsverksamhet beviljats anslag, vilka uppgått till för år 1922 200,000 kronor, för första halvåret 1923 75,000 kronor samt för vart och ett av de följande sex budgetåren 100,000 kronor. Härvid bör anmärkas, dels att anslaget vid 1922 års riksdag erhöll reservationsanslags natur, dels att i det å riksstaten för budgetåret 1924/1925 uppförda anslaget var inrymt ett understöd å 7,500 kronor till tvenne utom akademien stående personer för bedrivande av försök med oljeframställning ur alunskiffer, dels ock att beträffande det för löpande budgetår beviljade anslaget — i likhet med vad under de tre närmast föregående budgetåren ägt rum — förutsatts, att någon mindre del av detsamma må, om sådant befinnes lämpligt, efter Kungl. Maj:ts närmare beprövande kunna tagas i anspråk för understödande av utom akademien stående förtjänta forskare.

Genom beslut den 21 juli 1928 har Kungl. Maj:t medgivit, att ett belopp av 90,000 kronor av det för budgetåret 1928/1929 beviljade anslaget må av ingenjörsvetenskapsakademien användas i huvudsaklig överensstämmelse med en av akademien avgiven plan.

I skrivelse den 14 september 1928 har ingenjörsvetenskapsakademien nu till Kungl. Maj:t inkommit med framställning om anslag för fortsättande under tiden 1 juli 1929—30 juni 1930 av här ifrågakvarande forskningsverksamhet. Efter att inledningsvis hava erinrat om de av riksdagen för ändamålet redan anvisade anslagsbeloppen utvecklar akademien betydelsen av att akademien sättes i tillfälle att fortsätta forskningarna. Akademien anför härom följande:

»Då akademien nu hos Kungl. Maj:t gör framställning om fortsatt bidrag av statsmedel för hithörande forskningsarbeten, vill akademien till en början sammanfattningsvis erinra om vilka undersökningsuppgifter, som enligt de avgivna berättelserna blivit under de gångna åren utförda. Vid den tidpunkt, då kraft- och bränsleproblem först upptogs till systematisk behandling inom akademien, intogo frågorna om möjligheten att *förädla de inhemska bränslena torv och skiffer* ett framträdande rum. Dessa frågor hava också blivit grundligt utredda. Sålunda föreligga utförliga undersökningsresultat rörande de olika bearbetningsprocedurerna för torv och förutsättningarna för deras tekniska och ekonomiska användbarhet. Likaså äro förutsättningarna för oljeframställning ur alunskiffer, särskilt för inom landet förekommande mera oljerika sådana, klarlagda. Det ekonomiska läget på bränslemarknaden har visserligen under tiden undergått sådana genomgripande förändringar, att för närvarande en bearbetning i praktisk drift av de berörda bränslena icke kan ifrågakomma. Men så mycket är emellertid genom det utförda vunnit, att vid en eventuell omsvängning i annan riktning på marknaden noggrann kunskap nu finnes om vad som är möjligt att åstadkomma med de båda inhemska bränslena. Ävenledes har en fast grund lagts för bedömande av värdet hos framkommande projekt på området. Under det hittillsvarande forskningsarbetet har akademien vidare haft tillfälle att upptaga till behandling frågan om möjligheten att *framställa oljor ur ved och vedavfall*. Vissa uppslag ha därvid efter företagen provning kunnat utmönstras; andra utvägar att för dylikt ändamål utnyttja vår främsta bränsletillgång äro alltjämt föremål för undersökning.

Ur *bränslebesparingssynpunkt viktiga större undersökningar* hava genomförts och avslutats, såsom ifråga om koksförbrukningen i gjuteriugnar, värmets tillgodogörande vid drift av glasbruksugnar och liknande, användningen av halvgasugnar, värmeförbrukningen i större sjukvårdsanstalter, om förbättrade egenskaper hos kokspisar, riktig skötsel av kaminer och kakelugnar m. m. Om samtliga dessa arbeten, vilka haft karaktären av typundersökningar, torde kunna sägas, att de i förbindelse med det bedrivna upplysningsarbetet otvivelaktigt påverkat praktiken i bränslebesparande riktning.

För öfrigt hänvisar akademien till de i tidigare berättelser ytterligare omnämnda detaljarbetena.

Rörande arten och omfattningen av de forskningsarbeten på kraft- och bränsleområdet, som av akademien bedrivits under budgetåret 1927/1928, har akademien redogjort i särskild denna dag avgiven berättelse, innehållande jämväl redogörelse för användningen av de för ändamålet till förfogande ställda medlen, vilka utgått med 90,000 kronor av de anslagna 100,000 kronor. Av denna berättelse framgår, att ett icke obetydligt antal uppgifter inom olika delar av det vidsträckta forskningsområdet kommit till behandling, blivit lösta eller förda fram emot en lösning. Med hänsyn tagen till vad som kan beräknas medhinnas under löpande budgetår får akademien härmed lämna en översikt av de viktigare problem på området, som därefter närmast föreligga.

Den ömtåligaste bränslefrågan för närvarande för Sveriges vidkommande är utan jämförelse *de flytande bränslena*. Det behöver icke särskilt framhållas, att de motordrivna kommunikationsmedlen med varje dag bliva allt mera oundgängliga för samhällslivets olika funktioner, och att i följd därav det numera icke torde kunna undgås att redan en mindre störning på oljemarknaden medför ganska omfattande konsekvenser. Det må endast erinras om

Ingenjörsvetenskapsakademien.

Sammanfattning av hittills utförda undersökningar.

Viktigare problem som närmast föreligga.

hurusom varudistributionen såväl i stort som i smått i allt större omfattning sker med automobiler, varigenom bland annat livsmedelsförsörjningen icke blott i städerna utan även i tilltagande grad på landsbygden blivit ställd i direkt beroende av bensintillgången.

Fisket idkas numera i betydande omfattning medelst motordrivna farkoster, såväl inomskärs som till havs, och flygtrafiken, som ju är oundgängligen beroende av oljebränslet, utvecklar sig alltmera till ett allmänt samfärdsmedel. Bensinens tilltagande betydelse belyses också av den under senare år i utomordentligt hög grad ökade importen av detta bränsle. Medan införseln år 1913 uppgick till 15,000 ton med ett värde av inemot 5 miljoner kronor, hade den år 1927 stigit till 169,000 ton med ett värde av nära 30 miljoner kronor.

Det är under sådana omständigheter klart, att icke blott näringslivet utan även hela det dagliga livets gång kommer att kännbart påverkas redan av en eventuell prisstegring på bensin, så mycket mera av en allvarligare åtstramning på marknaden. Med avseende på landets försvarsberedskap ligger frågans oerhörda betydelse i öppen dag. Det måste därför anses vara angeläget att icke lämna oförsökt någon rimlig möjlighet att ur inhemska råvaror framställa brännoljor, särskilt bensin.

De förberedande undersökningar akademien hittills utfört, och vilkas fullföljande utgör en viktig del av det löpande årets arbetsprogram, hava visat, att det är möjligt att framställa *bensinartade oljor ur trä*. Det är möjligt genom kemisk sönderdelning av vedmaterial, nämligen genom reduktion och hydrering under tryck, och det är likaledes möjligt genom kemisk sammanfogning av vätgas och koloxid, gaser vilka båda låta framställa sig ur trä eller träkol. De möjligheter, som dessa båda utvägar erbjuda med hänsyn till tekniska och ekonomiska synpunkter, böra givetvis, så långt som det kan befinnas vara ändamålsenligt, utforskas och genomarbetas. Att döma av erfarenheten från motsvarande utländska forskningsarbeten, vilka omfattat stenkol och brunkol, framgår oförtydligt, att en sådan arbetsuppgift icke kan slutföras på kort tid, allraminst med de begränsade medel, som här stå till förfogande. För dessa arbetens slutförande påkrävas sålunda medel jämväl för budgetåret 1929/1930.

Jämsides med nyssnämnda problemgrupp låta sig med fördel *träkolningens tekniska problem* tagas under prövning. Redan under den korta tid, som hittills kunnat ägnas åt detta arbetsområde, hava, såsom av den åberopade berättelsen framgår, betydelsefulla och för träkolningens ekonomi omedelbart gynnsamma resultat vunnits, vilka öppna vidare perspektiv i avseende på biprodukternas tillvaratagande, bl. a. en allt längre driven förädling av de i processen utvunna tjärorna. Bland övriga arbetsuppgifter må nämnas direkt utvinning av ättiksyra (i stället för vägen över acetat), framställning av aceton ur ättiksyran samt bättre användning av råterpentinoljan. Tjärornas utforskande har intressejämväl ur motorbränslesynpunkt. Även ifrågavarande grupp av frågor, vilka som nämnt hittills endast en kortare tid varit föremål för bearbetning, torde förtjäna fortsatt uppmärksamhet och sålunda påkräva anslag utöver innevarande år.

Akademien har i tidigare framställningar flera gånger berört det försök till lösning av motorbränslefrågan med hjälp av *generatorgas*, som särskilt i Frankrike varit och allt fortfarande är mycket omhuldat. Akademien har ansett lämpligt att tillsvidare inskränka sig till att noga följa de franska arbetena och har, såsom i berättelsen anges, offentliggjort en redogörelse i ämnet, men motser att den tidpunkt förr eller senare kommer, då det kan

anses motiverat att från svensk sida ägna en mera ingående uppmärksamhet åt detta spörsmål.

Nu berörda frågor rörande möjligheterna till framställning av motorbränslen skulle ur en annan synpunkt jämväl kunna rubriceras såsom försök att *tillgodogöra trä- och vedavfallet* från landets stora träförädlade industrigrupper, eventuellt från skogarna, frågor vilkas utomordentliga vikt i många sammanhang kommit till synes och vilkas bekymmersamma läge upprepade gånger varit föremål för dryftande. Akademien har i det närmaste avslutat den utredning, som i enlighet med fastställd plan utförts beträffande mängden och arten av industriavfallet. Akademien har därvid haft anledning uppmärksamma ett utländskt uppslag till träförädling av träavfall, inklusive sågspån, som på senare tid kommit till praktiskt utförande i fabriksdrift, bl. a. i Tyskland. Förfarandet avser att genom en kemisk process omvandla träet i socker, enligt uppgift till ett anmärkningsvärt billigt pris. Detta uppslag synes icke böra lämnas obeaktat ur svensk synpunkt, särskilt som det öppnar utsikter till en ny väg att vinna motorbränsle i form av sprit.

Beträffande användningen av *fasta bränslen*, ved och stenkolsbränslen, föreligga alltså ett flertal ouppklarade spörsmål, vilkas utforskande är av vikt för en förbättring av bränslehushållningen i dess helhet såväl som för de individuella industriernas ekonomi och konkurrensförmåga. Utöver de problem på detta område, som av akademien redan upptagits, må här pekas på följande. De ännu outredda spörsmålen om förgasningens förlopp i generatorer och i samband därmed möjligheten att för vissa, icke oviktiga ändamål ersätta denna förbränningsform med den enklare och billigare halvgaseldningen äro uppgifter, vilkas natur av allmänintresse påkallar ingripande och medverkan av ett sammanhållande organ, för att de till de berörda parternas samfälliga båtad skola bli med erforderlig grundlighet utredda. Akademien anser det därför vara sin skyldighet att framföra förslag om dessa och därmed besläktade uppgifters upptagande till behandling. Praktiska spörsmål av samma natur äro sådana som sambandet mellan askanalyser hos stenkol och den bildade slaggens beskaffenhet, utredning om betydelsen av stenkolsköp efter värmevärde samt betydelsen och värdet av ett flertal på senare tid i utlandet framkomna nya infodringsmaterial för ugnar, vilka material uppgivas hava märkliga egenskaper.

En fråga av mera principiell och vetenskaplig karaktär, men av synbarligen högst betydande praktisk betydelse bl. a. för den vidare utvecklingen av nyare järnframställningsmetoder, är den om *regenerering av kolsyra till koloxid*. En bearbetning av detta problem skulle sannolikt såsom biprodukt jämväl kunna kasta belysning på vissa hittills ouppklarade förbränningsförlopp.

Erfarenheten visar, att *mätmetoderna* på bränsle- och värmeteknikens område icke motsvara de ökade krav, som denna tekniks framsteg påkalla, särskilt med hänsyn till mätningar i praktisk drift. Akademien har haft anledning att på detta område redan tidigare göra vissa insatser, och det är ett påtagligt behov att ytterligare efter hand söka bidra till förbättringar i detta avseende, i syfte att underlätta strävandena till införande av bränslesparande anordningar.

De av akademien igångsatta arbeten till utrönande av tillämpningen på svenska förhållanden av den moderna, i väsentliga avseenden revolutionerande *ångpannetekniken*, avseende pannmaterialets förbättring till att motstå väsentligt höjda tryck och temperaturer, torde i huvudsak kunna genomföras

under det löpande året. Såväl om detta arbetsområde som om undersökningar på *hushållseldstädernas* förbättrande gäller, att såvitt nu kan bedömas för budgetåret 1929/1930 endast behöver räknas med ett mindre belopp för kompletteringsarbeten.

Erfarenheten har visat, att akademiens bränsletekniska avdelning utöversysslandet med de programenligt uppställda större forskningsuppgifterna jämväl tages i anspråk för utredning av *vissa tillfälligt framträdande*, inom dess kompetens fallande *spörsmål*, vilka hänskjutas till akademien för yttrande av Kungl. Maj:t, myndigheter, riksdagsutskott eller enskilda. Akademien vågar antaga, att den ifrågavarande sakkunniga avdelningen fyller en uppgift i angivet avseende, och att dess verksamhet därför bör fortsättningsvis upprätthållas. Detsamma gäller om den *upplysningsverksamhet*, som samma avdelning bedriver med avseende på bränslen och deras rätta utnyttjande, bekantgörande av utländska och inhemska nyheter, rön och uppslag m. m.

Hemställan.

Av de till kraft- och bränsleforskning anslagna medlen 100,000 kronor hava såsom nämnts till akademiens arbeten på området av Kungl. Maj:t under innevarande liksom under vart och ett av flera föregående år anvisats 90,000 kronor, under det att 10,000 kronor reserverats för användning i annan ordning. Det arbetsprogram, som ovan uppdragits för året 1929/1930, anser akademien kunna genomföras med ett med 10,000 kronor reducerat anslag. Under förutsättning att såsom hittills ytterligare 10,000 kronor anvisas för bidrag till utom akademien stående forskare, vilket akademien finner alltför vara motiverat, skulle det för nästa budgetår behöfliga beloppet för nu avsedda forskningsarbeten alltså kunna begränsas till 90,000 kronor.

Under återopande av det anförda hemställer akademien i underdånighet, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om ett anslag till kraft- och bränsleforskning för budgetåret 1929/1930 av 90,000 kronor.»

Kommerskollegium.

Kommerskollegium, som den 20 september 1928 avgivit infordrat utlåtande över den av akademien gjorda framställningen, framhåller den synnerliga betydelsen av akademiens forskningsverksamhet å ifrågavarande område och tillstyrker med hänsyn därtill, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärd för beviljandet av det utav akademien sökta anslaget.

Departementschefen.

Stora belopp av statsmedel hava under en följd av år blivit anslagna för den av ingenjörsvetenskapsakademien bedrivna forskningsverksamheten inom kraft- och bränsleområdet, vilken som bekant i huvudsak äsyftar utfinnandet av möjligheter att effektivare än hittills utnyttja kraft- och bränsletillgångarna samt nedbringa kostnaderna för deras tillgodogörande. Det av akademien utförda arbetet har redan givit åtskilliga för vår nationella hushållning fruktbärande resultat, och anledning föreligger att hoppas, att ett fortsatt systematiskt bearbetande av här ifrågavarande spörsmål skall bliva av stor betydelse för ett rationellt tillgodogörande av vårt lands bränsletillgångar ävensom för en rationell bränsleekonomi överhuvud. Med hänsyn till den utomordentliga betydelse, de av akademien till behandling upptagna spörsmålen sålunda äga, anser jag det angeläget, att ifrågavarande forsknings-

verksamhet så långt som möjligt hålles vid makt. Då akademien för sådant ändamål i övervägande grad är beroende av statligt stöd, tillstyrker jag, att anslaget för budgetåret 1929/1930 upptages med det av akademien äskade och av kommerskollegium förordade beloppet 90,000 kronor, vilket belopp i förhållande till det senast för löpande budgetår för enahanda ändamål anvisade anslaget innebär en minskning med 10,000 kronor. Därvid förutsätter jag, att, på sätt som avsetts för senast nu löpande budgetår, någon mindre del av anslagssumman må, om sådant befinnes lämpligt, efter Kungl. Maj:ts närmare beprövande kunna tagas i anspråk för understödjande av utom akademien stående förtjänta forskare.

Närmare föreskrifter rörande dispositionen av anslaget torde, i likhet med vad som skett under föregående år, få efter av akademien avgivet förslag meddelas av Kungl. Maj:t.

På grund av vad jag sålunda anför, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för bedrivande av tekniskt-vetenskaplig forskningsverksamhet inom kraft- och bränsleområdet för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra* reservationsanslag av kronor 90,000.

3. **Flygtekniska undersökningar.** På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har riksdagen för utförande genom ingenjörsvetenskapsakademiens försorg av flygtekniska undersökningar anvisat för budgetåret 1927/1928 ett extra anslag av 20,000 kronor och för budgetåret 1928/1929 ett dylikt anslag av 25,000 kronor. Utöver dessa båda anslag har Kungl. Maj:t, efter kommerskollegii tillstyrkan, ställt till akademiens förfogande för utförande av vissa förberedande forskningsarbeten ett belopp av 5,000 kronor från manufakturförslagslånefonden.

[45.]
Flygtekniska
undersök-
ningar.

(extra anslag.)

För fullständig kännedom om de skäl, som första gången föranledde avlåtande till riksdagen av framställning om beviljande av medel för nu ifrågavarande ändamål, tillåter jag mig hänvisa till vad tionde huvudtiteln av 1927 års statsverksproposition å sidorna 133—144 därom innehåller. Jag torde emellertid här få erinra om att till grund för nämnda anslagsäskande låg en från akademien inkommen framställning i ämnet, till vilken akademien fogat ett program för nu avsedda forskningsarbeten. Detta program beräknades för sitt genomförande kräva en tid av tre år.

I skrivelse den 14 september 1928 har nu ingenjörsvetenskapsakademien hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärd för anvisande åt akademien för budgetåret 1929/1930 av ett anslag å 22,000 kronor för fullföljande genom akademiens försorg av de flygtekniska undersökningarna. Till stöd härför anför akademien bland annat följande:

Ingenjörsvetenskapsakademien.

»Undersökningarna omfatta i huvudsak dels egenskaperna hos de konstruktionsmaterial, trä och metaller, som komma till användning för flygplan, flottörer och landningsanordningar, dels hjälpmedel för motorernas igångsättning vid låga temperaturer.

De undersökningar på *trämaterial*, som äro under arbete, avse i främsta rummet materialet som sådant. Emellertid böra dessa kompletteras med undersökningar över hållfastheten vid utmattning hos limmade skarvar samt inverkan av smärre defekter på trämateriallets hållfasthetsegenskaper. Härvid må omnämnas, att flygstyrelsen i skrivelse till akademien påkallat utredning om särskilt limskarvarnas hållfasthetsegenskaper vid varierande påkänningar.

Med avseende på *metallmaterial* erfordras undersökningarnas fullföljande särskilt i fråga om användbarheten för här ifrågavarande ändamål av det rostfria stålet, ett material, som på allra senaste tiden tilldragit sig en stor uppmärksamhet och till vilket vissa förhoppningar med fog knytas. Inom flygtekniken är frågan om metallmaterialets skyddande mot anfrätning (s. k. korrosion) en fråga icke blott av stor ekonomisk betydelse med hänsyn till hållbarheten (livslängden) utan jämväl av grundläggande betydelse ur säkerhetssynpunkt. De resultat, som av undersökningarna kunna förväntas, böra emellertid kunna bli till avsevärd nytta även på andra områden än det flygtekniska.

De redan påbörjade utredningarna beträffande möjligheten att utforma *stålkonstruktionsprinciper*, lämpliga för flygplanstillverkning, torde i huvudsak kunna under löpande budgetår föras så långt fram som det överhuvudtaget är för akademien möjligt. För dessa arbetens avslutande beräknas sålunda för året 1929/1930 endast ett mindre belopp.

Med avseende på de undersökningar, som hänföra sig till *flygmotorerna*, skall akademien med användning av hittills för ändamålet beräknade belopp under innevarande budgetår utföra förberedande utredningar rörande igångsättningsmöjligheterna för motorer under skilda förutsättningar. Det synes emellertid sannolikt, att dessa utredningar sedermera behöva kompletteras medelst praktiska prov, vilka lämpligen böra utföras i samverkan med flygstyrelsen. Något anslag för detta ändamål under nästkommande budgetår anser sig akademien likväl icke böra nu ifrågasätta, utan anhåller, att sedermera, därest medel visa sig för ändamålet behövligen och icke kunna på annan väg ställas till förfogande, få göra framställning i ämnet till Kungl. Maj:t. Oavsett nu angivna undersökningsarbeten bör den vidare bearbetningen av flygmotorproblemet enligt akademiens mening lämpligen anstå till dess att riktlinjerna för en planerad inhemsk flygmotortillverkning föreligga klara. Under tiden har emellertid den flygtekniska kommittén för avsikt att hålla uppmärksamheten fäst på frågan och vidtaga de åtgärder, som av omständigheterna påkallas.

Ett frågekomplex av den allra största praktiska betydelse för vårt land är det, huru *landningsanordningarna på flygplan* lämpligast skola gestaltas för att bäst motsvara de mycket skiftande förhållanden, som i vårt land förekomma i avseende på landningsmöjligheter under olika breddgrader och olika årstider. Såväl för den militära som den civila flygningen äro dessa problem av ett synnerligen aktuellt intresse, och impulser ha från båda dessa håll givits till bearbetningen. Bland de detaljfrågor, som behöva utredas, må nämnas följande.

Systematiska försök med olika *beklädnadsmaterial för flottörer* erfordras. Särskilt bör det rostfria stålets möjligheter i detta avseende undersökas. De

grundläggande undersökningarna måste vidare kompletteras med prov i praktisk drift, i vilket syfte samarbete inletts med flygstyrelsen.

För vinterflygning ha vissa frågor rörande *skidornas användning såsom landningsställ* fått ökad aktualitet. Deras rätta utnyttjande härför förutsätter emellertid en noggrann och i siffror uttryckt kunskap om skidans verkningsätt under olika förhållanden. Härvidlag gäller det till en början att bestämma lämplig ybelastning samt motståndet under olika snöförhållanden. Vidare måste utrönas, huru dessa faktorer påverkas av skidans längd- och bredddimensioner. Slutligen böra undersökas betingelserna för snöns vidhäftning. Iakttagelser från praktiken tyda på att viss metallbeläggning är gynnsam för undvikande av vidhäftning, men att olika metaller förhålla sig väsentligt olika. En utredning av detta spörsmål är planerad i samråd med sådana personer, som hava praktisk erfarenhet i ämnet.

Oavsett den omedelbara nytta, som dylika undersökningar komma att få för utforskandet av flygplanens landningsmöjligheter, böra resultaten av undersökningarna även i viss mån kunna bli till nytta för motorfordonens vidkommande.

För utförande av i det föregående omhandlade forskningsarbeten beräknar akademiens flygtekniska kommitté kostnaderna till följande belopp, nämligen:

för träundersökningar	kronor	4,000
» undersökningar rörande korrosion och utmattning	»	5,000
» undersökningar rörande stålkonstruktioner	»	3,000
» undersökningar rörande flottörer	»	6,000
» undersökningar rörande skidställ	»	4,000

Summa kronor 22,000.

Under återopande härav hemställer akademien, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder till beredande av ett anslag av 22,000 kronor till fullföljandet av akademiens flygtekniska undersökningar under budgetåret 1929/1930.»

Över akademiens framställning har kommerskollegium den 11 oktober 1928 avgivit utlåtande. Därvid har kollegium, under uttalande att enligt kollegii mening det icke rädde tvivel därom att ett fullföljande av ifrågasvarande forskningsverksamhet vore en oundgänglig förutsättning för en rationell utveckling av flygväsendet i vårt land, förklarat sig icke hava något att erinra mot vare sig det av akademien avgivna programmet för undersökningarnas fortsatta bedrivande eller det såsom erforderligt kalkylerade anslagsbeloppet.

Kommers-
kollegium.

Vidare har flygstyrelsen i ett den 19 oktober 1928 avgivet utlåtande — efter att hava beträffande den principiella betydelsen och lämpligheten av forskningsarbetena i fråga hänvisat till de av chefen för flygvapnet under åren 1926 och 1927 avgivna yttranden rörande då gjorda framställningar om liknande anslag — utlätit sig på följande sätt:

Flygstyrelsen.

»Som det av akademien äskade anslaget för budgetåret 1929/1930 i huvudsak skall användas för avslutande av de påbörjade undersökningarna och det kalkylerade anslagsbeloppet synes rimligt, har flygstyrelsen mot framställningen intet att erinra under förutsättning, att det fortfarande föreskrives, att ämbetsverket beredes tillfälle taga del av de detaljerade undersökningsprogrammen samt att de önskemål, som flygstyrelsen därvid kan finna lämpligt framhålla, skänkas största möjliga beaktande.»

Slutligen har statens provningsanstalt den 25 oktober 1928 yttrat sig i ärendet; därvid har anstalten anfört bland annat följande:

Statens provningsanstalt.

»De i akademiens nu föreliggande ansökning motiverade forskningsarbetena äro avsedda dels att komplettera de redan nu igångsatta eller delvis genomförda arbetena rörande användning av svenska trä- och stålmaterial för flygplan dels att upplära en del spörsmål rörande konstruktion av flottörer och landningsställ för svenska klimatiska och topografiska förhållanden.

Med understrykande av det stora värde, som dessa av akademien planlagda undersökningar hava för en inhemsk tillverkning av flygplan för militära och civila behov, och med hänvisning till provningsanstaltens tidigare framförda motivering får statens provningsanstalt livligt tillstyrka ingenjörsvetenskapsakademiens nu begärda bidrag av 22,000 kronor för flygteknisk forskning under året 1929/1930.»

Departementschefen.

Av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen den 6 mars 1925, nr 93, angående befrämjande av lufttrafik samt riksdagens skrivelse i anledning av samma proposition den 25 maj 1925, nr 227, inhämtas, att statsmakternas uppmärksamhet redan då var riktad på vikten av att svensk flygmateriel i möjligaste mån kunde komma till användning såväl för militära ändamål som i den civila flygtrafiken, i vilket syfte skapandet av en nationell industri skulle eftersträvas.

En oundgänglig förutsättning för uppkomsten av en svensk flygplanindustri, i huvudsak grundad på inhemska råmaterialier, är emellertid vinnandet av en noggrann kännedom om de egenskaper hos de svenska råvarorna — olika träslag, metaller och stål — som äro av betydelse för sagda materialiers användbarhet för en dylik tillverkning. Utforskningen av dessa egenskaper är därför ett viktigt led i arbetet på åstadkommande av en svensk tillverkning av flygmaskiner. De faktorer, om vilka man sålunda nödvändigtvis måste äga kännedom, äro exempelvis materialiernas hållfasthet, deras utmattningsgräns, deras benägenhet för anfrätning o. s. v. Vidare måste på experimentell väg utfinnas lämpliga kombinationer av olika materialier samt lämpliga profiler och former för balkar och stöttor m. m. Slutligen förutsätter bygandet inom landet av de för flygmaskinernas drift erforderliga motorerna, med hänsyn till vårt lands klimatologiska förhållanden, lösandet av en hel del problem å bränsle- och oljeområdet.

Då flygvapnet — som ansågs komma närmast till hands för ifrågavarande forskningsarbetens bedrivande — emellertid icke förfogade över vare sig nödiga penningmedel eller tekniskt-vetenskapliga krafter i tillräcklig mängd för ändamålet samt problemen i fråga voro av så omfattande natur, att

deras metodiska behandling syntes vara en uppgift, som icke kunde läggas inom flygvapnets verksamhetsområde och nuvarande organisationsram, har statligt understöd för berörda undersökningars utförande under de båda sistförflutna budgetåren lämnats ingenjörsvetenskapsakademien.

Enligt den ursprungliga, av akademien upprättade planen för forskningsarbetenas bedrivande beräknades arbetsprogrammet kunna genomföras under loppet av tre år och draga en kostnad av 25,000 kronor om året. Det är för slutförande av dessa arbeten akademien nu hemställt om anvisande av ett anslag, som emellertid inskränkts till ett belopp av 22,000 kronor.

Av akademien i samverkan med på området sakkunniga civila och militära institutioner hava, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, på vissa av ovan omhandlade områden redan utförts åtskilliga undersökningar, som givit i och för sig värdefulla resultat. För utfyllande av de luckor, som alltjämt återstå i det ursprungliga programmet, och för behandling av vissa frågor, som uppkommit i anslutning till de redan företagna undersökningarna, erfordras dock en fortsatt utredning. I betraktande av de ekonomiska uppostringar, som av statsmakterna gjorts och göras för att underhålla svensk flygtrafik, och med fästat avseende å den betydelse för bland annat svensk industri och därigenom även för flygvapnets industriella krigsberedskap, ett slutförande av undersökningarna måste anses äga, finner jag mig sålunda böra förorda, att det begärda anslagsbeloppet nu äskas av riksdagen.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för utförande genom ingenjörsvetenskapsakademien
försorg av flygtekniska undersökningar å riksstaten
för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra* anslag
av kronor 22,000.

F. Diverse.

1. **Ålderstillägg.** Från ifrågavarande anslag utgå för närvarande ålderstillägg till bergsstatens befattningshavare. Såsom jag redan under punkt 3 anmält, hava 1926 års besparingssakkunniga i samband med viss omorganisation av bergsstaten föreslagit ny lönereglering för denna stats befattningshavare. Vid bifall till de sakkunnigas berörda förslag skulle för de befattningshavare, som övergå å den nya lönestaten, de i avlöningen ingående belopp, som motsvara de nuvarande ålderstilläggen, för framtiden bestridas av det i förslaget till ny stat för bergsstaten uppförda anslaget till »Avlöningar till ordinarie tjänstemän». Det nu uppförda anslaget till ålderstillägg skulle följaktligen kunna nedsättas, förslagsvis med 3,000 kronor.

Då jag emellertid, såsom jag under nämnda punkt jämväl erinrat, ännu

[46.]
Ålderstillägg.
(ordinarie
anslag.)

icke tagit ställning till meranämnda förslag beträffande bergsstaten, torde även nu ifrågavarande anslag böra allenast beräknas.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kan
varda riksdagen förelagd, för budgetåret 1929/1930 be-
räkna det *ordinarie* förslagsanslaget till
ålderstillägg till kronor 2,000.

2. **Rese- och traktamentspenningar, oförändrat *ordinarie* förslagsan-**
slag kronor 45,000.

3. **Skrivmaterialier och expenser, ved m. m., oförändrat**
ordinarie förslagsanslag kronor 85,000.

[47.] 4. **Tryckningskostnader.** För utjämning av huvudtitelns slutsumma
Trycknings- hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen
kostnader.
(ordinarie
anslag.) att höja det *ordinarie* förslagsanslaget till trycknings-
kostnader, nu kronor 79,903,
med » 9
till » 79,912.

[48.] 5. **Kommittéer och utredningar genom sakkunniga.** I riksstaten för
Kommittéer budgetåret 1928/1929 är det *ordinarie* reservationsanslaget till kommittéer
och utred- och utredningar genom sakkunniga upptaget med 50,000 kronor. För jäm-
ningar genom förelse må nämnas, att anslaget utgjorde för år 1922 150,000 kronor, för
sakkunniga. första halvåret 1923 75,000 kronor, för budgetåret 1923/1924 likaledes 75,000
(ordinarie kronor, för budgetåret 1924/1925 60,000 kronor, för budgetåret 1925/1926
anslag.) 55,000 kronor, för budgetåret 1926/1927 40,000 kronor och för budgetåret
1927/1928 30,000 kronor.

De direkta utgifterna å anslaget uppgingo under budgetåret 1927/1928 till 56,246 kronor 20 öre. För löpande budgetår stå till förfogande dels det å riksstaten uppförda anslaget, 50,000 kronor, dels ock en obetydlig reservation från tidigare år å 52 kronor 31 öre, eller ett sammanlagt belopp av 50,052 kronor 31 öre. Detta belopp kommer, såsom redan nu kan med fullkomlig säkerhet bedömas, icke på långt när att förslå till gäldande av de för innevarande budgetår förutsedda utgifterna å anslaget. Enligt från vederbörande kommittéer och sakkunnigberedningar under hand nyligen inhämtade uppgifter beräknas utgifterna approximativt till icke mindre än omkring 145,000 kronor. Därav skulle erfordras för enbart följande tre sakkunnigberedningars räkning, nämligen för sakkunniga för verkställande av utredning av det gällande tullsystemets verkningar, för sakkunniga för verkställande av överarbetning av gällande förordning angående lotsverket m. m. och för sakkunniga för utredning om skydd av äldre kulturföremål — vilka

sakkunnigberedningar tillkallats efter avlåtandet av 1928 års statsverksproposition och således jämväl efter det beräkningarna av anslaget för innevarande budgetår uppgjordes — ett sammanlagt belopp av 102,000 kronor, d. v. s. mera än dubbla anslagsbeloppet. I sinom tid kommer jag att hos Kungl. Maj:t göra framställning om anvisande av särskilda medel för bestridande av de sålunda förutsedda utgifterna i den mån de överskrida det å riksstaten anvisade anslaget och icke kunnat täckas från anslaget till extra utgifter.

I fråga om de kommittéer och sakkunnigberedningar, vilka, så vitt nu kan bedömas, komma att fortsätta sin verksamhet under hela budgetåret 1929/1930, torde utredningarna angående industriellt rättsskydd och av det gällande tullsystemets verkningar kunna beräknas draga en årskostnad av, i runda tal, respektive 19,500 och 65,000 kronor. För de sakkunniga för verkställande av överarbetning av gällande förordning angående lotsverket m. m. och för de sakkunniga för utredning om skydd av äldre kulturföremål, vilka båda beredningar torde komma att fortgå en tid in på det nya budgetåret, lära även böra avses icke oväsentliga belopp. Hänsyn bör även tagas till nödvändigheten att för det omfattande förarbetet i större handelstraktatfrågor understundom anlita jämväl utom departementet stående sakkunnig arbetskraft ävensom därtill, att kostnaderna för de svenska förhandlingsdelegationerna i vissa fall bestritts och fortfarande torde komma att bestridas från tionde huvudtiteln nu ifrågavarande anslag. Slutligen torde ett visst belopp böra avses för tilläventyrs erforderliga nya sakkunnigberedningar.

Vid övervägande av här ovan berörda förhållanden har jag funnit mig böra föreslå, att tionde huvudtiteln anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga för budgetåret 1929/1930 uppföres med 110,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja det <i>ordinarie</i> reservationsanslaget till kom-		
mittéer och utredningar genom sakkun-		
niga, nu	kronor	50,000,
med	»	60,000
till	»	110,000.

6. **Extra utgifter.** Med hänsyn till att vid tiden för avlåtandet av 1928 års statsverksproposition å det ordinarie reservationsanslaget till extra utgifter förefanns en avsevärd behållning, upptogs detta anslag å riksstaten för löpande budgetår utan angivet belopp. Vid utgången av budgetåret 1927/1928 utgjorde behållningen å anslaget 59,975 kronor 56 öre.

Då, såsom jag redan under nästföregående punkt anmält, det för innevarande budgetår anvisade anslaget till kommittéer och utredningar genom sakkunniga icke kommer att räcka till för de ändamål, som med anslaget skola tillgodoses, lär det icke kunna undgås att för bestridande av överskjutande utgifter å sistnämnda anslag taga i anspråk en avsevärd del av nu

[49.]
Extra ut-
gifter.
(ordinarie
anslag.)

ifrågavarande anslag till extra utgifter. Inför ovissheten huruvida där-
 efter några tillgångar över huvud taget komma att finnas å anslaget, anser
 jag försiktigheten bjuda, att nya medel äskas av riksdagen. För egen del
 föreslår jag, att anslagsbeloppet sättes till 25,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i riksstaten för budgetåret 1929/1930 upptaga det
ordinarie reservationsanslaget till extra ut-
 gifter med kronor 25,000.

[50.] **7. Tillfällig löneförbättring för viss personal inom den civila stats-
 förvaltningen.** Under åberopande av vad chefen för finansdepartementet
 förut denna dag till statsrådsprotokollet över finansärenden anfört i fråga
 om beredande av tillfällig löneförbättring för viss personal inom den civila
 statsförvaltningen, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

(extra anslag.)

att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kan
 varda riksdagen förelagd, för beredande av tillfällig
 löneförbättring åt viss personal inom den civila stats-
 förvaltningen för budgetåret 1929/1930 under tionde
 huvudtiteln beräkna ett *extra* förslags-
 anslag av kronor 42,000.

[51.] **8. Dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst.** Under åbero-
 pande av vad chefen för finansdepartementet förut denna dag till statsråds-
 protokollet över finansärenden anfört i fråga om dyrtidstillägg åt befatt-
 ningshavare i statens tjänst, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå
 riksdagen

(extra anslag.)

att till täckande av kostnader för dyrtidstillägg åt
 befattningshavare i de till handelsdepartementet hörande
 ämbetsverk och kårer för budgetåret 1929/1930 anvisa
 ett *extra* förslagsanslag av kronor 950,000.

Sammanfattning.

Tionde huvudtitelns *ordinarie* anslag, som för budgetåret 1928/1929 uppgå till kronor 9,020,903, komma vid bifall till de av mig framställda förslagen att för budgetåret 1929/1930 uppgå till » 9,608,112.

Summan av de *extra* anslagen, som för budgetåret 1928/1929 uppgå till » 2,797,097, kommer, därest de av mig framställda förslagen vinna bifall, att för budgetåret 1929/1930 uppgå till » 2,508,088.

Huvudtitelns slutsumma, för budgetåret 1928/1929 utgörande » 11,818,000, skulle sålunda för budgetåret 1929/1930 uppgå till » 12,116,200, innebärande en ökning av » 298,200.

I vad departementschefen sålunda hemställt och föreslagit instämma statsrådets övriga ledamöter; och behagar Hans Maj:t Konungen bifalla vad sålunda blivit tillstyrkt.

Ur protokollet:
Aug. Borgström.

Sammandrag och register

till

Tionde huvudtiteln för budgetåret 1929/1930.

Punkt	Sid.	Nr		Ordinarie anslag kronor	Extra anslag kronor
A. Departementet.					
	1	1	Departementschefen	24,000	
	1	2	Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli, <i>förslagsanslag</i>	136,800	
1	1	3	Departementets verksamhet, <i>förslagsanslag</i>		15,900
2	2	4	Okad föredragning i regeringsrätten		7,000
			Säger för departementet	160,800	22,900
B. Centrala verk med underlydande stater.					
			Kommerskollegium:		
3	2	1	Kommerskollegium, <i>förslagsanslag</i>	* 502,400	
4	4	2	Kommerskollegii verksamhet		* 48,900
5	4	3	Bergsstaten, <i>förslagsanslag</i>	* 119,600	
			Sprängämnesinspektionen:		
6	4	4	Inspektionen, <i>förslagsanslag</i>	* 10,500	
7	5	5	Arvode åt en assistent		* 6,800
			Statens elektriska inspektion:		
8	5	6	Inspektionen, <i>förslagsanslag</i>	* 30,100	
9	5	7	Arvoden åt två assistenter		* 13,600
			Fartygsinspektionen:		
10	5	8	Inspektionen, <i>förslagsanslag</i>	* 187,700	
11	5	9	Inspektionens verksamhet		* 95,678
			Undervisningsanstalter för sjöfart:		
12	6	10	Navigationsskolorna	* 172,000	
13	6	11	Navigationslärarkursen, <i>reservationsanslag</i>	* 2,200	
14	6	12	Ålderstillägg för personalen vid undervisningsanstalter för sjöfart, <i>förslagsanslag</i>	* 23,000	
				* 197,200	—
15	6	13	Skeppsmätningskostnad, <i>förslagsanslag</i>	* 32,200	
			Lots- och fyrväsendet:		
16	6	14	Lots- och fyrrinrättningen, <i>förslagsanslag</i>	6,302,200	
17	20	15	Säkerhetsanstalter för sjöfarten, <i>reservationsanslag</i> ..		363,200
18	35	16	Patent- och registreringsverket, <i>förslagsanslag</i>	1,162,700	
19	46	17	Kostnaderna för den överståthållarämbetet och länsstyrelserna åliggande befattning med registreringar och anmälningar till förenings- m. fl. register, <i>förslagsanslag</i>		4,000
20	47	18	Försäkringsinspektionen, <i>förslagsanslag</i>	131,700	
21	48	19	Statens provningsanstalts, <i>förslagsanslag</i>	326,100	
			Säger för centrala verk med underlydande stater	9,002,400	532,178

* Beräknat belopp.

Punkt	Sid.	Nr		Ordinarie anslag kronor	Extra anslag kronor
C. Handel och sjöfart.					
22	54	1	Handelshögskolan i Stockholm		40,000
23	55	2	Exportstipendier, <i>reservationsanslag</i>		20,000
24	58	3	Auktoriserade handelskamrar i riket		24,000
25	59	4	Svenska handelskamrar i utlandet		57,500
26	63	5	Sveriges allmänna exportförening		20,000
27	66	6	Internationell byrå i Bryssel för handelsstatistik, <i>förslagsanslag</i>		600
28	67	7	Ersättning åt sjömanshusen		162,000
29	74	8	Läkarundersökning av sjöfolk, <i>förslagsanslag</i>		35,000
30	76	9	Arvoden åt två dispaschörsassistenter		4,000
31	76	10	Internationell patrulleringstjänst i norra Atlanten, <i>förslagsanslag</i>		9,500
32	77	11	Drift- och underhållskostnader för statens isbrytarfartyg, <i>förslagsanslag</i>		250,000
33	81	12	Internationell byrå i Paris för utställningar, <i>förslagsanslag</i>		2,000
Säger för handel och sjöfart				—	624,600
D. Bergsbruk, industri, hantverk och slöjd.					
34	82	1	Reseunderstöd åt personer, som önska i främmande länder förvärva ökad insikt och skicklighet i vad till bergshantering hör, <i>reservationsanslag</i>	4,000	
Befrämjande av slöjderna:					
Befrämjande i allmänhet av slöjderna:					
35	83	2	Manufakturernas befrämjande	4,000	
<i>Reservationsanslag:</i>					
35	83	3	Reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena	15,000	
35	83	4	Reseunderstöd åt idkare av hantverk och annan mindre industri	5,400	
35	83	5	Reseunderstöd åt verkstästar och förmän inom industri och hantverk	7,100	
35	83	6	Reseunderstöd åt teoretiskt och praktiskt bildade tekniker, som icke ägna sig åt bergshantering	7,500	35,000
				39,000	
Befrämjande av hemslöjden:					
36	87	7	Befrämjande av hemslöjden	15,000	
37	89	8	Föreningen för svensk hemslöjd	8,000	
37	89	9	Svenska slöjdföreningen	10,000	
38	91	10	Arvoden åt torvingenjörer m. m.		* 20,000
Sveriges hantverksorganisation:					
39	91	11	Sveriges hantverksorganisations allmänna verksamhet		4,000
39	91	12	Sveriges hantverksorganisations verksamhet genom hantverksinstitutet		7,000
40	94	13	Befrämjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare		40,410
41	98	14	Industriella standardiseringsverksamheten		35,000
42	107	15	Undersöknings- och försvarsarbeten å områden, som genom Sveriges geologiska undersöknings försorg äro eller kunna varda för kronans räkning inmutade, <i>reservationsanslag</i>		100,000
Säger för bergsbruk, industri, hantverk och slöjd				58,000	224,410

* Beräknat belopp.

Punkt	Sid.	Nr		Ordinarie anslag kronor	Extra anslag kronor
E. Ingenjörsvetenskapsakademien.					
43	115	1	Ingenjörsvetenskapsakademien.....	40,000	
44	115	2	Tekniskt-vetenskaplig forskningsverksamhet inom kraft- och bränsleområdet, <i>reservationsanslag</i>		90,000
45	121	3	Flygtekniska undersökningar		22,000
Säger för ingenjörsvetenskapsakademien				40,000	112,000
F. Diverse.					
46	125	1	Ålderstillägg, <i>förslagsanslag</i>	* 2,000	
	126	2	Rese- och traktamentspenningar, <i>förslagsanslag</i>	45,000	
	126	3	Skrivmaterialier och expenser, ved m. m., <i>förslagsanslag</i>	85,000	
47	126	4	Tryckningskostnader, <i>förslagsanslag</i>	79,912	
48	126	5	Kommittéer och utredningar genom sakkunniga, <i>reservationsanslag</i>	110,000	
49	127	6	Extra utgifter, <i>reservationsanslag</i>	25,000	
50	128	7	Tillfällig löneförbättring för viss personal inom den civila statsförvaltningen, <i>förslagsanslag</i>		* 42,000
51	128	8	Dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst, <i>förslagsanslag</i>		950,000
Säger för diverse				346,912	992,000
Summa				9,608,112	2,508,088

* Beräknat belopp.

Elfte huvudtiteln.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 januari 1929.*

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden
LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG,
LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wohlin, anför härefter be-
träffande regleringen av utgifterna under riksstatens elfte huvudtitel
följande:

Alltsedan kommunikationsverkens nya lönesystem efter ingången av år 1922 utsträckts till statsdepartementen och ett flertal centrala ämbetsverk, har frågan om nya pensionsbestämmelser för detta område av statsförvaltningen stått på dagordningen och varit föremål för omfattande utredningar. Utredningen
av vissa pen-
sionsfrågor.

Sedan 1921 års pensionskommitté den 18 oktober 1924 avgivit betänkande med förslag till lag angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid vissa verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, framlade Kungl. Maj:t i proposition, nr 153, för 1925 års riksdag ett i huvudsak på kommitténs betänkande grundat förslag till sådan lag. Propositionen vann emellertid icke riksdagens bifall.

Med hänsyn till de erinringar, som framkommit vid behandlingen inom riksdagen av nämnda proposition, uppdrog Kungl. Maj:t den 12 juni 1925 åt 1921 års pensionskommitté att i samband med behandlingen av den åt kommittén överlämnade frågan om pensionering av viss statsanställd icke-ordinarie personal efter verkställd utredning taga under förnyat övervägande spörsmålet, huruvida jämväl vid allmänna civilförvaltningen tjänstepension lämpligen skulle kunna för samma syfte som vid kommunikationsverken uppdelas i statspension och avgiftspension. I anledning av det sålunda meddelade uppdraget framlade kommittén i ett den 30 november 1925 dagtecknat betänkande nytt förslag till civil tjänstepensionslag, innefattande jämväl bestämmelser rörande pensionering av vissa icke-ordinarie befattningshavare vid allmänna civilförvaltningen m. m.

Till fullgörande av förutnämnda uppdrag i fråga om pensionering av viss statsanställd icke-ordinarie personal avgav 1921 års pensionskommitté vidare den 30 november 1925 betänkande, innefattande förslag till pensionering av till arbetarpersonal hänförliga anställningshavare vid försvarsväsendet och allmänna civilförvaltningen. Därjämte yttrade sig nämnda kommitté, i ett den 30 juni 1926 avgivet utlåtande, över kommunikationsverkens lönekommittés betänkande den 6 november 1922 angående pensionering av icke-ordinarie personal vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk, i vilket utlåtande pensionskommittén framlade förslag dels till ny tjänstepensionslag för kommunikationsverken, innefattande jämväl föreskrifter rörande pensionering av extra ordinarie och därmed jämställda tjänstemän vid nämnda verk, dels ock till kungörelse angående rätt till tjänstepension för till arbetarpersonal hänförliga anställningshavare vid dessa verk.

Förutom nu omförmälda pensioneringsförslag utarbetade 1921 års pensionskommitté också vissa förslag till nya pensionsbestämmelser för försvarsväsendets beställningshavare. Sålunda må nämnas, att kommittén i betänkande den 22 maj 1925 framlade förslag till militär tjänstepensionslag samt sedermera — efter verkställd överarbetning av detta förslag — den 11 januari 1926 nytt förslag till sådan lag.

Sedan emellertid nya pensionssakskunniga enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 4 september 1926 tillkallats för verkställande av ytterligare överarbetning av pensionskommitténs förslag till civil pensionslag samt vissa andra pensioneringsspörsmål, den s. k. 1926 års pensionsutredning, har sagda pensionsutredning den 29 mars 1927 avgivit betänkande med förslag till ny civil pensionslag m. m. Vidare har pensionsutredningen i enlighet med sitt uppdrag förehått till behandling frågan om pensionering av kommunikationsverkens icke-ordinarie personal och i yttrande den 29 juni 1927 framlagt förslag dels till tjänstepensionslag för tjänstemän vid kommunikationsverken, dels ock till kungörelser angående pensionering av arbetarpersonal vid nämnda verk. Jämväl pensionskommitténs nyssnämnda betänkande rörande pensionering av viss arbetarpersonal vid försvarsväsendet och allmänna civilförvaltningen har varit föremål för övervägande inom pensionsutredningen, som den 25 november 1927 inkommit med särskilt betänkande med nytt förslag i ärendet.

Över samtliga pensionsutredningens ifrågavarande förslag hava yttranden infordrats och inkommit från vederbörande ämbetsverk och myndigheter.

I detta sammanhang må ock nämnas, att pensionsutredningen på grund av ett av Kungl. Maj:t den 9 juni 1927 meddelat särskilt uppdrag verkställt förberedande undersökning rörande det sätt, varpå familjepensionering för icke-ordinarie personal vid kommunikationsverken och den civila statsförvaltningen samt vid försvarsväsendet skall kunna ordnas, därest dylik pensionering befinnes böra komma till stånd. Resultatet av denna undersökning har pensionsutredningen framlagt i ett den 6 december 1927 avgivet betänkande.

Såsom av den nu lämnade redogörelsen framgår, har 1926 års pensionsutredning avlämnat förslag *dels* till ny civil pensionslag, *dels* till tjänstepensionslag för kommunikationsverken, *dels* angående pensionering av arbetarpersonal vid kommunikationsverken, *dels ock* rörande pensionering av arbetarpersonal vid försvarsväsendet och allmänna civilförvaltningen. Vid utarbetande av ifrågavarande förslag har pensionsutredningen utgått från att det nuvarande systemet med särskilda dyrtidstillägg å utgående pensioner skulle tills vidare bibehållas.

Att dessa förslag hittills icke föranlett någon framställning till riksdagen lär, såsom framgår av statsverkspropositionen till 1928 års riksdag, elfte huvudtiteln sid. 5, huvudsakligen få tillskrivas det förhållandet, att pensionsfrågekomplexet innefattar en mångfald invecklade och svårbehandlade spörsmål, vilka, innan slutlig ståndpunkt kan tagas till desamma, uppenbarligen kräva ett grundligt övervägande. Ej heller jag anser mig böra för närvarande föreslå någon framställning till riksdagen härutinnan. Jag har vid detta ståndpunktstagande icke kunnat undgå att taga hänsyn, förutom till nyssberörda skäl, jämväl därtill, att spörsmålet om ett nyordnande av pensionsväsendet inom statsförvaltningen numera kommit i ett i viss mån annat läge, sedan efter avlåtandet av nästlidet års statsverksproposition en särskild kommitté, den s. k. 1928 års lönekommitté, tillsatts med uppdrag att utarbeta förslag till inarbetande av de nuvarande dyrtidstilläggen i de fasta lönerna, i samband varmed frågan om en allmän revision av gällande avlöningsförfattningar skall undersökas samt utredning verkställas i fråga om lönereglering för vissa ännu icke nyreglerade grupper av befattningshavare inom den civila statsförvaltningen, nämligen undervisningsväsendets samt vissa grupper av fögderiförvaltningarnas befattningshavare. Med det nära samband, som råder och även för framtiden måste bli rådande mellan, å ena sidan, avlöningsbestämmelserna för statens befattningshavare och, å den andra, de för statstjänstemännen gällande pensionsföreskrifterna, vore det enligt min mening knappast lämpligt att nu fastställa nya bestämmelser på pensionsväsendets område. Det synes mig nämligen uppenbart, att, därest på grundval av lönekommitténs blivande förslag framställning avlåtes till riksdagen rörande nya eller förändrade lönebestämmelser, åsyftande det nuvarande dyrtidstilläggssystemets avvecklande, en avveckling jämväl bör äga rum av den nuvarande ordningen med särskilda dyrtidstillägg å utgående pensioner. Redan av denna anledning synes ett uppskov med pensionsfrågornas lösning i avvaktan på lönekommitténs förslag vara påkallat. Ävenledes är det att förutse, att lönekommitténs blivande förslag i lönefrågan kan komma att föranleda andra jämkningar i de av pensionsutredningen uppgjorda pensioneringsförslagen än dem som kunna föranledas av dyrtidstilläggens inarbetande i pensionsbeloppen.

Av sålunda anförda skäl och då nu gällande bestämmelser på pensionsväsendets område utan alltför stora olägenheter torde kunna tillämpas ännu någon tid framåt, synes mig med den slutliga prövningen av de nu omnämnda olika pensionsspörsmålen böra ytterligare anstå.

Understöd åt
efterlevande
efter vissa
stats-
anställda.

I anledning av Kungl. Maj:ts propositioner eller framställningar från enskilda motionärer plägar riksdagen årligen bevilja ett betydande antal understöd åt änkor och barn efter sådana befattningshavare i statens tjänst, vilka icke kunnat förvärva familjepensionsrätt för sina efterlevande. I dylika fall har beträffande såväl ordinarie som icke-ordinarie befattningshavares efterlevande såsom förutsättning för understöds tilldelande gällt — förutom att befattningshavaren under viss ej alltför kort tid varit anställd i statens tjänst — att ömmande omständigheter i de särskilda fallen kunnat anses föreligga. I fråga om änka har så ansetts vara förhållandet, då hon på grund av hög ålder eller sjuklighet varit oförmögen till arbete och därjämte befunnits medellös eller i avsaknad av tillräckliga medel för sitt uppehälle samt icke ägt anhöriga, som funnits kunna och böra sörja för eller bidraga till hennes uppehälle.

1928 års riks-
dag.

Vid 1928 års riksdag var frågan om begränsning av detta slag av familjepensionering föremål för uppmärksamhet. Ett icke obetydligt antal av de till denna riksdag inkomna framställningarna om familjepensioner avsågo änkor efter befattningshavare, som avlidit jämförelsevis långt tillbaka i tiden. Med hänsyn härtill ansåg sig bankoutskottet böra upptaga till prövning spörsmålet om de rimliga gränser, som borde uppdragas för familjepensionering av ifrågavarande slag. Utskottet anförde härom följande i utlåtande nr 32 under punkten 1:

»Sagda spörsmål har, utskottet veterligt, icke varit föremål för närmare prövning från riksdagens sida. Visserligen har riksdagen tidigare beviljat pensioner åt änkor, vilkas män avlidit för ganska lång tid sedan, men då det endast gällt några enstaka fall, kunna dessa icke anses vara prejudicerande för en mera omfattande pensionering av efterlevande till befattningshavare, vilka avlidit redan för lång tid sedan.

Grunden för beviljande av änkepension är mannens statstjänst. Ju längre tid som förflutit, sedan mannen avlidit, desto mera har det samband mellan mannens statstjänst och ankans levnadsförhållanden, som är förutsättning för änkepensionen, upphört att existera. Det synes sålunda ur principiell synpunkt kunna sättas i fråga, om änkepension bör beviljas, där en avsevärd tid förflutit efter mannens död.

Till dessa mera principiella betänkligheter kommer den omständigheten, att ett bifall till nu föreliggande framställningar skulle medföra, att riksdagen nödgades gå in för en retroaktiv pensionering av betydande omfattning, avseende ett stort antal efterlevande till statstjänare inom olika förvaltningsområden, vilka avlidit under en avsevärd tidrymd tillbaka. Det synes utskottet kunna starkt ifrågasättas, om riksdagen bör påtaga sig en understödsverksamhet av denna omfattning, och i varje fall kan det icke vara lämpligt, att densamma grundar sig på av olika tillfälligheter föranledda framställningar till riksdagen. Skulle staten anses böra bereda pensionsunderstöd åt behövande efterlevande till personer, som haft anställning i statens tjänst, oavsett vid vilken tidpunkt anställningen eller i anledning av densamma åtnjuten tjänstepension genom dödsfall upphört, så måste enligt utskottets mening denna angelägenhet ordnas genom fastställandet av generella grunder för understödet och prövningen av de särskilda fallen överlämnas åt någon därtill lämpad statsmyndighet. Under nuvarande

förhållanden bör riksdagens verksamhet med beredande av pensionsunderstöd av detta slag begränsas till i tiden mera näraliggande fall, vilket även är i full överensstämmelse med de principer, som hittills kommit till uttryck i riksdagens handläggning av frågor rörande tjänstepensioner. En obegränsat retroaktiv understödsverksamhet på här ifrågavarande område skulle för övrigt, såsom framgår av åtskilliga efterföljande punkter i detta utlåtande, i många fall endast medföra, att redan utgående kommunala understöd komme att avlösas av statsunderstöd.

Med hänsyn till vad sålunda anförts, och i syfte att riksdagens här ifrågavarande verksamhet må hållas inom överskådliga gränser, har utskottet ansett sig böra inskränka sig till att tillstyrka pensionsunderstöd i sådana fall, som ligga inom de sistförflutna tio åren och där i övrigt billighetsskäl föreligga.»

På grund av det anförda avstyrkte utskottet bifall till vissa av Kungl. Maj:t eller enskilda motionärer framlagda förslag om understöd. Vid utskottets utlåtande var fogad reservation av fyra ledamöter, vilka förklarade sig icke kunna biträda den principiella uppfattning, som uttalats av utskotts-majoriteten, samt av ytterligare en ledamot, vilken starkare underströk reservanternas ståndpunkt.

Den av bankoutskottet sålunda väckta frågan föranledde ingående debatter i båda kamrarna, vilka vid votering stannade i olika beslut. Den av riksdagen till Kungl. Maj:t avlätna skrivelsen, nr 354, i anledning av vissa framställningar angående pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer kom vid denna utgång icke att innehålla något yttrande i den av bankoutskottet berörda principfrågan.

Ifrågavarande spörsmål upptogs sedermera av min företrädare i ämbetet, som till statsrådsprotokollet den 6 september 1928 yttrade, att spörsmålet enligt hans mening vore av den vikt, att en förutsättningslös utredning därav borde komma till stånd. Det syntes nämligen angeläget att erhålla fastare grunder för beviljande av understöd åt förevarande kategorier av understödstagare. Bland annat vore den synpunkten vägande, att man däri-genom underlättade en mera enhetlig och likformig tillämpning, antingen understöden beslutades av riksdagen på förslag av Kungl. Maj:t eller de beviljades på framställning av enskild motionär, och oavsett den myndighet, som förberedelsevis prövade ärendet.

*Departements-
chefen den
6 september
1928.*

Undersökning rörande ordnandet av familjepensionering för icke-ordinarie statsanställda hade visserligen verkställts av 1926 års pensionsutredning, som jämväl angivit vissa riktlinjer för frågans lösning. Förslag till lagstiftning på grundval härav syntes emellertid icke under den närmaste framtiden kunna underställas statsmakternas prövning. Härtill komme, att blivande familjepensionsrätt icke syntes komma att tillerkännas efterlevande till den, vilken före bestämmelsernas ikraftträdande avgått ur tjänst. Vid sådant förhållande syntes anledning ej föreligga att uppskjuta utredningen i avvaktan på pensionsförslagens vidare behandling.

Vid den blivande utredningen borde uppmärksamhet bland annat ägnas

frågan, huruvida sökanden redan åtnjöte understöd från annat håll, exempelvis genom vederbörande kommuns försorg. Tillika borde tagas under övervägande, huruvida i fall av ifrågavarande art hänsyn borde tagas till sökandens ekonomiska läge vid tiden för befattningshavarens frånfalle eller allenast till situationen vid ansökningstillfället. Även andra omständigheter, som kunde vara av betydelse för understödsfrågan, borde självfallet beaktas. Därjämte borde, i den mån så vore möjligt, en approximativ uppskattning verkställas rörande de utgifter för statsverket, som skulle bli följden av ett godkännande av de riktlinjer, som komme att föreslås.

Utredningen syntes böra anförtros åt statskontoret och resultatet därav borde föreligga i så god tid, att det kunde tjäna till ledning vid prövning av understödsfrågor, som kunde komma att framläggas för 1929 års riksdag.

I enlighet med departementschefens hemställan anbefallde Kungl. Maj:t nämnda den 6 september 1928 statskontoret att i anslutning till sålunda angivna synpunkter verkställa utredning och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag rörande riktlinjer för beviljande av understöd åt efterlevande efter sådana befattningshavare i statens tjänst, vilka ej åtnjöte familjepensionsrätt.

*Statskontorets
utredning.*

I skrivelse den 12 november 1928 har statskontoret framlagt utredning och förslag i ämnet. Efter att hava berört vad som i frågan förekommit vid 1928 års riksdag och nyssnämnda departementschefsyttrande har ämbetsverket anfört följande:

»Statskontoret vill till en början betona, att det här gäller — icke att avpassa en förmån vartill vederbörande äger rätt — utan att undersöka, huruvida och i vilken mån staten såsom den arbetsgivare, hos vilken den avlidne varit anställd, kan anses böra av *billighetsskäl* sörja för dennes efterlämnade änka. De grunder, som vid denna billighetsprövning hittills följts, finnas angivna i riksdagens skrivelse den 16 april 1926 (nr 149), däri anförts bland annat: I anledning av Kungl. Maj:ts propositioner eller framställningar från enskilda motionärer hade riksdagen årligen beviljat ett betydande antal understöd åt änkor och barn efter sådana befattningshavare i statens tjänst, vilka icke kunnat förvärva familjepensionsrätt för sina efterlevande. I dylika fall hade beträffande såväl ordinarie som icke-ordinarie befattningshavares efterlevande såsom förutsättning för understöds tilldelande gällt — förutom att befattningshavaren under viss, ej alltför kort tid varit anställd i statens tjänst — att ömmande omständigheter i de särskilda fallen kunnat anses föreligga. I fråga om änka hade så ansetts vara förhållandet, då hon på grund av hög ålder eller sjuklighet varit oförmögen till arbete och därjämte befunnits medellös eller i avsaknad av tillräckliga medel för sitt uppehälle samt icke ägt anhöriga, som funnits kunna och böra sörja för eller bidraga till hennes uppehälle.

Det kan ju icke förnekas, att dessa grunder äro ganska lösliga; de lämna icke någon bestämd ledning för ett objektivt bedömande, huruvida omständigheterna i det särskilda fallet kunna anses vara sådana, att pension bör beredas; och särskilt för de myndigheter, som hava att förberedelsevis handlägga frågor av denna art, skulle det givetvis innebära en lättnad, om

fastare grunder kunde givas. Men å andra sidan må icke förbises, att förhållandena äro så skiftande att, när det gäller ett bedömande ur billighets-synpunkt, fixerandet av vissa förutsättningar och villkor otvivelaktigt kan leda till mindre tillfredsställande resultat. Man skulle visserligen kunna tänka sig att från pensionering utesluta änkor efter mera lösligt anställda statstjänare såsom exempelvis byggnadsarbetare vid statens järnvägsbyggnader och fästningsbyggnader; och änkepensionering i sådana fall har ytterst sällan förekommit. Men billigheten synes bjuda att, där exempelvis en sådan anställningshavare efter långvarigt arbete i statens tjänst avlider i sjukdom, som han ådragit sig direkt genom arbetet, staten icke undandrager sig att hjälpa hans änka, om ömmande omständigheter föreligga. Man skulle också kunna uppställa fordran på visst bestämt antal tjänstår för mannen såsom förutsättning för pension åt änkan; och då i regel fordras minst 20 års tjänst för att pension skall tilldelas befattningshavaren själv, skulle man vid första påseendet tycka, att för änkepensionen enahanda förutsättning borde gälla; men även här möta vid närmare eftertanke betänkligheter mot en fixering. Även härvidlag måste nog hänsyn tagas till den fastare eller lösligare anställning, som den avlidne mannen innehaft; var han innehavare av en extra ordinarie befattning i ett statens ämbetsverk, synes en jämförelsevis kort anställningstid böra medföra pension av statsmedel åt hans änka — om eljest ömmande omständigheter föreligga — exempelvis i det fall, att till följd av pågående utredning om ändrad organisation hans utnämning till ordinarie befattningshavare uppskjutits och han därigenom icke blivit i tillfälle att genom inträde i vederbörande änke- och pupillkassa sörja för sina efterlevande. Vad däremot beträffar änkan efter en person, som i statens tjänst haft allenast en mera löslig, kanske av arbete hos annan arbetsgivare avbruten anställning, lär det få anses befogat att fordra en jämförelsevis längre sammanlagd anställningstid i statstjänst såsom förutsättning för att av statsmedel bereda pension åt änkan.

Slutligen skulle man kunna tänka sig att för bedömande av pensioneringsfrågorna få någon fastare grund åtminstone i det avseendet att, om behållningen i boet efter den avlidne mannen översteg visst belopp, pensionering av hans änka icke skulle ifrågakomma. Att såsom förutsättning för pensionering uppställa avsaknad av behållning i boet torde icke vara riktigt; någon mindre behållning i ett bo, bestående av vanliga lösören, bör givetvis i och för sig icke utgöra hinder för pensionering av änkan. Att här sätta en viss gräns är synnerligen vanskligt; den gränsen måste alltid i någon mån bliva beroende av den avlidnes ställning och levnadsförhållanden. Om boet efter en avliden stallbetjänt visar en behållning av beskaftenhet, att densamma kan antagas lämna en årlig avkastning av omkring 500 kronor, motsvarande vad som kunde högst ifrågasättas i änkepension i ett sådant fall (384 kronor + dyrtidstillägg), så synes det vara uppenbart, att pension icke bör beredas för änkan; men ställningen till pensionsfrågan skulle ej vara så klar, där en liknande behållning förefanns i boet efter en extra ordinarie revisor, ty där kunde vid fullständig medellöshet ifrågasättas en änkepension på omkring 800 kronor och vid sådant förhållande skulle ju ett fyllnadsbelopp på omkring 300 kronor, inbegripet dyrtidstillägg, kunna anses vara på sin plats. Även härvidlag är det sålunda vanskligt att fixera pensioneringsgrunderna i vidare mån än att, där vad av behållningen i mannens dödsbo, som tillfaller änkan, kan beräknas avkasta ett årsbelopp, som motsvarar eller överskjuter vad som skulle vid fullständig medellöshet

ifrågakomma såsom änkepension, någon pensionering icke bör förekomma. Men detta är icke något nytt; det har givetvis uppmärksamrats vid prövning av frågan, om behov av understöd förefunnits.

Såsom av det föregående framgår ställer sig statskontoret synnerligen tveksamt till frågan om lämpligheten att närmare fixera de grunder, som skulle följas vid ifrågavarande pensioneringsverksamhet. Detta gäller särskilt de vanliga fallen, där frågan om änkepension väckes såsom en omedelbar följd av mannens död. I viss mån annorlunda ställer sig saken enligt ämbetsverkets uppfattning, när frågan om änkepension skall prövas vid ett senare tillfälle och kanske först sedan lång tid förflutit efter mannens frånfalle. Den tankegång, som kommit till uttryck i bankoutskottets förenämnda betänkande, kan statskontoret i det väsentliga biträda, ehuru det enligt ämbetsverkets mening kan ifrågasättas, huruvida den av utskottet föreslagna tidsbegränsningen kan under alla förhållanden upprätthållas och sålunda är lämplig såsom uttryckligt villkor för att pensionering må ifrågakomma. Statskontoret anser, att man snarare bör utgå från att i regel änkepensionering under nu ifrågavarande förhållanden icke bör förekomma. I alla händelser synes i sådana fall en undersökning böra äga rum till utrönande av den efterlämnade familjens ställning vid mannens frånfalle, ankans levnadsförhållanden därefter och orsakerna till hennes senare framträdande behov av understöd. Särskilt synes det statskontoret böra vara uteslutet att, om undersökningen utvisar, att änkan omhändertagits av vederbörande kommun genom intagning å vård- eller ålderdomshem eller eljest av kommunen bekommit underhåll, pension av statsmedel skulle beviljas; en sådan åtgärd skulle ju icke innebära annat än att understödsverksamheten i sådant fall överflyttades från kommunen på staten.

Den omständigheten däremot, att änkan kommit i åtnjutande av underhåll enligt pensionsförsäkringslagen, synes icke böra i och för sig utesluta henne från att komma i åtanke till erhållande av änkepension. Dels är nämligen berörda underhåll ännu så länge jämförelsevis obetydligt, dels lär detsamma, om pension av statsmedel erhålles, undergå minskning, så att det motsvarar allenast de erlagda avgifterna. Att, såsom bankoutskottet tänkt sig, vägra pension i alla fall, där tio år eller mer förflutit efter mannens död, synes dock knappast tillrådligt. Om exempelvis mannen efterlämnar en 53-årig änka och hon är i stånd att med arbete försörja sig, föreligger ju icke anledning att omedelbart bereda pension; men när hon efter 12 à 15 år närmar sig 70 års ålder, äro krafterna slut och behov av understöd framträder. Enligt statskontorets mening vore det icke förenligt med billighet att då vägra henne pension, därför att hon under längre tid än tio år efter mannens död kunnat med arbete försörja sig och alltså dittills kunnat reda sig utan understöd. Statskontoret håller före, att även i sådant fall, varom nu är fråga, det är synnerligen vanskligt att på förhand binda sig vid viss fixering av förutsättningarna för pensionering; men, därest överhuvudtaget någon sådan fixering kan anses lämplig, synes det vara att föredraga, att villkoret hänför sig till ankans ålder vid mannens död, förslagsvis minst 50 år, samt längden av mannens anställning i statstjänst, förslagsvis 20 år, varvid tillika bör gälla, att änkepensionering icke ifrågakommer under andra förhållanden än att mannen vid sin död var i statens tjänst eller för sådan tjänst åtnjöt pension.»

Vad statskontoret anfört har ämbetsverket sammanfattat sålunda, att statskontoret för sin del icke trodde på möjligheten av att — utan åsidosättande av billighetskraven — bestämma några fastare grunder för ifrågavarande

understödsverksamhet, i all synnerhet vad beträffade de regelmässigt förekommande fallen, där fråga om pensionering av änkan väcktes såsom en omedelbar följd av mannens död; men att beträffande andra fall än nyss nämnts kunde ifrågasättas, att *såsom regel* finge gälla, att änkepensionering icke skulle förekomma annat än då mannen tjänat staten minst 20 år ävensom vid dödsfallet kvarstått i statstjänst eller för sådan tjänst åtnjutit pension samt änkan vid mannens död uppnått en levnadsålder av minst 50 år. Såsom statskontoret antytt kunde emellertid undantag även från denna regel finnas påkallade av särskilda ömmande omständigheter.

Härefter har statskontoret yttrat följande:

Då statskontorets förslag icke i någon mån äsyftade en vidgad understödsverksamhet, hade statskontoret icke gjort någon ansats till verkställande ens av en approximativ uppskattning av statsverkets blivande utgifter för denna understödsverksamhet. Statskontoret ville emellertid också framhålla, att, även om man ville ifrågasätta ändring i hittills tillämpade grunder för denna understödsverksamhet, några kostnadsberäkningar rörande utfallet av sådana ändringar svårigen kunde göras, liksom överhuvudtaget någon på det faktiska änkebeståndet grundad utredning svårigen syntes kunna verkställas. Myndigheterna hade nämligen, enligt vad statskontoret inhämtat, i allmänhet ingen kännedom om de efterlevande efter för länge sedan avlidna befattningshavare, som varit anställda vid under myndigheterna lydande institutioner, och efterforskningar skulle i regel endast framkalla ansökningar och leda till väckande av förhoppningar om understöd, som i allmänhet måste antagas bliva besvikna.

Med anledning därav, att bankoutskottet i sitt förberörda betänkande uttalat sig för att, om ifrågavarande understödsverksamhet utvidgades och kunde ordnas genom fastställande av generella grunder, prövningen av de särskilda fallen borde överlämnas åt någon därtill lämpad statsmyndighet, ville statskontoret erinra därom, att sådan understödsverksamhet redan förekomme hos ett par statsmyndigheter, i det att dels i staten för lotsstyrelsen samt lots- och fyrstaten funnes upptagna ej mindre ett belopp av 15,000 kronor till beredande av understöd åt vissa förutvarande befattningshavare vid lotsverket eller deras änkor och barn än även ett förslagsvis beräknat belopp av 12,000 kronor till livräntor åt änkor och barn efter befattningshavare vid lotsverket enligt förordningen den 22 oktober 1909 angående ersättning åt efterlevande, då någon av lotsverkets betjäning till följd av tjänsteutövning ljutit döden, dels ock i staten för tullverket uppförts ett förslagsanslag å 25,000 kronor till pensioner åt avlidna tjänstemäns änkor och barn enligt reglementet den 16 februari 1833 för pensioneringen å allmänna medel av tulltjänstemäns i fattigdom efterlämnade änkor och barn.

Även om såsom framhållits några generella grunder för den hittills av riksdagen utövade understödsverksamheten beträffande änkor och barn efter anställningshavare i statens tjänst icke lämpligen syntes kunna fastställas, skulle det väl dock kunna ifrågasättas, att denna verksamhet, som

i förhållande till sin ringa vikt vållade riksdagen ett icke obetydligt besvär, kunde av riksdagen överlämnas att av Kungl. Maj:t utövas inom vissa av riksdagen bestämda gränser. Ett beslut i sådan riktning syntes visserligen icke utgöra hinder för enskild motionär att väcka förslag i sådan fråga; men beträffande dylikt förslag syntes då endast behöva hänvisas till att för sådant ändamål medel ställts till Kungl. Maj:ts förfogande. Begränsningen syntes uteslutande böra ligga däri, att för ett budgetår icke finge beviljas nya pensioner utöver visst belopp samt att under budgetåret utgående pensioner av detta slag icke finge överstiga visst belopp. Under vart av de senare åren hade riksdagen beviljat pensioner till sammanlagt belopp av omkring 25,000 kronor, och pensionernas sammanlagda årsbelopp vid sist-förflutna budgetårets utgång hade utgjort i runt tal 210,000 kronor. En ganska hastig avgång bland pensionärerna ägde rum, såsom naturligt vore, då pensionärerna i allmänhet utgjordes av ålderstigna och sjukliga personer. Om nu 1929 års riksdag också beviljade pensioner av ifrågavarande slag till sammanlagt årsbelopp av omkring 25,000 kronor, vore det antagligt, att pensionernas sammanlagda årsbelopp den 30 juni 1929 komme att utgöra omkring 230,000 kronor. Vid sådana förhållanden skulle 1929 års riksdag kunna för budgetåret 1929/1930 för ifrågavarande ändamål ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett belopp av 25,000 kronor av anslaget till allmänna indragningsstaten, med föreskrift tillika, att årsbeloppen av gällande pensioner av ifrågavarande slag icke finge tillsammans överstiga 250,000 kronor. Ordnares det på detta sätt, syntes det vara lämpligt, att inkommande ansökningar om pension samlades för att ett par gånger om året i ett sammanhang upptagas till prövning och avgörande samt att alla sådana frågor bereddes i ett och samma departement av Kungl. Maj:ts kansli (finansdepartementet).

En och annan gång hade riksdagen beviljat änkepension att utgå av affärsdrivande verks medel; och då även i framtiden kunde i undantagsfall ifrågakomma anlitande av sådant verks medel för understöd åt änka eller barn efter vid verket anställd befattningshavare, syntes det, som om, därest förenämnda anordning eljest komme till genomförande, riksdagen borde bemyndiga Kungl. Maj:t att jämväl i en sådan fråga besluta på framställning av vederbörande affärsdrivande verk.

Utlåtanden
över stats-
kontorets ut-
redning.

Över statskontorets utredning hava utlåtanden avgivits av arméförvaltningen, marinförvaltningen, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen och domänstyrelsen. Utlåtandena äro av följande huvudsakliga innehåll.

Arméförvaltningen har meddelat, att ämbetsverket i alla delar instämmer i vad statskontoret i ärendet anfört. Även *marinförvaltningen* har förklarat sig intet hava att erinra mot de synpunkter, som framförts av statskontoret, liksom ej heller mot dess förslag i ämnet.

Generalpoststyrelsen har meddelat, att styrelsen, som utginge från att ärendet icke avsåge efterlevande efter i postverkets tjänst medelst kontrakt

anställda funktionärer (poststationsföreståndare, lantbrevbärare o. d.), saknade erfarenhet i fråga om understöd åt efterlevande efter icke-ordinarie personal i tjänstemannaställning. Inom postverket innehade nämligen — utom i enstaka undantagsfall — den icke-ordinarie personalen endast under en jämförelsevis kort tid dylik tjänsteställning. Redan vid relativt tidig levnadsålder erhöle den icke-ordinarie befattningshavaren, därest han över huvud antagits i mer stadigvarande tjänstemannaställning, i regel befordran till ordinarie befattning, och för försörjning av änkor och barn efter ordinarie tjänstemän vore sörjt genom skyldigheten för tjänstemännen att vara delägare i civilstatens änke- och pupillkassa. Generalpoststyrelsen delade emellertid till fullo de synpunkter, som anförts av statskontoret, både beträffande understöds beviljande åt efterlevande efter anställningshavare, och i fråga om den myndighet, som borde äga befogenhet att avgöra ärenden av här ifrågasvarande slag.

Telegrafstyrelsen har hänvisat till att styrelsen i utlåtande den 9 juni 1928 angående familjepensionering för viss icke-ordinarie personal tillstyrkt en pensionering, som grundade sig på vederbörandes tjänsteförhållande, och icke på behovsprincipen — den senare ju medförande, att efterlevande efter exempelvis en arbetare, som skött sin ekonomi, bleve utan understöd, under det att anhöriga efter den, som i nämnda hänseende vanskött sig, finge dylikt understöd. I avbidan på familjepensionsfrågans lösning syntes emellertid knappast annat än billighetsskäl och behovsprövning kunna vara normerande, och finge styrelsen följaktligen meddela, att vad statskontoret härutinnan framhållit icke givit anledning till erinran. Ej heller hade telegrafstyrelsen något att erinra mot ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta angående anlitande av affärsdrivande verks medel för beredande av understöd åt änkor eller barn efter vid verket anställda befattningshavare. Denna ordning för handläggande av ifrågasvarande slag av ärenden komme nämligen att innebära önskvärd garanti för ensartad behandling av sinsemellan likartade ärenden samt även leda till undvikande av ett — från de sökandes synpunkt — ofta bekymmersamt uppskov med avgörandet.

Järnvägsstyrelsen har anført följande:

»I likhet med statskontoret anser styrelsen det vara synnerligen svårt att uppställa generella regler för de fall, då understöd måste anses påkallat. Det är ju också klart att, då fråga är om understöd av *billighetshänsyn*, så många faktorer inverka på bedömandet och så många skiftande fall måste uppkomma, att det svårligen låter sig göra att giva föreskrifter för behandlingen.

Fråga är för övrigt om sådana regler ens äro önskvärda. Erfarenheten visar nämligen att så snart en understödsverksamhet regelbindes — låt vara endast med avseende å minimiförutsättningarna — erhållande av understöd i allmänna medvetandet erhåller karaktär av en rätt, tillkommande dem, som fylla de uppställda villkoren. Införandet av sådana regler måste därför leda till försvårande av den diskretionära prövning, som just i fall av här förvarande natur är en förutsättning för ett rättvist avgörande.

Fördelen med införandet av regler för understödsbeviljandet skulle givetvis vara att ärendena därigenom kunde avlyftas från riksdagen och handläggas av Kungl. Maj:t eller Kungl. Maj:t underlydande myndigheter. Dylik överflyttning har ju redan ägt rum på andra områden såsom i fråga om gratifikation åt förutvarande befattningshavare vid statens järnvägar. Det må emellertid erinras om att riksdagen allttjämt bleve nödsakad taga befattning med motioner om understöd. Sådana äro uppenbart också att förutse, särskilt

i sådana fall, då de uppställda villkoren ej fyllts, men även då så skett men understöd ändock av en eller annan orsak vägrats. Härtill kommer att för närvarande stå på dagordningen *dels* frågan om familjepensionering för icke-ordinarie personal, *dels ock* frågan om förbättrande av de s. k. folkpensionerna. Det måste därför antagas, att behovet av understöd åt efterlevande efter statens befattningshavare inom kort kommer att minskas för att sedan så småningom upphöra.

Vid anmärkta förhållanden ställer sig styrelsen synnerligen tveksam till förslaget att nu regelbinda understödsverksamheten på förevarande område. Därest emellertid regler härför anses böra komma till stånd, synes styrelsen de i huvudsak böra innebära följande:

Mannen, respektive fadern, bör vid dödsfallet hava varit i statstjänst eller åtnjutit statspension. Därest han ej avlidit på grund av olycksfall i tjänsten, bör han kunna räkna minst 20 aktiva tjänsteår i statstjänst. Änka bör vid tiden för pensions beviljande hava uppnått minst 50 års ålder med undantag för fall, då vederbörande på grund av sjukdom är oförmögen att försörja sig. Medellöshet skall föreligga. Vid bedömande härav skall hänsyn tagas, förutom till bouppteckningen efter den avlidne, till folkpension, eventuella livräntor enligt olycksfallslagen, påräkneliga bidrag från närstående och dylikt. Vidare bör änkan vara oförmögen att genom arbete försörja sig.

De sålunda angivna grunderna ansluta sig i tillämpliga delar till vad för närvarande gäller för gratifikation åt förutvarande befattningshavare vid statens järnvägar. För denna förmån stadgas som villkor minst 20 tjänsteår samt — förutom väl vitsordad tjänstgöring — arbetsoförmåga och medellöshet.

I detta sammanhang må påpekas att statskontorets uppgift att regelmässigt fordras 20 tjänsteår för pension åt befattningshavaren själv torde bero på förväxling med reglerna för gratifikation. En järnvägsbyggnadsarbetare, varpå statskontoret synes ha syftat, erhåller nämligen ej pension förrän efter 25 tjänsteår.

Av det sagda framgår att styrelsen icke anser dödsfall på grund av sjukdom, ådragen i tjänsten, böra föranleda gynnsammare ställning än annat dödsfall. Orsaken är, att det, enligt vad erfarenheten visat, är så gott som omöjligt att fastslå i vad mån tjänstgöringen medverkat till en sjukdom.

Att, såsom statskontoret föreslagit, göra änkas möjlighet till understöd beroende av hennes ålder vid mannens död synes styrelsen knappast befogat. Det synes räcka med viss ålder vid pensionens beviljande. Vill man emellertid — såsom torde vara statskontorets avsikt — kräva en viss rimlig åldersrelation mellan mannen och hustrun, synes det styrelsen vara lämpligare att föreskriva som villkor för understöd att hustrun ej är mer än — exempelvis — 15 år yngre än mannen. Ett sådant stadgande lär ej kunna verka obilligt, vilket däremot lätt kan i viss mån bli fallet med det av statskontoret föreslagna.

Av statskontorets utlåtande framgår ej klart, vilka kategorier anställningshavare statskontoret anser böra för sina efterlevande ifrågakomma till understöd. Enligt styrelsens mening böra understöden begränsas till sådana fall, då familjefadern *dels* haft en till sin natur stadigvarande anställning, *dels ock* på grund av i anställningsförhållandena liggande orsaker varit förhindrad bereda sina efterlevande försörjning. Sålunda synas byggnadsarbetare vid statens järnvägsbyggnader på grund av sin lösa anställnings-

form icke böra medtagas. Styrelsen har också i förekommande fall avstyrkt framställningar om pension åt änkor efter dylika anställningshavare; och har sådan förmån ej heller hittills beviljats. — Å andra sidan böra, anser styrelsen, ej heller tjänstemännen vid statens järnvägsbyggnader inbegripas. De åtnjuta nämligen i form av högre avlöning än motsvarande tjänstemän vid statens järnvägar ersättning för att de ej äga medlemskap i statens järnvägars änke- och pupillkassa och äro därför i tillfälle att exempelvis genom försäkring skydda sina efterlevande. Även mot pensionsansökningar från efterlevande efter sådana befattningshavare har styrelsen pläгат ställa sig avvisande; men har likväl förekommit att dylik framställning bifallits av riksdagen.

Det ovan anförda torde giva vid handen med vilka svårigheter man har att räkna, när det gäller att avgränsa de fall, då billigheten fordrar beviljande av gratifikation, från dem, där så ej är förhållandet.

Som slutomdöme kan styrelsen, under hänvisning till det anförda, ej annat än giva uttryck åt den uppfattningen, att ändring i nuvarande ordning bör vidtagas endast om synnerligen vägande skäl därför anses vara förhanden.»

Vattenfallsstyrelsen har meddelat, att styrelsen icke hade något att erinra mot vad statskontoret anfört och föreslagit.

Domänstyrelsen har i sitt utlåtande anført, att beträffande understöd av nu avsedd art enligt domänstyrelsens åsikt de i varje särskilt fall ömmande skälen borde bli va utslagsgivande för frågan, huruvida understöd borde utgå. Härav måste givetvis följa, att det vore synnerligen vanskligt att utfärda bestämmelser om grunder för denna understödsverksamhet. Vidare borde bemärkas, att utfärdandet av bestämmelser i ämnet lätt komme att bibringa den uppfattningen, att en ovillkorlig rätt till understöd förefunnes och därför föranleda ansökningar om understöd, som i många fall icke syntes kunna bifallas. Vid nu angivna förhållanden syntes det domänstyrelsen icke lämpligt, att bestämmelser i ämnet utfärdades. Endast i undantagsfall brukade förekomma att understöd av nu åsyftad art beviljades att utgå av domänverkets medel. Därest beviljandet av understöden överflyttades från riksdagen till Kungl. Maj:t, syntes det därför icke vara erforderligt att beträffande domänverket anvisa särskilda medel för ändamålet.

Av den i ärendet förebragta utredningen framgår, hurusom stora svårigheter möta att uppställa fastare regler för utdelande av understöd åt änkor och barn efter befattningshavare, vilka icke ägt eller kunnat förvärva familjepensionsrätt för sina efterlevande. Att så måste vara fallet ligger ock i sakens natur, då det här icke gäller att avpassa en förmån, vartill vederbörande äger rätt, utan att undersöka, huruvida och i vad mån staten i egen- skap av den arbetsgivare, hos vilken den avlidne varit anställd, kan anses böra av billighetsskäl sörja för de efterlevande. Även om den verkställda utredningen giver ytterligare belysning åt frågan, hänvisar den allt fortfarande till en prövning från fall till fall. Statskontoret har sålunda sammanfattat sin ståndpunkt på det sätt, att ämbetsverket för sin del icke tror på möjligheten av att — utan åsidosättande av billighetskraven — bestämma några fastare grunder för ifrågavarande understödsverksamhet, i all synnerhet vad beträffade de regelmässigt förekommande fallen, där fråga om pensionering av änkan väcktes såsom en omedelbar följd av mannens död. Be-

*Departement-
chefen.*

träffande andra fall kunde dock ifrågasättas, att *såsom regel* skulle gälla, att änkepensionering icke skulle förekomma annat än då mannen tjänat staten minst 20 år ävensom vid dödsfallet kvarstått i statstjänst eller för sådan tjänst åtnjutit pension samt änkan vid mannens död uppnått en levnadsålder av minst 50 år. Men statskontoret framhåller, att undantag även från denna regel kunna finnas påkallade av särskilda ömmande omständigheter.

De i utredningen framförda synpunkterna hava vunnit anslutning från de flesta av de myndigheter, som blivit hörda i ärendet, bland dem armé- och marinförvaltningarna, inom vilkas verksamhetsområde flertalet pensionsfrågor av detta slag torde falla.

Med utgångspunkt från ett av bankoutskottet gjort uttalande har statskontoret avgivit förslag om ändrad ordning för handläggning av ärenden angående understöd i förevarande fall. I sådant hänseende har statskontoret ifrågasatt, att denna verksamhet, som i förhållande till sin ringa vikt våldade riksdagen ett icke obetydligt besvär, kunde av riksdagen överlämnas att av Kungl. Maj:t utövas inom vissa av riksdagen bestämda gränser. Ett beslut i sådan riktning skulle visserligen icke utgöra hinder för enskild motionär att väcka förslag i sådan fråga, men beträffande dylikt förslag syntes då endast behöva hänvisas till att för sådant ändamål medel ställts till Kungl. Maj:ts förfogande. Begränsningen syntes uteslutande böra ligga däri, att för ett budgetår icke finge beviljas nya pensioner utöver ett fastställt belopp samt att under budgetåret utgående pensioner av detta slag icke finge överstiga en viss summa. I anslutning härtill har statskontoret tänkt sig, att 1929 års riksdag för budgetåret 1929/1930 skulle kunna för ifrågavarande ändamål ställa till Kungl. Maj:ts förfogande 25,000 kronor av anslaget till allmänna indragningsstaten, med föreskrift tillika, att årsbeloppen av gällande pensioner av förevarande slag icke finge tillsammans överstiga 250,000 kronor. Lämpligt vore vidare, att inkommande ansökningar om pension samlades för att ett par gånger om året i ett sammanhang upptagas till prövning och avgörande, samt att alla sådana frågor bereddes i ett och samma departement (finansdepartementet). Då, såsom hittills en och annan gång varit händelsen, ett anlitande av affärsdrivande verks medel för understöd åt änka eller barn efter vid verket anställd befattningshavare även i framtiden kunde i undantagsfall ifrågakomma, har det synts statskontoret, att riksdagen borde bemyndiga Kungl. Maj:t att jämväl i sådan fråga besluta på framställning av vederbörande affärsdrivande verk.

Statskontorets förslag att fixera Kungl. Maj:ts rätt att utdela understöd av ifrågavarande slag, å ena sidan, till högst visst belopp per år för nya understöd och, å den andra, inom ramen för viss maximisiffra för samtliga under samma år utelöpande pensioner synes mig vara ägnat att häva de betänkligheter, som eljest skulle kunna hysas mot den ifrågasatta ordningen. En förutsättning för dess genomförande torde vidare böra vara, att samtliga frågor av detta slag, för vinnande av en enhetlig behandling, centraliseras till ett statsdepartement, finansdepartementet, och att, för erhållande

av full överblick och rättvis avvägning av föreliggande ansökningar, prövningen regelmässigt sker allenast en gång om året och då lämpligen i slutet av varje budgetår, varvid understöden icke böra få åtnjutas från tidigare dag än det nya budgetårets ingång. Lämpligt torde ock vara, att till varje efterföljande riksdag en förteckning över beviljade understöd, med angivande av varje särskilt understödsbelopp, överlämnas till riksdagen, som därigenom blir i tillfälle att, om så önskas, genom sitt bankoutskott taga närmare del av Kungl. Maj:ts beslut i ämnet.

Därest frågan ordnas på detta sätt, och då under alla omständigheter det hittillsvarande förfaringsättet för understöds utdelande torde böra tillämpas för de fall, som under nu löpande budgetår kunna ifrågakomma till beviljande, saknas uppenbarligen anledning att underställa 1929 års riksdag spørsmålet om ett bemyndigande för Kungl. Maj:t av den innebörd, som statskontoret ifrågasatt. Jag har så mycket hellre stannat vid denna ståndpunkt, som frågan på åtskilliga punkter synes mig påkalla kompletterande utredning, innan slutlig ställning till densamma kan tagas. Detta oaktat har jag ansett mig böra nu anmäla den i ärendet förebragta utredningen till statsrådsprotokollet för att därigenom giva riksdagen tillfälle att, om den därtill finner skäl, uttala sig i ämnet.

Förut har Kungl. Maj:t, på sätt särskilda protokollsutdrag (*bil. 1—6*) utvisa, beslutat avlåtande till riksdagen av vissa framställningar, som tillhöra regleringen för budgetåret 1929/1930 av utgifterna under elfte huvudtiteln. Jag ber nu att få meddela en sammanställning av dels de anslag, vilkas anvisande berörda framställningar avse, dels de ordinarie anslag under sagda huvudtitel, i fråga om vilka ändringar icke föreslås.

Sammanställning av elfte huvudtitelns anslag.

Bilagor	Punkt i bilagan	Sid. i bilagan		Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor
A. Civila pensionsväsendet.					
4	1	1	Pensionering av civila tjänst innehavare, <i>förslagsanslag</i>	4,000,000	
	—		Förvaltningsbidrag till civilstatens änke- och pupillkassa, <i>oförändrat bestämt anslag</i>	50,000	
4	2	2	Pensionsreglering för f. d. civila befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer, <i>förslagsanslag</i>		2,900,000
4	3	4	Dyrtdidstillägg åt f. d. civila befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer, <i>förslagsanslag</i>		3,900,000
4	4	5	Dyrtdidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter civila befattningshavare i statens tjänst m. fl., <i>förslagsanslag</i>		2,300,000
	—		Statens andel i kostnaden för pensionering av vissa överåriga extra provinsialläkare, <i>oförändrat förslagsanslag</i>	13,000	
	—		Statens andel i kostnaden för pensionering av vissa överåriga lasarettsläkare, <i>oförändrat förslagsanslag</i>	15,000	
	—		Bidrag till sjuksköterskors pensionering, <i>oförändrat förslagsanslag</i>	2,000	
	—		Statens bidrag till pensionering av barnmorskor, <i>oförändrat förslagsanslag</i>	5,000	
2	1	1	Statsverket åliggande, av andra medel ej utgående ersättningar i anledning av olycksfall i arbete, <i>förslagsanslag</i>	285,000	
3	1	1	Pensionering av förmän och arbetare vid statens järnvägsbyggnader samt statens vattenfallsverks byggnadsavdelning, <i>förslagsanslag</i>	80,000	
5	1	1	Bidrag till kungl. hovkapellet pensionsinrättning	5,000	
	—		Bidrag till universitetets i Uppsala pensionsinrättning för tjänstemäns änkor och barn, <i>oförändrat bestämt anslag</i>	9,000	
	—		Bidrag till pensionsinrättningen för änkor och barn efter ämbets- och tjänstemän vid universitetet i Lund, <i>oförändrat bestämt anslag</i>	7,200	
	—		Bidrag till pensionering av änkor och barn efter lärare vid allmänna läroverk, pedagogier, seminarier m. m., <i>oförändrat bestämt anslag</i>	157,276	

Bilaga	Förut- bilagan	Sida 1			Ordinarie anslag	Extra anslag
					Kronor	Kronor
5	2	4	Bidrag till pensionering av den kvinnliga lärar- personalen vid de statsunderstödda enskilda läro- anstalterna, <i>förslagsanslag</i>		100,000	
5	3	5	Tilläggs pensioner åt vissa lärarinnor vid de stats- understödda enskilda läroanstalterna, <i>förslags- anslag</i>			330,000
—	—	—	Statens pensionsanstalt:			
—	—	—	Bidrag till folkskollärares m. fl. pensionering, <i>oförändrat bestämt anslag</i>	5,310,000		
—	—	—	Pensionsavgifter till statens pensionsanstalt, <i>oförändrat förslagsanslag</i>	4,200,000		
—	—	—	Handelsflottans pensionsanstalt:			
—	—	—	Bidrag till handelsflottans pensionsanstalt, <i>oför- ändrat förslagsanslag</i>	120,000		
6	1	1	Förbättring av pensioneringen från handels- flottans pensionsanstalt, <i>förslagsanslag</i>			31,000
6	1	1	Förbättring av pensioneringen inom de tre första klasserna av handelsflottans pensionsanstalt ..			31,000
6	2	2	Tilläggs pensioner under år 1929 åt pensions- tagarna vid handelsflottans pensionsanstalt, <i>förslagsanslag</i>			106,000
6	3	3	Bidrag till bestridande av förvaltningskostna- derna vid handelsflottans pensionsanstalt			1,600
6	4	4	Ersättning för skada till följd av olycksfall, som förorsakats av krigsförhållandena under 1914—1919 års världskrig, <i>förslagsanslag</i>			80,000
 B. Militära pensionsväsendet. <i>Lantförsvaret.</i> Arméns pensionskassa: — Ersättning för mistade löne- innehållningar, <i>oförändrat bestämt anslag</i> 19,021 — Ersättning för nådårs- och be- gravningshjälpsbesparingar, <i>oförändrat bestämt anslag</i> .. 28,080 — Ersättning för inkomster från Vadstena krigsmanshuskas-						

Bilaga	Punkt i bilagan	Sid. i bilagan		Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor
			sas äldre medel, <i>oförändrat bestämt anslag</i> 106,000		
1	1	1	Bidrag till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén 140,816		
1	1	1	Ytterligare bidrag för tiden 1 juli 1927—30 juni 1929 till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén 6,862		
1	2	3	Arméns pensionskassas egen pensionering m. m., <i>förslagsanslag</i> 4,200,000	293,917	4,206,862
—			Vadstena krigsmanshuskassa, <i>oförändrat bestämt anslag</i> 137,640		
1	3	4	Förhöjning i gratialen åt avskedad manskap 500,000		
1	4	5	Ytterligare förhöjning i gratialen åt avskedad manskap, <i>förslagsanslag</i> 515,000		
<i>Sjöförsvaret.</i>					
Flottans pensionskassa:					
Ersättning för minskade inkomster:					
—			Pensionsfonden, <i>oförändrat bestämt anslag</i> 36,320		
—			Gratialfonden, <i>oförändrat bestämt anslag</i> 16,650	52,970	
1	5	5	Bidrag till flottans pensionskassas gratialfond 45,585		
1	6	7	Pensionering av flottans befäl och underbefäl med vederlikar, <i>förslagsanslag</i> 630,000		
1	7	7	Pensionering av flottans gemenskap, <i>förslagsanslag</i> 310,000		

Bilagor	Punkt i bilagan	Sid. i bilagan		Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor
<i>Gemensamma anslag.</i>					
1	8	8	Invalidhusfonden, <i>oförändrat bestämt anslag</i>	60,350	
1	9	10	Bidrag till ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, <i>förslagsanslag</i>	1,460,000	
1	9	10	Pensionsförbättring åt viss personal vid armén och marinen, <i>förslagsanslag</i>		2,400,000
4	5	5	Pensionsreglering för f. d. militära befattningshavare, <i>förslagsanslag</i>		2,400,000
1	10	11	Pensionstillägg åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare, <i>förslagsanslag</i>		280,000
4	6	5	Dyrtidstillägg åt f. d. militära befattningshavare, <i>förslagsanslag</i>		2,100,000
4	7	5	Dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter militära befattningshavare, <i>förslagsanslag</i>		750,000
4	8	6	Dyrtidstillägg åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare, <i>förslagsanslag</i>		1,150,000
C. Allmänna indragningsstaten.					
4	9	7	Diverse föremål, <i>förslagsanslag</i>	2,150,000	
Summa				20,513,938	22,966,462

Sammanlagda beloppet av de under elfte huvudtiteln uppförda anslagen skulle alltså belöpa sig till 43,480,400 kronor. För budgetåret 1928/1929 uppgår sagda slutsumma till 41,452,000 kronor.

Jag hemställer, att elfte huvudtiteln måtte i förslaget till riksstat för budgetåret 1929/1930 få upptagas i enlighet med den av mig återgivna sammanställningen.

Till denna departementschefens hemställan, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall.

Ur protokollet:
Svante Ericsson.

Bilaga 1.

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 7 december 1928.*

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden
LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG,
LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Departementschefen, statsrådet Malmberg anför:

1:o.

Enligt skrivelse den 13 juni 1883 (nr 59) beviljade nämnda års riksdag ett årligt bidrag till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén. Detta bidrag skulle utgå med 1 1/2 procent årligen på summan av de löner och beklädnadsbidrag, vilka enligt gällande stadganden kunde läggas till grund för bestämmande av fyllnadspension.

[1.]
*Bidrag till
pensionering
av änkor och
barn efter be-
fäl och under-
befäl med ve-
derlikar vid
armén.*

Genom kungörelse den 18 juni 1926 (nr 253) har Kungl. Maj:t i överensstämmelse med riksdagens i skrivelse den 5 maj 1926 (nr 185) meddelade beslut förordnat, att i avseende å den militära pensioneringens provisoriska ordnande skulle tillsvidare från och med den 1 juli 1926 gälla, bland annat,

att vid bestämmande av pension och fyllnadspension för beställningshavare, å vilken avlöningsreglementet den 29 juni 1921 för officerare och underofficerare samt civilmilitära beställningshavare på aktiv stat m. fl. vid armén och marinen vore tillämpligt, skulle så anses, som om beställningshavaren i sin vid avgången innehavande beställning åtnjutit lön enligt vederbörlig under år 1921 gällande stat, med iakttagande av att beställningshavare, vilken avginge från beställning, som före ingången av år 1922 varit uppdelad på skilda löneklasser, eller från beställning, med vilken enligt nämnda stat varit förenad rätt till ålderstillägg, skulle anses hava vid avgången tillhört högsta löneklass, respektive åtnjutit högsta ålderstillägg; samt

att personal, som från armén eller marinen överginge till flygvapnet, skulle kvarstå såsom delägare i arméns pensionskassa respektive flottans pensionskassa, ävensom att i avseende å annan personal, som erhöle beställning vid flygvapnet, skulle tillämpas de för arméns personal gällande pensioneringsgrunder.

I kungörelse den 23 oktober 1925 (nr 429) med vissa bestämmelser rörande arméns och marinens övergångsstater har föreskrivits, bland annat, att i fråga om till övergångsstat överflyttad beställningshavares rätt till pension samt skyldighet att avgå från beställning de för motsvarande personal å aktiv stat meddelade bestämmelser skola lända till efterrättelse.

Enligt § 25 i förordningen den 5 november 1915 (nr 518) angående arméns reservstater skall för sådan delägare i arméns nya änke- och pupillkassa, som övergått på reservstat, utgå statsbidrag med samma belopp som vid tiden närmast före övergången.

Ordinarie anslaget till bidrag till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén har i riksstaten för innevarande budgetår upptagits med 138,924 kronor. Därjämte har för samma budgetår till ytterligare bidrag för tiden 1 juli 1926—30 juni 1927 till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén anvisats ett extra anslag av 5,516 kronor.

Direktionen över arméns pensionskassa har uti skrivelse till Kungl. Maj:t den 29 augusti 1928 anfört, att för arméns befäl och underbefäl med vederlikar samt de från armén till kustartilleriet och flygvapnet överflyttade, vid delaktighet i arméns nya änkekassa fortfarande bibehållna löntagare totalbeloppet av de avlöningsförmåner, som kunde läggas till grund för uträkande av statsbidraget till sagda kassa för budgetåret 1929/1930, uppginge beträffande personal å aktiv stat till 6,114,080 kronor och beträffande personal å övergångsstat till 3,273,680 kronor eller tillhopa 9,387,760 kronor, varå $1\frac{1}{2}$ procent utgjorde 140,816 kronor 40 öre.

Enligt omförmälda bestämmelse i § 25 av förordningen den 5 november 1915 angående arméns reservstater hade vidare nya änkekassan den 30 juni 1928 en statsbidragsfordran för till beställning å reservstat överflyttad personal av 4,991 kronor 93 öre.

Härjämte hade direktionen en statsbidragsfordran dels å 182 kronor 25 öre för tiden 1 januari 1928—30 juni 1929 för musikdirektörsbeställningarna vid armén, vilka enligt 1927 års militära avlöningsreglemente placerats i löjtnants lönegrad, varigenom delaktigheten i nya änkekassan förhöjts från 1,200 kronor till 1,500 kronor enligt 1921 års stater, dels ock å 1,687 kronor 50 öre för tiden 1 juli 1928—30 juni 1929 för från och med den 1 juli 1928 å ordinarie stat uppförd maskinist- och eldarpersonal vid armén och flygvapnet.

På grund av vad sålunda anförts hemställde direktionen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att å riksstaten för budgetåret 1929/1930 dels upptaga ordinarie anslaget för bidrag till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén med 140,816 kronor, dels ock till förstärkande av arméns nya änkekassas statsbidrag för tiden 1 juli 1927—30 juni 1929 anvisa ett belopp av 6,862 kronor.

Uti avgivet utlåtande har *arméförvaltningens civila departement* instämt i denna hemställan.

Direktionens över arméns pensionskassa ifrågavarande förslag anser jag mig böra tillstyrka. Jag får alltså hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels höja ordinarie anslaget för bidrag till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén

nu	kronor 138,924
med	» 1,892
till	» 140,816,

dels ock till ytterligare bidrag för tiden 1 juli 1927—30 juni 1929 till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra an-

slag av kronor 6,862.

2:o.

Under en följd av år har riksdagen beviljat ett extra förslagsanslag dels till upprätthållande av arméns pensionskassas egen pensionering med fastställda pensionsbelopp och dels till fyllnadspensioner i enlighet med de av riksdagen godkända grunder för sådana pensioners utgående. Ifrågavarande anslag har för budgetåret 1927/1928 upptagits med 3,800,000 kronor samt för budgetåret 1928/1929 med 3,900,000 kronor. Liksom tidigare varit fallet, har pensionskassan tillförbundits att till gengäld under angivna budgetår avstå de densamma tillkommande vederlag för de till statsverket indragna rusthållsavgifterna.

[2.]
Arméns pensionskassas egen pensionering m. m.

Uti skrivelse till Kungl. Maj:t den 29 augusti 1928 har *direktionen över arméns pensionskassa* anmält, att enligt upprättat bokslut för budgetåret 1927/1928 från förenämnda anslag utgivits 4,009,907 kronor 41 öre och att en utgiftstegring av omkring 100,000 kronor för varje budgetår ännu en tid framåt vore att förvänta, samt på grund därav hemställt, att för budgetåret 1929/1930 måtte för här ifrågavarande ändamål anvisas ett anslag av 4,200,000 kronor.

Arméförvaltningens civila departement har uti avgivet utlåtande instämt i denna hemställan.

Med hänsyn till den alltjämt ökade utgiftsbelastningen å förevarande anslag anser jag mig böra tillstyrka en förhöjning av anslaget i enlighet med direktionens berörda förslag. Jag får således hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra* förslagsanlag av kronor 4,200,000 att användas såväl till upprätthållande av arméns pensionskassas egen pensionering med fastställda pensionsbelopp, mot skyldighet för pensionskassan att avstå de för nämnda budgetår densamma tillkommande vederlag för de till statsverket indragna rusthållsavgifterna, som ock till fyllnadspensioner i enlighet med fastställda grunder för sådana pensioners utgående.

3:o.

[3.] Ordinarie anslaget till förhöjning i gratialen åt avskedat manskap är i riksstaten för innevarande budgetår upptaget med 630,500 kronor.

Förhöjning i
gratialen åt
avskedat
manskap

Bestämmelser angående den förhöjning i gratialen, varom här är fråga, hava meddelats i kungörelse den 6 november 1914 (nr 370).

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition den 12 juni 1914, nr 188, ävensom en i ämnet väckt motion, beslöt 1914 års senare riksdag medgiva viss förhöjning i gratialen åt avskedat manskap vid armén. Kostnaderna härför skulle bestridas av, bland annat, ett under dåvarande tionde huvudtiteln uppfört ordinarie anslag till förhöjning i gratialen åt avskedat manskap, vilket anslag befanns böra höjas från 294,000 kronor till 648,000 kronor. Enligt de kostnadsberäkningar, som lågo till grund för uppskattandet av ifrågavarande anslags storlek, skulle under en tid av 14 år eller till och med år 1928 erfordras ett konstant årligt anslag av 648,000 kronor, varefter anslaget skulle årligen minskas till vissa för vart och ett av åren 1929—1936 beräknade belopp. För åren 1929 och 1930 skulle enligt nämnda kostnadsberäkningar medelsbehovet under anslaget utgöra 613,000 kronor respektive 570,000 kronor. För tiden 1 juli 1929—30 juni 1930 borde därför beräknas halva summan av årsbehovet för åren 1929 och 1930 eller $\left(\frac{613,000 + 570,000}{2} = \right)$

591,500 kronor. Emellertid har det visat sig, att under de senare budgetåren å ifrågavarande, enligt nyssberörda grunder beräknade anslag uppstått avsevärda besparingar. Sålunda uppgick besparingen å anslaget för budgetåret 1927/1928 till omkring 174,000 kronor. Anslaget torde med hänsyn härtill kunna upptagas till betydligt lägre belopp än de förut omförmälda beräkningarna giva vid handen, och finner jag mig i sådant hänseende böra föreslå, att anslagssumman för nästkommande budgetår nedsättes till 500,000 kronor.

Jag får således hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att minska *ordinarie* anslaget till förhöjning i gratialen
åt avskedat manskap

nu		kronor	630,500
med		»	130,500
till		»	500,000.

4:o.

Ordinarie förslagsanslaget till ytterligare förhöjning i gratialen åt avskedat manskap är i riksstaten för innevarande budgetår upptaget med 500,000 kronor.

[4.]
Ytterligare
förhöjning i
gratialen åt
avskedat
manskap.

Bestämmelser angående ifrågavarande ytterligare förhöjning i gratialen äro meddelade i kungörelse den 20 augusti 1919 (nr 539).

Då enligt den av särskilda sakkunniga verkställda utredning, som låg till grund för beslutet om berörda förhöjning i gratialen, medelsbehovet för här ifrågavarande ändamål under åren 1929 och 1930 uppskattats till 582,700 kronor respektive 584,200 kronor, skulle för tiden 1 juli 1929—30 juni 1930 beräknas halva summan av nämnda årsbehov eller $\left(\frac{582,700 + 584,200}{2} =\right)$ 583,450 kronor, vilket belopp, såsom varande maximibelopp, dock torde kunna avrundas nedåt till 580,000 kronor. Från detta belopp bör emellertid — med anledning av Kungl. Maj:ts beslut den 24 februari 1922, varigenom föreskrivits, att räntan av indelningsverkets besparingsfond skulle överföras till förevarande anslag — dragas beloppet av de räntemedel, som beräknas komma att under tiden 1 juli 1929—30 juni 1930 inflyta av nämnda fond, i runt tal 65,000 kronor, vadan anslaget torde böra för budgetåret 1929/1930 uppföras med $(580,000 - 65,000 =)$ 515,000 kronor.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja *ordinarie* förslagsanslaget till ytterligare förhöjning i gratialen åt avskedat manskap

nu		kronor 500,000
med		» 15,000
till		» 515,000.

5:o.

Från och med år 1909 har å riksstaten varit uppfört ett ordinarie anslag för bidrag till flottans pensionskassas gratialfond, vilket beräknas efter 1 $\frac{1}{2}$ procent å summan av de avlöningsförmåner, som enligt gällande stadganden läggas till grund vid bestämmande av fyllnadspension för befäl och underbefäl med vederlikar vid flottan, dock efter avdrag av det till gratialfonden utgående ordinarie anslaget å 16,650 kronor till ersättning för minskade inkomster för pensionskassans gratialfond.

[5.]
Bidrag till
flottans pen-
sionskassas
gratialfond.

Såsom förut nämnts, förordnade Kungl. Maj:t genom kungörelse den 18 juni 1926 (nr 253) med vissa bestämmelser i avseende å den militära pensioneringens provisoriska ordnande, att tillsvidare från och med den 1 juli

1926 skulle gälla, bland annat, att vid bestämmande av pension och fyllnadspension för beställningshavare, å vilken avlöningsreglementet den 29 juni 1921 för officerare och underofficerare samt civilmilitära beställningshavare på aktiv stat m. fl. vid armén och marinen vore tillämpligt, skulle så anses, som om beställningshavaren i sin vid avgången innehavande beställning åtnjutit lön enligt vederbörlig under år 1921 gällande stat, med iakttagande av att beställningshavare, vilken avginge från beställning, som före ingången av år 1922 varit uppdelad på skilda löneklasser, eller från beställning, med vilken enligt nämnda stat varit förenad rätt till ålderstillägg, skulle anses hava vid avgången tillhört högsta löneklass, respektive åtnjutit högsta ålderstillägg.

Å riksstaten för innevarande budgetår hava anvisats dels under ordinarie anslaget till bidrag till flottans pensionskassas gratialfond ett belopp av 45,599 kronor, dels ock såsom ytterligare bidrag för tiden 1 juli 1927—30 juni 1928 till flottans pensionskassas gratialfond ett extra anslag av 1,373 kronor.

Direktionen över flottans pensionskassa har uti skrivelse till Kungl. Maj:t den 29 augusti 1928 meddelat, att beloppet av de avlöningsförmåner, som kunde läggas till grund vid bestämmande av fyllnadspension för befäl och underbefäl med vederlikar vid pensionering genom flottans pensionskassa, uppginge till 4,148,979 kronor, varå 1 1/2 procent utgjorde 62,234 kronor 69 öre, samt hemställt, att det ordinarie anslaget till bidrag till flottans pensionskassas gratialfond måtte för budgetåret 1929/1930 upptagas med (62,234: 69 — 16,650 =), i helt krontal, 45,585 kronor.

Marinförvaltningen har i avgivet yttrande förklarat sig icke hava något att erinra mot direktionens framställning.

I enlighet med direktionens förslag torde ordinarie anslaget till bidrag till flottans pensionskassas gratialfond bära för nästkommande budgetår upptagas med 45,585 kronor. Jag får alltså hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att minska *ordinarie* anslaget för bidrag till flottans pensionskassas gratialfond

nu	kronor	45,599
med	»	14
till	»	45,585.

6:o.

Ordinarie förslagsanslaget till pensionering av flottans befäl och underbefäl med vederlikar är i riksstaten för budgetåret 1928/1929 upptaget med ett belopp av 570,000 kronor.

[6.]
Pensionering
av flottans
befäl och
underbefäl
med veder-
likar.

Direktionen över flottans pensionskassa har uti skrivelse till Kungl. Maj:t den 29 augusti 1928 anmält, att medelsbehovet å detta anslag för budgetåret 1929/1930 av direktionen approximativt beräknats till 590,000 kronor.

Marinförvaltningen har förklarat sig icke hava något att erinra mot den verkställda anslagsberäkningen.

Med hänsyn till utgiftsbelastningen å detta anslag anser jag mig emellertid böra föreslå, att detsamma för nästkommande budgetår upptages med ett belopp av 630,000 kronor. Jag hemställer således, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja <i>ordinarie</i> förslagsanslaget till pensionering	
av flottans befäl och underbefäl med vederlikar	
nu	kronor 570,000
med	» 60,000
till	» 630,000.

7:o.

Ordinarie förslagsanslaget till pensionering av flottans gemenskap är i riksstaten för budgetåret 1928/1929 upptaget med ett belopp av 325,000 kronor.

[7.]
Pensionering
av flottans
gemenskap.

Direktionen över flottans pensionskassa har uti skrivelse till Kungl. Maj:t den 29 augusti 1928 anmält, att medelsbehovet å detta anslag för budgetåret 1929/1930 av direktionen approximativt beräknats till 310,000 kronor.

Mot den sålunda verkställda anslagsberäkningen har *marinförvaltningen* förklarat sig icke hava något att erinra.

Under åberopande härav får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att minska <i>ordinarie</i> förslagsanslaget till pensionering	
av flottans gemenskap	
nu	kronor 325,000
med	» 15,000
till	» 310,000.

8:o.

[8.]
*Bidrag till
 ersättning i
 anledning av
 kroppsskada,
 ådragen under
 militärtjänst-
 göring.*

Kostnaderna för ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, bestridas dels av beväringsskapsmanskapets invalid- och pensionsfond, dels ock av ett för ändamålet i riksstaten uppfört ordinarie förslagsanslag, å vilket för innevarande budgetår anvisats ett belopp av 1,325,000 kronor.

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 179) till 1927 års riksdag antog riksdagen en ny förordning om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring. Denna förordning, som av Kungl. Maj:t utfärdats den 18 juni 1927 (nr 234), har trätt i kraft den 1 januari 1928. Genom ifrågavarande författning har den äldre förordningen den 18 juni 1909 (nr 89) angående dylik ersättning upphävts, dock att ersättningsanspråk, som grundas på olycksfall, som inträffat, eller sjukdom, som yppats, före den 1 januari 1928 skall bedömas enligt äldre bestämmelser.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 31 augusti 1928 har *riksförsäkringsanstalten* beträffande här ifrågavarande medelsbehov för budgetåret 1929/1930 anfört följande.

I samband med kostnadsberäkningarna för den av riks-försäkringsanstalten föreslagna nya lagen om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, hade anstalten i skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 december 1926 uppskattat kostnaderna för ersättningar enligt bestämmelserna i förordningen den 18 juni 1909 (nr 89) med tilläggsförfattningar, under förutsättning att dessa bestämmelser den 1 januari 1928 skulle upphöra att gälla, utom i avseende å olycksfall, som inträffat, eller sjukdom, som yppats, före nyssnämnda dag, till följande belopp:

1927/1928	1928/1929	1929/1930
kr.	kr.	kr.
1,100,000	855,000	720,000

Enligt räkenskaperna hade riks-försäkringsanstalten i ersättning enligt ifrågavarande bestämmelser under budgetåret 1927/1928 utgivit 1,040,444 kronor 94 öre. Skillnaden mellan det för sagda budgetår beräknade beloppet och det i verkligheten utgivna uppginge sålunda till något mer än 5 procent av förstnämnda belopp. Med hänsyn härtill skulle det möjligen kunna ifrågasättas att beräkna en motsvarande minskning i utgifterna enligt de äldre bestämmelserna för budgetåret 1929/1930. I betraktande av den betydande minskning, som redan förut beräknats i utgifterna för detta ändamål, ävensom den osäkerhet, som alltid måste vidlåda beräkningar av förevarande slag, ansåge emellertid riks-försäkringsanstalten försiktigheten bjuda att icke för närvarande räkna med någon ytterligare minskning i ovan angivna belopp.

Beträffande kostnaderna för ersättning enligt den av Kungl. Maj:t i proposition nr 179 år 1927 föreslagna nya förordningen angående ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, hade riks-

försäkringsanstalten i skrivelse till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet den 9 februari 1927 beräknat dessa kostnader under vissa förutsättningar på nedan angivet sätt:

första halvåret 1928	1928/1929	1929/1930
kr.	kr.	kr.
135,000	780,000	1,015,000

Genom 1927 års riksdags beslut hade ersättningarna fastställts till något högre belopp än de i nämnda proposition föreslagna, på grund varav kostnaderna enligt de nya ersättningsbestämmelserna måste antagas komma att något ökas. Vid beräkningen av anslagsbehovet för budgetåret 1928/1929 hade riks-försäkringsanstalten uppskattat denna ökning till 25,000 kronor. Under första halvåret 1928 hade enligt de nya bestämmelserna icke utgivits i ersättning mer än 9,980 kronor 10 öre. Vid ovannämnda uppskattning hade emellertid av försiktighetsskäl antagits, att ersättningarna i varje fall skulle börja utgå under det budgetår, under vilket ersättningsfallet inträffat. Under första halvåret 1928 hade denna förutsättning inträffat allenast i ett fåtal fall, på grund varav beloppet av utgivna ersättningar utgjorde allenast en bråkdel av det beräknade beloppet. Att därav draga den slutsatsen, att anslaget för budgetåret 1929/1930 skulle kunna beräknas i motsvarande mån lägre än enligt de tidigare beräkningarna, torde icke få anses berättigat. Även om ersättningar på grund av under sistnämnda budgetår inträffade ersättningsfall endast i ringa utsträckning komme att börja utgå under samma budgetår, kunde det nämligen förväntas, att ett så mycket större antal under första halvåret 1928 och budgetåret 1928/1929 inträffade fall skulle föranleda ersättningsbeslut först under budgetåret 1929/1930. Det syntes därför icke tillrädligt att nu frångå beräkningen enligt riks-försäkringsanstaltens skrivelse den 9 februari 1927 i annan mån än som betingades av 1927 års riksdagsbeslut. På grund härav kunde en ökning av omkring 25,000 kronor utöver det enligt nyssnämnda skrivelse den 9 februari 1927 beräknade beloppet för budgetåret 1929/1930 antagas vara erforderlig.

Kostnaderna för budgetåret 1929/1930 torde alltså böra beräknas till, enligt de äldre bestämmelserna 720,000 kronor och enligt de nya bestämmelserna 1,040,000 kronor eller sammanlagt till 1,760,000 kronor. Beträffande det belopp, som borde anvisas såsom anslag under elfte huvudtiteln, syntes detta bliva beroende på det belopp, som kunde utgå från beväringmanskapets invalid- och pensionsfond, varom statskontoret syntes böra lämna upplysning.

Statskontoret har den 14 september 1928 avgivit utlåtande i ärendet och därvid — med erinran att i nu gällande riksstat vore såsom bidrag till ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, upptaget ett förslagsanslag å 1,325,000 kronor, motsvarande vad som beräknats vara för ändamålet erforderligt utöver det belopp, som kunde bestridas av beväringmanskapets invalid- och pensionsfonds medel utan anlitan-

av fondens kapital — meddelat, att fonden, vars behållning den 30 juni 1928 utgjort 3,962,000 kronor, kunde beräknas för budgetåret 1929/1930 erhålla inkomster å tillhoppa 300,000 kronor, därav 175,000 kronor räntemedel och resten bötesmedel; och då av riks försäkringsanstaltens skrivelse framginge, att hela kostnaden för ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, för nästkommande budgetår beräknats belöpa sig till 1,760,000 kronor, syntes ifrågavarande förslagsanslag under riksstatens elfte huvudtitel böra för budgetåret 1929/1930 upptagas till 1,460,000 kronor.

Vad sålunda föreslagits finner jag mig böra tillstyrka. Jag får alltså hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja *ordinarie* förslagsanslaget till bidrag till ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring,

nu	kronor 1,325,000
med	» 135,000
till	» 1,460,000.

9:o.

[9.] Från och med år 1919 har riksdagen årligen anvisat särskilda anslag till beredande av pensionsförbättring åt viss personal vid armén och marinen. För budgetåret 1928 1929 anvisade sålunda 1928 års riksdag till beredande av dylik förmån i enlighet med de i kungörelserna den 20 respektive den 29 augusti 1919 (nr 538 och 569) samt den 9 och den 15 juni 1922 (nr 335 och 336) angivna grunder ett extra förslagsanslag av 1,960,000 kronor. Härjämte förklarade riksdagen, att Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, underordnad myndighet finge i enlighet med de i kungörelsen den 15 juni 1922 angivna grunder tilldela personal, som under tiden 1 juli 1928—30 juni 1929 avginge från tjänsten, pensionsförbättring att utgå under pensionstagarens återstående livstid.

Uti skrivelse till Kungl. Maj:t den 29 augusti 1928 har *direktionen över arméns pensionskassa*, som förutsatt, att enahanda pensionsförbättring skulle komma att tilldelas jämväl personal, vilken avginge från tjänsten under tiden 1 juli 1929—30 juni 1930, meddelat, att utgifterna till beredande av pensionsförbättring åt viss personal vid armén för budgetåret 1929/1930 beräknats komma att uppgå till 1,900,000 kronor.

Arméförvaltningens civila departement har uti avgivet utlåtande anført, att departementet icke hade något att erinra mot den av direktionen verkställda beräkningen av ifrågavarande anslag.

Vidare har *direktionen över flottans pensionskassa*, ävenledes under förut-sättning av att pensionsförbättringen utsträckes till dem, som avgå från tjänsten under tiden 1 juli 1929—30 juni 1930, uti skrivelse till Kungl. Maj:t den 29 augusti 1928 meddelat, att marinens medelsbehov under före-varande anslag för budgetåret 1929/1930 beräknats till 390,000 kronor.

Marinförvaltningen har i avgivet utlåtande förklarat sig icke hava något att erinra mot den av direktionen över flottans pensionskassa verkställda anslagsberäkningen.

Då något förslag till definitiv pensionsreglering, avseende militär personal, som före utgången av budgetåret 1929/1930 avgår ur tjänst, icke lärer komma att föreläggas 1929 års riksdag, torde medel böra äskas för bere-dande under sagda budgetår av pensionsförbättring enligt förenämnda pen-sioneringsgrunder icke blott åt den personal vid armén och marinen, som redan fått sig dylik förmån tillförsäkrad för sin återstående livstid, utan även åt personal, vilken under samma budgetår avgår från tjänsten.

Myndigheterna hava beräknat storleken av det för ändamålet erforderliga anslagsbeloppet till $(1,900,000 + 390,000 =) 2,290,000$ kronor. Emellertid synes mig utgiftsbelastningen å anslaget under de senaste budgetåren giva vid handen, att utgifterna under nästa budgetår komma att uppgå till något högre belopp än de av myndigheterna beräknade. Jag föreslår därför, att till beredande av pensionsförbättring åt viss personal vid armén och marinen för budgetåret 1929/1930 anvisas ett anslag av 2,400,000 kronor.

I anslutning till vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels till beredande av pensionsförbättring åt viss per-sonal vid armén och marinen i enlighet med de i kun-görelserna den 20 respektive den 29 augusti 1919 (nr 538 och 569) samt den 9 och den 15 juni 1922 (nr 335 och 336) angivna grunder för budgetåret 1929/1930 an-visa ett *extra* förslagsanslag av kronor 2,400,000,

dels ock förklara, att Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, underordnad myndighet må i en-lighet med de i kungörelsen den 15 juni 1922 (nr 336) angivna grunder tilldela personal, som under tiden 1 juli 1929—30 juni 1930 avgår från tjänsten, pensions-förbättring att utgå under pensionstagarens återstående livstid.

10:o.

Uti skrivelse den 2 maj 1924, nr 11 A, anmälde riksdagen, att riksdagen i anledning av en inom densamma väckt motion dels tillerkänt pensione-rade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas under-

[10.]

Pensionstill-lägg åt pen-sionerade

båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare. stödstagare, vilka vid ingången av det år, för vilket pensionstillägg utginge, uppnått en levnadsålder av 67 år eller däröver och som styrkt sig vara i behövande omständigheter, ett pensionstillägg tillsvidare av 50 kronor för år räknat, dels ock för detta ändamål för budgetåret 1924/1925 anvisat ett extra förslagsanslag av 200,000 kronor.

I överensstämmelse med riksdagens beslut utfärdade Kungl. Maj:t den 20 juni 1924 kungörelse (nr 283) angående pensionstillägg åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare.

I riksstaten för budgetåret 1928/1929 har för beredande av pensionstillägg åt här ifrågavarande personal upptagits ett belopp av 270,000 kronor.

Jämväl för budgetåret 1929/1930 synas medel böra anvisas till beredande av pensionstillägg enligt oförmälda grunder åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare. Med ledning av från vederbörande myndigheter inkomna uppgifter torde det för ändamålet erforderliga anslagsbeloppet böra bestämmas till 280,000 kronor.

I anslutning till vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till beredande av pensionstillägg åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare i enlighet med de i kungörelsen den 20 juni 1924 (nr 283) angivna grunder för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra* förslagsanslag av kronor 280,000.

Vad departementschefen i de under punkterna 1:o—10:o här ovan upptagna ärenden hemställt behagar Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan av statsrådets övriga ledamöter, bifalla samt förordnar, att utdrag av statsrådsprotokollet rörande dessa ärenden skall tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande av förslag till reglering av utgifterna under riksstatens elfte huvudtitel.

Ur protokollet:
Erik von Horn.

Bilaga 2.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 24 november 1928.*

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden
LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDEVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG,
LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Departementschefen, statsrådet Lübeck, anför härefter:

Under riksstatens elfte huvudtitel, avdelningen civila pensionsväsendet, finnes uppfört ett ordinarie förslagsanslag till statsverket åliggande, av andra medel ej utgående ersättningar i anledning av olycksfall i arbete. Anslaget, som för vartdera av budgetåren 1924/1925 och 1925/1926 var uppfört med ett belopp av 190,000 kronor, höjdes i riksstaten för budgetåret 1926/1927 till 240,000 kronor och i staten för budgetåret 1927/1928 till 250,000 kronor. För budgetåret 1928/1929 har anslaget upptagits med oförändrat belopp 250,000 kronor.

[1.]
*Statsverket
åliggande, av
andra medel
ej utgående
ersättningar i
anledning av
olycksfall i
arbete.*

Uti en den 31 augusti 1928 dagtecknad promemoria från *riksförsäkringsanstalten* har anförts, att förevarande anslag borde för nästkommande budgetår höjas till 285,000 kronor.

Till stöd härför har i promemorian huvudsakligen framhållits följande.

Från ifrågavarande anslag hade riks-försäkringsanstalten under budgetåret 1927/1928 utbetalat i ersättningar 219,250 kronor 93 öre. Därav hade ett belopp av 218,282 kronor 9 öre utbetalats jämlikt föreskrifterna i kungörelsen den 30 november 1917 (nr 832) angående särskilda bestämmelser i fråga om tillämpning av lagen om försäkring för olycksfall i arbete den 17 juni 1916 (nr 235) å arbetare, som användas till arbete för statens räkning. Återstoden 968 kronor 84 öre hade utgått jämlikt föreskrifterna i kungörelsen den 10 juni 1921 (nr 410) angående förhöjning av vissa till i statens tjänst skadade arbetare med flera av statsmedel utgående livräntor m. m. De ersättningar, som utginge enligt förstnämnda kungörelse, vore dels sjukpenning och livränta åt skadade arbetare, dels ersättning för läkarbetyg, läkarvård m. m. och dels, i händelse av dödsfall till följd av olycksfall i arbete, livränta till efterlevande samt begravningshjälp.

Förutom av riks-försäkringsanstalten utgaves från detta anslag en del livräntor av statskontoret och länsstyrelser på grund av särskilda Kungl. Maj:ts beslut. Att döma av budgetredovisningen för budgetåret 1926/1927 syntes dessa livräntor under samma budgetår hava uppgått till omkring 36,600 kronor.

Av en promemorian bilagd tablå över utgifterna för tiden från och med den 1 juli 1923 till och med den 30 juni 1928 för bestridande av ersätt-

ningar från riksförsäkringsanstalten jämlikt förenämnda kungörelse den 30 november 1917 framginge, att dessa utgifter, i vad de avsåge kostnader för läkarbetyg och läkarvård m. m., under de senaste fem budgetåren uppgått till i genomsnitt omkring 15,000 kronor per år samt för sjukpenning och begravningshjälp utgjort i genomsnitt omkring 21,000 kronor per år. Kostnaderna för livräntor, vilka kostnader under budgetåret 1927/1928 uppgått till omkring 177,000 kronor, hade under nyssnämnda femårsperiod ökat med omkring 11,000 kronor per år. Dessutom hade i några fall förekommit utbetalning av kapital i stället för livränta.

I promemorian har vidare erinrats om att under femårsperioden ersättningsbestämmelserna i vissa avseenden ändrats, nämligen genom lag den 18 juni 1926 (nr 215) om ändring i vissa delar av lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete, vilken förstnämnda lag trätt i kraft den 1 januari 1927. På grund därav borde vid beräkningen av anslagsbehovet för budgetåret 1929/1930 kostnaderna för sjukpenning och begravningshjälp samt för den årliga ökningen av livräntebeloppen beräknas något högre än som framginge av de förut angivna siffrorna, nämligen de förra förslagsvis till 23,000 kronor och den årliga ökningen av livräntebeloppen förslagsvis till 12,000 kronor. Därtill komme, att viss ökning i kostnaderna för sjukpenning måste beräknas i anledning av den genom lag den 24 maj 1928 (nr 135) — vilken trädde i kraft den 1 januari 1929 — genomförda ändringen av nyssnämnda lag om försäkring för olycksfall i arbete av innebörd att sjukpenning enligt de i 6 § av lagen stadgade grunderna under vissa förutsättningar skulle utgå redan från och med dagen efter olycksfallsdagen. I propositionen nr 5 till 1928 års riksdag hade den därav föranledda årliga kostnadsökningen i avseende å förevarande anslag beräknats till omkring 7,000 kronor. Vad anginge anslaget för budgetåret 1928/1929 hade emellertid någon höjning ej ansetts erforderlig, enär anslaget syntes kunna utan höjning bära den av lagändringen betingade ökningen i belastning.

Med beräkning av ett årligt totalbelopp å 1,000 kronor för kapitalutbetalningar enligt kungörelsen den 30 november 1917 och ett totalbelopp å likaledes 1,000 kronor per år för utgifter enligt kungörelsen den 10 juni 1921 kunde således samtliga här ifrågavarande utgifter beräknas komma att under budgetåret 1929/1930 uppgå till sammanlagt omkring (15,000 + 23,000 + 7,000 + 177,000 + 2 × 12,000 + 1,000 + 1,000) 248,000 kronor. Därtill skulle komma kostnaden för av statskontoret och länsstyrelserna utgivna livräntor med omkring 37,000 kronor.

Anslaget till statsverket åliggande, av andra medel ej utgående ersättningar i anledning av olycksfall i arbete syntes på grund därav böra för budgetåret 1929/1930 upptagas med ett belopp av 285,000 kronor.

Då jag icke har något att erinra mot den sålunda inom riksförsäkringsanstalten gjorda beräkningen av ifrågavarande anslag, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja det <i>ordinarie</i> förslagsanslaget till <i>statsverket</i>	
<i>åliggande, av andra medel ej utgående ersättningar</i>	
<i>i anledning av olycksfall i arbete, nu</i>	kronor 250,000,
med	» 35,000
till	» 285,000.

Vad departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, behagar Hans Maj:t Konungen bifalla samt förordnar, att utdrag av detta protokoll skall tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande av förslag till reglering av utgifterna under elfte huvudtiteln för budgetåret 1929/1930.

Ur protokollet:
Conr. Falkenberg.

Bilaga 3.

Utdrag av protokoll över kommunikationsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 30 november 1928.

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG, LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Departementschefen, statsrådet Borell anför:

Sedan år 1920 har å riksstaten varit uppfört ett ordinarie förslagsanslag till pensionering av förmän och arbetare vid statens järnvägsbyggnader samt statens vattenfallsverks byggnadsavdelning. Anslaget, som för budgetåret 1923/1924 utgick med 24,000 kronor, har sedermera höjts, så att detsamma upptagits under budgetåret 1924/1925 med 35,000 kronor, under vart och ett av budgetåren 1925/1926 och 1926/1927 med 50,000 kronor, under budgetåret 1927/1928 med 60,000 kronor samt under budgetåret 1928/1929 med 70,000 kronor.

[1.]
Pensionering
av förmän
och arbetare
vid statens
järnvägsbygg-
nader samt
statens vatten-
fallsverks
byggnadsav-
delning.

Enligt vad jag inhämtat, hava utgifterna för ifrågavarande pensionering under budgetåren 1923/1928 uppgått till respektive omkring 50,000, 53,100, 58,700, 68,300 och 78,200 kronor. Anledningen till den sålunda fortgående stegringen i utgifterna är att söka däri, att antalet pensionärer alltjämt ökats. Med hänsyn härtill synes en ytterligare höjning av anslaget erforderlig, och vill jag föreslå, att detsamma bestämmes till 80,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja det *ordinarie* förslagsanslaget till pensionering av förmän och arbetare vid statens järnvägsbyggnader samt statens vattenfallsverks byggnadsavdelning,

nu	kronor	70,000,
med	»	10,000
till	»	80,000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att utdrag av detta protokoll skall till-

Elfte huvudtiteln: bil. 3.

ställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande av förslag till reglering av utgifterna under elfte huvudtiteln för budgetåret 1929/1930.

Ur protokollet:
Nils Hellenius.

Bilaga 4.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 januari 1929.*

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden
LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDAVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG,
LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wohlin, anför:

1:o.

Till pensionering av civila tjänst innehavare beviljade 1907 års riksdag ett ordinarie förslagsanslag av 100,000 kronor. Anslaget, som sedermera efter därom av Kungl. Maj:t gjorda framställningar gång efter annan förhöjts, är i riksstaten för budgetåret 1928/1929 uppfört med 3,700,000 kronor.

[1.]
*Pensionering
av civila
tjänst inne-
havare.*

Enligt budgetredovisningarna hava de direkta utgifterna från förevarande anslag under sistförflutna fem budgetår uppgått till följande belopp i runda tal:

1923/1924	kronor 3,003,000
1924/1925	» 3,221,000
1925/1926	» 3,486,000
1926/1927	» 3,689,000
1927/1928	» 3,952,000.

Den årliga stegringen utgör i medeltal omkring 237,300 kronor, i följd varav de direkta utgifterna kunna uppskattas för innevarande budgetår till 4,189,300 kronor och för budgetåret 1929/1930 till 4,426,600 kronor.

Å anslaget i fråga inflyta emellertid uppbördsmedel, vilka till största delen utgöras av de bidrag från civila pensionsfonden, varmed denna fond deltagar i förevarande utgifter för pensionering enligt lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension. Enligt Kungl. Maj:ts beslut skall pensionsfonden för följande år deltaga i dessa utgifter med härefter angivna andelar:

för räkenskapsåret 1925/1926	7.2	procent
» » 1926/1927	8.1	»
» » 1927/1928	9.0	»
» » 1928/1929	10.0	»
» » 1929/1930	11.1	» .

Ifrågavarande bidrag omföres till anslaget under budgetåret efter det, å vars direkta pensionsutgifter bidraget belöper. Med tillämpning av nyss-nämnda procentsatser å förut angivna direkta utgifter skulle bidragen hava uppgått till omkring 251,000 kronor under budgetåret 1926/1927 och till omkring 299,000 kronor under budgetåret 1927/1928. De i budgetredovisningarna upptagna uppbördsmedlen överstego för vart och ett av dessa år med ungefär 11,000 kronor förenämnda belopp, d. v. s. utgjorde i runda tal respektive 262,000 kronor och 310,000 kronor, i följd varav nettoutgifterna för anslagen stannade vid 3,427,000 kronor, respektive 3,642,000 kronor.

Då de direkta utgifterna under budgetåret 1927/1928 uppgått till 3,952,000 kronor, utgör pensionsfondens härå beräknade bidrag 356,000 kronor. Om, såsom antagligt är, ytterligare något belopp i uppbördsmedel ernås, skulle med uppskattade direkta utgifter för innevarande budgetår av 4,189,300 kronor nettoutgifterna stiga till i runt tal 3,800,000 kronor och alltså ett överskridande av anslaget vara att förvänta. Under nästkommande budgetår, då de direkta utgifterna beräknats till 4,426,600 kronor, skulle pensionsfondens bidrag uppgå till 419,000 kronor, varjämte något ytterligare belopp i uppbördsmedel torde vara att påräkna. Med hänsyn härtill torde anslaget till pensionering av civila tjänst innehavare bära för budgetåret 1929/1930 uppföras med i runt tal 4,000,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja *ordinarie* förslagsanslaget till pensionering
av civila tjänst innehavare

nu	kronor 3,700,000
med	» 300,000
till	» 4,000,000.

2:o.

[2.]

*Pensionsregle-
ring för f. d.
civila befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. fl. pensio-
närer.*

På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning antog 1922 års riksdag, såsom ett provisorium i avvaktan på en definitiv pensionsreglering, kungörelser angående pensionstillägg åt vissa f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer samt angående pensionstillägg åt vissa änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl., varjämte riksdagen anvisade särskilda anslag till pensionstillägg åt f. d. civila befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer och till pensionstillägg åt f. d. militära befattningshavare m. fl. pensionärer. Bestämmelser i ämnet upptogos i två den 15 juni 1922 utfärdade författningar, nämligen *dels* kungörelse (nr 360) angående pensionstillägg åt vissa f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer, *dels ock* kungörelse (nr 361) angående pensionstillägg åt vissa änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Den definitiva pensionsregleringen för f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer kom till stånd vid 1925 års riksdag. Den innebar i huvudsak, *att* pensionerna av äldre typ genom s. k. kompensationsförhöjning uppbragtes till ett sådant läge, att samma dyrtidstilläggsgrunder, som gällde beträffande nyreglerade pensioner, skulle kunna utan minskning i förmån tillämpas även på dem, *att* grunderna för dyrtidstilläggen å dessa pensioner uteslutande anpassades till dyrtidstilläggsgrunderna för nyreglerade pensioner, *samt att* utöver kompensationsförhöjningen en ytterligare förhöjning tillkom vissa innehavare av oreglerade pensioner. Någon rubbning avsågs ej uti de pensionstillägg m. fl. dylika tilläggsförmåner, som enligt riksdagens särskilda medgivande utgingo såsom förbättring av vissa pensioner av äldre typ.

Bestämmelserna rörande den definitiva pensionsregleringen innefattades i två författningar av den 18 juni 1925, nämligen *dels* kungörelse (nr 280) med bestämmelser om ny pension för vissa pensionerade f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer, *dels ock* kungörelse (nr 275) med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer.

Enligt riksdagens särskilda årliga beslut hava kostnaderna för pensions-tillägg, pensionsförhöjning och dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer, vilka varit anställda vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk och statens domäner eller vid av nämnda verk övertagna företag eller inrättningar, bestritts av de medel, av vilka vederbörande verks omkostnader i övrigt täckas. Därjämte har riksdagen årligen under elfte huvudtiteln anvisat extra förslagsanslag *dels* till pensionsreglering för f. d. civila befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer, *dels* till pensionsreglering för f. d. militära befattningshavare. Från dessa medel och anslag hava även kostnaderna för pensionstillägg enligt 1922 års bestämmelser utgått.

Rörande den närmare innebörden i övrigt av den provisoriska och definitiva pensionsregleringen torde jag i detta sammanhang allenast behöva hänvisa till propositionerna nr 125 år 1922 och nr 198 år 1925 samt till elfte huvudtiteln av 1928 års statsverksproposition.

För sistlidet och innevarande budgetår hava anslagen för pensionsreglering anvisats med 2,500,000 kronor respektive 2,800,000 kronor för f. d. civila befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer och med 2,970,000 kronor respektive 2,650,000 kronor för f. d. militära befattningshavare.

Anslaget till pensionsreglering för f. d. civila befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer har under budgetåren 1925/1926, 1926/1927 och 1927/1928 belastats med utgifter till följande belopp i runda tal: 2,830,000 kronor, 2,926,000 kronor och 2,932,000 kronor. Ehuru belastningen å anslaget i sinom tid torde komma att nedgå, lär dock försiktigheten bjuda att för nästkommande budgetår anvisa ett anslag av 2,900,000 kronor.

Vad åter angår anslaget till pensionsreglering för f. d. militära befatt-

ningshavare, utvisar detta följande belastningssiffror, i runda tal, för budgetåren 1925/1926, 1926/1927 och 1927/1928, nämligen: 2,535,000 kronor, 3,210,000 kronor och 2,500,000 kronor. Direktionerna över arméns och flottans pensionskassor hava beräknat utgifterna för budgetåret 1929/1930 till 2,000,000 kronor för armén och 520,000 kronor för marinen eller tillhopa 2,520,000 kronor, ett belopp som sålunda nära överensstämmer med anslagsbelastningen för budgetåret 1927/1928. Emellertid har jag ansett anslaget, vars belastning med hänsyn till utgifternas art torde vara i sjunkande, icke behöva för nästkommande budgetår upptagas med högre belopp än 2,400,000 kronor.

Kostnaderna för pensionstillägg och pensionsförhöjning åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer, vilka varit anställda vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk och statens domäner eller vid av nämnda verk övertagna företag eller inrättningar, torde böra såsom för närvarande bestridas av de medel, av vilka vederbörande verks omkostnader i övrigt täckas.

Förslag om anslag för beredande av pensionsreglering för f. d. militära befattningshavare kommer jag att senare framlägga.

På grund av vad sålunda anförts får jag nu hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels till beredande av pensionsreglering för f. d. civila befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra* förslagsanslag av kronor 2,900,000;

dels ock besluta, att kostnaderna för pensionstillägg och pensionsförhöjning åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer, vilka varit anställda vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk och statens domäner eller vid av nämnda verk övertagna företag eller inrättningar, skola bestridas av de medel, av vilka vederbörande verks omkostnader i övrigt täckas.

3:o.

[3.]
Dyrtidstillägg
åt f. d. civila
befattnings-
havare
i statens
tjänst m. fl.
pensionärer.

Under återopande av vad jag förut denna dag under »för flera huvudtitlar gemensamma frågor» yttrat rörande dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl., hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till beredande av dyrtidstillägg åt f. d. civila befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra* förslagsanslag av kronor 3,900,000.

4:o.

Under åberopande av vad jag förut denna dag under »för flera huvudtitlar gemensamma frågor» yttrat rörande dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl., hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till beredande av dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter civila befattningshavare i statens tjänst m. fl. för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra* förslagsanslag av kronor 2,300,000.

[4.]
Dyrtidstillägg
åt pensions-
berättigade
änkor och barn
efter civila be-
fattningsha-
vare i statens
tjänst m. fl.

5:o.

Under åberopande av vad jag under punkten 2 anført, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till beredande av pensionsreglering för f. d. militära befattningshavare för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra* förslagsanslag av kronor 2,400,000.

[5.]
Pensionsregle-
ring för f. d.
militära be-
fattnings-
havare.

6:o.

Under åberopande av vad jag förut denna dag under »för flera huvudtitlar gemensamma frågor» yttrat rörande dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl., hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till beredande av dyrtidstillägg åt f. d. militära befattningshavare för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra* förslagsanslag av kronor 2,100,000.

[6.]
Dyrtidstillägg
åt f. d. mili-
tära befatt-
ningshavare.

7:o.

Under åberopande av vad jag förut denna dag under »för flera huvudtitlar gemensamma frågor» yttrat rörande dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl., hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till beredande av dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter militära befattningshavare för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra* förslagsanslag av kronor 750,000.

[7.]
Dyrtidstillägg
åt pensions-
berättigade
änkor och barn
efter militära
befattnings-
havare.

8:o.

[8.] Dyrtidstillägg åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare har hittills utgått och torde jämväl hädanefter böra utgå med ett för varje pensionär eller understödstagare bestämt belopp.

*Dyrtids-
tillägg åt
pensionerade
båtsmän och
marinsoldater
samt Vadstena
krigsmanshus-
kassas under-
stödstagare.*

Beträffande grunderna för ifrågavarande dyrtidstillägg ber jag få hänvisa till propositionen nr 131 till 1922 års riksdag samt till elfte huvudtiteln i 1923 och 1928 års statsverkspropositioner. Jag vill här blott erinra, att dyrtidstilläggen, som tidigare utgått med växlande, i regel högre belopp än nu, från och med år 1922 nedsatts till 150 kronor för år. De för innevarande budgetår gällande bestämmelserna om dyrtidstilläggets storlek och om utbetalandet därav innefattas i en kungörelse den 16 mars 1928 (nr 64).

För nästkommande budgetår synes mig icke heller någon ändring av dyrtidstilläggen till ifrågavarande pensionärer och understödstagare skäligen böra ifrågasättas.

Kostnaderna för dyrtidstilläggen bestridas från ett under elfte huvudtiteln uppfört extra förslagsanslag, som för innevarande budgetår anvisats med 1,250,000 kronor och under budgetåret 1927/1928, då anslaget var upptaget med samma belopp, belastats med omkring 1,219,000 kronor. I betraktande därav att utgifterna från anslaget så småningom nedgått — för tiden från och med budgetåret 1923/1924 till och med budgetåret 1927/1928 med i genomsnitt omkring 33,000 kronor för år — har jag ansett anslaget för budgetåret 1929/1930 icke behöva bestämmas högre än till 1,150,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) för beredande av dyrtidstillägg under budgetåret 1929/1930 åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare, vilka vid ingången av juli månad år 1929 uppnått en levnadsålder av 60 år eller däröver, för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra* förslagsanslag av kronor 1,150,000;

b) förklara, att dyrtidstillägget till varje dylik vid ingången av juli månad år 1929 till pension eller därmed jämförligt understöd från statsverket, statsunderstödd pensionsinrättning eller Vadstena krigsmanshuskassa berättigad f. d. befattningshavare skall utgå med ett belopp av 150 kronor;

c) medgiva, att dyrtidstillägget må till vederbörande f. d. befattningshavare eller, om han under tiden 1 juli 1929—30 juni 1930 avlidit, till hans stärbhus på en gång utbetalas i den ordning, som av Kungl. Maj:t bestämmes.

9:o.

Förslagsanslaget till allmänna indragningsstaten har i riksstaten för följande budgetår uppförts med härefter angivna belopp, vid sidan av vilka i nedanstående sammanställning angivits nettoutgifterna från anslaget (beloppen för anslag och utgifter upptagas i runda tal):

[9.]
Allmänna
indragnings-
staten.

Budgetår	Anslag kronor	Nettoutgifter kronor
1923/1924.....	1,200,000	1,478,000
1924/1925.....	1,850,000	1,451,000
1925/1926.....	1,800,000	1,634,000
1926/1927.....	1,887,000	1,804,000
1927/1928.....	1,850,000	1,911,000.

För innevarande budgetår är anslaget upptaget med 1,799,951 kronor.

Enligt vad chefen för socialdepartementet för mig anmält, ämnar han tillstyrka förslag till årets riksdag angående omorganisation av överståthållarämbetet. Vid ett bifall till vad därvid kommer att föreslås, skulle belastningen å anslaget till allmänna indragningsstaten komma att ökas med i runt tal 10,000 kronor, motsvarande avlöning eller lönetillägg åt vissa befattningshavare, vilka i samband med omorganisationen förutsätts skola överföras å indragningsstat eller förflyttas till tjänster med lägre avlöning.

Förut i dag har jag vid anmälan av finansplanen föreslagit, att sockerskatten skall upphöra med utgången av innevarande budgetår. Därest detta förslag vinner bifall, skulle givetvis kontrollen över sockerbeskattningen kunna avvecklas från samma tidpunkt. Under denna förutsättning torde man böra räkna med pensionering av vissa kontrolltjänstemän, varför utgifterna, förslagsvis beräknade till i runt tal 15,000 kronor, torde böra belasta förevarande anslag.

Av chefen för ecklesiastikdepartementet har jag erfarit, att han har för avsikt att framdeles föreslå Kungl. Maj:t att för 1929 års riksdag framlägga propositioner dels angående inrättande av en personlig professur i limnologi för docenten Einar Naumann m. m., dels ock angående anslag till undersökning av svenska dialekter, ortnamn och folkminnen. Enligt vad tills vidare beräknats, skulle största delen av de för ifrågavarande ändamål erforderliga medlen, 21,500 kronor och 70,000 kronor eller sammanlagt 91,500 kronor, upptagas å allmänna indragningsstaten under riksstatsens elfte huvudtitel.

Med hänsyn härtill och till den stegring i anslagsbelastningen under de senare budgetåren, varom de anförda uppgifterna bära vittne, torde anslaget till allmänna indragningsstaten för nästkommande budgetår icke böra sättas lägre än till 2,150,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja *ordinarie* förslagsanslaget till allmänna in-
dragningsstaten

nu.....	kronor 1,799,951
med	» 350,049
till	» 2,150,000.

Vad departementschefen sålunda under punkterna
1:o—9:o hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter in-
stämma, behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:

Svante Ericsson.

Bilaga 5.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 7 december 1928.

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDAVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG, LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Föredragande:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Lindskog.

Föredragande departementschefen anför härfter:

1:o.

I riksstaten finnes under elfte huvudtiteln, A. Civila pensionsväsendet uppfört ett ordinarie anslag å 3,000 kronor till bidrag till kungl. hovkapellet pensionsinrättning.

[1.]
*Bidrag till
kungl. hov-
kappellets pen-
sionsinrätt-
ning.*

I en av försäkringsteknisk utredning och uppgifter om penningvärdets förändringar åtföljd ansökning av den 25 oktober 1926 har nu styrelsen för kungl. hovkapellet pensionsinrättning hos Kungl. Maj:t hemställt, att Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen utverka en förhöjning av det till pensionsinrättningen utgående anslaget med 3,000 kronor.

Till stöd för denna sin framställning har styrelsen anført huvudsakligen följande:

Vid den försäkringstekniska utredning angående hovkapellet pensionsinrättning, som under år 1921 verkställdes i samband med utarbetande av förslag till det nya reglementet, visade det sig, att pensionsinrättningens tillgångar voro så begränsade, att pensionerna icke kunde bliva högre än 2,000 kronor för kapellmästare och 1,600 kronor för kapellist, detta trots avgifter, som i förhållande till pensionsbeloppen måste anses såsom synnerligen betungande. Då denna pension, som i genomsnitt utgjorde allenast cirka 27 procent av medlemmarnas grundlöner, dels var uppenbart otillräcklig, dels ändock ansträngde pensionsinrättningens bärkraft till det yttersta, vände sig styrelsen för pensionsinrättningen i skrivelse av den 21 november 1922 till Kungl. Maj:t med anhållan om att genom penninglotteri få det ekonomiska stöd, varav inrättningen var i så stort behov. Denna framställning blev dock icke bifallen.

Såsom det var att befara, försvagades undan för undan pensionsinrättningens ekonomiska ställning, med påföljd att den ur alla synpunkter

önskvärda ökningen av pensionsbeloppen blev helt utesluten, och i stället inträdde en viss risk, att inrättningen kunde komma i den ställningen, att den i framtiden icke skulle kunna bereda pensioner ens till de i reglementet fastställda i och för sig otillräckliga beloppen. Under framhållande härav anhöll styrelsen i skrivelse den 1 maj 1925 ånyo, att Kungl. Maj:t täcktes medgiva pensionsinrättningen en dragning i penninglotteri. Icke heller denna framställning vann bifall.

Sedan denna ansökning var föremål för Kungl. Maj:ts prövning, har emellertid inrättningens ställning än ytterligare försämrats, så att, enligt vad som framgår av en vid ansökningen fogad försäkringsteknisk utredning, en brist på cirka 60,000 kronor uppstått. Enligt berörda utredning skulle denna brist dock kunna täckas, i händelse inrättningen kunde tillföras en ytterligare årlig inkomst av cirka 2,500 kronor.

Vid övervägandet av de olika möjligheter, som kunde tänkas ifrågakomma för ernående av den ökning i inrättningens inkomster, som sålunda visat sig erforderlig, har uppmärksamheten givetvis i första hand fästs vid pensionsinrättningens statsbidrag och vid möjligheten av en höjning av det samma.

Statsbidraget utgår för närvarande med ett belopp av 3,000 kronor, och vill styrelsen, beträffande dess förhistoria och tillkomst, erinra om följande. Då kassan 1831 — för att kunna fullgöra sina skyldigheter mot medlemmarna och deras änkor och barn — nödgades utöver räntemedel använda även en del av kapitalet, gjordes framställning, att Kungl. Maj:t täcktes, i likhet med vad genom kungl. brevet den 14 maj 1789 blivit kungl. teaterns pensionsinrättning förunnat, tillåta, att hovkapellet måtte, till bidrag för dess pensionskassa, av alla kringvandrande personer, som uppförde skådespel, taskspelerier m. m. ävensom för de konserter och musikaliska soaréer, som gävos i och utom huvudstaden utan hovkapellets biträde m. m., få uppbära två rdr b:o för varje representation. Denna ansökning bifölls den 30 juli 1831 på sådant sätt, att alla kringvandrande personer, som uppförde skådespel eller för allmänheten visade taskspelerier, konstridning, lindansning, djurdansning, menagerier, skuggspel, fyrverkerier m. m. dylikt, såsom bidrag till hovkapellets pensionsinrättning från påföljande års (1832) början ålades en avgift av två rdr b:o för varje dag, de efter gjorda anslag gävo sådana representationer. Dessa avgifter upphävdes, i likhet med motsvarande avgifter till förmån för kungl. teatrarnas pensionsinrättning, år 1861 och ersattes med ovan nämnda stansanslag å 3,000 kronor.

Sedan statsbidraget beviljades, har emellertid, som veterligt är och som för övrigt framgår av en vid ansökningen fogad utredning av t. f. kommerserådet, doktor Karl Åmark, penningvärdet förändrats så att 3,000 kronor nämnda år i avrundat tal nu motsvarar i det närmaste det dubbla beloppet. I synnerhet gäller detta, om, såsom nu är fallet, beloppet är att anse som ett bidrag till levnadskostnader och deras stegring sålunda bör utgöra normen för beloppets bestämmande.

Styrelsen håller visserligen fortfarande före, att den ur alla synpunkter lyckligaste lösningen på pensionsinrättningens svårigheter vore, att inrättningen tilldelades en lotteridragning, varigenom samtidigt pensionerna kunde till båtnad både för hovkapellets medlemmar och för kungl. teatern något höjas och inrättningens ställning konsolideras, men då Kungl. Maj:t så nyligen avslagit en framställning därom, har styrelsen icke dristat sig att nu återkomma med en sådan anhållan. Då styrelsen emellertid icke har ansett sig kunna stå till svars med att blott konstatera en ytterligare försämring

i pensionsinrättningens ställning utan att söka vidtaga alla till buds stående medel mot en sådan, så har styrelsen härmed velat hos Kungl. Maj:t hemställa det Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen utverka en förhöjning av det till pensionsinrättningen utgående anslaget med 3,000 kronor.

Över ansökningsen har till en början *försäkringsinspektionen* den 10 november 1926 avgivit utlåtande och därvid anför:

Med anledning av förevarande framställning anser sig försäkringsinspektionen böra göra den erinringen, att på grund av de alltför låga avgifter, som ifrågavarande pensionsinrättnings delägare hava att erlagga, och den ringa säkerhetsmarginal, med vilken den företedda beräkningen av pensionsinrättningens ställning utförts, det ingalunda kan anses säkert, att enbart höjning av statsbidraget med 3,000 kronor kommer att visa sig tillräcklig, utan att trots vidtagandet av sagda åtgärd en blivande utredning av pensionsinrättningens ställning möjligen kan komma att fortfarande visa brist för inrättningen.

Härefter har *socialstyrelsen* i ett den 4 december 1926 dagtecknat utlåtande i ärendet anför följande:

Igenom vad som framgått dels av den försäkringstekniska utredning, som bifogats förevarande framställning, dels även av försäkringsinspektionens yttrande i ämnet, torde det kunna anses konstaterat, att pensionsinrättningen till säkerställande av sina förbindelser är i behov av ett inkomstillskott av omkring 3,000 kronor för år. Den framställningen jämväl åtföljande utredningen rörande prisnivåns förändringar, varemot styrelsen intet har att anmärka, synes dessutom utvisa, att det statsbidrag, varmed inrättningen hittills haft att räkna, nämligen 3,000 kronor för år, numera endast representerar ett realvärde motsvarande föga mer än hälften av det ursprungliga värdet. Under sådana förhållanden har styrelsen för sin del icke något att erinra mot framställningen ifråga.

Slutligen har *statskontoret* den 20 december 1926 avgivit utlåtande i ärendet och därvid anför följande:

Då som stöd för förevarande framställning har andragits den omständigheten, att realvärdet av det till pensionsinrättningen utgående statsanslaget numera sjunkit till nära hälften av det värde, anslaget hade vid dess första beviljande, vill statskontoret framhålla, att sagda anslag utgör en ersättning för en pensionsinrättningen tidigare tillkommande förmån och att denna ersättning torde få anses fixerad för all framtid i det vid omläggningen bestämda statsanslaget. Den sänkning i penningvärdet, som sedermera inträffat, torde därför i och för sig icke kunna gälla som stöd för detta anslags höjande, lika litet som sagda sänkning föranlett ändring i likartade, av statsmedel utgående ersättningar.

Emellertid framgår av vad i ärendet upplysts, att pensionsinrättningen befinner sig i en bekymmersam ställning, i det att genom inträdd minskning av vissa av dess inkomster inrättningens ekonomi blivit avsevärt försvagad. Vid sådant förhållande och då andra utvägar till förbättrande av pensionsinrättningens ekonomi visat sig icke vara framkomliga, synes det kunna ifrågasättas, om ej staten borde träda hjälpende emellan genom att i någon mån höja det å riksstaten uppförda anslaget.

Den höjning med 3,000 kronor, som av pensionsinrättningen föreslagits, synes statskontoret dock väl högt tilltagen. Den förebragta försäkringstekniska utredningen framvisar i själva verket ej större behov av inkomst-

ökning än 2,500 kronor. Den undersökning angående nuvarande köpkraften hos 3,000 kronor år 1861, som likaledes bilagts framställningen, utgör å andra sidan ej stöd för större höjning av anslaget än 2,400 kronor. För sin del anser sig statskontoret knappast kunna tillstyrka, att anslaget till pensionsinrättningen höjes med mer än 2,000 kronor. Skulle denna inkomstökning ej visa sig tillräcklig att stabilisera pensionsinrättningens ekonomi och inträder ej heller ökning i tillräcklig omfattning av de till pensionsinrättningen inflytande konsert- och recettmedlen, torde det böra tagas under öfvervägande att höja de i förhållande till pensionsinrättningens prestationer jämförelsevis låga avgifter till inrättningen, som nu påvåla dess delägare.

Departements-
chefen.

Av den nu lämnade redogörelsen synes mig framgå, att pensionsinrättningens ställning under senare år blivit så försvagad att fara föreligger för att pensionsinrättningen icke utan avsevärd höjning av sina inkomster skall vara i stånd att fullgöra sina förbindelser. Jag anser mig därför, i likhet med i ärendet hörda myndigheter kunna förorda en höjning av det till pensionsinrättningen utgående årliga statsbidraget, vilket — såsom styrelsen för pensionsinrättningen framhållit — utgått med oförändrat belopp ända sedan år 1861. I likhet med statskontoret håller jag dock före, att en höjning med högre belopp än 2,000 kronor skäligen icke bör vidtagas. Statsbidraget synes mig sålunda böra fixeras till 5,000 kronor.

I anslutning till vad nu anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att öka det *ordinarie* anslaget till bidrag till kungl. hovkapellet's pensionsinrättning,

nu	kronor 3,000
med	» 2,000
till	» 5,000.

2:o.

[2.]

Bidrag till
pensionering
av den kvinn-
liga lärar-
personalen
vid de stats-
understödda
enskilda läro-
anstalterna.

Det ordinarie förslagsanslaget till bidrag till pensionering av den kvinnliga lärarpersonalen vid de statsunderstödda enskilda läroanstalterna var under åtskilliga år — till och med budgetåret 1927/1928 — i riksstaten upptaget med ett belopp av 68,000 kronor.

Ifrågavarande förslagsanslag blev emellertid under åtskilliga år betydligt överskridet. Jag anhåller i detta hänseende att få hänvisa till den redogörelse härför, som finnes intagen under punkt 12 av 1928 års elfte huvudtitel (bil. 4 sid. 1). Enligt inhämtade uppgifter beräknades anslaget för budgetåret 1928/1929 behöva upptagas till i runt tal 102,000 kronor. Föredragande departementschefen ansåg dock, att man tills vidare kunde inskränka sig till att uppföra anslaget i riksstaten med det belopp, vartill belastningen under budgetåren 1923/1927 i medeltal uppgått eller i avrundat tal med 91,000 kronor. Kungl. Maj:ts i anslutning härtill framlagda förslag om en

ökning av anslaget med 23,000 kronor till 91,000 kronor vann riksdagens bifall.

Den sålunda år 1928 vidtagna förhöjningen av anslaget torde emellertid icke vara tillräcklig. Enligt riksräkenskapsverkets budgetredovisning för budgetåret 1927/1928 har under sagda budgetår från anslaget utbetalts i helt krontal 113,097 kronor. Medeltalet för belastningen under de fem budgetåren 1923/1928 utgör i runt tal 95,360 kronor. Med hänsyn tagen till det ökade medelsbehovet under senare budgetår anser jag mig icke kunna stanna vid detta belopp utan vill föreslå en höjning av anslaget med 9,000 kronor till 100,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att öka det *ordinarie* förslagsanslaget till pensionering av den kvinnliga lärarpersonalen vid de statsunderstödda enskilda läroanstalterna,

nu	kronor	91,000
med	»	9,000
till	»	100,000.

3:o.

Nu gällande bestämmelser i fråga om pensionsförhållandena för lärarinnorna vid vissa statsunderstödda enskilda läroanstalter innefattas i särskilda kungörelser den 23 december 1910 (nr 145), den 31 december 1917 (nr 965), den 18 november 1921 (nr 702, 703 och 704), den 14 december 1923 (nr 425) samt den 20 maj 1927 (nr 173, 174 och 175).

För budgetåret 1928/1929 är för beredande av tilläggs pensioner åt vissa av nämnda lärarinnor i riksstaten uppfört ett extra förslagsanslag å 300,000 kronor.

I skrivelse den 31 augusti 1928 har skolöverstyrelsen gjort framställning om utverkande av anslag till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1929/1930.

Överstyrelsen framhåller, att till grund för beräkningen av det belopp, som för varje budgetår erfordrats för ifrågavarande ändamål, i regel lagts vissa beräkningar, som finnas anförda på sid. 25 i propositionen nr 137 till 1917 års riksdag och på sid. 15 f. i propositionen nr 288 till 1921 års riksdag samt vad de senare åren beträffar, i skolöverstyrelsens framställning den 20 maj 1926 angående vissa förändrade bestämmelser rörande bl. a. här ifrågavarande tilläggs pensioner (jfr 1927 års elfte huvudtitel: bil. 4, sid. 33 f.).

Efter erinran att överstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1927 på anförda skäl hemställt, att anslag för budgetåret 1928/1929 måtte äskas med 332,000 kronor, men att denna framställning icke vunnit Kungl. Maj:ts och riksdagens bifall, fortsätter överstyrelsen:

Huruvida det för budgetåret 1928/1929 för ifrågavarande ändamål anslagna beloppet kommer att visa sig för ändamålet tillräckligt, därom är det givetvis ännu för tidigt att döma. Emellertid har det faktiskt erforderliga beloppet varit statt i ständig stegring och det nu anslagna beloppet överstiger det för budgetåret 1927/1928 beviljade, 268,500 kronor, med 31,500 kronor. Med

hänsyn till dessa omständigheter och i brist på andra, mera fasta hållpunkter för beräkning av nu erforderligt belopp torde anslaget för budgetåret 1929/1930 lämpligen kunna sättas till ett belopp, som företer inemot samma stegring som den nyssnämnda gentemot det för budgetåret 1928/1929 anslagna.

Med hänvisning till det anförda hemställer överstyrelsen, att för budgetåret 1929—1930 måtte för ifrågavarande ändamål hos riksdagen äskas ett extra förslagsanslag av 330,000 kronor.

Statskontoret, som den 21 september 1928 avgivit utlåtande i ärendet, har, jämte meddelande, att å förslagsanslaget till tilläggspensioner åt vissa lärarinnor vid de statsunderstödda enskilda läroanstalterna redovisats utgifter till belopp av 226,000 kronor för budgetåret 1925/1926, 266,000 kronor för budgetåret 1926/1927 och inemot 290,000 kronor för budgetåret 1927/1928, framhållit, att någon höjning av ifrågavarande anslag torde vara erforderlig för att motsvara de utgifter, som beräknas komma att drabba anslaget under budgetåret 1929/1930. Statskontoret förklarar sig icke hava något att erinra mot skolöverstyrelsens förslag.

*Departements-
chefen.*

För beredande av medel till författningsenligt utgående tilläggspensioner torde under budgetåret 1929/1930 erfordras anslag till högre belopp än det som står till förfogande för innevarande år. Jag ansluter mig till myndigheternas förslag och hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för beredande enligt av riksdagen godkända grunder av tilläggspensioner åt vissa lärarinnor vid de statsunderstödda enskilda läroanstalterna anvisa för budgetåret 1929/1930 ett *extra* förslagsanslag av kronor 330,000.

Vad föredragande departementschefen i de under punkterna 1:o—3:o här ovan upptagna ärenden hemställt, behagar Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan av statsrådets övriga ledamöter, bifalla och förordna, att utdrag av detta protokoll skall tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande av förslag till reglering av utgifterna under riksstatens elfte huvudtitel för budgetåret 1929/1930.

Ur protokollet:

Sven Raab.

Bilaga 6.

*Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 24 november 1928.*

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden
LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG,
LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Departementschefen, statsrådet Lundvik, anhåller att få underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om reglerandet av vissa utgifter under riksstatens elfte huvudtitel för budgetåret 1929/1930, avseende handelsdepartementet, och anför härvid följande:

1:o och 2:o.

På framställning av Kungl. Maj:t har riksdagen för varje helt budgetår från och med år 1910 till förbättring av pensioneringen från handelsflottans pensionsanstalt beviljat ett extra förslagsanslag å 31,000 kronor. Med anslaget har avsetts att höja pensionsbeloppet i anstaltens fjärde klass, omfattande sjöfolk, som icke äro fartygsbefälhavare, styrmän eller maskinister, från 60 till 90 kronor för år.

[1.]
*Förbättring
av pensione-
ringen från
handels-
flottans pen-
sionsanstalt
m. m.*

I enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har riksdagen därjämte till förbättring av pensioneringen inom de tre första klasserna av handelsflottans pensionsanstalt för varje helt budgetår från och med år 1913 beviljat ett extra anslag av likaledes 31,000 kronor. Ändamålet med förevarande anslag har varit att medelst ökat antal pensioner inom dessa klasser för vederbörande nedbringa väntetiden för pensions erhållande.

Vid föredragning den 13 april 1928 av riksdagens skrivelse den 28 februari 1928, nr 11 A, däri riksdagen anmält sitt beslut rörande omförmälda två anslag, i vad angick budgetåret 1928/1929, förordnade Kungl. Maj:t, vidkommande det förstnämnda anslaget, att direktionen över handelsflottans pensionsanstalt skulle äga att till envar, som i enlighet med bestämmelserna i reglementet för anstalten och direktionens därå grundade beslut komme att för senare halvåret 1928 och första halvåret 1929 eller någon del av dessa tidsperioder uppbära pension inom fjärde klassen, för motsvarande tid utbetala fyllnadspension efter trettio kronor, för år räknat.

Beträffande det till förbättring av pensioneringen inom anstaltens tre första klasser för budgetåret 1928/1929 beviljade anslag å 31,000 kronor förordnade Kungl. Maj:t samma dag,

att anslaget skulle användas uteslutande för pensioneringen inom de tre första klasserna av handelsflottans pensionsanstalt;

att de i § 4 av reglementet för nämnda pensionsanstalt den 29 januari 1864 meddelade bestämmelser angående proportionen av pensionsrummens antal i de olika klasserna icke skulle i fråga om användningen av anslaget äga tillämpning;

att de tre första klasserna skulle vid anslagets fördelning betraktas såsom en pensionsklass och de inom desamma pensionssökande sålunda erhålla pension från anslaget i den ordning, de blivit inom anstalten pensionsberättigade, oavsett vilken klass de tillhörde; samt

att utbetalningen av de med tillhjälp av ifrågavarande anslag beviljade nya pensionerna skulle verkställas å den tid, i den ordning och efter de grunder, som sagda reglemente i övrigt föreskreve.

I skrivelse den 30 augusti 1928 har nu direktionen över handelsflottans pensionsanstalt gjort framställning om beredande åt pensionsanstalten av extra anslagsmedel för enahanda ändamål, i vad anginge budgetåret 1929/1930, med samma belopp, som beviljats senast för löpande budgetår.

Departements-
chefen.

Då anslag för ifrågavarande ändamål är av behovet påkallat jämväl för budgetåret 1929/1930, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för budgetåret 1929/1930 under elfte huvudtiteln anvisa

dels till förbättring av pensioneringen från handelsflottans pensionsanstalt ett *extra* förslags-

anslag av kronor 31,000,

dels ock till förbättring av pensioneringen inom de tre första klasserna av handelsflottans pensionsanstalt ett *extra* anslag av kronor 31,000.

3:o.

[2.]

Tilläggs-
pensioner under
år 1929 åt
pensions-
tagarna vid
handels-
flottans pen-
sionsanstalt.

På framställning av Kungl. Maj:t har riksdagen för vart och ett av åren 1919—1922 för beredande av tilläggs-pensioner åt pensionstagarna vid handelsflottans pensionsanstalt å tilläggsstat anvisat ett förslagsanslag av 106,000 kronor. För beredande under åren 1923—1928 av dylika pensioner har å riksstaten för varje budgetår från och med budgetåret 1923/1924 anvisats anslag till enahanda belopp.

Vid föredragning den 13 april 1928 av riksdagens skrivelse den 28 februari 1928, nr 11 A, däri riksdagen anmält sitt beslut i fråga om tilläggs-pensioner under samma år, bemyndigade Kungl. Maj:t direktionen över handelsflottans pensionsanstalt att till envar, som i enlighet med bestämmelserna i reglementet för anstalten och direktionens därå grundade beslut under år 1928 eller

någon del därav uppbure pension från anstalten, utbetala tilläggspension med följande belopp, nämligen inom anstaltens första klass med 80 kronor, inom den andra klassen med 60 kronor, inom den tredje klassen med 50 kronor och inom den fjärde klassen med 45 kronor, därvid skulle iakttagas, att tilläggspensionerna skulle till vederbörande pensionärer utgå å de tider, i den ordning och efter de grunder, som gällande reglemente föreskrev i fråga om de från anstalten utgående ordinarie pensionerna.

I sin förutnämnda skrivelse den 30 augusti 1928 har nu direktionen över handelsflottans pensionsanstalt hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för beredande av tilläggspensioner jämväl för år 1929 till pensionsstagarna vid anstalten samt för ändamålet hos riksdagen begära anvisande av medel till samma belopp som för år 1928 eller 106,000 kronor.

Då tilläggspensioner torde böra beredas även för år 1929, tillstyrker jag, att å riksstaten för budgetåret 1929/1930 medel för ändamålet ställas till förfogande. Någon ändring i tilläggspensionernas belopp eller i grunderna för desammas utgående ifrågasätter jag ej. *Departements-
chefen.*

Jag får alltså hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

för beredande under år 1929 av tilläggspensioner åt pensionstagarna vid handelsflottans pensionsanstalt å riksstaten för budgetåret 1929/1930 under elfte huvudtiteln anvisa ett *extra* förslagsanslag av kronor 106,000,

förklara, att tilläggspensionerna skola till pensionsstagarna utgå med följande belopp, nämligen inom anstaltens första klass med 80 kronor, inom den andra klassen med 60 kronor, inom den tredje klassen med 50 kronor och inom den fjärde klassen med 45 kronor, samt

medgiva, att tilläggspensionerna må till vederbörande pensionärer utgå å de tider, i den ordning och efter de grunder, som gällande reglemente föreskriver i fråga om de från anstalten utgående ordinarie pensionerna.

4:o.

Vid handelsflottans pensionsanstalt äro sedan år 1907 anställda en kamrerare och sekreterare, en kanslist och en vaktmästare. Enligt den nämnda är fastställda avlöningsstaten för befattningshavarna hos anstalten utgingo följande arvoden, nämligen till kamreraren och sekreteraren 2,500 kronor, till kanslisten 1,000 kronor samt till vaktmästaren 600 kronor, allt för år räknat. Dessa arvoden liksom kostnaderna i övrigt för anstaltens förvaltning hava bestritts ur anstaltens s. k. förvaltningskostnadsfond.

[3.]
*Bidrag till
bestridande av
förvaltnings-
kostnaderna
vid handels-
flottans pen-
sionsanstalt.*

För åren 1917—1923 hava genom särskilda beslut av Kungl. Maj:t ifrågasvarande arvoden undergått höjningar, vilka närmare framgå av statsrådsprotokollet till 1923 års statsverksproposition i förevarande del. Efter det att arvoden till ifrågasvarande befattningshavare utgått under åren 1921 och 1922 med respektive 4,000, 1,700 och 1,100 kronor samt för första halvåret 1923 med hälften av angivna belopp, sänktes arvoden för senare hälften av sistnämnda år till respektive 3,300, 1,400 och 850 kronor för år eller till samma belopp, som utgått för åren 1919 och 1920. Med enahanda belopp hava arvoden utgått även för åren 1924—1928.

Jämte de medel, som allt sedan år 1920 av riksdagen beviljats för möjliggörande av berörda arvodesförhöjningar till personalen vid pensionsanstalten — i den mån desamma ej kunnat bestridas av anstalten själv — har från och med år 1922 jämväl beviljats ett bidrag av 600 kronor för täckande av höjd hyreskostnad för anstalten.

I sin förutnämnda skrivelse den 30 augusti 1928 har nu direktionen över handelsflottans pensionsanstalt gjort framställning om anvisande åt pensionsanstalten av medel för år 1929 med ett belopp av 1,600 kronor, därav 1,000 kronor såsom bidrag till beredande av arvoden med enahanda belopp som för åren 1924—1928 åt anstaltens befattningshavare och återstoden, 600 kronor, såsom bidrag till anstaltens hyreskostnad.

Departements-
chefen.

Mot direktionens ifrågasvarande framställning, vilken avser anvisande åt pensionsanstalten av medel för år 1929 till enahanda belopp, som senast för år 1928 utgått såsom bidrag till arvoden åt anstaltens personal och till täckande av dess hyreskostnad, har jag icke någon erinran att göra.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till bestridande under år 1929, i enlighet med vad av mig förordats, av förvaltningskostnader vid handelsflottans pensionsanstalt å riksstaten för budgetåret 1929/1930 under elfte huvudtiteln anvisa ett *extra* anslag av kronor 1,600.

5:ö.

[4.] I en till riksdagen avlåten, den 9 mars 1923 dagtecknad proposition, nr 117, föreslog Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för samma dag, riksdagen att dels antaga ett vid propositionen fogat förslag till förordning angående ersättning av statsmedel för skada till följd av olycksfall, som förorsakats av krigsförhållandena under 1914—1919 års världskrig, dels ock, vid bifall därtill, för beredande av sådan ersättning, som i berörda författningsförslag avsåges, å riksstaten för budgetåret 1923/1924 under elfte huvudtiteln anvisa ett extra förslagsanslag av 150,000 kronor.

Ersättning av
statsmedel för
skada till följd
av olycksfall,
som för-
orsakats av
krigsförhål-
landena under
1914—1919
års världsk-
rig.

Ovannämnda författningsförslag, som i huvudsak grundade sig på ett av marinförvaltningen, riksförsäkringsanstalten och kommerskollegium den 17 januari 1922 avgivet betänkande i ämnet, åsyftade beredande genom statens försorg och på dess bekostnad av ersättning, huvudsakligen i form av livräntor, dels åt personer, vilka under arbete för statens räkning eller eljest å svenskt fartyg eller för oskadliggörande inom svenskt område av mina eller annat krigsredskap skadats till följd av olycksfall, förorsakat av krigsförhållandena under 1914—1919 års världskrig, dels ock, om olycksfallet medfört döden, åt deras efterlevande.

Sedan riksdagen i skrivelse den 15 maj 1923, nr 171, anmält, att riksdagen bifallit Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition, utfärdade Kungl. Maj:t den 1 juni 1923, i överensstämmelse med riksdagens beslut, förordning i ämnet (nr 138), varjämte Kungl. Maj:t i kungörelse samma dag (nr 139) meddelade närmare föreskrifter för förordningens tillämpning.

Även för vartdera av budgetåren 1924/1925 och 1925/1926 har för ifrågavarande ändamål anvisats ett extra förslagsanslag av 150,000 kronor. För ett vart av budgetåren 1926/1927 och 1927/1928 har anvisats ett dylikt anslag å 100,000 kronor och för budgetåre 1928/1929 ett anslag å 85,000 kronor.

I 2 § 2 mom. c) av berörda förordning stadgades ursprungligen, att, om i förordningen avsett olycksfall medfört den skadades död, i ersättning skulle utgivas till den avlidnes fader eller moder, adoptivfader eller adoptivmoder eller, om båda föräldrarna eller adoptivföräldrarna levde, till båda gemensamt, därest de varit av den avlidnes arbete *huvudsakligen beroende* och annan till livränta berättigad ej funnes, en livränta å ett årligt belopp av 600 kronor.

I skrivelse den 30 maj 1924, nr 218, anmälde emellertid riksdagen, att riksdagen i anledning av en inom riksdagen väckt motion — i vilken framhållits, att till följd av ovannämnda författningsbestämmelses lydelse ett mycket stort antal i och för sig behjärtansvärda ansökningar om livränta måst avvisas — för sin del antagit förslag till förordning om ändrad lydelse av ifrågavarande författningsrum av sådan innebörd, att förberörda livräntebelopp skulle utgå i de fall, där föräldrarna eller adoptivföräldrarna varit av den avlidnes arbete *beroende*. Förslaget skulle enligt sin avfattning tillämpas retroaktivt, så att livräntebelopp, som komme att utdömas på grund av författningsrummets nya lydelse, utginge från och med den dag, då författningen ursprungligen trätt i kraft, eller den 1 juli 1923.

I överensstämmelse med riksdagens ifrågavarande beslut utfärdade Kungl. Maj:t den 13 juni 1924 förordning i ämnet (nr 199). I samband därmed anbefalldes riksförsäkringsanstalten — jämväl i enlighet med vad av riksdagen i dylikt avseende uttalats — att till förnyad behandling upptaga de framställningar om ersättning av nu avsett slag, vilka på grund av förevarande författningsrums ursprungliga lydelse blivit av anstalten avslagna, däribland även sådana, som sedermera blivit av försäkringsrådet prövade.

På grund av träffade överenskommelser utgives ersättning i enlighet med de i förordningen för ersättning till svensk medborgare eller hans efterlevande stadgade grunder numera jämväl till dansk medborgare eller hans efterlevande och till efterlevande efter norsk medborgare.

I skrivelse den 31 augusti 1928 har nu riksförsäkringsanstalten hemställt, att för ifrågavarande ändamål måtte för budgetåret 1929/1930 anvisas ett extra förslagsanslag med ett till 80,000 kronor nedsatt belopp. Till stöd härför anför anstalten följande:

Riksförsäkrings-
anstalten.

»Under de tre senast förflutna budgetåren har riksförsäkringsanstalten för ifrågavarande ändamål utbetalt respektive 127,279 kronor, 102,440 kronor samt 91,443 kronor.

Beloppet av utgående ersättningar torde fortfarande årligen komma att minskas till följd av livräntetagares avgång genom dödsfall eller annan anledning, utan att nya livräntetagare i nämnvärd omfattning tillkomma. Minskningen synes dock för framtiden ej komma att försiggå så hastigt som under tidigare år, varför anslaget för budgetåret 1929/1930 icke torde böra sättas lägre än till 80,000 kronor.»

Departements-
chefen.

Mot riksförsäkringsanstaltens ifrågavarande framställning har jag intet att erinra.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för beredande av ersättning, varom stadgas i förordningen den 1 juni 1923 (nr 138) angående ersättning av statsmedel för skada till följd av olycksfall, som förorsakats av krigsförhållandena under 1914—1919 års världskrig, med däri genom förordning den 13 juni 1924 (nr 199) gjord ändring, för budgetåret 1929/1930 under elfte huvudtiteln anvisa ett *extra* förslagsanslag av kronor 80,000.

Vad departementschefen sålunda under punkterna 1—5 hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, behagar Hans Maj:t Konungen bifalla och förordnar, att utdrag av protokollet härom skall tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande av förslag till reglering av utgifterna under riksstatens elfte huvudtitel.

Ur protokollet:
Elin Rydeberg.

Oförutsedda utgifter.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 januari 1929.*

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden
LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDAVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG,
LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Departementschefen, statsrådet Wohlin, anför efter gemensam beredning
med övriga departementschefer:

För bestridande av oförutsedda utgifter har riksdagen å riksstaterna för
budgetåren 1927/1928 och 1928/1929 på därom av Kungl. Maj:t gjorda
framställningar vid sidan av huvudtitlarna uppfört förslagsanslag å respektive
1,000,038 kronor och 1,000,006 kronor att stå till Kungl. Maj:ts förfogande
dels för bestridande av utgifter, vilka äro av så brådskande art, att frågan
ej hinner underställas riksdagen, under följande villkor, nämligen:

att utgiften är av den storlek, att vederbörande huvudtitels anslag till extra
utgifter med hänsyn till därå förefintliga behållningar icke lämpligen kan
för ändamålet anlitas,

att utgiften är av beskaffenhet att ej kunna bestridas av andra till Kungl.
Maj:ts förfogande stående medel,

att utgiften icke heller är av den art, som omförmäles i § 63 regerings-
formen,

samt att genast vid riksdagens början en särskild, specificerad anmälan
göres till riksdagen om de utgifter, Kungl. Maj:t under det senaste året be-
slutat anvisa till utgående från anslaget;

dels ock för bestridande av utgifter å inkomsttiteln »Diverse inkomster»,
för vilkas gäldande inkomsterna å samma titel icke förslås.

Enligt Kungl. Maj:ts särskilda härefter angivna beslut hava under år
1928 följande utgifter anvisats att utgå

å utrikesdepartementets föredragning:

Till inköp för beskickningens i Wien räkning av fastig-
heten nr 51 Lichtensteinstrasse därstädes med till-

hörande inventarier (¹³/₉ 1928)..... kronor 189,500: —

å försvarsdepartementets föredragning:

Till beredande av ersättning åt viss personal för effekter, som förstörts vid en å Galärvarvet timad eldsvåda ($1\frac{1}{8}$ 1928), högst	kronor	35,860: —
Till provisoriskt återuppbyggande eller ersättande av vid eldsvåda å Galärvarvet förstörda verkstäder m. m. ($\frac{11}{9}$ 1928), högst	»	419,600: —
Till bestridande av kostnaderna för reparation av undervattensbåten Valrossen ($2\frac{1}{9}$ 1928)	»	8,770: 43
Till bestridande av kostnaderna för ersättande av viss vid eldsvåda å Visborgs slätt förstörd intendenturmateriel ($15\frac{1}{11}$ 1928), högst	»	177,000: —
Till bestridande av kostnaderna för ersättande av inventarier och materialier, som förstörts vid en å Galärvarvet timad eldsvåda ($14\frac{1}{12}$ 1928), högst	»	159,300: —
Till återuppförande av en inom Norrlands artilleriregementes kasernetablissemang nedbrunnen barackbyggnad ($14\frac{1}{12}$ 1928), högst	»	66,500: —
Till bestridande av kostnaderna för den svenska undsättningsexpeditionen till Spetsbergen år 1928 ($21\frac{1}{12}$ 1928)	»	497,922: 79

å socialdepartementets föredragning:

Till ersättning av allmänna medel för utav förre fjärdingsmannen A. Segerström förskingrade tjänstemedel ($31\frac{1}{8}$ 1928)	»	8,978: 52
Till ersättning av allmänna medel för vissa utav förre landsfiskalen E. B. Lundholm förskingrade belopp ($1\frac{1}{9}$ 1928)	»	20,229: 36
Till ersättning av allmänna medel för vissa utav numera avlidne fjärdingsmannen O. E. Berg förskingrade belopp ($3\frac{1}{9}$ 1928)	»	1,182: 38
Till ersättning av allmänna medel för utav förre exekutionsbetjänten A. J. Karlsson förskingrade medel ($3\frac{1}{9}$ 1928)	»	892: 40
Till ersättning av allmänna medel för ett av numera avlidne landsfiskalen E. G. Roth förskingrat belopp ($1\frac{1}{9}$ 1928)	»	9,019: 50
Till ersättning av allmänna medel för vissa utav förre landsfiskalen K. E. F. Franke förskingrade tjänstemedel ($28\frac{1}{9}$ 1928)	»	12,856: 31
Till ersättning av allmänna medel för vissa utav förre landsfiskalen C. R. A. Carlsén förskingrade tjänstemedel ($19\frac{1}{10}$ 1928)	»	44,564: 84

Till ersättning av allmänna medel för vissa utav förre		
landsfiskalen P. J. Lindeskoug förskingrade belopp		
(¹⁹ / ₁₀ 1928)	kronor	4,309: 46
å jordbruksdepartementets föredragning:		
Till bestridande av utgifter för potatiskräftans bekämp-		
pande: 15,000 kronor (⁶ / ₉ 1928) resp. 25,000 kronor		
(¹⁹ / ₁₀ 1928)	»	40,000: —
Summa högst kronor		1,696,485: 99

Vidare har Kungl. Maj:t den 31 augusti 1928 å jordbruksdepartementets föredragning förordnat, att vid fraktgodssändningar av spannmål, avsedd till utsäde, vilka ägde rum å statens eller enskilda järnvägar eller i samtrafik mellan nämnda järnvägar och beträffande vilka fraktavtal slutits under tiden från och med den 30 augusti till utgången av september månad 1928, statsbidrag finge utgå till fraktkostnaderna under iakttagande från vederbörandes sida av vissa närmare angivna bestämmelser och villkor; och skulle dylika statsbidrag utgå av anslaget till oförutsedda utgifter. Någon utanordning i anledning av detta beslut har ännu icke verkställts, men har järnvägsstyrelsen den 19 november 1928 till statskontoret ingivit rekvisition om utanordning för ändamålet av 16,898 kronor 17 öre.

Slutligen må omförmälas, att Kungl. Maj:t å handelsdepartementets föredragning den 5 april 1928 anbefallt statskontoret att med användande av ett belopp av 344,600 kronor från det å riksstaten för budgetåret 1927/1928 anvisade förslagsanslaget till oförutsedda utgifter till styrelsen för det nya bolag, som komme att övertaga Svenska Stenkolsaktiebolaget Spetsbergens i likvidation tillgångar, erlægga likvid för en del av de utav staten tecknade aktierna i bolaget. På sätt förutsattes i propositionen nr 58 till 1928 års riksdag har emellertid Kungl. Maj:t sedermera genom beslut den 29 juni 1928 bemyndigat statskontoret att efter den 1 juli 1928 från det av riksdagen för likvidering av aktier i förstnämnda bolag å riksstaten för budgetåret 1928/1929 bland utgifter för kapitalökning anvisade reservationsanslag å 345,000 kronor omföra ett belopp av 344,600 kronor till anslaget för oförutsedda utgifter.

I enlighet med gällande grunder skall det belopp, varmed utgifterna för restitutioner å äldre inkomstitlar kunna överstiga tillgången å diverse inkomstiteln, avföras å anslaget för oförutsedda utgifter. För budgetåren 1924/1925 och 1925/1926 lämnade sagda inkomstitel betydande behållningar. För budgetåren 1926/1927 och 1927/1928 hava däremot brister i diverse inkomstiteln å respektive omkring 6.6 miljoner kronor och 4.5 miljoner kronor bestritts av nämnda anslag.

Ifrågavarande anslag torde för statsregleringsperioden 1929/1930 böra bestämmas till 1,000,000 kronor. För dispositionen av anslaget lära de för innevarande budgetår stadgade villkoren böra gälla.

Oförutsedda utgifter.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa,

dels att genom utdrag av statsrådsprotokollet i detta ärende anmälan göres till riksdagen om de utgifter, Kungl. Maj:t, enligt vad förut sagts, under år 1928 anvisat till utgående från ifrågavarande anslag,

dels ock att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för oförutsedda utgifter vid sidan av huvudtitlarna å riksstaten för budgetåret 1929/1930 uppföra ett förslagsanslag av kronor 1,000,000, att stå till Kungl. Maj:ts förfogande

a) för bestridande av utgifter, vilka äro av så brådskande art, att frågan ej hinner underställas riksdagen, under följande villkor, nämligen:

att utgiften är av den storlek, att vederbörande huvudtitels anslag till extra utgifter med hänsyn till därå förefintliga behållningar icke lämpligen kan för ändamålet anlitas,

att utgiften är av beskaffenhet att ej kunna bestridas av andra till Kungl. Maj:ts förfogande stående medel,

att utgiften icke heller är av den art, som omförmäles i § 63 regeringsformen,

samt att genast vid riksdagens början en särskild specificerad anmälan göres till riksdagen om de utgifter, Kungl. Maj:t under det senaste året beslutat anvisa till utgående från anslaget;

b) för bestridande av utgifter å inkomstiteln »Diverse inkomster», för vilkas gäldande inkomsterna å samma titel icke förslå.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:

Svante Ericsson.

Riksdags- och revisionskostnader m. m.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 januari 1929.*

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden
LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDAVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG,
LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wohlin, anmäler härefter frågan
om anvisande av anslag å riksstaten till riksdags- och revisionskostnader
m. m. samt anför därvid följande:

I en till mig ställd skrivelse den 1 november 1928 med förslagsberäk-
ningar rörande riksgäldskontorets inkomster och utgifter för budgetåret
1929/1930 hava fullmäktige i riksgäldskontoret beräknat anslagen till riks-
dags- och revisionskostnader m. m. för sagda tidsperiod till sammanlagt
4,279,000 kronor. I denna summa ingå anslag till härefter angivna belopp,
varvid till jämförelse upptagits motsvarande anslag för innevarande budget-
år, tillhopa 4,260,000 kronor:

	Riksstaten för budgetåret 1928/1929 Kr.	Riksgäldsfull- mäktiges beräkning för budgetåret 1929/1930 Kr.
Riksdags- och revisionskostnader samt kostna- der för riksdagens hus, <i>förslagsanslag</i>	3,290,000	3,300,000
Avlöningar och pensioner m. m. vid riksgälds- och riksdagsförvaltningen, <i>förslagsanslag</i>	460,000	465,000
Kontorsexpenser, inlösningsprovisioner och andra omkostnader för statsskulden, <i>förslagsanslag</i>	300,000	300,000
Riksdagsbiblioteket:		
Avlöningar, arvoden m. m., vikariatsersätt- ningar och expenser, <i>förslagsanslag</i>	57,000	57,000
Riksdagsbibliotekets komplettering och utvidg- ning, <i>reservationsanslag</i>	18,000	18,000
Kostnader för tryckning av katalog, <i>reserva- tionsanslag</i>	5,000	9,000

	Riksstaten för budgetåret 1928/1929 Kr.	Riksgäldsfull- mäktiges beräkning för budgetåret 1929/1930 Kr.
Avlöningar, resekostnader och expenser för justitieombudsmannen och hans expedition, <i>förslagsanslag</i>	65,000	65,000
Avlöningar, resekostnader och expenser för militieombudsmannen och hans expedition, <i>förslagsanslag</i>	65,000	65,000
Summa	4,260,000	4,279,000.

Såsom framgår av sammanställningen, har anslaget till »Riksdags- och revisionskostnader samt kostnader för riksdagens hus», som i riksstaten för budgetåret 1928/1929 upptagits till 3,290,000 kronor, för nästkommande budgetår föreslagits till upptagande med ett till 3,300,000 kronor förhöjt belopp. Enligt vad fullmäktiges skrivelse utvisar, är anledningen härtill den ökade belastningen å anslaget under senaste budgetåren.

Anslaget till riksdags- och revisionskostnader samt kostnader för riksdagens hus har i riksstaterna för vart och ett av budgetåren 1925/1926 och 1926/1927 varit uppfört med 3,300,000 kronor och för budgetåret 1927/1928 med 3,250,000 kronor. De direkta utgifterna från anslaget hava belöpt sig till följande belopp i runda tal, nämligen: 3,397,000 kronor för budgetåret 1925/1926, 3,713,000 kronor för budgetåret 1926/1927 och 3,306,000 kronor för budgetåret 1927/1928. Då emellertid anslaget tillförts uppbördsmedel, utgörande för nämnda budgetår respektive omkring 26,000 kronor, 16,000 kronor samt 4,000 kronor, hava nettoutgifterna för ändamålet belöpt sig till respektive omkring 3,371,000 kronor, 3,697,000 kronor samt 3,302,000 kronor.

Enligt riksgäldskontorets årsbok för budgetåret 1927/1928 hava netto-utgifterna från ifrågavarande anslag under de tre sistförflutna budgetåren fördelats på härefter angivna poster sålunda:

	Budgetåret 1925/1926 Kr.	Budgetåret 1926/1927 Kr.	Budgetåret 1927/1928 Kr.
Riksdags- och revisionskostnader:			
Riksdagsmannaarvoden	1,649,000	1,652,000	1,652,000
Resekostnadsersättning åt riksdagens ledamöter	99,000	100,000	116,000
Avlöning åt riksdagens personal	551,000	583,000	561,000
Tryckpapper, trycknings- och häftningskostnader	552,000	598,000	630,000
Övriga kostnader för riksdagen	269,000	262,000	116,000
Kostnader för statsrevisionen	118,000	121,000	127,000
Kostnader för riksdagens hus ..	133,000	381,000	100,000
Summa	3,371,000	3,697,000	3,302,000.

Härtill må erinras, att bland »Övriga kostnader för riksdagen» ingingo för budgetåren 1925/1926 och 1926/1927 utgifter för 1925 och 1926 års kyrkomöten med omkring 122,000 kronor respektive 128,000 kronor. Under »Kostnader för riksdagens hus» fördes vidare under budgetåret 1926/1927 utgifter enligt 1926 års riksdags beslut för vissa ombyggnads- och inredningsarbeten inom riksdagshuset m. m. med i runt tal 211,000 kronor ävensom vissa andra utgifter i sammanhang med nämnda arbeten å tillsammans omkring 48,000 kronor. Om kostnaderna för nämnda kyrkomöten samt byggnadsarbeten m. m. frånräknas, skulle sammanlagda utgifterna under anslaget för budgetåren 1925/1926 och 1926/1927 hava uppgått till i runt tal respektive 3,249,000 kronor och 3,310,000 kronor; för budgetåret 1927/1928 uppgingo utgifterna, såsom nämnts, till 3,302,000 kronor.

Emot fullmäktiges förslag i avseende å beräkningen av anslaget för riksdags- och revisionskostnader samt kostnader för riksdagens hus har jag sålunda intet att erinra. Då jag jämväl i övrigt biträder fullmäktiges beräkningar av anslagen å förevarande huvudtitel, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för bestridande av riksdags- och revisionskostnader m. m. för budgetåret 1929/1930 anvisa ett belopp av förslagsvis kronor 4,279,000.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:
Svante Ericsson.

Räntor å statsskulden m. m.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 januari 1929.*

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden
LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG,
LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wohlin, anmäler härefter frågan
om anvisande av anslag å riksstaten till betalning av räntor å statsskulden
m. m. samt anför därvid följande:

I sin skrivelse den 1 november 1928 med förslagsberäkningar rörande
riksgäldskontorets inkomster och utgifter för tiden 1 juli 1929—30 juni
1930 hava fullmäktige i riksgäldskontoret beräknat räntor å statsskulden
m. m. till sammanlagt 86,310,400 kronor, därav till räntor å den fonderade
statsskulden 85,246,380 kronor, till räntor å den tillfälliga statsskulden
1,050,000 kronor samt till räntor å fonder m. m. 14,020 kronor.

Mot fullmäktiges ifrågavarande beräkningar har jag intet att erinra.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för betalning av räntor å statsskulden m. m. för
budgetåret 1929/1930 anvisa ett belopp
av förslagsvis kronor 86,310,400.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med
instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt
behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:
Svante Ericsson.

Utgifter för kapitalökning.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 januari 1929.*

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden
LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDAVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG,
LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wohlin, anför:

I avseende å utgifterna för kapitalökning anhåller jag, efter gemensam beredning med chefen för kommunikationsdepartementet, att till en början få upptaga till behandling ett spörsmål av såväl principiell som praktisk betydelse för kapitalökningsbudgeten. Jag syftar härmed på den genom uttalanden av de båda senaste riksdagarna aktualiserade frågan om användning av viss del av statens utdelning från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag för åtgärder i kapitalbildande syfte.

Malm-
inkomsternas
användning
för kapital-
ökning.

I skrivelse den 1 juni 1928, nr 256, har riksdagen anmält sitt beslut i anledning av Kungl. Maj:ts i 1928 års statsverksproposition framställda förslag angående beräkningen av inkomsten av statens aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag jämte i ämnet väckta motioner.

Riksdagen anför, efter att hava återgivit Kungl. Maj:ts förslag samt motionärernas yrkanden, följande:

»I samband med sin prövning av Eders Kungl. Maj:ts förslag om nytt malmavtal uttalade 1927 års riksdag som önskligt, att en avsevärd del av statens inkomster från malmbolaget årligen måtte användas till avbetalning av oräntabla delar av det lånekapital, som funnes nedlagt i statens järnvägsanläggningar; ett sådant förfarande stode, framhöll riksdagen, också i överensstämmelse med den enligt riksdagens mening beaktansvärda grundsats, som bland annat kommit till uttryck i statskontorets utlåtande, nämligen den att inkomster, uppkomna genom en exploatering av landets naturtillgångar, som innebure en konsumtion av själva kapitalet, icke borde i sin helhet tagas i anspråk för statens löpande utgifter.

I årets statsverksproposition förutsattes emellertid, att hela den för nästkommande budgetår inflytande malminkomsten — vilken beräknats uppgå till 14,500,000 kronor mot i riksstaten för 1927/1928 upptagna 5,650,000 kronor — skulle på vanligt sätt helt disponeras för statsregleringsändamål. Därvid har pekats på den möjlighet till täckning av oförräntat lånekapital och avskrivning av lånemedelsförluster, som öppnats tack vare fonden för statsskuldens amortering enkannerligen genom de betydande kapitalbelopp,

som under de närmaste åren kunde i överensstämmelse med 1926 års riksdags beslut väntas tillföras denna fond av rusdrycksmedel.

Vad först angår själva det påräkneliga vinstbeloppet för nästkommande budgetår från malmfälten, är att märka att detta på grund av inträffade driftinställelser måste antagas komma att avsevärt reduceras. Enligt vad som inhämtats, torde den staten tillfallande vinsten, inklusive royaltyn, icke för 1928/1929 kunna upptagas till högre belopp än omkring 6,000,000 kronor eller alltså föga mer än för innevarande budgetår. Om än alltså den av 1927 års riksdag uttalade tanken att undantaga viss del av malminkomsterna från den allmänna statsregleringen icke för denna riksdag synes genomförbar, har dock riksdagen i betraktande av ärendets vikt och med hänsyn särskilt till de i statsverkspropositionen gjorda uttalandena ansett sig böra framlägga något vidare synpunkter på frågan, i samband varmed också till behandling upptagits två andra i viss mån därmed sammanhängande samt också i statsverkspropositionen berörda ärenden, det ena avseende avbetalningen av statsskulden och det andra spørgsmålet om ny taxa för transporter å statens järnvägar.

Inledningsvis må erinras, att då vid 1926 års riksdag — med direkt angivet syfte att åstadkomma en successiv minskning av budgetens beroende av rusdrycksmedel — beslöts, att en viss del av dessa medel skulle årligen tillföras fonden för statsskuldens amortering, det samtidigt förutsattes, att härigenom skulle åstadkommas en extraordinär amortering av statsskulden utöver den som normalt årligen kunde befinnas av förhållandena påkallad. I detta avseende framhölls behovet av en snabbare nedskrivning av visst i statens lånefonder placerat oräntabelt lånekapital, uppskattat till omkring 75 miljoner kronor. Oberäknat nämnda avsättning av rusdrycksmedel upptog sålunda budgeten för 1926/1927 anslag för statsskuldens amortering till belopp av cirka 8,300,000 kronor, varav 1,000,000 kronor direkt budgetanslag till nämnda fond; härtill kommo anslag för täckning av förluster å spannmålslagerhus och av andra kristidsförluster till belopp av över 20 miljoner kronor.

För 1927/1928 uppgå anslagen till statsskuldens amortering, avsättningarna av rusdrycksmedel oräknat men inräknat 1,000,000 kronor i direkt budgetanslag till fonden för statsskuldens amortering, till cirka 8,600,000 kronor. För nästkommande budgetår har, oberäknat avsättningen av rusdrycksmedel å 10,500,000 kronor, föreslagits anslag för avbetalning å olika amorteringslån till belopp av cirka 8,000,000 kronor. Något anslag till fonden för statsskuldens amortering från de allmänna budgetmedlen har icke längre upptagits.

Emot ifrågavarande amorteringsbelopp av 8,000,000 kronor står en samlad fonderad statsskuld av omkring 1,800 miljoner kronor. Denna årliga amortering av vissa statslån uppgår sålunda till knappt $\frac{1}{3}$ procent av sagda skuld och kommer såsom departementschefen ock framhållit att, om inga nya amorteringslån upptagas före 1930, då ytterligare nedgå till följd av slutbetalning av 1880 års statslån.

Med hänsyn till att det sålunda upplånade kapitalet till sin övervägande del är nedlagt i telegraf- och järnvägsanläggningar, kraftstationer och andra statliga rörelsegränar, vilka på grund av teknikens framsteg normalt och oavsett särskilda kristidsförhållanden äro underkastade risk av värdeminskning, lär en dylik amortering få anses otillräcklig; det må i detta sammanhang erinras, att tidigare såsom rimlig fordran uppställts att den direkta avkastningen från exempelvis statens järnvägar skulle täcka ej blott för-

räntningskostnad utan ock viss amortering av nedlagt anläggningskapital. Man synes därför böra utgå från att fonden för statsskuldens amortering icke kan utan åsidosättande av sin i själva benämningen liggande huvuduppgift i alltför stor utsträckning anlitas för andra ändamål såsom avskrivning av kristidsförluster eller nedskrivning av visst mindre räntabelt kapital i en del lånefonder o. s. v.

Medan behållningen av fonden för statsskuldens amortering jämlikt beslut av 1909 års riksdag skall användas antingen till amortering av statsskulden medelst utlottning eller obligationsinköp eller ock till minskning av ny upplåning, har 1926 års riksdag i samband med beslutet om rusdrycksmedlens användning utsträckt fondens ändamål till att ersätta oräntabelt upplånat kapital i statens utlåningsfonder. I anslutning härtill har nu i årets statsverksproposition ifrågasatts en ytterligare utvidgning av fondens uppgift, nämligen att i allmänhet bereda täckning för oräntabla lånemedelsplaceringar. Härvid har särskilt hafts i sikte möjligheten att anlita fonden för avskrivning av det i affärsverken nedlagda lånekapitalet. Enligt vad departementschefen anfört skulle fonden hädanefter få till »huvudsaklig uppgift» att uppsamla medel för täckning av de produktiva fondernas oförräntade lånekapital samt, i den mån så erfordras och fonden härtill förslår, stå till förfogande för avskrivningar av konstaterade förluster av lånemedel.

Twivelsutan kan för en dylik utvidgning tala, att på detta sätt lämnas möjlighet till en mera jämn belastning av budgeten, om sådana kapitalavskrivningar bestridas från en dylik fond, till vilken kontinuerligt å riksstaten anvisas anslag, än om täckning för förlusterna skola i mån av deras konstaterande beredas genom direkta å riksstaten uppförda anslag. Å andra sidan måste enligt riksdagens mening fara föreligga för, att på detta sätt äventyras själva huvudsyftet med fonden, nämligen att möjliggöra den så att säga mera normala och fortlöpande avbetalning av statsskulden, jämte dess år 1926 tillagda vidgade ändamål att bereda möjlighet till återbetalning av lånekapitalet i statens utlåningsfonder till den del detta kan anses oförräntat. Vad särskilt denna senare uppgift beträffar, får erinras, att en dylik återbetalning utgör en följdriktig konsekvens av den alltsedan 1924 års riksdag tillämpade grundsatsen i fråga om nytt kapital, som tillföres dessa fonder, nämligen att upplåning härav skall anlitas endast till den del förräntning å det fonderna tillförda nya kapitalet kan påräknas. Mot att statsskuldsfonden därjämte, på sätt riksgäldsfullmäktige tillstyrkt, tages i anspråk för täckning av direkta förluster på lånefonderna synes ej heller erinran vara att framtälla. Anslag begäres nu för återbetalning av dylika förluster till belopp av cirka 1,800,000 kronor. Riksdagen har ansett sig böra bevilja detta anslag. Därjämte förutsattes täckning med i runt tal 1,000,000 kronor för uppkommen förlust å aktiebolaget Elektrolytverken. Ej heller nämnda åtgärd har riksdagen velat motsätta sig. För reglering av statens förluster å engagemang i aktiebolaget Kreditkassan skulle däremot uppföras ett anslag av 5,000,000 kronor utan att därvid medel från amorteringsfonden tagas i anspråk. Beträffande samtliga dessa frågor anmäler riksdagen i annat sammanhang sina beslut.

Emellertid kan det, enligt vad i statsverkspropositionen upplyses, väntas att återstående förluster — bortsett från önskvärda avskrivningar å affärsverkens kapital — bliva så betydande att de i hög grad måste antagas komma att taga fondens medel i anspråk. Under sådana förhållanden synes riksdagen tvekan kunna råda om lämpligheten av en utsträckning av amorteringsfondens användning till jämväl en så vittutseende uppgift som att

möjliggöra nedskrivning av det i affärsverken placerade lånekapitalet. Vad särskilt angår statens järnvägar, synes i anslutning till 1927 års riksdags uttalande uppfattning avbetalning av oräntabla delar av lånekapitalet böra beredas från de inflytande malminkomsterna utan att därvid anlitas den av departementschefen antydda omvägen, att nämnda inkomster först tillföras fonden för statsskuldens amortering. I detta avseende må erinras om det direkta samband som det nya malmavtalet, med däri ingående garanti om vissa låga fraktsatser för malmtransporterna, äger med frågan om avkastningen från statsbanorna. Den fraktfyllnad, som statens järnvägar sålunda skulle äga tillgodoräkna sig, har uppskattats till omkring 10,000,000 kronor. I statens järnvägar investerat kapital beräknas uppgå till i runt tal 1,100 miljoner kronor, varav cirka 900 miljoner utgöra lånemedel. Av detta kapital har nu järnvägsstyrelsen ansett önskligt att 240 miljoner kronor avskrivas, därav 180 miljoner nedlagt i vissa norrländska banor och 60 miljoner kronor utgörande överkapitalisering av andra statsbaneanläggningar. Riksdagen måste för sin del — utan att taga ställning till skäligheten av själva de angivna beloppen — redan av nyss angivna skäl finna rimligt, att statens järnvägar få tillgodoräkna sig viss anpart av mervinsten från malmbolaget.

Riksdagen vill för sin del uttala sig för ett genomförande av det av järnvägsstyrelsen ifrågasatta förfarandet, att viss del av statens järnvägars oräntabla lånekapital avlyftes från statens järnvägar och i riksgäldskontorets räkenskaper uppföres såsom en särskild fond, lämpligen benämnd »statens järnvägars avskrivningsfond», som förräntas och efterhand amorteras med statens utdelning från malmbolaget. Vid avvägningen av själva kapitalbeloppet bör dock tagas i betraktande, huruvida icke med hänsyn till faktiskt verkställda amorteringar på äldre statslån, som använts till täckning av anslag till statens järnvägar, ifrågavarande avskrivningsbelopp kan minskas.

Med fasthållande alltså av den vid nästföregående års riksdag uttalade uppfattningen, att en del av statens inkomster från de norrländska malmfälten bör användas till avbetalningen av oräntabla delar av lånekapitalet i statsbanorna, anser riksdagen frågan om grunderna för tillförandet av medel till och användningen av fonden för statsskuldens amortering böra göras till föremål för ytterligare överväganden. Härvid bör tillses, att dessa grunder erhålla en sådan utformning, att trygghet vinnes för dels en lämpligt avvägd amortering av statsskulden, dels ock uppfyllande av den förutsättning, som får anses ligga till grund för 1926 års riksdags beslut beträffande rusdrycksmedlens användning för tiden till 1 juli 1932, nämligen att dessa till den del de tillföras fonden för statsskuldens amortering i första hand skola användas för nedbringande av det i lånefonderna investerade lånemedelskapitalet.

I de i ämnet väckta motionerna har framhållits önskvärdheten av att en del av malmvinsten måtte komma till direkt användning för främjande av ny kapitalbildning i landet. I detta avseende innefatta motionerna också en del i och för sig beaktansvärda uppslag. Sålunda har pekats på de vid årets riksdag från skilda håll väckta förslagen om anslag för skogsodling å kalmarker, för nyodlingar, för Norrlands kolonisering och elektrifiering m. m. Utan att nu taga ställning till de sålunda i olika avseenden framförda uppslagen anser sig riksdagen dock böra ytterligare framhålla den uppfattning av förevarande fråga, som innebäres i riksdagens uttalande i ämnet år 1927 eller att merinkomsterna av en förökad exploatering av landets malmkapital böra givas en sådan användning, att själva kapitalet icke konsumeras.

Särskilt med tanke på rådande stora arbetslöshet, vilken för närvarande utgör ett av samhällets allvarligaste problem, synes förtjäna övervägas, på vad sätt berörda medel, i den mån de icke komma att tagas i bruk för en nedskrivning av statens järnvägars lånekapital i enlighet med vad riksdagen ovan förordat, kunna finna användning i produktionsfrämjande syfte.

Vad därefter angår regleringen av statens järnvägars taxor och alla de vittomfattande spørsmål, som särskilt godstariffernas avvägning innebär, synes med ledning av den riksdagen nu förelagda utredningen ett mera ingående bedömande därav knappast möjligt, något som ej heller torde vara av departementschefen avsett. För egen del vill riksdagen emellertid framhålla, hurusom genom den ovan förordade avskrivningen av visst statens järnvägars kapital en direkt möjlighet skulle öppnas till en taxeminskning i förhållande till järnvägsstyrelsens förslag. Önskvärt vore tvivelsutan, att därutöver en sänkning av vissa trafikavgifter kan åstadkommas. Såsom kommerskollegium anført, torde nämligen en nedsättning av järnvägsfraktsatserna kunna få betecknas som en av de få praktiskt genomförbara åtgärder, som stå till buds för att från statens sida effektivt stödja näringslivet, enkannerligen vissa industrier, som äro i verkligt behov av sådant stöd. Ur statsfinansiell synpunkt måste dock å andra sidan fasthållas kraven på förräntning av statsbanekapitalet, åtminstone i vad detta är att hänföra till lånemedel.

Likaledes måste, såsom departementschefen ock antytt, vid nya frakt-tariffers fastställande för statsbanorna tagas i betraktande återverkningarna härav för de enskilda järnvägarnas och deras trafikanters del.

Under återopande av vad riksdagen sålunda i olika avseenden anført, får riksdagen

a) anmäla, att riksdagen beslutat att i riksstaten för budgetåret 1928—1929 under statens aktier upptaga inkomsten från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till ett belopp av 5,000,000 kronor;

b) i anledning av de i ämnet väckta motionerna (I:186 och II:240) hos Eders Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande dels användningen av ifrågavarande inkomster, dels ock grunderna för statsskuldens amortering jämte andra därmed sammanhängande frågor, med beaktande av ovan angivna synpunkter.»

I anledning av denna skrivelse hava utlåtanden infordrats från järnvägsstyrelsen, statskontoret och riksräkenskapsverket.

Järnvägsstyrelsen anför i sitt den 10 november 1928 dagtecknade yttrande följande:

*Järnvägs-
styrelsen.*

»Vad riksdagen i nämnda skrivelse uttalat berör statens järnvägar endast i de delar, som avse överförande av statens järnvägars oräntabla lånekapital till en särskild fond, benämnd »statens järnvägars avskrivningsfond», som skulle förräntas och amorteras med statens inkomster från malmbolaget, ävensom taxenivåns beroende av att en sådan åtgärd vidtages.

I anslutning till årets statsverksproposition har riksdagen uttalat, att uppkommande förluster å de av riksgäldskontoret förvaldade lånefonderna få väntas bliva så betydande, att tvekan synes kunna råda om lämpligheten att utsträcka amorteringsfondens användning till jämväl en så vittutseende uppgift som att möjliggöra nedskrivning av det i affärsverken placerade lånekapitalet. Utan att kunna anföra närmare uppgifter får styrelsen i

berörda hänseende dock erinra om de betydande kapitalavskrivningar, som under en följd av år förestå, därest lånen ur allmänna järnvägs-lånefonden och bibanefonden till järnvägar med svag trafik skola kunna nedbringas till belopp, å vilka det kan bliva för ifrågavarande enskilda järnvägar möjligt att gälda förfallande annuiteter. Enligt styrelsens uppfattning torde bland annat med hänsyn härtill fonden för statsskuldens amortering med dess hittills planerade tillförsel av medel icke kunna beräknas komma att så tillväxa, att den förutom andra, fonden redan tilldelade uppgifter kan i önskvärd utsträckning användas för avskrivning av i affärsverken befintligt oräntabelt lånekapital eller för att bokföringsmässigt utgöra balanserande täckning för sådant kapital.

I detta samband vill styrelsen därjämte erinra om den synnerliga angelägenheten, att en verklig avskrivning av visst statens järnvägars oräntabla kapital äger rum och icke blott täckning i riksbokföringen beredes genom att i amorteringsfonden samlas en motvägande behållning. Det torde vara allmänt erkänt, att statens järnvägars bokföring och räkenskaper böra vara så ordnade, att verkets affärsställning och affärsresultat klart framgå, men uppenbarligen kan önskvärd klarhet i berörda hänseende icke vinnas, om man med hänsyn till att en motvägande behållning finnes i fonden för hela statsskuldens amortering underlåter nedskrivningar av statens järnvägars lånekapital. Styrelsen vill till slut även erinra, att, då riksdagen som normerande för statens järnvägars taxepolitik sedan en följd av år uppställt kravet på en avkastning, åtminstone svarande mot räntan å det av statsbaneaffären disponerade lånekapitalet, det måste anses vara av synnerlig vikt, att lånekapitalet, och härmed den statens järnvägar i första hand åliggande räntebördan blir bokfört respektive beräknad på ett sätt, som tar hänsyn till gjorda eller som sådana ansedda amorteringar av berörda kapital.

Styrelsen får sålunda, i överensstämmelse med vad styrelsen tidigare hemställt i sitt senaste yttrande i taxefrågan av den 7 januari 1928, på det kraftigaste tillstyrka den nu även av riksdagen tänkta åtgärden med en *verklig* avskrivning av oräntabla delar av statens järnvägars lånekapital. På vad sätt sådan avskrivning i budgeten genomföres saknar icke heller sin betydelse för järnvägsstyrelsen. Riksdagen har uttalat sig för, att medel till kapitalets avbetalning beredes direkt från de till staten inflytande inkomsterna av dess aktieinnehav i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag. För järnvägsstyrelsen synes detta förfaringssätt vara ur affärsmässig synpunkt sett ändamålsenligt och riktigt, enär därigenom statens järnvägar på ett i själva budgetbehandlingen och riksbokföringen synligt sätt beredes ersättning för, att vid träffande av 1927 års malmavtal statens järnvägars intressen icke blivit genom en effektiv nyreglering av fraktsatserna för malm vederbörligen tillgodosedda, utan i stället staten direkt tillförsäkrats vissa betydande merinkomster av dess aktieinnehav i malmbolaget. Kommer en avskrivning av statens järnvägars lånekapital att möjliggöras genom direkt ianspråktagande av statens inkomster i malmbolaget, så framträder alltså tydligt, att avskrivningen i själva verket är av rent affärsmässig natur, då den finansieras genom medel, vilka lämnats som ersättning för en utebliven, ehuru ur järnvägsekonomiska synpunkter väl motiverad taxehöjning. Härmed är också klart, att statens järnvägar utgöra det affärsverk, som i första hand kan ha anspråk på nedskrivning av sitt kapital förmedelst medel, som härflyta ur statens inkomster av aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag.

Då riksdagen nu uttalar sin principiella anslutning till av järnvägsstyrelsen i berörda frågor tidigare angivna synpunkter och förslag, är det med tacksamhet styrelsen erkänner detta. I ett flertal tidigare yttranden har styrelsen framhållit angelägenheten, att i samband med förestående taxesänkning statens järnvägars lånekapital och härmed förräntningsanspråken på statens järnvägar bliva så reducerade, att det kan bliva möjligt att i stort sett och i medeltal för perioder, omslutande är med både relativt god och relativt svag trafik, infria det av riksdagen uppställda kravet på förräntning av statsbanekapitalet, åtminstone i vad detta är att hänföra till lånemedel, och att på så sätt en fast grundval lägges för statsbanornas ekonomiska förvaltning. Genomföras de nu av riksdagen förordade åtgärderna, så synas styrelsens sålunda framförda önskemål kunna stå inför sitt förverkligande.

I anledning av riksdagens anhållan om utredning rörande dels användningen av statens inkomster från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, dels ock grunderna för statsskuldens amortering jämte därmed sammanhängande frågor synes emellertid böra från järnvägsstyrelsens sida till ytterligare prövning upptagas, dels hur stort kapitalbelopp med hänsyn till storleken av numera beslutad taxesänkning och andra omständigheter skäligen bör avlyftas från statens järnvägars lånekapital, och dels till vilken del förenämnda kapitalbelopp med hänsyn till redan gjorda avbetalningar på äldre statslån, som använts till täckning av anslag till statens järnvägar, må kunna utan annan särskild åtgärd avskrivas, och vilken därefter återstående del bör överföras till en statens järnvägars avskrivningsfond.

Vid bedömande av hur stort kapitalbelopp skäligen bör avföras från statens järnvägars lånekapital kan man anlägga olika synpunkter. Utgående från ett teoretiskt betraktelsesätt kan man sålunda önska få avförda medel, vilka nedlagts i bandelar, som icke lämna någon avkastning, ävensom under krisåren i andra bandelar nedlagda medel, till den del desamma överstiga, vad kostnaden för ifrågavarande arbeten numera skulle behöva uppgå till. Järnvägsstyrelsen har i sitt yttrande av den 7 januari 1928 över järnvägsrådets uttalande i taxefrågan angivit, att från nämnda utgångspunkter kapital om 180 respektive 60 miljoner kronor eller tillsammans 240 miljoner kronor borde avlyftas från statens järnvägars kapitalskuld av lånemedel. Härvid är dock att märka, att styrelsen tänkt sig denna avskrivning, med vilken följde ett minskat räntekrav på omkring 10 miljoner kronor, som ersättning för att statens järnvägar genom 1927 års malmavtal icke bleve tillgodosedda med den fraktökning för malm med likaledes omkring 10 miljoner kronor, vilken styrelsen med hänsyn till föreliggande omständigheter ansåg hava varit skälig — såsom åvägbringande analogi med den ekonomiska innebörden för statens järnvägar av 1907 års malmavtal — och vilken fraktökning erfordrades, för att övriga trafikanters krav på fraktnedsättningar skulle kunna i skälig omfattning tillgodoses under samtidigt beaktande av riksdagens förräntningskrav.

Det djupast liggande motivet för en nedskrivning av statens järnvägars lånekapital torde sålunda i själva verket få anses vara, att riksdagens krav på förräntning av lånekapitalet i dess nuvarande storlek icke är förenligt med önskemålet av en sänkt taxenivå. Anlägges denna synpunkt på nedskrivningsfrågan, så bör en nedskrivning av statens järnvägars lånekapital göras med så stort belopp, som erfordras, för att den genomsnittliga avkastningen av statens järnvägar, även efter genomförandet av en taxesänkning

skall vid ekonomisk driftsledning kunna beräknas till belopp, minst svarande mot räntan å lånekapitalet.

Verkställandet av en siffermässig beräkning i enlighet med denna efter praktiska synpunkter och behov konstruerade problemställning möter visserligen stora svårigheter, enär det ju icke kan vara möjligt att för framtiden närmare bedöma många av de faktorer, som komma att bestämma avkastningens storlek under kommande år, men att nedskrivningen måste bli betydande torde dock få anses framgå därav, att statsbanornas överskott under senast förflutna fyra räkenskapsår, på sätt av nedanstående tablå framgår, väsentligt understigit räntan på det i statens järnvägar bundna lånekapitalet, ehuru taxan under denna tid varit relativt hög.

Å r	S t a t e n s j ä r n v ä g a r s			Av riksgälds- kontoret beräk- nad kostnad för förräntning av i statens järnvägar bundna statslån	Skillnad mellan ränte- kostnad och nettoinkomst
	brutto- inkomst	utgifter	netto- inkomst		
	M i l j o n e r k r o n o r				
1924	192.03	155.77	36.26	38.34	2.05
1925	186.65	155.60	31.05	39.91	8.86
1926	191.26	158.40	32.86	41.45	8.62
1927	195.19	159.10	36.09	42.30	6.21

I medeltal per år för tiden 1924—1927 understiger statsjärnvägarnas avkastning låneräntan med över 6.4 miljoner kronor.

För år 1928 kommer en försämring av affärsresultatet att inträda, vilken emellertid är av tillfällig natur, såsom beroende på de stora arbetskonflikterna under året, av vilka särskilt arbetsnedläggelsen vid de norrbottniska malmfälten medfört stora förluster för statens järnvägar. Det kan emellertid beräknas, att, om berörda arbetskonflikter ej förelegat, 1928 års ekonomiska resultat skulle gestaltat sig ungefär som följer: bruttoinkomst 197 miljoner kronor, utgifter 159.5 miljoner kronor och nettoinkomst 37.5 miljoner kronor. Häremot svarar en räntekostnad, som, om man utgår från av riksgäldskontoret numera angiven räntefot vid 1928 års början av 4.727 och ett lånekapital i medeltal för året av 908.5 miljoner kronor, approximativt kan beräknas till 42.9 miljoner kronor. 1928 års räntekostnad får således beräknas överstiga den för samma år beräkningsbara nettoinkomsten, därest större arbetsnedläggelser ej förekommit, med 5.4 miljoner kronor.

Hur förhållandet mellan nettoinkomst och räntekostnad kommer att gestalta sig under år 1929 är givetvis icke möjligt att mera bestämt angiva. Enligt en till finansdepartementet ingiven preliminär beräkning hava emellertid de ekonomiska resultaten av statsbanerörelsen under budgetåret 1929/1930 beräknats som följer: bruttoinkomst, exklusive beräkningsbar restitution av frakttillägg för malm och under förutsättning av oförändrad taxa 200 miljoner kronor, utgifter 161 miljoner kronor och nettoinkomst 39 miljoner kronor. Enahanda belopp torde, innan styrelsen blivit i tillfälle verkställa närmare beräkning i samband med avgivande av förslag till beräkning av behållen inkomst för budgetåret 1929/1930, kunna här preliminärt upptagas för år 1929. Räknas för sagda år med ett lånekapital i medeltal för året av 916.4 miljoner kronor och med samma räntefot som för år 1928, blir

räntekostnaden 43.3 miljoner kronor, vilket belopp understiger den för året preliminärt beräknade nettoinkomsten med 4.3 miljoner kronor.

Skillnaden mellan statsbanornas andel i statens räntekostnader och deras nettoinkomst, som år 1925 utgjorde 8.86 miljoner kronor, har således för åren 1926 och 1927 nedgått till 8.62 respektive 6.21 miljoner kronor och lär under följande år kunna beräknas komma att ytterligare reduceras under förutsättning av nu gällande taxor och normala trafikförhållanden.

Av Kungl. Maj:t har emellertid numera i skrivelse till järnvägsstyrelsen av den 19 oktober 1928 anbefallts skyndsamt utredning angående ny taxa med sådan sänkt taxenivå, att inkomsterna under antagande av viss trafikomfattning minskas med 8,500,000 kronor. Hade en sådan taxesänkning varit genomförd under åren 1924—1927 så skulle nettoinkomsten för dessa år hava understigit räntekostnaden med i genomsnitt över 14 miljoner kronor per år och åren 1928 och 1929 skulle enligt beräkning, om sänkt taxa tillämpas, komma att uppvisa underskott av 13.9 respektive 12.8 miljoner kronor.

För de närmaste därefter följande åren synes man berättigad räkna med något växande bruttoinkomster, men å andra sidan kan en viss höjning av driftkostnaderna icke undvikas, enär dels nya trafiksvaga banor successivt öppnas för trafik och dels en automatisk ökning av vissa personal- och pensionskostnader äger rum, vilken är ägnad motväga genom personalindragningar m. m. uppnåbara besparingar. Vidare investeras i statens järnvägar årligen nytt kapital av lånemedel — låt vara att detta väsentligen avser arbeten, med vilka driftkostnadsbesparingar beräknas följa — varför räntekostnaden torde komma att något ökas, även om någon sänkning av räntekravet eventuellt kan komma att uppnås i samband med en konvertering av vissa med relativt hög räntesats löpande statslån. Försiktigheten bjuder därför att för närmast följande taxeperiod icke räkna med allt för betydande förbättring av det järnvägsekonomiska läget. För att en mot räntekostnaden svarande avkastning skall kunna vid någon större grad av säkerhet beräknas för närmast följande tidsperiod synes, såvitt nu kan förutses, erforderligt, att räntekravet minskas med något mera än det belopp, varmed de årliga inkomsterna kalkylatoriskt komma att nedbringas vid genomförandet av en taxesänkning enligt av Kungl. Maj:t anbefalld storlek.

Betydelsefulla skäl tala för en sådan något större avskrivning. Styrelsen får erinra, att riksdagens finansiella krav på statens järnvägar gå ut på en förräntning av statsbanekapitalet, åtminstone i vad detta är att hänföra till lånemedel, och att riksdagen således icke begränsat kravet till enbart lånemedlen. Blivande ekonomiska resultat kunna vidare naturligtvis endast approximativt beräknas. Särskilt vanskligt är att med önskvärd noggrannhet beräkna verkningarna av de vittgående förändringar i fraktsatser och taxebestämmelser, som en helt ny taxa medför. Det ekonomiska resultatet kan därför komma att utfalla sämre, än vad inom styrelsen utförda beräkningar synas giva vid handen. Vill man säkerställa en avkastning, som åtminstone svarar mot statsbanornas andel av statens räntekostnader, så bjuder därför försiktigheten att räkna med en marginal mellan det beräkningsbara genomsnittliga överskottet och räntekostnaden med en eller annan procent av statens järnvägars årliga bruttoinkomst. Jämväl torde hänsyn böra tagas till att statens järnvägars taxa, även sedan en taxesänkning av åsyftad omfattning genomförs, blir i vissa avseenden nog så hög och i behov av ytterligare justeringar nedåt, när finansiella förutsättningar härför kunna inträda. Och slutligen är att beakta, att en nedskrivning med endast det

belopp, som svarar mot den kalkylerade inkomstminskning, som får beräknas inträda vid ifrågavarande taxesänkning, icke skulle sänka räntekravet med ett belopp, som fullt motsvarar inkomsten av den taxeförhöjning för malm med kronor 1: 25 per ton, som vid avfattande av 1927 års malmavtal ur järnvägsekonomisk synpunkt hade varit berättigad. Med hänsyn till anförda förhållanden anser sig styrelsen böra vidhålla tidigare framställning om lånekapitalets minskning med 240 miljoner kronor, vilken kapitalavskrivning, såsom tidigare anförts, kan motiveras även därmed, att beloppet hänför sig till oräntabla bandelar eller utgör kristidskapital.

Emellertid har järnvägsstyrelsen i sitt den 19 oktober 1927 över socialiseringsnämndens förslag angående statens järnvägar som allmänt affärsverk avgivna yttrande fäst uppmärksamheten på att viss amortering av statslånen och härvid även av de för statens järnvägars räkning genom riksgäldskontoret upplånade medlen ägt rum, om också amortering icke blivit gjord med anlåtande av statens järnvägars egna överskottsmedel. Statens järnvägars andel i den kvarstående statsskulden skulle därför kunna betraktas uppgå till icke fullt det belopp varmed statens järnvägars kapital av lånemedel redovisades i de förda tabellerna av statistisk natur och statens årliga kostnad för förräntning av den del av statsskulden, som kunde anses hänförlig till statens järnvägar, skulle således icke heller uppgå till fullt samma storlek som den beräkningsbara räntan å förenämnda belopp.

1928 års riksdag har vidare uttalat, att vid avvägningen av det belopp, som borde avföras till en statens järnvägars avskrivningsfond, borde tagas i betraktande de faktiskt verkställda amorteringar på äldre statslån, som använts till täckning av anslag till statens järnvägar.

Järnvägsstyrelsen har beretts tillfälle taga del av en inom riksgäldskontoret i anledning av detta riksdagens yttrande utarbetad, av riksgäldsfullmäktigen G. Kobb undertecknad och kommunikationsdepartementet tillställd P. M. av den 17 juli 1928, enligt vilken av redan verkställda amorteringar av statslånen ett belopp av 100 miljoner kronor synes lämpligen kunna disponeras för avskrivning av det i statens järnvägar nedlagda lånekapitalet. Järnvägsstyrelsen kan givetvis icke hava något att erinra emot, att en sådan avskrivning genomföres och vill nu förorda densamma. Till en »statens järnvägars avskrivningsfond» skulle härefter behöva i riksbokföringen omföras ett statens järnvägars lånekapital av 140 miljoner kronor.

Det torde icke tillkomma järnvägsstyrelsen att avgiva närmare förslag beträffande de grunder, enligt vilka en statens järnvägars avskrivningsfond lämpligen bör amorteras.

Styrelsen får sålunda, i anslutning till vad av riksdagen uttalats, förorda och föreslå,

dels att ett belopp av 100 miljoner kronor i riksgäldskontorets bokföring, med hänsyn till redan verkställda amorteringar, avföres såsom statens järnvägars kapital av lånemedel, och

dels att ett belopp av ytterligare 140 miljoner kronor i riksbokföringen och i riksgäldskontorets bokföring överföres från statens järnvägars kapital av lånemedel till en »avskrivningsfond för statens järnvägar».

Som följd av dessa åtgärder kan därefter ett belopp av 240 miljoner kronor i statens järnvägars räkenskaper avföras från kapitalskuld av lånemedels natur.»

Stats-
kontoret.

Statskontoret har i utlåtande den 31 oktober 1928 yttrat sig sålunda:

»Vid bedömandet av frågan huru inkomsterna på grund av 1927 års malmavtal lämpligen böra komma till användning synes man enligt stats-

kontorets mening böra utgå från att statsverket i första hand erhåller skälig ränta på det kapital, som staten äger i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag. Statens aktier i nämnda bolag äro för närvarande bokförda till ett värde av 100,000,000 kronor och skälig ränta på detta kapital torde kunna beräknas utgöra 5 procent å det bokförda värdet eller 5,000,000 kronor. Ifrågasvarande belopp, vilket under alla förhållanden för framtiden torde kunna årligen påräknas, synes böra tagas i anspråk för finansiering av de löpande utgifterna å riksstaten. Då beloppet allenast motsvarar skälig utdelning å statens aktier i bolaget, kan ett sådant förfarande ej anses innebära exploatering av själva malmkapitalet och då avkastningen av detta statens aktiekapital hittills kunnat påräknas för finansiering av löpande utgifter, kan det måhända möta svårighet att undvara ett sådant tillskott till budgetens inkomstsida.

Vad åter angår den merinkomst från malmbolaget, som överskjuter förenämnda belopp å 5,000,000 kronor, vill statskontoret med hänsyn till vad 1928 års riksdag anfört rörande nedskrivning av det i statens järnvägar nedlagda oräntabla lånekapitalet m. m. föreslå, att denna merinkomst tillföres tvenne fonder, vilka enligt statskontorets mening böra erhålla namn av »statens järnvägars särskilda avskrivningsfond» och »statsverkets kapitalbildningsfond». Lämpligen synes hälften av denna återstående inkomst böra tillgodoföras vardera fonden. Då man enligt vad statskontoret inhämtat torde kunna räkna med att statens inkomster på grund av malmavtalet under budgetåret 1929/1930 komma att utgöra omkring 11,000,000 och då de därefter torde uppgå till minst 15,000,000 kronor årligen, skulle i så fall vardera fonden komma att under nästkommande budgetår tillföras 3,000,000 kronor och under följande budgetår åtminstone 5,000,000 kronor årligen. Avsättningen till fonderna synes böra å riksstaten förslagsvis beräknas och fonderna sedermera tillföras de belopp, som, sedan den verkliga inkomsten från malmbolaget blivit känd, enligt ovan berörda förslag böra tillkomma vardera fonden.

Beträffande användningen av »statens järnvägars särskilda avskrivningsfond» vill statskontoret framhålla att denna fond bör tagas i anspråk utslutande till amortering å det i statsbanorna nedlagda oräntabla kapitalet, vilket enligt av järnvägsstyrelsen gjord beräkning skulle utgöra ungefär 240,000,000 kronor. Sedan för visst år inkomsten från malmbolaget inlevererats till statsverket, bör statskontoret lämna riksgäldskontoret meddelande härom, varefter riksgäldskontoret med användning av sin dragningsrätt å statsverkets giroräkning tillgodoför sig det belopp, som avses för nu ifrågasvarande ändamål. Fonden torde i huvudsak vara att anse såsom en ren bokföringsfond och dess kapital torde i själva verket komma till användning för minskning av statens upplåning.

Alternativt synes kunna ifrågasättas, om icke någon förenkling skulle kunna ernås därigenom, att de för ovan nämnda fond avsedda medlen kunna med bibehållande av föreslagen användning ingå i fonden för statsskuldens amortering, i vilket fall de för denna fond gällande föreskrifterna skulle i övrigt vinna tillämpning.

Statskontoret kan icke uttala sig om på vad sätt den föreslagna avskrivningen av visst i statsbanorna nedlagt kapital lämpligast kan ske, och huruvida förräntning av fonden bör ifrågakomma, enär erforderliga uppgifter icke stå till ämbetsverkets förfogande ens för bedömande av huru stor del av statsbanornas lånekapital, som måste anses såsom oräntabelt och bör bliva föremål för särskilda avskrivningsåtgärder. Det förefaller statskontoret som om den av järnvägsstyrelsen angivna summan är väl hög. Även andra avskrivningsåtgärder för nedbringande av statsbanornas bokförda

kapital torde nämligen kunna vidtagas, särskilt som en del äldre för järnvägsanläggningar upptagna lån faktiskt blivit slutamorterade.

»Statens kapitalbildningsfond» åter bör komma till användning efter särskilt beslut av riksdagen och disponeras endast för sådana ändamål, varigenom statsverkets tillgångar ökas och samtidigt produktionen inom landet främjas. Särskilt torde härvid kunna komma i betraktande skogsodlings- och avdikningsåtgärder å statens skogsdomäner, ökad skogsodling genom skogsvårdsstyrelserna ävensom utsträckning av landets elektrifiering att omfatta nya områden. För sådana åtgärder, vilka icke ovedersägligen äro ägnade att öka statsverkets tillgångar och skapa nytt i största möjliga utsträckning räntebärande kapital, böra däremot fondmedlen icke tagas i anspråk. Sålunda måste det enligt statskontorets mening anses mindre lämpligt att ur fonden disponera medel för exempelvis ett sådant ändamål som den norrländska kolonisationen. Genom uppläggandet av en fond av detta slag torde en ganska verksam hjälp stå att erhålla under tider av arbetslöshet, och avlastning kan ske i fråga om de medel, som eljest erfordras för motverkande av arbetslöshetens följder.

Fondens medel synas böra, i den mån så ske kan, göras räntebärande och förvaltningen av densamma handhas av statskontoret. Rent principiellt torde visserligen räntan å de hos statskontoret innestående fondmedlen böra redovisas såsom inkomst å riksstaten, men enligt statskontorets mening läser hinder icke böra möta för att årligen lägga räntan till kapitalet. Då detta innebär en förenkling i den budgetmässiga redovisningen av fonden, finner ämbetsverket sistnämnda tillvägagångssätt vara att föredraga.

Statskontorets förslag innebär, att å riksstatens inkomstsida under »Statens aktier» upptages hela det belopp, som årligen tillkommer statsverket från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag. Bland utgifterna å riksstaten torde åter under »Utgifter för kapitalökning» böra uppföras, att täckas av andra statsinkomster än lånemedel, avsättningar till ovannämnda två fonder med förslagsvis angivna belopp, vilka för budgetåret 1929/1930 synas kunna upptagas till 3,000,000 kronor för vardera fonden.

Vad därefter beträffar frågan om *ändrade grunder för amortering av statsskulden* med anlitande av den för detta ändamål redan bildade fonden vill statskontoret erinra, att denna fond, förutom för viss fortlöpande amortering enligt 1909 års riksdags beslut, i huvudsak är avsedd för täckande i enlighet med 1926 års riksdags beslut av de å statens utlåningsfonder uppkomna förlusterna. Av förenämnda riksdagsskrivelse 256 framgår, att, bortsett från avskrivningarna å affärsverkens kapital, statens återstående lånemedelsförluster äro jämförelsevis betydande samt behovet av avskrivning å lånemedelskapitalet starkt framträdande. Å andra sidan är att märka, att denna fond genom 1926 års riksdags beslut rörande användningen av vissa rusdrycksmedel under de närmaste åren torde komma att tillföras högst betydande belopp. Då fondens medel i själva verket tagas i bruk för minskning av statens upplåning, läser den möjligheten vara för handen att den erforderliga nya upplåningen för statens räkning kan komma att helt uppvägas av de belopp, som avsättas till ifrågavarande fond eller i övrigt anvisas för täckande av å lånemedel uppkomna kapitalförluster. Med hänsyn härtill synes det statskontoret som om ytterligare erfarenhet rörande verkningarna av 1926 års riksdags beslut beträffande amorteringsfondens användning bör avvaktas, innan frågan om ändring av grunderna för tillförandet av medel till denna fond upptages till ny prövning. Något mera framträdande behov av att vidtaga en förändring i nu gällande bestämmelser rörande fondens användning synes ej heller vara för handen, och i varje

fall lärer riksdagen vara oförhindrad att, därest så skulle i något fall anses erforderligt, med anlitande av fondens medel täcka även andra lånemedelsförluster än som nu ifrågakomma.

I det föregående har statskontoret, såsom där framhållits, ansett sig böra grunda sitt förslag på de av riksdagen uttalade önskemålen. Därest ämbetsverkets förslag skulle genomföras, skulle vissa bestämda normer vinna tillämpning ifråga om statsskuldens amortering och dispositionen av inkomsterna från malmbolaget. Anmärkas må dock, att en olägenhet givetvis måste anses vidlåda förslaget därutinnan, att för framtiden i så fall möjligheterna förminskas att med anlitande av merinkomsterna från malmbolaget finansiera den löpande budgeten vid sådana tillfällen, då densamma är utsatt för en hårdare belastning. Man skulle då i stället kunna tänka sig det förfaringssätt, att statsmakterna icke bunde sig för den ovan angivna dispositionen av berörda merinkomster, utan att dessa endast, i den mån budgetens ställning det medgäve, toges i anspråk för kapitalavskrivning och kapitalbildning på angivet sätt. Otivelaktigt är dock att ett fastställande av de föreslagna grunderna för användningen av de ifrågavarande inkomsterna i åtskilliga hänseenden bör vara ägnat att förläna budgeten stadga och dessutom främja produktionen inom landet.»

I utlåtande av den 9 november 1928 har riksräkenskapsverket i huvudsak anført följande:

*Riksrä-
skapsverket.*

»Ur rent principiell synpunkt måste riksräkenskapsverket till en början uttala sina betänkligheter mot att vidare framgå på den enligt verkets mening redan alltför ofta anlitade vägen att avskilja vissa inkomster för bestämda utgifter. Den splittring av budgeten, som härigenom åstadkommes, är ej blott formellt otillfredsställande utan även reellt av betydande olägenhet så till vida, som det tämligen ofelbart blir en mindre ingående prövning av de anslagskrav, för vilkas tillfredsställande särskilda medel stå till förfogande, än i fråga om de krav, för vilka de allmänna budgetinkomsterna måste anlitas.

Vad angår det rent sakliga underlaget för en åtgärd i det av riksdagen angivna syftet, måste riksräkenskapsverket för sin del framhålla, att mot den omskrivna exploateringen av redan kända naturtillgångar bör ställas dels den omständigheten, att nya sådana tillgångar alltjämt upptäckas, och dels det förhållandet, att genom teknikens fortgående framsteg fyndigheter, vilka tidigare varit tämligen värdelösa, kunna komma att erhålla stor betydelse. Det bör i detta sammanhang ej heller förbigås, att redan nu kapitaliseringen av löpande inkomster i den svenska statsbudgeten är mycket betydande. I riksstaten för budgetåret 1928/1929 har sålunda för kapitalökning anvisats cirka 31 miljoner kronor av andra inkomster än lånemedel eller i anspråk tagna kapitaltillgångar. I förhållande till budgetens omslutningssumma torde detta belopp få anses fylla mycket höga anspråk på konsolidering av statsfinanserna. Förutom den i statsräkenskapen synliga kapitalökningen försiggår alltjämt en sådan indirekt genom en hel del anslag, som finnas uppförda under verkliga utgifter. När sålunda exempelvis anslag beviljas för uppförande av byggnader för olika statliga ändamål, varigenom staten befrias från att erlagga eljest nödiga lokalhyror, har detta i själva verket samma betydelse som en utgift för kapitalökning, vilken tillför staten inkomster. Och anslag för exempelvis väganläggningar och vägförbättringar, varför betydande belopp årligen anvisas, hava ju i hög grad produktionsfrämjande verkningar.

Det må jämväl erinras om den betydande fondbildning, som under senare decennier ägt rum av allmänna medel i vårt land, uppkommen antingen genom direkta tillskott av skattemedel eller genom influtna avgifter av olika slag. Såsom exempel på sådana fonder kunna nämnas pensionsförsäkringsfonden, statens pensionsanstalts fond, fonden för pensionering av civila tjänsteinnehavare m. fl. Dessa fonder växa för närvarande på ett sätt, som på sina håll till och med ansetts komma att inverka menligt på den allmänna penningmarknaden.

En granskning mera i detalj av förslaget om att använda statens inkomst från malmbolaget för återbetalning av det i statens järnvägar nedlagda oräntabla lånekapitalet ger anledning till följande uttalanden från riksräkenskapsverkets sida.

Det lånekapital, som här avses, beräknas i riksdagens förevarande skriftelse uppgå till i runt tal 240 miljoner kronor, därav 180 miljoner nedlagts i vissa norrländska banor och 60 miljoner skulle utgöra »överkapitalisering» av andra statsbaneanläggningar. Riksräkenskapsverket, som givetvis ej kunnat ingå på någon som helst prövning av ifrågavarande beräkningar, anser sig emellertid böra framhålla, att likaväl som vissa av statens banor i räkenskaperna äro upptagna med överkapitaliserade värden, likaväl kunna vissa andra banor sägas vara underkapitaliserade. Det framgår icke av den remitterade riksdagsskrivelsen, huruvida vederbörlig hänsyn blivit tagen till detta förhållande.

I fråga om avvägningen av själva det kapitalbelopp, som i detta fall skall återbetalas, anser riksdagen det böra tagas i betraktande, huruvida icke med hänsyn till faktiskt verkställda amorteringar på äldre statslån, som använts till täckning av anslag till statens järnvägar, ifrågavarande belopp kan minskas. Enligt en utredning, som i sådant avseende verkställes inom riksgäldskontoret och vilken under hand delgivits riksräkenskapsverket, skulle på grund av hittills verkställda amorteringar å statskulden ett belopp av omkring 100 miljoner kronor kunna anses vara disponibelt för avskrivning av det i statens järnvägar nedlagda lånekapitalet. Det lånekapital, som det nu kan bli fråga om att återbetala, skulle alltså med utgångspunkt från de i riksdagens förevarande skriftelse angivna beloppen kunna sättas till 140 miljoner kronor.

Utan att här närmare ingå på den ifrågasatta nedskrivningen av lånekapitalet i statens järnvägar på grund av redan verkställda amorteringar vill riksräkenskapsverket framhålla, att ett dylikt förfarande måste medföra den konsekvensen, att i den mån amortering av statsskulden framdeles äger rum, motsvarande avskrivning av lånekapitalet göres å de produktiva fonder, i vilka de lån nedlagts, som amorteras.

Beträffande den ifrågasatta återbetalningen av i statens järnvägar nedlagda lånemedel, vilka ännu icke kunna anses amorterade, blir för riksräkenskapsverket lämpligheten av denna åtgärd i väsentlig mån beroende på, huru denna fråga bokföringsmässigt ordnas.

Med avseende å det bokföringstekniska genomförandet av den planerade återbetalningen har riksdagen uttalat sig för, att kapitalet »avlyftes» från statens järnvägar och i riksgäldskontoret uppföres såsom en särskild fond, lämpligen benämnd »statens järnvägars avskrivningsfond», som skulle förräntas och amorteras med statens utdelning från malmbolaget.

Försåvitt med de använda ordalagen avses, att ifrågavarande belopp helt och hållet skall försvinna ur statens järnvägars fond, skulle en sådan åtgärd enligt riksräkenskapsverkets mening alldeles förrycka de grunder, varpå

de produktiva fondernas redovisning i statsräkenskapen är byggd. Å dessa fonder redovisas all den fondernas kapitalökning, som under årens lopp ägt rum, detta oavsett om dessa kapitalökningar täckts av lånemedel eller av andra statsinkomster. Den omständigheten, att vissa i statens järnvägar nedlagda lånemedel skulle återbetalas, innebär i realiteten endast, att det kapital, som ligger bakom de anläggningar, som bestritts med dessa medel, omvandlas från lånemedel till andra statsinkomster. Denna tanke måste ock anses hava av riksdagen godtagits, då 1926 års riksdag i skrivelse nr 55 alternativt uttalat sig för att i statens järnvägars anläggningar placerat lånekapital kunde »ersättas av andra statsinkomster», vilket finge anses innebära, att ränteanspråken i denna del tillsvidare övergäves.

Det är ju, såvitt riksräkenskapsverket rätt fattat det föreliggande förslaget, icke meningen att fränkänna de statsbanor, vilka byggts med de lånemedel, som nu skola återbetalas, varje värde, men enligt förslaget skulle de dock efterhand försvinna från statsverkets i rikshuvudboken redovisade tillgångar. I statens järnvägars fond redovisas alltså banor, som byggts med andra medel än lånemedel, men icke vid något tillfälle har det, riksräkenskapsverket veterligt, ifrågasatts, att även dessa skulle avlyftas, ehuru någon förräntning av dem icke påräknas. Varje nytillkommen anläggning har i statens järnvägars fond bokförts såsom tillgång med ett värde lika med anläggningskostnaden, vilket värde ju ock genom avsättning till förnyelsefonden skall upprätthållas.

Därest det skulle anses, att i något eller några fall anläggningskostnaden icke motsvarar respektive banas verkliga värde, kan givetvis en omvärdering ske, men den frågan är alldeles fristående och har icke något sammanhang med det spörsmål, som det här gäller. För en dylik omvärdering tarvas en synnerligen omfattande och tidsödande utredning. En eventuell nedskrivning liksom ock en uppskrivning av de hos statens produktiva fonder redovisade kapitaltillgångarna bör avse icke enbart en statsfond utan samtliga, och omvärderingen bör ske efter enhetliga och på förhand efter noggrant övervägande fixerade normer.

Riksräkenskapsverket måste alltså på det bestämdaste avstyrka en sådan anordning vid återbetalningen av de oräntabla lånemedlen i statens järnvägar, att fonden formellt nedskrivs med det till återbetalning avsedda beloppet.

Riksräkenskapsverket anser fördensskull, att en annan utväg bör sökas i avseende å den bokföringsmässiga avvecklingen av det i statens järnvägar nedlagda lånekapitalet. Det förfaringssätt, enligt vilket man på lämpligaste sätt synes kunna lösa detta spörsmål, har redan angivits av 1926 års riksdag, som ju alternativt uttalat sig för att »ersätta» lånekapitalet med andra statsinkomster. I avseende å det rent tekniska förfaringssättet vid denna omvandling av lånemedel till andra statsinkomster torde först böra iakttagas, att i riksstaten för respektive budgetår såsom avbetalning å statsskulden uppföres det anslag, som bör utgå för ändamålet. Med anlitande av de riksgäldskontoret sålunda tillgodoförda anslagsmedlen beredes kontoret möjlighet att antingen genom återköp av utelöpande obligationer direkt minska statsskulden eller genom minskad upplåning hålla statsskulden nere. För vinnande av ökad klarhet i fråga om det oersatta lånemedelsbeloppet kan riksgäldskontoret — på sätt redan tillämpas i avseende å vissa tillgångar — inom linjen redovisa beloppet, vilket bör successivt minskas i överensstämmelse med de i riksstaterna uppförda och riksgäldskontoret tillgodoförda avbetalningsanslagen.

Emellertid böra lånemedelsavbetalningarna förutom hos riksgäldskontoret även avspglas i statens järnvägars räkenskaper. För ernående av detta syfte böra i statens järnvägars räkenskaper uppläggas särskilda investeringskonton för lånemedel och för andra statsinkomster, å vilka konton järnvägsstyrelsens mellanhavanden med riksgäldskontoret och statskontoret redovisas. I den mån anslag för återbetalning av i statens järnvägar nedlagt lånekapital budgetmässigt tillgodoföres riksgäldskontoret, bör motsvarande överföring mellan de båda investeringskontona äga rum. Med anlitande av detta förfaringssätt vinnes, dels att man direkt ur statens järnvägars huvudbok kan utläsa huru mycket av det disponerade kapitalet, som hänför sig till lånemedel och till andra statsinkomster, dels att lånekapitalet icke nedskrivs, förrän utbytet mot andra statsinkomster är reglerat i riksstaten. Den å balanskontona gjorda specifikationen av det investerade kapitalet synes även böra angivas å kapitalkontot.

Därest den bokföringstekniska behandlingen ordnas på sätt ovan angivits, har riksräkenskapsverket intet att i princip erinra mot en nedsättning av lånekapitalet i statens järnvägar liksom i övriga affärsverk, där en sådan åtgärd kan anses sakligt motiverad.

Innan riksräkenskapsverket ingår på ett bedömande ur rent saklig synpunkt av tanken att i viss utsträckning återbetala det i statens järnvägar nedlagda lånekapitalet med anlitande av de ökade inkomsterna av malm-brytningen, vill riksräkenskapsverket något uppehålla sig vid det av 1928 års riksdag gjorda uttalandet, att malminkomsterna skulle efter uppläggandet av en särskild statens järnvägars avskrivningsfond användas till förräntning av det för amortering beräknade lånekapitalet. Riksräkenskapsverket kan för sin del icke finna, att tillräckliga motiv föreligga att täcka en del av ränteutgifterna för statsskulden medelst särskilda inkomster. Med bortseende från de specialbudgeter, som av mer eller mindre välgrundade anledningar äro inrymda i riksstaten, finnes formellt icke annan uppdelning av täckningen av utgifterna än som betingas av de i budgetärt hänseende olikartade kategorierna lånemedel och andra statsinkomster. Att säga, att inkomsterna av malmavtalet skulle särskilt användas för förräntning av det i statsbanorna nedlagda oräntabla kapitalet, är därför en ren fiktion, som endast skulle ytterligare inveckla den — såsom riksräkenskapsverket inledningsvis påpekat — redan alltför långt drivna specialiseringen och uppdelningen av budgeten.

På grund av vad ovan anförts anser riksräkenskapsverket, att särskild förräntning av det i statens järnvägar investerade lånekapital, som är avsett att amorteras, icke bör ifrågakomma med anlitande särskilt av malminkomsterna.

Vad härefter angår innebörden av en anordning med amortering av det oräntabla lånekapitalet i statens järnvägar med anlitande speciellt av malminkomsterna vill riksräkenskapsverket framhålla följande.

Å riksstaten för budgetåret 1928/1929 har inkomsten av Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag upptagits till 6 miljoner kronor, vilket belopp i sin helhet avsetts för allmänna statsutgifter. Detta belopp, som ej höjer sig väsentligt över den inkomst, som enligt förut gällande malmavtal senast tillflutit statsverket, är givetvis att betrakta såsom en minimisiffra för den del av malminkomsten, som får användas för budgeten i allmänhet. Det synes emellertid riksräkenskapsverket vara självfallet, att den merinkomst, varom talas i den remitterade riksdagsskrivelsen, avser den inkomst, som 1927 års malmavtal kan komma att giva utöver de förut gällande avtalen.

Storleken av denna merinkomst är riksräkenskapsverket ej i tillfälle att bedöma, men det är att märka, att i den mån inkomst enligt 1913 års avtal varit att påräkna, en väsentlig höjning av de hittills influtna beloppen skolat inträda. Riksräkenskapsverket vill erinra, att — tack vare förväntad tillämpning av 1913 års överenskommelse — i riksstaten för år 1921 den sammanlagda utdelningen för Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag beräknades till ej mindre än 9.2 miljoner kronor, ett belopp, som med hänsyn till den redan under år 1927 ökade brytningen torde få anses understiga vad som under åren närmast härefter kunde komma att inflyta. Det torde fördenskull ej anses uteslutet, att det av bolaget för nästa budgetår beräknade inkomstbeloppet 11.7 miljoner kronor vid tillämpning av de äldre avtalen skulle hava överskridits. Är detta fallet, böra sålunda enligt riksräkenskapsverkets åsikt malminkomsterna för nästa budgetår kunna oavkortade disponeras för statsutgifterna i allmänhet.

Särskild anledning att åtminstone under de närmaste åren utnyttja de stigande malminkomsterna för vanliga budgetändamål ligger i den omständigheten, att på grund av gällande bestämmelser årligen inträder minskning av de för budgeten i allmänhet disponibla rusdrycksmedelsinkomsterna. Då statens verkliga utgifter hava en naturlig inneboende tendens till stegring, är det givetvis ur budgetsynpunkt synnerligen olägligt, att beträffande en stor inkomstgrupp icke blott varje ökning av den för allmänna statsutgifter tillgängliga delen är utesluten utan därtill en direkt minskning årligen inträder i nämnda andel. Ett minimum beträffande utnyttjandet av malminkomsterna är fördenskull, att det för budgeten i allmänhet disponibla beloppet för varje budgetår ökas med det belopp, varmed avsättningen av rusdrycksmedelsinkomsterna för speciella ändamål höjes under respektive budgetår.

Även med tillämpning av de utav riksräkenskapsverket sålunda angivna grunderna för malminkomsternas användning kommer i sinom tid en viss merinkomst att kunna ställas till förfogande för vissa specialändamål, därest nu detta av statsmakterna finnes erforderligt. Om och i vad mån ett dylikt avskiljande av en del av ifrågavarande inkomster bör ske, beror enligt riksräkenskapsverkets åsikt väsentligen på den användning, som göres av fonden för statsskuldens amortering. Riksräkenskapsverket övergår därför nu till denna fråga.

Intill budgetåret 1926/1927 har med avseende å amorteringsfonden gällt, att densamma skulle användas antingen till amortering av statsskuden medelst utlottning eller obligationsköp eller ock till minskning av ny upplåning. Med det vid 1926 års riksdag fattade beslutet om överförande årligen till amorteringsfonden av viss del av rusdrycksmedlen åsyftades särskilt, att fonden skulle användas för att ersätta oräntabelt upplånat kapital i statens utlåningsfonder. I statsverkspropositionen till årets riksdag ifrågasattes att ytterligare utvidga fondens uppgift, nämligen till att möjliggöra dels nedskrivning av oräntabla lånemedelsplaceringar i allmänhet och dels avskrivning av konstaterade förluster av lånemedel.

Riksdagen ställde sig — på sätt framgår av den remitterade skrivelsern — tveksam i fråga om denna utvidgning av fondens uppgift men beviljade i allt fall de anslag, som av Kungl. Maj:t begärdes för ersättande av vissa förluster av lånemedelskapital. Mot en användning av amorteringsfonden för nedskrivning av oförräntat lånemedelskapital utom i utlåningsfonderna torde riksdagen få anses hava ställt sig direkt avvisande. Orsaken härtill synes hava varit den, att riksdagen ansett, att amorteringsfondens huvud-

uppgift härigenom skulle åsidosättas. I anslutning härtill har riksdagen för nedskrivningen av de oräntabla lånemedlen särskilt i statens järnvägar hänvisat till mervinsten från malmbolaget.

Riksräkenskapsverket kan för sin del icke finna, att användningen av fonden för statsskuldens amortering för återbetalning av de i statens produktiva fonder nedlagda oräntabla lånemedlen skulle i någon mån stå i strid mot huvudsyftet med amorteringsfonden. Ty även om denna skulle tagas i anspråk för sådant ändamål kommer den ju att användas just för amortering av gammal statsskuld eller minskning av den nya upplåningen. Det nya är endast, att amorteringen kommer att hänföras till viss förefintlig, av lånemedel skapad tillgång, detta vare sig fråga är om ersättande av lånemedelskapital med andra statsinkomster eller det verkligen gäller avskrivning av rena förluster. I senare händelse bör, såsom tillämpats i de fall, vilka voro föremål för reglering vid sista riksdagen, avskrivningen icke åtföljas av någon motsvarande utfyllnad av den fond, varå förlusten ägt rum, utan bör dennas kapitaltillgång helt nedskrivas med förlustbeloppet.

Riksräkenskapsverket anser fördenskull, att inga principiella hinder föreligga för användning av fonden för statsskuldens amortering jämväl för nedsättning av lånekapitalet i statens järnvägar och att det alltså icke i och för sig är nödvändigt att härför avse särskilda inkomster utöver dem, med vilka avsättningen till amorteringsfonden nu sker.

Det avgörande för ställningstagandet till, om malminkomsterna böra till någon del användas till återbetalning av lånemedel jämsides med den extra amortering av statsskulden, som redan enligt nu gällande bestämmelser äger rum, blir med den uppfattning, riksräkenskapsverket hyser, den omständigheten, om överhuvudtaget statsskuldens amortering kan anses tillräcklig. Beträffande denna fråga torde det knappast åligger riksräkenskapsverket att avgiva något direkt omdöme. Men det torde vara tillåtet att påpeka, att den årliga amorteringen av statsskulden för närvarande rör sig uppåt 20 miljoner kronor, vilket utgör ett synnerligen betydande belopp särskilt med hänsyn till den beskärning av lånemedelsbudgeten, som på senare år ägt rum. Ett i viss mån ändrat förhållande inträder med slutamorteringen under år 1930 av 1880 års amorteringslån. Riksräkenskapsverket torde vidare få framhålla, att enligt beräkningar i 1928 års statsverksproposition fonden för statsskuldens amortering redan under budgetåret 1931/1932 antagits komma att uppgå till belopp, som till fullo täcker de hittills beräknade oräntabla delarna av statens utlåningsfonder. Efter denna tid skulle fonden för statsskuldens amortering lämpligen kunna tagas i anspråk för återbetalning av oräntabelt lånekapital i statens järnvägar liksom i övriga affärsdrivande verk.

Ehuruväl riksräkenskapsverket, såsom av det ovan anförda torde hava framgått, icke finner anledning föreligga att med anlitande av de ökade malminkomsterna omedelbart forcera en återbetalning av lånekapitalet i statsbanorna, följer ej därav att riksräkenskapsverket överhuvudtaget skulle anse varje användning av dessa inkomster i kapitalökande syfte vara överflödig. Riksräkenskapsverket vill emellertid påpeka, att därest den av riksdagen förordade principen om användning av malminkomsterna i produktionsfrämjande syfte verkligen skall tillämpas, endast sådana utgifter, som kunna anses ekonomiskt välgrundade, böra komma i betraktande. Då i riksdagsskrivelsen såsom beaktansvärda uppslag omnämnas åtgärder för exempelvis nyodlingar och Norrlands kolonisering, kan riksräkenskapsverket ej underlåta att framhålla, att dylika åtgärder — även om de kunna sägas »främja» en ökning

av produktionen — endast kunna anses i ringa mån kapitalbildande, då de nedlagda kostnaderna icke motsvaras av ökade värden å fastigheterna. Vad särskilt kolonisationen angår, synes denna delvis hava utfallit så, att staten i stället för framtida inkomster har att räkna med fortsatta utgifter på grund av densamma, d. v. s. raka motsatsen till en verklig kapitalbildning.

De anförda exemplen visa tydligt på den fara för mindre grundlig prövning, som följer av att vissa inkomster anses stå till disposition för särskilda utgifter. Den rikligare tillgång på medel, som framdeles kommer att tillföras statsregleringen från malminkomsterna, synes riksräkenskapsverket bäst utnyttjas för konsolidering av budgeten genom att inskränka användningen av lånemedel för nya utgifter. Här kunde onekligen malminkomsterna få en viktig funktion att fylla. Visserligen hava under de senaste budgetåren i enlighet med kravet på full förräntning av lånemedlen kapitalökningsanslagen till betydande belopp anvisats av andra statsinkomster än lånemedel. Denna finansieringspolitik har dock företrädesvis inskränkt sig till utlåningsfonderna. Att med anlitande av malminkomsterna utvidga användningen av nämnda täckningsförfarande att omfatta jämväl andra produktiva fonder vore enligt riksräkenskapsverkets förmenande en uppgift för de ökade malminkomsterna, som skulle stå i bästa överensstämmelse med de syften, vilka synas hava varit vägledande för riksdagen vid avlåtandet av omhandlade skrivelse.»

Över ämbetsverkens sålunda avgivna utlåtanden hava slutligen fullmäktige i riksgäldskontoret beretts tillfälle att avgiva yttrande; och hava fullmäktige med anledning därav i skrivelse den 22 november 1928 anført bland annat följande:

*Riksgälds-
fullmäktige.*

»Fullmäktige vilja för sin del i främsta rummet till behandling upptaga frågan om föreslagen nedskrivning av det i statens järnvägar investerade lånekapitalet. Järnvägsstyrelsen har i sitt remisshandlingarna bilagda yttrande av den 10 innevarande november framhållit som synnerligen angeläget, att en verklig avskrivning av visst statens järnvägars oräntabla kapital äger rum. Därvid har styrelsen erinrat, att, då riksdagen som normerande för statens järnvägars taxepolitik sedan en följd av år uppställt kravet på en avkastning, åtminstone svarande mot räntan å det av statsbanorna disponerade lånekapitalet, det måste anses vara av stor vikt, att lånekapitalet bokföres på ett sätt, som tar hänsyn till gjorda eller såsom sådana ansedda amorteringar av berörda kapital. Vidare har styrelsen funnit ändamålsenligt och riktigt, att medel till lånekapitalets avbetalning beredes direkt från malminkomsterna, enär därigenom statens järnvägar på ett i själva budgetbehandlingen och riksbokföringen synligt sätt beredes ersättning för, att vid träffande av 1927 års malmavtal statens järnvägars intressen enligt styrelsens mening icke blivit genom en effektiv nyreglering av fraktsatserna för malm vederbörligen tillgodosedda. — Vad beträffar det kapitalbelopp, som skäligen bör avföras från statens järnvägars lånekapital, har järnvägsstyrelsen från skilda utgångspunkter kommit till en summa av 240 miljoner kronor.

I sitt i april 1925 till Eders Kungl. Maj:t avgivna yttrande över socialiseringsnämndens förslag rörande statens järnvägar som allmänt affärsverk uttalade fullmäktige, att, därest det visade sig omöjligt för statens järnvägar att förränta hela det investerade lånekapitalet, det enligt fullmäktiges mening vore det rationellaste att medelst anvisande av skattemedel verkställa förlöpande amorteringar å detsamma, intill dess det nedbringats till lämplig storlek. Detta förfaringssätt överensstämde bäst med de uttalanden, som gång efter annan gjorts å svenska statens vägnar i samband med upptagandet

av utländska statslån och som i hög grad bidragit till att i utlandet öka förtroendet för svenska statens finansiella ställning, nämligen att dess upplåning skett endast för produktiva ändamål.

Fullmäktige, som alltjämt vidhålla sitt berörda uttalande, hava således ej något att erinra mot en nedskrivning av statens järnvägars lånekapital i den mån detta kan anses oräntabelt; och utgå fullmäktige därvid från, att det av järnvägsstyrelsen ifrågasatta beloppet, 240 miljoner kronor, är riktigt avvägt, ehuru fullmäktige sakna möjlighet att ingå i någon närmare prövning därav.

Såsom framgår av en inom riksgäldskontoret tidigare under innevarande år verkställd utredning, som här biläggas, kunna av hittills gjorda amorteringar å av riksgäldskontoret upptagna statslån ett belopp av 100 miljoner kronor anses vara disponibelt för avskrivning av det i statens järnvägar nedlagda lånekapitalet. Detta belopp kan således utan vidare avföras från statens järnvägars lånekapital, men bör givetvis alltjämt kvarstå i statens järnvägars fond.

I detta sammanhang anse sig fullmäktige böra fästa Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet å, att ett belopp av 17.78 miljoner kronor, utgörande enligt ovan omförmälda utredning av telegrafverket till riksgäldskontoret inbetalda överskottsmedel, kan avföras från telegrafverkets lånekapital.

Den del av statens järnvägars lånekapital, som behöfve återbetalas, skulle, efter fråndragande av ovannämnda 100 miljoner kronor, uppgå till 140 miljoner kronor. För genomförande härav bör enligt fullmäktiges mening sistnämnda belopp avskiljas från berörda lånekapital och överföras till en i statens järnvägars fond ingående särskild fond, lämpligen benämnd »statens järnvägars avskrivningsfond». Denna transaktion, som innebär en överflyttning från lånekapital till skattekapital, skulle således ej inverka på slutsumman av statens järnvägars fond. Då någon återbetalning på en gång av ifrågavarande lånekapital givetvis är utesluten, måste det till berörda avskrivningsfond överförda kapitalet förräntas och amorteras genom anslag å riksstaten. Möjlighet härtill torde kunna beredas genom de ökade statsinkomster, som komma att bliva en följd av 1927 års avtal mellan staten och malmbolagen. Riksdagens samma år uttalade önskemål om dessa ökade inkomsters användning till avsevärd del för ifrågavarande ändamål skulle då bliva tillgodosett.

Det i statens järnvägar investerade lånekapitalet uppgår för närvarande till omkring 900 miljoner kronor. Efter avdrag av ovannämnda 100 miljoner kronor, som kunna anses amorterade, återstå omkring 800 miljoner kronor, som alltså borde förräntas av statens järnvägars överskott. Genom överförande av 140 miljoner kronor till »statens järnvägars avskrivningsfond» minskas det kvarstående beloppet av lånemedel till omkring 660 miljoner kronor, vilket belopp enligt järnvägsstyrelsens uppfattning kan förräntas även efter genomförandet av beslutade taxenedsättningar.

Den räntefot, som bör ifrågakomma vid förräntningen av »statens järnvägars avskrivningsfond», är för närvarande 4 $\frac{1}{2}$ procent. Under denna förutsättning skulle för fondbeloppets amortering på 20 år erfordras en annuitet av 10.76 miljoner kronor, på 25 år 9.44 miljoner kronor och på 30 år 8.59 miljoner kronor. Önskvärt är givetvis, att amorteringen sker så snabbt som förhållandena kunna medgiva, exempelvis på 30 år. Av den härför erforderliga annuiteten, 8.59 miljoner kronor, utgöres under första året amorteringen av 2.29 miljoner kronor, vilket belopp kommer att under de följande åren växa för att slutligen uppgå till i det närmaste hela

annuitetsbeloppet. Det synes fullmäktige, som om ökningen av malmin-komsterna för framtiden kan förväntas bli så stor, att 8.59 miljoner kronor om året kunna tagas i anspråk för här ifrågakarande ändamål utan att omöjliggöra tillgodoseende av riksdagens uttalade önskan om användande av en del av berörda inkomster i produktionsfrämjande syfte.

Från »statens järnvägars avskrivningsfond» bör för varje år avföras ett belopp, motsvarande amorteringsdelen av annuitetsanslaget, till dess fonden blivit helt och hållet amorterad. Amorteringsbeloppen böra av riksgäldskontoret användas i dess lånerörelse d. v. s. tagas i anspråk för minskande av ny upplåning eller eventuellt för uppköp av utelöpande statsobligationer, och komma på så vis att bli automatiskt förräntade. I riksstaten behöver emellertid endast uppföras det årliga amorteringsbeloppet. Räntedelen av annuiteterna, vilken tydligen alltid utgör skillnaden mellan annuiteten och det årliga amorteringsbeloppet, bör givetvis ingå bland statsverkets övriga inkomster och kommer på sådant sätt att utgöra ersättning för den ränta, statens järnvägar skulle haft att erlagga på de till avskrivningsfonden överflyttade lånemedlen, därest någon sådan överflyttning ej ägt rum.

Såsom riksräkenskapsverket i sitt yttrande i ärendet anför, måste en nedskrivning av lånekapitalet i statens järnvägar på grund av redan verkställda amorteringar å av riksgäldskontoret upptagna obligationslån medföra den konsekvensen, att, i den mån amortering av statsskulden framdeles äger rum, motsvarande avskrivning av lånekapitalet göres å de produktiva fonder, i vilka de lån nedlagts, som amorteras. I betraktande av de jämförelsevis små belopp, som årligen enligt fastställda planer amorteras — totalbeloppet kommer att avsevärt nedgå efter slutbetalningen år 1930 av 1880 års statslån — bör dock en dylik avskrivning ej ske för ofta, utan verkställas med lämpliga mellantider efter det erforderlig utredning för varje gång ägt rum.

Vad härefter beträffar frågan om grunderna för statsskuldens amortering hålla fullmäktige före, att några ändrade bestämmelser för närvarande ej äro erforderliga. Det må för övrigt framhållas, att man ej kan tala om någon verklig amortering av den samlade statsskulden så länge, såsom hittills varit fallet, de belopp, som riksdagen anvisar till utgående av låne-medel, överstigit de belopp, som å riksstaterna funnits uppförda för avbetalning å statsskulden.

Fonden för statsskuldens amortering, till vilken numera enligt riksdagens beslut avsätts betydande belopp av rusdrycksmedel, är för närvarande i huvudsak avsedd för täckande i enlighet med 1926 års riksdags beslut av de å statens utlåningsfonder uppkomna förlusterna. Avskrivning av dylika förluster med användande av ifrågakarande fond torde för framtiden kunna komma att ske årligen. I riksstaten för budgetåret 1928/1929 har en sådan avskrivning skett på så sätt, att å inkomstsidan upptagits ett belopp av fonden för statsskuldens amortering till en storlek, motsvarande det sammanlagda belopp av anslag under utgifter för kapitalökning och rubrik återbetalning av lånemedel, vilket erfordrats för täckande av till ersättning ifrågakommande förluster. Det synes emellertid fullmäktige onödigt, att dessa avskrivningar verkställas över riksstaten, då ju fonden för statsskuldens amortering numera bildas av belopp, som redan en gång passerat densamma, utan bör det vara tillräckligt, att riksdagen i det årligen utfärdade reglementet för riksgäldskontoret inför ett medgivande för riksgäldskontoret att med anlitande av fonden i fråga år för år verkställa av riksdagen godkända avskrivningar å statens utlåningsfonder.

Något behov att vidtaga förändring i nu gällande bestämmelser för användningen av fonden för statsskuldens amortering eller för avsättningen till fonden kan ej heller enligt fullmäktiges mening anses föreligga. Fonden synes för närvarande kunna väl fylla sina ovanberörda uppgifter och avsättningarna till densamma, som av fullmäktige i huvudsak användas till minskning i av riksdagen medgiven ny upplåning, bidraga avsevärt till att nedbringa riksgäldskontorets behov att för anskaffande av erforderliga lånemedel hänvända sig till den allmänna lånemarknaden.»

*Departements-
chefen.*

Det gemensamma för de olika frågor, som beröras i riksdagens ovan återgivna skrivelse, är att de samtliga gälla användningen av statens inkomster från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag. Sin grunduppfattning härutinnan har 1927 års riksdag uttryckt sålunda (skrivelse nr 312), att det vore önskligt, att en avsevärd del av statens inkomster från malmbolaget årligen bleve använd till avbetalning av oräntabla delar av det lånekapital, som vore nedlagt i statens järnvägsanläggningar. Ett sådant förfarande skulle stå i överensstämmelse med den beaktansvärda grundsatsen, att inkomster, uppkomna genom exploatering av landets naturtillgångar, som innebure en konsumtion av själva kapitalet, icke borde i sin helhet tagas i anspråk för statens löpande utgifter. Av 1928 års riksdag har detta senare uttalande givits den innebörden, att merinkomsterna av en förökad exploatering av landets malmkapital böra givas en sådan användning, att själva kapitalet ej konsumeras. Detta syfte har riksdagen avsett att vinna genom användning av en del av malminkomsterna dels till avbetalning av oräntabla delar av lånekapitalet i statsbanorna och dels för vidtagande av åtgärder i produktionsfrämjande syfte. Genom nedskrivningen av statens järnvägars lånekapital skulle en taxenedsättning vid statens järnvägar möjliggöras, dock utan eftergivande av kraven på förräntning av statsbanekapitalet, åtminstone i vad detta är att hänföra till lånemedel.

Jag vill till en början icke underlåta att uttala vissa principiella betänkligheter mot en utvidgning av systemet att avskilja särskilda statsinkomster för särskilda utgifter. Emellertid synes mig ett dylikt förfarande böra bedömas något olika, alltefter den utsträckning, i vilken man tänker sig inkomsterna ifråga på sådant sätt tagna i anspråk, och allteftersom ifrågavarande inkomster och utgifter höra mera naturligt samman eller icke. Gäller det endast vad 1928 års riksdag benämner »merinkomsten» av den ökade exploatering av malmfältstillgångarna, som följer av 1927 års malmavtal, synas betänkligheterna minskas, förutsatt att användningen av medlen obestriddligen innebär en kapitalökning av motsvarande värde och att denna kapitalökning sker för ändamål, som kan anses äga ett visst samband med den ifrågavarande inkomstkällan.

Vad då angår frågan om den omfattning, vari malminkomsterna böra göras till föremål för särskilda bestämmelser i fråga om användningen, vill jag framhålla följande rörande innebörden av nyssberörda merinkomst.

Av den nu förevarande skrivelsen att döma synes riksdagen närmast hava ställt mot varandra den för budgetåret 1927/1928 beräknade utdelningen å

statens aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag av 5.65 miljoner kronor samt den inkomst från malmbolaget av 14.5 miljoner kronor, som beräknades i 1928 års statsverksproposition, ehuru densamma på grund av gruvkonflikten av riksdagen sedermera nedsattes. Bland de hörda myndigheterna råda delvis ganska olika meningar rörande omfattningen av de malminkomster, som böra avses för de olika specialändamålen. Riksgäldsfullmäktige hava givit uttryck åt den uppfattningen, att de ökade statsinkomster, som komma att bliva en följd av 1927 års avtal mellan staten och malmbolaget, skulle ej blott medgiva, att 8.59 miljoner kronor om året kunde tagas i anspråk för förräntning och amortering under 30 års tid av ett oräntabelt lånekapital i statens järnvägar å 140 miljoner kronor utan även möjliggöra tillgodoseende av riksdagens önskan om användande av en del av malminkomsterna i produktionsfrämjande syfte. Även järnvägsstyrelsen förutsätter, att de ökade malminkomsterna medgiva en amortering av statens järnvägars oräntabla lånekapital i samma utsträckning, som riksgäldsfullmäktige antagit. Statskontoret synes hava såsom ett slag av merinkomst betraktat all den utdelning från malmbolaget, vilken stiger utöver räntan på det bokförda värdet av statens aktier i bolaget. Enligt denna beräkningsgrund skulle för allmänna budgetutgifter få disponeras ett belopp av 5 miljoner kronor, medan återstoden av malminkomsten — enligt beräkningarna för nästa budgetår 8.85 miljoner kronor — skulle till lika delar användas dels för nedskrivning av statsjärnvägarnas lånekapital och dels för fondering i kapitalbildningssyfte. Riksräkenskapsverket, som av principiella skäl avstyrkt specialanvändning av malminkomsterna, har slutligen velat såsom merinkomst, disponibel för annat än allmänna budgetändamål, betrakta högst den del av inkomsterna enligt 1927 års avtal, som kan överskjuta vad som skolat inflyta enligt de äldre överenskommelserna.

Det är, ej minst på grund av dessa i de avgivna yttrandena framträdande olika uppfattningar, tydligen nödvändigt att något beröra, huru såväl de före år 1927 gällande malmavtalen som det år 1927 träffade nya avtalet kunna antagas inverka på utdelningen å statens aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag.

Enligt de äldre avtalsbestämmelserna var statens inkomst från malmbolaget väsentligen beroende av å vilka kontraktskvantiteter den bortfraktade malmen avräknades. Det av de tidigare kontrakten, som ur statens vinstsynpunkt var förmånligast, var avtalet av år 1913. I propositionen om detta avtal (1913: 173) beräknades, att inkomst enligt avtalet skulle från och med 1913 tillflyta staten, för åren 1921—1932 efter maximikvantiteten 1.9 miljoner ton med 5.7 miljoner kronor årligen. Någon inkomst enligt 1913 års avtal har emellertid icke tillförts staten förrän under budgetåret 1926/1927, och då med 1.11 miljoner kronor. För tiden därefter skulle emellertid, därest de gamla avtalen tillämpats, brytning enligt 1913 års överenskommelse hava kommit att äga rum i avsevärd utsträckning. Av de i riksdagens skrivelse

om malmavtalet 1927 intagna utredningarna inhämtas, att i en för tiden till och med 1936 antagen brytningsplan ungefär två femtedelar av brytningen, omfattande en årskvantitet av 6.575 miljoner ton, hänförts till 1913 års avtal. I en annan, för åren 1928—1932 upprättad brytningsplan, avseende en genomsnittlig årlig brytning (och utfraktning) av 6.77 miljoner ton malm, ingå 2.6 miljoner ton, varför ersättningen skulle beräknas enligt 1913 års avtal. Sammanlagt skulle enligt verkställd beräkning för den angivna malmkvantiteten av 6.77 miljoner ton statens inkomst uppgå till 12.66 miljoner kronor. För budgetåret 1929/1930 har malmbolaget, med antagande av en utfraktad kvantitet av 7.8 miljoner ton, beräknat statens inkomst från bolaget till 13.85 miljoner kronor, varav 11.7 miljoner kronor hänföra sig till royalty. Med hänsyn till gruvkonflikten torde visserligen sagda inkomstbelopp ej få betraktas såsom fullt normalt, men beloppet skiljer sig dock ej synnerligen mycket från den inkomst, som på sin tid av bolaget beräknades för budgetåret 1928/1929, eller 14.5 miljoner kronor.

Enligt riksräkenskapsverkets förslag skulle, såsom nämnts, merinkomsten beräknas utgöra skillnaden mellan å ena sidan inkomsten enligt 1927 års avtal och å andra sidan den inkomst, som skulle hava tillflutit staten enligt de äldre avtalen. Den ovan återgivna siffran 12.66 miljoner kronor för utdelningen enligt de äldre avtalen skulle sålunda, om man håller sig till den för nästkommande budgetår beräknade inkomsten, svara mot 13.85 miljoner kronor efter det nya avtalet.

Ett annat sätt för beräkningen av merinkomsten är att till grund för denna lägga det nya malmavtalet, tillämpat på kvantiteterna bruten och bortfraktad malm enligt dels de äldre avtalen och dels den nu gällande överenskommelsen. Merinkomsten blir enligt detta beräkningssätt den del av inkomsten enligt 1927 års avtal, som belöper på den brutna merkvantiteten, d. v. s. den kvantitet, som på grund av det nya avtalet brutits utöver vad som vid tillämpning av de gamla överenskommelserna hade blivit fallet. Då sålunda för nästkommande budgetår inkomsttiteln beräknats till ett belopp av 13.85 miljoner kronor, vilket baserats på en utfraktning av 7.8 miljoner ton, skulle med tillämpning av samma vinstandel per ton å den äldre brytningskvantiteten uppstå en inkomst för staten av 12.02 miljoner kronor. Därest statens andel i vinsten antages komma att uppgå till dels samma belopp per ton, som erhålles vid den av malmbolaget beräknade inkomsten för staten under budgetåret 1929/1930, och dels respektive 2 kronor, 2 kronor 25 öre och 2 kronor 50 öre per ton, ställer sig statens utdelning å den enligt de gamla avtalen beräknade brytningen och en brytning av respektive 7.8, 8 och 8.5 miljoner ton sålunda:

Bortfraktad malm (ton)	Statens utdelning (kronor)			
	Vinstandel = 1929/30	Vinstandel 2: — kr. per ton	Vinstandel 2: 25 kr. per ton	Vinstandel 2: 50 kr. per ton
6,770,000.....	12,021,090	13,540,000	15,232,500	16,925,000
7,800 000.....	13,850,000	15,600,000	17,550,000	19,500,000
8,000,000.....	14,205,128	16,000,000	18,000,000	20,000,000
8,500,000.....	15,092,949	17,000,000	19,125,000	21,250,000

Det torde böra erinras, att vid behandlingen inom riksdagen 1927 av propositionen om malmavtalet beräknades, att bortfraktningen av malm efter det nya avtalet genomsnittligt ej skulle komma att överstiga 8 miljoner ton, ehuru avtalet medger en maximiutfraktning av 9 miljoner ton. Vad statens utdelning beträffar må framhållas, att en vinstandel staten till godo av 2 kronor 50 öre per ton uppnås från och med år 1933 vid en företagarevinst (efter skatter och avskrivningar) av 5 kronor per ton. Enligt malmbolagets beräkningar av inkomsterna för budgetåren 1928/1929 och 1929/1930 skulle vinsten bli något lägre än 5 kronor per ton. Vid malmavtalets upprättande antogs emellertid, att företagarevinsten efterhand skulle stiga.

För egen del finner jag mig böra i fråga om sättet för bestämmandet av den s. k. merinkomsten ansluta mig till den sist utvecklade beräkningsmetoden. Den omständigheten, att staten erhållit delvis förmånligare ersättningsvillkor i det nya avtalet, utgör givetvis icke i och för sig skäl att betrakta den av sådan anledning ökade inkomsten såsom en »merinkomst av en förökad exploatering av landets malmkapital». Det avgörande måste enligt min mening vara själva ökningen av de brutna kvantiteterna. Att härvid såsom utgångsläge för jämförelsen räkna med den inkomst, som vid fortsatt tillämpning av de äldre kontrakten skulle hava tillflutit staten, möter emellertid svårigheter och blir knappast rättvisande. Då samma inkomst per ton bruten malm måste läggas till grund för jämförelsen, bör fördenskill det nya malmavtalets bestämmelser rörande statens vinstandel användas såsom underlag för beräkningen.

Med hänsyn till svårigheten att med någon grad av sannolikhet beräkna, huru statens utdelning från malmbolaget kommer att utveckla sig, synes det vara skäl att icke låta det avgörande, som nu skall träffas, avse en alltför långt utsträckt tidrymd. En lämplig slutpunkt tills vidare synes vara år 1936. För en längre tid framåt kan ej såsom utgångspunkt för fastställandet av brytningskvantiteten enligt de äldre avtalen användas ovan angivna siffra 6.77 miljoner ton. Vid behandlingen inom riksdagen av 1927 års malmavtal förutsattes, att vid tillämpning av de äldre överenskommelserna malmbrytningen efter 1936 skulle successivt ökas för att från och med 1940 i genomsnitt bli 8 miljoner ton per år. Med beaktande jämväl av de talrika ändringar och tillägg, som efterhand gjorts i de äldre malmav-

talen, synes erfarenheten ock giva vid handen, att även om nu en plan för inkomstanvändningen skulle upprättas för en längre tid framåt, densamma med tämligen stor visshet ganska snart komme att bliva föremål för jämkningar. Huru bör förfaras för tiden efter 1936 får alltså framdeles tagas under närmare övervägande.

Vid tillämpande av det sålunda förordade beräkningssättet skulle merinkomsten — från en för nästa budgetår nu beräknad summa av i avjämnat tal 1.8 miljoner kronor — stiga efterhand som brytningen ökas och höjda priser å den försålda malmen erhållas. Enligt min mening fylla de merinkomster, som på detta sätt kunna framkomma, skäliga anspråk på att ersätta den malmkvantitet, som på grund av 1927 års malmavtal kommer att uttagas utöver den, som skulle hava brutits, därest de äldre avtalen varit i tillämpning. Beträffande sättet för utnyttjandet av den sålunda beräknade merinkomsten av den ökade malmbrytningen återkommer jag i det följande.

Då emellertid riksdagen med sina uttalanden angående malminkomsternas användning måhända åsyftat att i ännu större utsträckning än ovan angivits avskilja delar av dessa inkomster för särskilda utgifter, torde jag få något närmare inlåta mig på frågan, i vad mån en sådan åtgärd kan vara av omständigheterna påkallad. Jag vill härvid först söka ställa frågan i något allmänare belysning genom att i korthet beröra, huru statens produktiva tillgångar och statsskulden för närvarande förhålla sig till varandra samt huru statens lånemedelspolitik på senare år utvecklats.

Det bokförda värdet av statens produktiva fonder var vid utgången av budgetåret 1927/1928 2,856.4 miljoner kronor, medan den totala statsskulden samtidigt uppgick till 1,825.6 miljoner. Avkastningen av de produktiva fonderna under samma budgetår uppgick sammanlagt till 120.7 miljoner kronor, under det att räntorna å statsskulden krävde 87.1 miljoner kronor. Ehuru väl den allmänna principen varit, att lånemedel skolat användas enbart för produktiva ändamål, har tidigare denna princip icke tillämpats så genomgående, att beträffande varje särskilt anslag lånemedel anlåtats, endast då full förräntning varit att emotse. Sedan emellertid vid 1924 års riksdag den grundsatsen genomförts, att kapitalökningsanslagen för utlåningsfonderna täckts medelst lånemedel blott till den del, som antagits bliva förräntad, hava kraven på användningen av lånemedel blivit skärpta, och detta även beträffande de affärsdrivande verken. Allt större uppmärksamhet har jämväl ägnats åt angelägenheten av att öka amorteringen av statsskulden. Av största betydelse härutinnan är, att från och med budgetåret 1926/1927 till fonden för statsskuldens amortering avsättes en tillsvidare till och med budgetåret 1931/1932 årligen stigande del av inkomsterna från rusdrycksacciserna. Avsättningen till avbetalningen av statsskulden, som före budgetåret 1926/1927 ej nådde upp till fullt 8 miljoner kronor årligen, har de båda sistförflutna budgetåren utgjort respektive 21.3 och 20.2 miljoner kronor, varav huvuddelen härflutit från rusdrycksmedlen. Amor-

teringsfonden förväntas så växa, att det inom den tid, för vilken avsättningen av rusdrycksmedel till fonden nu är reglerad, skall bli va möjligt att med anlitan de av fonden ersätta de oräntabla delarna av de i statens utlåningsfonder placerade lånemedlen. Sedan sålunda detta mål inom en tämligen snar framtid blivit uppnått, kunna framdeles skeende avsättningar av rusdrycksmedlen användas för att i fall av behov nedskri va lånekapitalet i andra statens produktiva fonder.

Den främsta av specialuppgifterna för malminkomsternas användning har riksdagen angivit vara avbetalningen av oräntabla delar av det i statens järnvägar nedlagda lånekapitalet.

I det utlåtande, som järnvägsstyrelsen avgivit i anledning av riksdagens förevarande skrivelse, har styrelsen påvisat, hurusom statsjärnvägarnas avkastning i medeltal per år för tiden 1924—1927 med över 6.4 miljoner kronor understigit den av riksgäldskontoret beräknade kostnaden för förräntning av i statens järnvägar bundna statslån. Förutsatt att arbetsinställelserna under år 1928 ej inträffat, har järnvägsstyrelsen beräknat inkomsten för år 1928 till ett belopp, som med 5.4 miljoner kronor understiger räntekostnaden, beräknad efter 4.727 procent. För år 1929 har järnvägsstyrelsen slutligen i samma skrivelse med utgångspunkt från ett lånekapital av i medeltal 916.4 miljoner kronor preliminärt beräknat det vid full förräntning felande inkomstbeloppet till 4.3 miljoner kronor, detta utan taxesänkning. Emellertid har styrelsen i sin den 11 december 1928 avgivna definitiva beräkning av järnvägsinkomsterna för år 1929 beräknat överskottet så mycket högre, att sistnämnda bristbelopp skulle nedgå till 2.8 miljoner kronor. Järnvägsstyrelsen synes ock räkna med att bristen efter hand skall ytterligare nedgå. Då styrelsen yrkat på en nedskrivning av statens järnvägars lånekapital med sammanlagt 240 miljoner kronor, har detta väsentligen motiverats med tilltänkt taxesänkning, som beräknats medföra en inkomstminskning av 8.5 miljoner kronor för år. Nämnda nedskrivningsbelopp, varav 180 miljoner kronor hänföra sig till bandelar, som icke giva någon avkastning, och återstoden till under inflationsåren skedd överkapitalisering av andra bananläggningar, har ursprungligen beräknats med hänsyn till att statens järnvägar av järnvägsstyrelsen ansetts hava vid upprättandet av 1927 års malmavtal gått förlustig en inkomst till ett årligt belopp av omkring 10 miljoner kronor, som i form av höjda fraktavgifter rätteligen bort tillflyta statsbanorna. På anförda skäl har emellertid järnvägsstyrelsen ansett, att nedskrivningen ej heller nu bör understiga nämnda belopp, 240 miljoner kronor. I enlighet med ett inom riksgäldskontoret ursprungligen framkommet uppslag anser emellertid järnvägsstyrelsen, att av detta belopp 100 miljoner kronor skola kunna utan vidare avskrivas med anlitan de av tidigare gjorda amorteringar å äldre statslån.

Det framgår av vad nu anförts, att statens järnvägar vid uppgörelsen angående 1927 års malmavtal icke fingo sina intressen tillgodosedda på ett

sätt, som järnvägsstyrelsen ansett tillfredsställande. Denna uppfattning synes ock 1928 års riksdag hava delat. Det förhållandet, att en större del av statens inkomst på grund av det nya malmavtalet än måhända varit berättigat kommit att budgetärt redovisas under utdelning från malmbolaget i stället för under statens järnvägar, kan likväl enligt min mening icke utgöra tillräcklig anledning att nedskrivna lånekapitalet i statsbanorna med belopp motsvarande den inkomst, som eventuellt bort tillgodoföras statens järnvägar i stället för statens aktier.

Ehuruval den uteblivna inkomstökningen för statens järnvägar icke i och för sig motiverar en särskild nedskrivning av statsbanornas lånekapital, kan däremot den avsedda taxesänkningen tänkas utgöra skäl för en sådan åtgärd. Det är också på den såsom följd av tariffnedsättningen väntade inkomstminskningen, som järnvägsstyrelsen i främsta rummet grundat sitt nedskrivningsförslag.

Av järnvägsstyrelsens utlåtande framgår, att för de däri berörda åren 1924—1929 driftresultatet avsevärt skiftar. Den angivna siffran för räntebristen växlar sålunda mellan 8.86 och 2.08 miljoner kronor. Full framtida förräntning av det nuvarande lånekapitalet synes vid bibehållna taxor ej vara utesluten. Verkningarna härutinnan av den förestående taxesänkningen kunna emellertid ej nu överskådas. Vidare synes riktigheten av den föreslagna nedskrivningen å vissa överkapitaliserade bandelar med fog kunna sättas i fråga, eftersom andra anläggningar, vilka utförts före kristiden, redovisas enligt ett avsevärt högre penningvärde än det nuvarande. Med hänsyn till alla dessa omständigheter synes mig hela frågan om statsbanekapitalets nedskrivning befinna sig i ett sådant läge, att det ej bör komma ifråga att med anlitande vare sig av malminkomsterna eller av andra medel nu gå in för en nedskrivning i den omfattning, som järnvägsstyrelsen föreslagit. Det föreligger så mycket mindre skäl härför, som för tiden efter år 1947 mellanhavandet mellan statsbanorna och malmbolaget skall nyregleras. Med denna utgångspunkt bortfaller grunden för den av riksgäldsfullmäktige i anslutning till järnvägsstyrelsens förslag uppgjorda planen för avskrivningens genomförande. Detsamma gäller även om statskontorets förslag, vilket skulle kunna föranleda till och med större avsättningar av malminkomsterna för nedskrivningsändamål än avsättningen enligt den av riksgäldsfullmäktige tillstyrkta planen. Med anledning av statskontorets förslag att för allmänna budgetändamål avse allenast ett belopp motsvarande ränta å bokföringsvärdet av aktierna i malmbolaget, må erinras, att sagda värde på sin tid främst bestämdes med hänsyn till den då förväntade framtida avkastningen av aktierna.

Även om sålunda järnvägsstyrelsens mera vittgående nedskrivningsplan åtminstone ej för närvarande kan fastställas till utförande, synes mig dock detta ej böra hindra, att man nu dels omedelbart genomför och dels förbereder en sådan nedsättning av statens järnvägars lånekapital, som under alla förhållanden kan anses befogad. För sådan nedskrivning — eller må-

hända rättare omflyttning från länekapital till skattekapital — böra, i anslutning till det inom riksgäldskontoret framkomna förslaget, i första hand anlitas de redan verkställda amorteringarna å äldre statslån. Detta belopp har av riksgäldsfullmäktige angivits till 100 miljoner kronor. Därest åtgärden i fråga vidtages först vid slutet av budgetåret 1929/1930, torde emellertid detta belopp redan från början kunna något höjas tack vare de vanliga amorteringarna av de fonderade statslånen. Vidare bör den verkliga merinkomst, som enligt den av mig förordade beräkningen uppkommer vid den på grund av 1927 års avtal ökade malmbrytningen, lämpligen disponeras för ökad avbetalning av statsskulden, i syfte att möjliggöra en ytterligare nedskrivning av statens järnvägars länekapital. Härigenom skulle för det mervärde, som på grund av 1927 års avtal uttages ur malmtillgångarna, vinnas ersättning i en minskning av statens passiva, vilket ju är detsamma som en ökning av kapitaltillgångarna. Storleken av de belopp, som på detta sätt böra kunna under den ovan angivna tidsperioden till och med år 1936 användas för ytterligare nedskrivning av länekapitalet, är tydligen svår att beräkna, men sammanlagt torde beloppen kunna antagas komma att röra sig upp emot ett tjugotal miljoner kronor.

Sistnämnda avsättningar böra enligt min mening behandlas såsom för vanlig statsskuldsmortering avsedda medel. Någon särskild avskrivningsfond bör alltså ej uppläggas, vare sig i riksgäldskontoret eller hos statens järnvägar. I stället bör, i anslutning till riksräkenskapsverkets förslag, i statens järnvägars kapitalkonto göras en uppdelning av det investerade kapitalet i länekapital och annat kapital. Då vederbörande anslag, som bör erhålla förslagsanslags natur, av riksgäldskontoret tagits i anspråk, bör meddelande härom ske till järnvägsstyrelsen, som därefter låter vidtaga vederbörlig omföring mellan de båda investeringskontona. Med hänsyn till såväl riksstaten som statsbokföringen synes det vara lämpligast, att avsättningarna ifråga ingå i fonden för statsskuldens amortering men där redovisas skilda från övriga tillgångar.

Riksdagen har enligt den ovan intagna skrivelsen ansett det böra tagas under övervägande, på vad sätt merinkomsterna av den förökade malmploateringen — i den mån de icke komma att tagas i bruk för en nedskrivning av statens järnvägars länekapital — kunna finna användning i produktionsfrämjande syfte.

Såsom av det förut anförda framgått äro de merinkomster, som följa av den i enlighet med 1927 års avtal ökade malmbrytningen, tämligen begränsade. De torde ävenledes sannolikt understiga, vad man vid antagandet av sagda avtal allmänt föreställt sig. Den egentliga merinkomsten bör, såsom jag tidigare utvecklat, användas för nedskrivning av statens järnvägars länekapital. Att avsätta någon del av de malminkomster, som gå utöver merinkomsterna, torde riksdagen knappast få antagas hava avsett.

För min del skulle jag ej heller kunna biträda en sådan uppfattning. Jag vill påpeka, att statens verkliga inkomster i allt större omfattning gå till direkt produktionsfrämjande åtgärder, såväl på kapitalökningsbudgeten som även under huvudtitlarna för verkliga utgifter. Den nedsättning av järnvägstaxorna, som Kungl. Maj:t har för avsikt att genomföra och som i ej ringa mån möjliggjorts just tack vare malminkomsternas stigning, är ju ock en åtgärd, som syftar mot underlättande av produktionen.

Jag vill i detta sammanhang även erinra, att malminkomsterna äro av den största betydelse för budgetens finansiering. Med den stadigt fortgående utgiftsansvällning, som i längden är ofrånkomlig, är det nödvändigt tillse, att icke den allmänna budgeten berövas sådana inkomstkällor, som äga förmåga att giva ökad avkastning. Därest nu en del av malminkomsterna, i enlighet med vad jag förut förordat och med belopp som torde komma att normalt växa, användes för nedskrivning av statens järnvägars lånekapital, bör enligt min uppfattning icke någon ytterligare del av sagda inkomster reserveras för särskilda ändamål. I enlighet härmed kan jag alltså icke tillstyrka vare sig uppläggandet av någon statens kapitalbildningsfond, såsom statskontoret föreslagit, eller vidtagande av åtgärder i övrigt, varigenom det fria förfogandet över inkomsterna ifråga inskränkes.

I sin förevarande skrivelse har riksdagen slutligen uttalat sig för, att frågan om grunderna för tillförandet av medel till och användningen av fonden för statsskuldens amortering göres till föremål för ytterligare överväganden. I detta ämne hava fullmäktige i riksgäldskontoret givit uttryck åt den uppfattningen, att något behov av att vidtaga förändring i nu gällande bestämmelser för användningen av sagda fond eller för avsättningen till densamma ej kan anses föreligga. Med hänsyn till detta uttalande har jag för egen del ej funnit anledning att låta verkställa särskild utredning i denna fråga, helst jag väsentligen delar fullmäktiges uppfattning.

Den omflyttning i statens järnvägars räkenskaper från lånekapital till kapital, uppkommet av andra statsinkomster, som enligt vad jag i det föregående förordat bör äga rum med anlitande av den intill slutet av budgetåret 1929/1930 verkställda amorteringen av statsskulden, läser Kungl. Maj:t kunna utan särskilt medgivande av riksdagen föreskriva. Beslut av riksdagen torde fördenskuil påfordras allenast därom, att viss del av statens inkomst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, motsvarande merinkomsterna av den på grund av 1927 års avtal ökade malmbrytningen, avsättes till fonden för statsskuldens amortering. I enlighet härmed har jag förut i dag tillstyrkt framställning om upptagande i riksstatsförslaget bland anslagen för avbetalning av statsskulden av ett förslagsanslag för detta ändamål å, i avjämnat tal, 1,800,000 kronor.

Under de senaste åren hava på förslag av Kungl. Maj:t vissa beslut fattats avseende en begränsning av dispositionen av lånemedel för kapitalökning å de produktiva fonderna.

Kapitalan-
skaffningen
för de pro-
duktiva
fonderna.

Enligt de riktlinjer, som angåvos i 1926 års statsverksproposition, ansågs sålunda, att frågan, huruvida och i vad mån lånemedel böra komma till användning för kapitalökning vid affärsverken, borde göras beroende på möjligheterna att erhålla förräntning av investerat kapital, och att, därest tillfredsställande förräntning ej kan vinnas, företaget i regel borde till en mot förräntningsbristen svarande del finansieras med andra medel än lånemedel. I anslutning härtil hava anslagen för fortsättande av arbetena å inlandsbanan mellan Volgsjön och Gällivare samt för fortsättande av statsbanan Hällnäs—Stensele under budgetåren 1926/1927—1928/1929 anvisats av andra statsinkomster än lånemedel.

Medelsanskaffningen till kapitalökning för statens utlåningsfonder skedde tills för några år sedan i sin helhet genom upplåning. Härutinnan vidtog 1924 års riksdag den förändringen, att upplåning för detta ändamål endast skulle anlitas i den mån full förräntning å de upplånade medlen kunde erhållas, samt att till följd därav den del av anslagen, som kunde förutses bliva improduktiv, skulle bestridas av andra medel än lånemedel. Under de senaste budgetåren har man därvid utgått från den förräntning, som kunde förväntas på grund av gällande bestämmelser, samt därefter beräknat förräntningskvoten och den däremot svarande del av kapitalökningsanslagen, som skall utgå av lånemedel. Med tillämpning av denna norm hava för budgetåren 1924/1925—1928/1929 andra statsinkomster än lånemedel i viss utsträckning anvisats för kapitalökning å utlåningsfonderna.

Anslagen till låneunderstöd hava för tiden till och med budgetåret 1926/1927 helt anvisats av lånemedel. I riksstaten för budgetåret 1927/1928 togos emellertid för täckande av vissa räntefria lån i anspråk andra statsinkomster än lånemedel.

För ett bedömande av frågan, huruvida de av staten upplånade medlen verkligen blivit produktivt placerade, torde jag få hänvisa till en i riksgäldskontorets årsbok för budgetåret 1927/1928, sid. 54 o. f., intagen utredning, vilken omfattar de statens produktiva fonder, vari lånemedel blivit nedlagda, och för varje särskild fond avser en jämförelse mellan å ena sidan den ränta, som beräknas belöpa å de av fonden disponerade lånemedlen, och å andra sidan fondens överskott. I denna utredning har man för de fonder, vari även andra medel än lånemedel äro placerade, utgått ifrån, att hela överskottet bör hänföras till lånemedlen, och sålunda icke räknat med någon förräntning av annat än det upplånade kapitalet. Resultatet kommer härigenom givetvis att ställa sig fördelaktigare än om en proportionell uppdelning av överskottet på lånemedel och andra medel ägt rum. Å andra sidan har av postverkets överskott, som i väsentlig mån är att hänföra till beskattning, endast så stor del upptagits, som erfordras för täckande av statens räntekostnader för i verket nedlagda lånemedel, och samma reduce-

Utgifter för kapitalökning.

ring har tillämpats även beträffande statens aktieutdelning i Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet.

En sammanställning av vissa huvuduppgifter från nämnda utredning utvisar beträffande statens affärsverksamhet för kalenderåret 1927 och i fråga om övriga lånemedelsplaceringar för budgetåret 1927/1928 följande:

Lånemedlens placering	I medeltal disponerade lånemedel	Beräknad ränta å disponerade lånemedel		Överskott	
	I tusental kr.	I tusental kr.	I %	I tusental kr.	I %
Statens affärsverksamhet.....	1,484,590	72,839	4.91	70,296	4.74
Statens aktier	66,539	3,369	5.06	1,456	2.19
Statens utlåningsfonder	334,675	16,076	4.80	11,321	3.38
Låneunderstöd	21,477	1,193	5.55	126	0.59
Övriga lånemedelsplaceringar.....	37,158	2,011	5.41	500	1.35
Summa	1,944,439	95,488	4.91	83,699	4.30

Beräkningen slutar för de ifrågakommande fonderna å ett belopp av 1,944 miljoner kronor i medeltal disponerade lånemedel. Den ränta, som beräknas belöpa å dessa lånemedel, utgör 95.5 miljoner kronor eller 4.91 procent, och överskottet uppgår till 83.7 miljoner kronor eller 4.30 procent. Detta överskott är sålunda icke tillräckligt för att täcka den beräknade räntan under ifrågavarande räkenskapsperioder. Läget är dock märkbart bättre än vad motsvarande utredning för budgetåret 1926/1927 (respektive kalenderåret 1926) utvisar, då de i medeltal disponerade lånemedlen uppgingo till 1,892 miljoner kronor, den beräknade räntan härå till 92.6 miljoner kronor (4.90 procent) och överskottet till 77.6 miljoner kronor (4.10 procent).

De här förut angivna allmänna grunderna för finansieringen av statens produktiva företag torde jämväl i fortsättningen böra vinna tillämpning vid äskande av kapitalökningsanslag för statens affärsverksamhet och utlåningsrörelse.

Förut har Kungl. Maj:t, på sätt bilagda protokollsutdrag (*bil. 1—5*) utvisa, beslutat avlåtande till riksdagen av vissa framställningar, som tillhöra regleringen för budgetåret 1929/1930 av utgifterna för kapitalökning. Jag ber nu att få meddela en sammanställning av de äskade eller, i vissa fall, allenast beräknade anslagen för dylika utgifter med angivande huru mycket av anslagsbeloppen bör täckas av lånemedel och huru mycket av andra statsinkomster:

Sammanställning av utgifter för kapitalökning.

Bilaga	Punkt i bilaga	Sid i bilaga	I. Statens affärsverksamhet.	Att täckas av	
				lånemedel Kronor	andra statsinkomster Kronor
			<i>A. Postverket.</i>		
2	1	5	Inventarier, <i>reservationsanslag</i>	800,000	
2	2	10	Inköp av fastigheten nr 1 i kvarteret Brunkhuvudet i Stockholm, <i>reservationsanslag</i>	2,050,000	
2	3	18	Posthusbyggnad i kvarteret Resedan i Stockholm, <i>reservationsanslag</i>	168,000	
2	4	18	Anslag till inköp av fastigheter, <i>reservationsanslag</i>	140,000	
			Säger för postverket	3,158,000	
			<i>B. Telegrafverket.</i>		
2	5	20	Gäldande av återstående del av köpeskillingen för aktiebolaget Stockholmstelefonns telefonanläggningar m. m., <i>reservationsanslag</i>	86,800	
2	6	21	Tillbyggnad av förrådsbyggnaden i Älvsjö, <i>reservationsanslag</i>	100,000	
2	7	23	Stationsbyggnad i Malmö, <i>reservationsanslag</i>	*480,000	
2	8	24	Telefonstationsbyggnad i Göteborg (Vasastationen), <i>reservationsanslag</i>	150,000	
2	9	27	Stationsbyggnad i Varberg, <i>reservationsanslag</i>	50,000	
2	10	32	Inköp av tomt och uppförande därå av stationsbyggnad i Skövde, <i>reservationsanslag</i>	150,000	
2	11	38	Fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende, <i>reservationsanslag</i>	6,500,000	
			Säger för telegrafverket	7,516,800	

* Beräknat belopp.

Bilagor	Punkt i bilaga	Sid i bilaga		Att täckas av	
				lånemedel Kronor	andra stats- inkomster Kronor
			<i>C. Statens järnvägar.</i>		
			Nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar:		
			Bangårdar:		
			Bangårdsombyggnader:		
2	12	42	Omläggning av västra stambanans ingångslinje över Hammarbyleden samt förbättrade anordningar vid Stockholms centralstation m. m., <i>reservationsanslag</i>	1,250,000	
2	13	51	Ordnande av bangårdsförhållandena i Göteborg, <i>reservationsanslag</i> ..	575,000	
			Bangårdsanordningar i övrigt:		
2	14	52	Gångbroar och gångtunnlar, <i>reservationsanslag</i>	50,000	
			Anläggningar vid huvudverkstäder:		
2	15	53	Ny malmvagnsverkstad vid Notviken, <i>reservationsanslag</i>	90,000	
2	16	54	Anordnande av skenfria vägkorsningar m. m., <i>reservationsanslag</i>	500,000	
2	17	56	Telegraf- och sektionstelefonledningar samt kabelarbeten, <i>reservationsanslag</i>	100,000	
2	18	57	Elektriska belysningsanläggningar, <i>reservationsanslag</i>	100,000	
2	19	58	Växel- och signalsäkerhetsanläggningar, <i>reservationsanslag</i>	500,000	
2	20	59	Dispositionsanslag för oförutsedda och mindre arbeten, <i>reservationsanslag</i> ..	1,000,000	
			Nya statsbanebyggnader:		
2	21	60	Inlandsbanan mellan Volgsjön och Gällivare, <i>reservationsanslag</i>		2,000,000
2	22	62	Statsbanan Hällnäs—Stensele, <i>reservationsanslag</i>		2,000,000
2	23	63	Automobillinje Övertorneå—Pajala, <i>reservationsanslag</i>		300,000
			Säger för statens järnvägar	4,165,000	4,300,000

Bilaga	Punkt i bilaga	Sid i bilaga		Att täckas av	
				lånemedel Kronor	andra stats- inkomster Kronor
			D. Statens vattenfallsverk.		
			Statens kraftverk:		
			Trollhätte kraftverk:		
2	24	77	Kostnader i samband med domstols- behandling av frågan om Vänerns reglering, <i>reservationsanslag</i>	100,000	
2	25	78	Veckoreglering av Göta älv, <i>reserva- tionsanslag</i>	1,800,000	
			Västerås kraftverk:		
2	26	78	Utvidgning av ångkraftstationen i Västerås, <i>reservationsanslag</i>	400,000	
			Ume älvs kraftverk:		
2	27	79	Anläggning för krafttillskott till Norr- forsens kraftverk, <i>reservationsanslag</i>	* 500,000	
2	28	80	Kraftledning från Gällivare för elektri- fiering av vissa delar av Norrbottens län, <i>reservationsanslag</i>		* 100,000
2	29	80	Distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk, <i>reservationsanslag</i>	2,300,000	
			Gemensamt anslag:		
2	30	83	Inköp av vattenfall och fastigheter samt utförande av nyanläggningar, <i>reserva- tionsanslag</i>	500,000	
			Säger för statens vattenfallsverk	5,600,000	100,000
			Säger för statens affärsverksamhet	20,439,800	4,400,000
			II. Statens utlåningsfonder.		
4	1	1	Fonden för räntefria studielån, <i>reserva- tionsanslag</i>		226,000
5	1	1	Statens avdikningslånefond, <i>reservations- anslag</i>	162,500	87,500
5	2	4	Egnahemslånefonden, <i>reservationsanslag</i>	9,000,000	1,000,000
			Säger för statens utlåningsfonder	9,162,500	1,313,500

* Beräknat belopp.

Bilaga	Punkt i bilaga	Sid. i bilaga		Att täckas av	
				lånemedel Kronor	andra stats- inkomster Kronor
			III. Fonden för låneunderstöd.		
			Kommunikationsdepartementet:		
2	32	90	Lån till Sydsvenska kraftaktiebolaget för utförande av kraftverksanläggning vid Karseforsen-Laholmsfallet, <i>reservationsanslag</i>	4,700,000	
			IV. Statsverkets fond av rusdrycksmedel.		
			Avsättning till statsverkets fond av rusdrycksmedel:		
3	1	1	Enligt 1 § i förordningen angående statsverkets fond av rusdrycksmedel, <i>förslagsanslag</i>		1,000,000
3	1	1	Överskott å statsverkets fond av rusdrycksmedel, <i>förslagsanslag</i>		4,000,000
			<i>Säger för statsverkets fond av rusdrycksmedel</i>		5,000,000
			V. Fonden för förlag till statsverket.		
			Försvarsdepartementet:		
1	1	1	Nya byggnader för Stockholms tygstation, <i>reservationsanslag</i>	200,000	
			VI. Fonden för mötande av förluster å aktiebolaget Kreditkassan av år 1922.		
3	2	2	Fonden för mötande av förluster å aktiebolaget Kreditkassan av år 1922		5,000,000
			VII. Avbetalning å statsskulden.		
			<i>A. Av staten upptagna obligationslån.</i>		
3	3	10	1880 års 3 $\frac{1}{2}$ % lån, <i>förslagsanslag</i>		5,408,373
3	3	10	1886 » 3 $\frac{1}{2}$ % » , <i>förslagsanslag</i>		816,000
3	3	10	1890 » 3 $\frac{1}{2}$ % »		1,038,667
3	3	10	1899 » 3 $\frac{1}{2}$ % »		644,760

Dinera	Punkt i bilaga	Sid. i bilaga	Att täckas av	
			lånemedel Kronor	andra stats- inkomster Kronor
			<i>B. Av staten övertagna lån.</i>	
3	3	10	Örebro—Svartåjärnvägsaktiebolagsobligationslån	29,000
			Järnvägsaktiebolaget Malmö—Kontinentens obligationslån:	
3	3	10	Av år 1898	55,000
3	3	10	» » 1902	27,000
			Mora—Vänerns järnvägsaktiebolags obligationslån:	
3	3	10	Av $\frac{1}{7}$ 1896	80,000
3	3	10	» $\frac{1}{9}$ 1896	20,000
3	3	10	» år 1903	108,000
				208,000
			<i>C. Fonden för statsskuldens amortering.</i>	
3	3	10	Avsättning enligt 1 § i förordningen angående statsverkets fond av rusdrycksmedel, <i>förslagsanslag</i>	16,100,000
3	3	10	Avsättning av viss del av statens inkomst från Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, <i>förslagsanslag</i>	1,800,000
			<i>Säger för avbetalning å statsskulden</i>	26,126,800
			Summa	34,502,300 41,840,300

Sammanlagda beloppet av de till utgifter för kapitalökning uppförda anslagen skulle alltså uppgå till 76,342,600 kronor, därav att täckas av lånemedel 34,502,300 kronor och av andra statsinkomster 41,840,300 kronor.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen,

att anslagen till utgifter för kapitalökning för budgetåret 1929/1930 måtte täckas av lånemedel i överensstämmelse med vad sammanställningen över anslagen utvisar.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:
Svante Ericsson.

Bilaga 1.

Utgifter för kapitalökning.

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 december 1928.*

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden
LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG,
LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Malmberg, anför härefter
följande:

Uti skrivelse till Kungl. Maj:t den 19 augusti 1927 anmälde *arméför-
valtningens artilleri- och fortifikationsdepartement*, att genom sprängämnes-
inspektionen undersökning verkställets beträffande Stockholms tygstations
ammunitionsförråd och att därvid befunnits, att vissa av förrådets å Ladu-
gårdsgärdet och vid Hundudden å Djurgården befintliga byggnader ur
brandfaresynpunkt vore olämpliga för sitt ändamål och därför snarast borde
ersättas med nya tidsenliga byggnader. Vad anginge förrådsbyggnaderna
vid Hundudden, hade av undersökningen jämväl framgått, att dessa bygg-
naders läge vore synnerligen olämpligt och borde ur allmän säkerhets-
synpunkt utdömas, enär flera boningshus uppförts inom 500 meters avstånd
därifrån, d. v. s. inom den skyddsråyon, som vore erforderlig vid upplag
av explosiva varor av den myckenhet, det här gällde.

Enligt av artilleri- och fortifikationsdepartementen uppgjort förslag borde
i stället för ifrågavarande förrådsbyggnader uppföras vissa nya byggnader
å Ladugårdsgärdet samt vid Hundudden, och skulle samtliga byggnader
omgivas med skyddsvallar och stängselanordningar. Kostnaderna för utfö-
randet av de ifrågasatta arbetena beräknades till 200,000 kronor. Departementen
hemställde, att nämnda belopp måtte ställas till förfogande från
anslaget till oförutsedda utgifter.

Över artilleri- och fortifikationsdepartementens framställning avgåvos
yttranden av, bland andra, *byggnadsstyrelsen*, som i utlåtande den 9 sep-
tember 1927 anförde, att så länge de till uppförande å Ladugårdsgärdet
föreslagna nya byggnaderna samt förrådets anläggningar i övrigt kvarbleve
i sitt nuvarande eller avsedda läge, en exploatering av angränsande delar

av Ladugårdsgärdet för enskilt byggnadsändamål torde komma att förhindras, alldenstund, såsom av sprängämnesinspektionens utredning framginge, en byggnadsfri skyddsråyon om minst 500 meters bredd vore erforderlig för en anläggning av ifrågavarande slag. Vid en eventuell framtida exploatering av ifrågavarande delar av Ladugårdsgärdet för enskilt byggnadsändamål måste sålunda förutsättas, att förrådet i dess helhet måste avlägsnas från platsen.

Med anledning av byggnadsstyrelsens berörda yttrande anbefalldes arméförvaltningens artilleri- och fortifikationsdepartement att verkställa förnyad utredning i ärendet och därvid särskilt undersöka, huruvida icke de avsedda nybyggnaderna lämpligen kunde förläggas till annan plats än som i ärendet föreslagits.

Med skrivelse den 5 december 1927 överlämnade *arméförvaltningens artilleri-, fortifikations- och civila departement* den infortrade utredningen. Härvid anförde departementen, bland annat, följande:

Därest de i artilleri- och fortifikationsdepartementens skrivelse den 19 augusti 1927 omförmälda förrådsbyggnaderna skulle förläggas å andra platser än de i nämnda skrivelse föreslagna, borde — med bortseende från övriga på platsvalet inverkanande faktorer — de platser, som utvaldes, vara så belägna, att förrådsbyggnaderna, efter vad nu vore möjligt att förutse, kunde beräknas för avsevärd framtid kvarligga därstädes. Något annat område att förlägga förrådsbyggnaderna till än Järvafältet syntes under sådan förutsättning icke kunna komma i fråga, då de truppförband, som för närvarande vore förlagda i kaserner å Ladugårdsgärdet, inom en icke alltför avlägsen framtid kunde beräknas bliva utflyttade till detta fält, samt hänsyn till de militära förhållandena komme att utöva ett avgörande inflytande på den framtida dispositionen av till fältet hörande områden. Om de föreslagna nybyggnaderna komme att uppföras å Järvafältet, vore det emellertid med hänsyn till ett rationellt ordnande av arbetet vid ammunitionsförrådet nödvändigt att till Järvafältet förflytta övriga för förrådet erforderliga byggnader, dock med visst undantag. De nybyggnader för ammunitionsförrådet, som erfordrades å Järvafältet, utgjordes av, bland annat, förråds- och verkstadsbyggnader, värmecentral, expeditions- och bostadslokaler samt garage. Härjämte behöfde skyddsvallar uppföras, vägar anläggas till förrådet m. m., stängsel uppföras samt vatten- och avloppsledningar framdragas. Utöver samtliga dessa anordningar å Järvafältet tillkomme utförandet av vissa arbeten m. m. vid truppförbandsförläggningarna i Stockholm i anledning av förrådsförflyttningen. Enligt den verkställda kostnadsutredningen beräknades samtliga åsyftade åtgärder komma att betinga en kostnad av 956,000 kronor.

Vidare upplystes, att en i tekniskt avseende lämplig plats för förrådets förläggning blivit utsedd å Järvafältet, och hade detta område utmärkts å en till ärendet hörande karta.

Beträffande sättet för bestridandet av det beräknade kostnadsbeloppet anförde departementen, att de för ändamålet erforderliga medlen kunde beräknas bli tillgängliga genom försäljning av de områden å Ladugårdsgärdet och vid Hundudden, vilka för närvarande vore upplättna för ammunitionsförrådet. Då emellertid denna försäljning icke kunde verkställas, förrän de föreslagna nybyggnaderna och anläggningarna utförts, samt dessutom kunde komma att fördröjas av rådande konjunkturförhållanden och dylikt, hemställde departementen, att för ifrågavarande ändamål måtte anvisas ett reservationsanslag å 956,000 kronor, att utgå av tillfälliga länemedel och avsett att återbetalas av inflytande markförsäljningsmedel. Tillika anmälde departementen, att nyssnämnda belopp, 956,000 kronor, kunde fördelas på två budgetår, därvid för det första budgetåret borde anvisas 456,000 kronor.

I ärendet avgåvos härefter infortrade utlåtanden av riksmarskalksämbetet den 28 december 1927, av kammarkollegium den 18 och av statskontoret den 26 januari 1928.

Riksmarskalksämbetet, som hört intendenten för Djurgården, anförde i huvudsak följande.

Intendenten för Djurgården hade, bland annat, framhållit, att de i arméförvaltningens skrivelse den 19 augusti 1927 ifrågasatta nya magasinerna å Ladugårdsgärdet skulle, jämte förrådets övriga anläggningar därstädes, komma att helt och hållet förhindra en eventuell framtida exploatering av just den för byggnadsändamål lämpliga delen av Ladugårdsgärdet; att förrådsområdet å Hundudden, i vars omedelbara närhet boningshus funnes uppförda, vore ur allmän säkerhetssynpunkt till sin belägenhet olämpligt, varför det syntes mindre välbetänkt att å detta område uppföra nya förrådsbyggnader; samt att dessutom en viss del av sistnämnda område — däri särskilt inginge en del av byggnadsplatsen för den ifrågasatta nya anläggningen — tillhörde det markområde å Norra Djurgården, som jämlikt beslut av Kungl. Maj:t den 28 juni 1918 blivit försålt till Stockholms stad, att av staden för fortsatt utvidgning av hamnanläggningarna vid Värtan m. m. tillträdas den 12 mars 1937.

Beträffande beräkningarna att till bestridande av kostnaderna för en eventuell förflyttning till lämpligare plats av tygstationens ifrågavarande anläggningar m. m. erhålla erforderliga medel genom försäljning av de för samma ändamål nu använda markområdena å Ladugårdsgärdet och vid Hundudden, hade intendenten för Djurgården visserligen ansett medel möjligen kunna erhållas genom framtida exploatering för byggnadsändamål av det för närvarande upplättna området å Ladugårdsgärdet, men beträffande området vid Hundudden förklarat det uteslutet att, efter omförmälda redan skedda markförsäljning till Stockholms stad, något ytterligare avhändande från Djurgården av mark å denna plats kunde äga rum, då det efter den skedda försäljningen ännu kvarvarande området norr om Djurgårdsbrunnskanalen — på viss sträcka endast omkring 300 meter brett — vore alldeles nödvändigt såsom skyddsområde mot Djurgårdsbrunnskanalen och Södra Djurgården.

Under åberopande och vitsordande av vad intendenten för Djurgården

sålunda anført, ville riksmarskalksämberet för egen del framhålla dels de uppenbara och betydande olägenheterna av ett bibehållande och än mer ett ytterligare utvidgande av förrådsanläggningarna å Ladugårdsgärdet i så omedelbar närhet av Stockholms stads planlagda område och på en plats av Ladugårdsgärdet, som framför andra torde lämpa sig för en eventuell framtida exploatering för bebyggande och utvidgning av stadens område, dels ock den tvingande nödvändigheten av att för framtiden såsom naturpark och skyddsområde bevara ännu oförsålda delar av Norra Djurgården invid och i trakten av förrådsområdet vid Hundudden.

Kammarkollegium yttrade bland annat:

Av de områden, som tagits i anspråk för nu ifrågavarande anläggningar inginge intetdera i de delar av Norra Djurgården, som jämlikt Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut år 1905 skulle avhändas kronan och för vilka inflytande försäljningsmedel till visst belopp skulle användas till förvärvande av mark för nytt övningsfält för i Stockholm förlagda truppförband. Härjämte finge kollegium erinra, att det område, som för närvarande upptoges av förrådet å Ladugårdsgärdet, i ett den 15 maj 1917 av särskilt tillkallade sakkunniga avgivet betänkande angående Djurgårdens bevarande som park hänförts till mark, som borde få bebyggas, under det att området vid Hundudden av bemälda sakkunniga ansetts böra bibehållas såsom park.

Beträffande själva saken instämde kollegium med riksmarskalksämberet med tillägg att, därest något av ifrågavarande områden komme att försälgas, hinder ej torde böra möta att taga försäljningsmedlen i anspråk till täckande av kostnaderna för den ifrågasatta förflyttningen av ifrågavarande militära anläggningar.

Statskontoret anförde i fråga om sättet för täckandet av de beräknade nybyggnadskostnaderna följande:

Om statsmakterna beslutade sig för flyttning av förrådsanläggningarna till Järvafältet, varigenom nuvarande områden bleve disponibla, torde det icke principiellt vara något att erinra mot att kostnaderna i sinom tid täcktes av från områdena inflytande försäljningsmedel, för vilken händelse nu behöfliga anslag, såsom i andra fall förekommit, torde böra anvisas att utgå av tillfälliga lånemedel. Statskontoret ville emellertid framhålla, att det måhända icke vore fullt säkert, att en framtida försäljning komme att inbringa ett tillräckligt belopp. Beträffande området vid Hundudden syntes det tvivelaktigt, om detsamma lämpligen borde försälgas, och vad området å Ladugårdsgärdet anginge, torde det kunna tänkas, att detsamma på grund av sin belägenhet och beskaffenhet komme att delvis bliva parkområde eller delvis område för öppet byggnadssätt. Om det också mötte svårigheter att nu bereda plats för en utgift av den storlek, varom fråga vore, på den av verkliga statsinkomster finansierade budgeten, och det behöfliga anslaget därför anvisades att utgå av tillfälliga lånemedel, syntes det dock med hänsyn till osäkerheten, när och till vad belopp försäljningsmedel komme att inflyta, enligt statskontorets mening kunna ifrågasättas, om ej täckning för dessa utgifter borde åtminstone delvis beredas å något eller några av de närmaste årens riksstater.

I sin framställning angående lantförsvarets medelsbehov för budgetåret 1929/1930 har *arméförvaltningen* återupptagit frågan om nybyggnader för

Stockholms tygstation samt därvid anført, att, därest icke en modernisering av de nuvarande förrådslokalerna å Ladugårdsgärdet och vid Hundudden komme till stånd, en förflyttning av förrådet i dess helhet vore oavvisligen av behovet påkallad. I fråga om sättet för byggnadskostnadernas täckande hemställde ämbetsverket, att det för ändamålet erforderliga beloppet, 956,000 kronor, måtte beredas genom medelsanvisning å riksstaten, därvid för budgetåret 1929/1930 borde såsom ett extra reservationsanslag anvisas 456,000 kronor.

Sedermera har *djurgårdskommissionen* anmodats att yttra sig i ärendet. I anledning härav har kommissionen — med hänvisning till det på Kungl. Maj:ts förslag (proposition nr 247) av 1928 års riksdag fattade beslutet (skrivelsern nr 357) angående överenskommelse mellan kronan och Stockholms stad rörande grunder för exploateringen av viss del av Norra Djurgården — uti yttrande den 29 oktober 1928 anført följande.

Den överenskommelse, som träffats mellan staten och Stockholms stad innebure, bland annat, att det intill den s. k. Artillerikyrkogården å Ladugårdsgärdet belägna område, som upptoges av kronans ammunitionsförråd, skulle exploateras och försäljas till tomter. Sagda område låge omedelbart intill redan stadsplanlagda områden och torde därför vid den exploatering, som nu skulle igångsättas, bliva ett av de områden, som allra först komme i fråga till försäljning. Med hänsyn härtill vore det av vikt, att förenämnda ammunitionsförråd så fort sig göra låte flyttades och att området senast inom två år vore avröjt. Då sålunda det fullständiga avlägsnandet från platsen av ammunitionsförrådets byggnader — vilket även ur ren säkerhetssynpunkt torde vara nödvändigt — kunde anses vara en följd av riksdagens beslut om exploatering av området och utgjorde ett led i de förberedande åtgärderna för möjliggörande av denna exploatering, vore det väl motiverat, att exploateringskontot belastades med alla de kostnader, som betingades av ammunitionsförrådets flyttning till annan lämplig plats. Liknande synpunkter hade tidigare vunnit beaktande (kungl. brev den 20 december 1911 angående provisorisk förflyttning av den s. k. laboratoriegården i Stockholm). Kostnaderna för en mera avsevärd förändring eller utvidgning av ammunitionsförrådet borde däremot icke, såvitt kommissionen kunde finna, belasta ovannämnda exploateringskonto.

Beträffande förrådet vid Hundudden finge kommissionen meddela, att det låge utom det område, som enligt 1928 års riksdags beslut skulle exploateras.

Genom remiss den 30 oktober 1928 har därefter *statskontoret* anbefallts att inkomma med det förnyade yttrande i ärendet, som kunde föränledas av vad däri förekommit efter det ämbetsverket avgivit sitt utlåtande av den 26 januari 1928. I yttrande den 3 november 1928 har i följd härav statskontoret i den föreliggande frågan anført följande.

Djurgårdskommissionen hade yttrat, att det område, som nu disponerades av tygstationens förråd och laboratorium och vilket vore beläget i närheten av det redan exploaterade området å Ladugårdsgärdet, behövde tagas i anspråk för den fortsatta exploateringen, samt att anläggningarna på grund härav snarast möjligt borde flyttas, så att området senast inom två år vore

avröjt. Kommissionen hade ansett det väl motiverat, att kostnaderna för ammunitionsförrådets flyttning till annan lämplig plats belastade det s. k. exploateringskontot, varemot kostnaderna för en mera avsevärd förändring eller utvidgning av förrådet icke borde påföras nämnda konto.

Enligt statskontorets mening måste det principiellt anses vara riktigt och även ur affärsmässig synpunkt lämpligt, att samtliga de kostnader, som vore förenade med förflyttning till annan lämplig plats av en nu befintlig anläggning inom det för exploatering avsedda området, belastade det s. k. exploateringskontot, medan utgifterna för anläggningens utvidgning och förbättring bestredes och redovisades på annat sätt. I djurgårdskommissionens räkenskaper borde för framtiden såsom inkomster redovisas de genom exploateringen inflytande köpeskillingarna ävensom övriga inkomster från de för exploatering upplåtna områdena, varjämte såsom utgifter borde upptagas *dels* i samband med exploateringen uppkomna direkta utgifter för anläggning av gator och ledningar m. m., *dels* kommissionens förvaltningskostnader, *dels ock* kostnaderna för nu befintliga anläggningars förflyttning till andra platser, i vilka kostnader dock icke skulle inräknas förbättringar eller utvidgningar av samma anläggningar. Dessa grunder för exploateringskostnadernas redovisning torde i huvudsak överensstämma med vad som redan hittills tillämpats i fråga om Ladugårdsgårdets exploatering. Inflytande köpeskillingar borde liksom hittills inlevereras till statskontoret och där bokföras såsom »Diverse medel» under titel »Köpeskillingar för tomter å Norra Djurgården». På samma sätt syntes böra förfaras med hyres- och arrende- m. fl. inkomster, i den mån dessa icke erfordrades för bestridande av kommissionens förvaltningskostnader. Å denna redovisningstitel hade den 30 juni 1928 i statskontoret inestätt ett belopp å 2,413,753 kronor 80 öre, vilket belopp, när så ansåges erforderligt, kunde tagas i anspråk för täckande av de tillfälliga lånemedel, vilka enligt 1918 års riksdags beslut skulle ersättas med anlåtande av ifrågavarande försäljningsmedel. Efter utgången av budgetåret 1927/1928 hade behållningen å titeln ökats med 22,191 kronor 95 öre.

Såvitt statskontoret kunde finna, föreläge icke något hinder för att taga behållningen å ovanberörda redovisningstitel i anspråk för de förberedande åtgärder, som vore erforderliga för den fortsatta exploateringen av Ladugårdsgärdet, och vilka enligt vad 1928 års riksdag uttalat borde ske med den största skyndsambet. Bemyndigande syntes böra lämnas Kungl. Maj:t att för åtgärder av nu berörda slag taga dessa medel i anspråk, varvid statskontoret dock givetvis förutsatte, att detta icke finge anses innebära, att de disponerades för utvidgning eller mera genomgripande förändring av sådana anläggningar, som på grund av exploateringens fortskridande måste flyttas till annan plats.

Vad därefter anginge frågan, huru medel borde beredas för bestridande av kostnaden för tygstationens flyttning, syntes, i anslutning till vad 1905 och 1918 års riksdagar beslutat i fråga om användningen av från Ladugårdsgärdet inflytande försäljningsmedel, intet vara att erinra mot att denna kostnad, i den mån densamma icke enligt vad ovan framhållits borde bestridas av influtna köpeskillingar, anvisades att utgå av lånemedel för att framdeles täckas av markförsäljningsmedel. På enahanda sätt torde medel jämväl kunna beredas för flyttning av andra militära anläggningar, vilka nu funnes å Ladugårdsgärdet och som måste uppföras å annan plats och i samband därmed utvidgas i enlighet med nutida krav. Till denna

ståndpunkt hade också statskontoret rent principiellt anslutit sig i sitt utlåtande den 26 januari 1928, ehuru ämbetsverket då ifrågasatt, om icke, med hänsyn till osäkerheten, när och till vad belopp försäljningsmedel komme att inflyta, täckning för utgifterna borde åtminstone delvis beredas på något eller några av de närmaste årens riksstater samt därvid finansieras med anlåtande av verkliga statsinkomster. På grund av riksdagens uttalande, att exploateringen skulle bedrivas med största skyndsamhet, och då man torde kunna förvänta, att markförsäljningsmedel inom en nära framtid komme att i betydande utsträckning inflyta, syntes tillräckliga skäl numera icke förefinnas för att kostnaderna för utvidgning av de för förflyttning avsedda militära anläggningarna anvisades att utgå av skattemedel (andra statsinkomster än lånemedel).

I avseende på det område, varå anläggningarna vid Hundudden vore belägna, vore att märka, att detta område till en del skulle år 1937 överlämnas till Stockholms stad samt att enligt 1918 års överenskommelse mellan kronan och staden (proposition nr 102) kronan erhållit likvid för området i fråga. Allenast för vissa å området belägna byggnader syntes kronan hava att påräkna ytterligare ersättning. Denna ersättning syntes, därest statskontorets framlagda förslag vunne bifall, lämpligen kunna ingå bland inkomsterna å titeln »Köpeskillingar för tomter å Norra Djurgården». I det belopp, som beräknats bliva erforderligt för anläggande av tygstation m. m. å Järvafältet, inginge jämväl kostnaderna för förflyttning av anläggningarna vid Hundudden. Att belasta exploateringskontot med dessa kostnader syntes icke böra ifrågakomma, då markområdet vid Hundudden till den del, det skulle bibehållas i kronans hand, icke avsetts för exploatering enligt 1928 års riksdags beslut.

Någon ersättning till djurgårdskassan för de områden å Norra Djurgården, varå laboratoriet jämte förråd vore uppförda, syntes icke böra lämnas, då dessa områden icke för närvarande disponerades av kassan.

Slutligen ville ämbetsverket framhålla, att de gjorda kostnadsberäkningarna rörande tygstationens flyttning i vissa hänseenden förefölle ämbetsverket höga och att det syntes kunna ifrågasättas, om icke besparingar vore möjliga att åstadkomma.

Under hänvisning till vad sålunda anförts och under förutsättning att någon jämkning i det begärda anslaget icke skedde, hemställde statskontoret,

att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att *dels* för flyttning av Stockholms tygstation m. m. bevilja ett anslag av 756,000 kronor att utgå av tillfälliga lånemedel för att framdeles ersättas av inflytande markförsäljningsmedel samt därav anvisa för budgetåret 1929/1930 såsom utgifter för kapitalökning ett extra reservationsanslag av 256,000 kronor, *dels ock* medgiva, att för samma ändamål finge av influtna köpeskillingar för tomter å Norra Djurgården tagas i anspråk ett belopp av 200,000 kronor;

samt att Kungl. Maj:t måtte utverka riksdagens medgivande till att de för fortsatt exploatering av Ladugårdsgärdet erforderliga kostnaderna finge bestridas av influtna köpeskillingar för tomter å Norra Djurgården.

Det torde först böra erinras, att, sedan Stockholms stadsfullmäktige biträtt det av 1928 års riksdag fattade beslutet (skrivelsen nr 357) i fråga om överenskommelse mellan kronan och Stockholms stad rörande grunder för ex- Departements-
chefen.

ploateringen av viss del av Norra Djurgården, Kungl. Maj:t den 19 oktober 1928 godkänt berörda överenskommelse.

Stockholms tygstations förrådsbyggnader å Ladugårdsgärdet äro, såsom av utredningen framgår, belägna inom det område av Norra Djurgården, som enligt riksdagens nyssnämnda beslut skall ifrågakomma till exploatering. Med hänsyn härtill lärer det få anses uteslutet att, då nu vissa av ifrågavarande förrådsbyggnader befunnits böra på grund av sin beskaffenhet snarast möjligt ersättas med nybyggnader, förlägga dessa till Ladugårdsgärdet. Vidkommande förrådsbyggnaderna vid Hundudden, varest behov utav vissa nybyggnader likaledes gjort sig gällande, är den för förrådet därstädes disponerade marken visserligen belägen utanför det område av Norra Djurgården, som enligt omförmälda riksdagsbeslut skall exploateras. Det är emellertid att märka, att en del av ifrågavarande mark vid Hundudden ingår i det område av Norra Djurgården, som enligt särskild överenskommelse år 1918 förvärvats av Stockholms stad, att av staden för fortsatt utvidgning av hamnanläggningarna vid Värtan m. m. tillträdas under år 1937. På grund härav lärer förrådet vid Hundudden i längden icke kunna kvarligga på sin nuvarande plats. I betraktande av de sålunda föreliggande omständigheterna finner jag mig böra förorda, att beslut nu fattas om flyttning av samtliga ifrågavarande förrådsanläggningar. Härvid synes någon annan plats icke lämpligen kunna komma i fråga för nyanläggningarnas uppförande än Järvafältet. Ur organisations- och driftssynpunkt torde en koncentrerad förläggning av förrådets olika avdelningar otvivelaktigt bliva till stor fördel.

Enligt den inom arméförvaltningen uppgjorda kostnadsberäkningen skulle en summa av 956,000 kronor vara erforderlig för de utgifter, som sammanhånga med förrådsanläggningarnas förflyttning till Järvafältet. Då det syntts mig vara möjligt att genom vissa reduceringar i det föreslagna nybyggnadsprogrammet i avsevärd mån nedbringa de beräknade utgifterna, har jag föranstaltat om en undersökning i sådant hänseende, och har därvid framgått, att utgifterna för ändamålet skulle kunna begränsas till ett belopp av 840,000 kronor.

Statskontoret intager, i likhet med djurgårdskommissionen, den ståndpunkten, att de kostnader, som äro förenade med förflyttning till annan lämplig plats av en nu befintlig anläggning inom det för exploatering avsedda området, böra belasta det s. k. exploateringskontot, medan utgifterna för anläggningens utvidgning och förbättring böra bestridas av andra medel. I enlighet härmed föreslår statskontoret, att av nu ifrågavarande kostnader ett belopp av 200,000 kronor måtte få bestridas av de å nämnda konto innesående markförsäljningsmedlen. Vad sålunda föreslagits har jag ansett mig böra tillstyrka.

Vidkommande det härutöver erforderliga beloppet, 640,000 kronor, avses detta enligt statskontorets förslag att bestridas av länemedel för att framdeles täckas av inflytande markförsäljningsmedel för tomter å Norra Djur-

gården. Då, såsom statskontoret framhållit, den beslutade exploateringen av Ladugårdsgärdet enligt riksdagens uttalande bör bedrivas med största skyndsamhet, och man torde kunna förvänta, att markförsäljningsmedel inom en nära framtid komma att i betydande utsträckning inflyta, synes mig intet vara att erinra mot statskontorets förslag i denna del.

Av förenämnda belopp, 640,000 kronor, torde 200,000 kronor böra anvisas för budgetåret 1929/1930 och därvid å riksstaten upptagas bland utgifter för kapitalökning under rubriken »Fonden för förslag till statsverket». Beloppet lär böra utgå av lånemedel, varom hemställan senare kommer att göras av chefen för finansdepartementet.

Statskontoret har vidare hemställt, att av riksdagen måtte utverkas ett generellt medgivande därtill, att de för fortsatt exploatering av Ladugårdsgärdet erforderliga kostnaderna finge bestridas av influtna köpeskillingar för tomter å Norra Djurgården. Jämväl i detta hänseende ansluter jag mig till statskontorets förslag.

Vad till sist angår valet av plats å Järvafältet för de ifrågavarande nyanläggningarna, har chefen för östra arméfördelningen varit i tillfälle att yttra sig över arméförvaltningens förslag. Arméfördelningschefen har därvid icke funnit annat att erinra än att, då det för ändamålet avsedda området för närvarande vore utarrenderat, arméfördelningschefen ansåge, att arrendatorn borde gottgöras för honom tillhöriga, inom området uppförda byggnader m. m. efter verkställd värdering. I anledning härav vill jag framhålla, att därest någon dylik gottgörelse befinner böra utgå till arrendatorn, härav föranledda kostnader torde kunna bestridas av de för nyanläggningarna avsedda medel.

Det synes mig icke vara lämpligt att närmare än här skett till statsrådsprotokollet redogöra för detta ärende; riksdagens vederbörande utskott torde därom erhålla upplysningar genom de handlingar, som tillhandahållas utskottet.

På grund av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels till bestridande av kostnader för *nya byggnader för Stockholms tygstation m. m.* å riksstaten för budgetåret 1929/1930 under rubriken »Fonden för förslag till statsverket» anvisa ett reservationsanslag av 200,000 kronor;

dels medgiva, att för samma ändamål må tagas i anspråk 200,000 kronor av influtna köpeskillingar för tomter å Norra Djurgården;

dels ock medgiva, att av berörda köpeskillingsmedel må i den utsträckning, som av mig angivits, bestridas de för fortsatt exploatering av Ladugårdsgärdet erforderliga kostnaderna.

Utgifter för kapitalökning: bil. 1.

Vad föredragande departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, behagar Hans Maj:t Konungen bifalla samt förordnar, att utdrag av protokollet härom skall tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande av förslag till riksstat för budgetåret 1929/1930.

Ur protokollet:

Georg Z. Topelius.

Bilaga 2.

Utgifter för kapitalökning.

Utdrag av protokollet över kommunikationsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 januari 1929.

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG, LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Departementschefen, statsrådet Borell anmäler frågan om de **anslag till utgifter för kapitalökning**, som ansetts böra för de under departementet lydande affärsdrivande verk och utlåningsfonder m. m. underställas 1929 års riksdag, samt anför därvid:

Statens affärsverksamhet.

De affärsdrivande verkens styrelser hava i stort sett sökt begränsa sina anslagsäskanden i fråga om utgifter för kapitalökning för budgetåret 1929/1930. Emellertid hava ändock nedsättningar måst vidtagas i de framlagda äskandena. Dessa hava härmed kunnat nedbringas i sådan omfattning, att summan av de nya anslag, som för de affärsdrivande verkens del skulle behöva begäras av riksdagen, utgör 24,839,800 kronor. Detta belopp fördelar sig på de olika verken på sätt framgår av följande tabell, därvid för jämförelse jämväl medtagits de belopp, som beviljats för ändamålet å riksstaten för budgetåret 1928/1929:

	Riksstat budgetåret 1928/1929 Kronor	Budgetåret 1929/1930 Kronor
Postverket	2,484,000	3,158,000
Telegrafverket	8,431,000	7,516,800
Statens järnvägar	10,775,000	8,465,000
Statens vattenfallsverk	4,370,350	5,700,000
	Summa 26,060,350	24,839,800
Härav att utgå av lånemedel	22,860,350	20,439,800
av andra statsinkomster	3,200,000	4,400,000

Bihang till riksdagens protokoll 1929. 1 saml.

Som lån till Sydsvenska kraftaktiebolaget för utförande av kraftverksanläggning vid Karseforsen-Laholmsfallet äskas 4,700,000 kronor, att utgå av låne-medel.

Innan jag övergår till att behandla de olika verkens anslagsäskanden, torde jag få något beröra spörsmålet om ny taxa för transporter å statens järnvägar. Beträffande vad i denna fråga före år 1928 förekommit torde få hänvisas till vad min företrädare i ämbetet anförde i 1928 års statsverksproposition (utgifter för kapitalökning sid. 2—8). Här skall endast i korthet erinras om följande:

Med skrivelse den 29 december 1925 avgav järnvägsstyrelsen utlåtande över den år 1907 tillsatta järnvägstaxekommitténs förslag till ny taxa för transporter å statens järnvägar samt överlämnade därvid ett av styrelsen utarbetat förslag till dylik taxa. Enligt järnvägsstyrelsens utlåtande skulle en övergång från nu gällande taxa till den av styrelsen föreslagna vid den trafikomfattning, som förutsatts i de av Kungl. Maj:t den 27 september 1924 givna direktiv för taxearbetet, föranleda en nettoinkomstminskning av 5,900,000 kronor.

Över järnvägsstyrelsens berörda förslag avgåvos yttranden av, bland andra, kommerskollegium och järnvägsrådet. Såväl kommerskollegium som järnvägsrådet utgingo från vissa jämkningar i järnvägsstyrelsens inkomst- och utgiftskalkyler, och med hänsyn härtill beräknades det belopp, som kunde disponeras för taxenedsättningar, av kommerskollegium till minst omkring 10,000,000 kronor och av järnvägsrådet till icke mindre än 19,700,000 kronor.

Departementschefen anförde bland annat, att det ur statsfinansiell synpunkt icke ansetts möjligt att sträcka sig så långt i fråga om godstaxornas nedsättande, som av järnvägsrådet ansetts önskligt. Vad däremot anginge det av kommerskollegium framlagda förslaget, syntes, ehuru anmärkningar på vissa punkter utan tvivel torde kunna riktas mot kollegii beräkningar, dock, med hänsyn till angelägenheten av att på ett effektivt sätt bringa hjälp åt näringslivet, allvarliga ansträngningar böra göras att vid det fortsatta taxearbetet sänka taxorna inemot den nivå, som kommerskollegium ifrågasatt. Uppenbarligen måste härvid hänsyn tagas till de omfattande enskilda järnvägarna, för vilka läget av statens järnvägars taxa vore av avgörande ekonomisk betydelse i sam- trafiksavseende.

Riksdagen (skrivelse nr 256) lämnade vad sålunda anförts utan erinran.

I skrivelse den 17 oktober 1928 har järnvägsstyrelsen erinrat, dels att kommerskollegium förordat fraktnedsättningar utöver vad järnvägsstyrelsen i sitt berörda förslag förutsatt, vilka fränsett vissa fraktnedsättningar för högtariferat styckegods av järnvägsstyrelsen approximativt beräknats medföra en nettoinkomstminskning av omkring 3,250,000 kronor, fördelade med 800,000 kronor på styckegods och 2,450,000 kronor på vagnslastgods, dels att Sveriges allmänna lantbrukssällskap i förevarande avseende framställt vissa önskemål, vilkas förverkligande approximativt beräknats medföra ytterligare inkomstminskning till belopp av omkring 350,000 kronor. Då statens järnvägars taxa

vore grundvalen för samtrafiktaxan, måste emellertid vid bestämmandet av taxeläget hänsyn tagas till dess inverkan på de enskilda järnvägarnas ekonomi. Av sådan anledning syntes det exempelvis ej möjligt att tillmötesgå kommerskollegii framställning, i vad den avsåge ytterligare sänkning av befodringsavgifterna för det tyngre vagnslastgodset, vilka avgifter redan vore eller föreslagits skola bliva så låga, att särskilt de enskilda järnvägarna icke kunde bära en ytterligare sänkning. Med bortseende från ovanberörda av kommerskollegium föreslagna fraktnedsättningar för högtarifferat styckegods samt från de taxesänkningar, som av nyssnämnda eller andra skäl icke kunde av järnvägsstyrelsen tillstyrkas, kunde återstående av kommerskollegium och lantbrukssällskapet föreslagna taxesänkningar beräknas medföra en inkomstminskning utöver den, som vore förbunden med genomförandet av det av styrelsen framlagda taxeförslaget, till belopp av omkring 1,400,000 kronor. Beträffande de av kommerskollegium föreslagna nedsättningarna för visst styckegods borde detta önskemål tillgodoses genom vissa av styrelsen i dess skrivelse antydda förändringar i styckegodstarifferingen, vilka beräknades medföra en inkomstminskning av omkring 1,000,000 kronor. Slutligen ansåge sig styrelsen böra föreslå lättnader i fråga om hamnspårsavgifter för tillgodoseende i främsta rummet av landets export, vilka lättnader beräknades medföra en inkomstminskning av omkring 400,000 kronor. Samtliga inkomstminskningar till följd av de av styrelsen nu ifrågasatta tariffändringarna uppskattades sålunda till omkring 2,800,000 kronor, vadan totala inkomstminskningen vid genomförandet av styrelsens den 29 december 1925 avlätna taxeförslag med nu ifrågasatta ändringar skulle vid den trafikomfattning, som förutsatts i ovanberörda, den 27 september 1924 givna direktiv, uppgå till omkring 8,700,000 kronor, vilket belopp dock med hänsyn till av taxenedsättningarna föranledd trafikökning syntes kunna avrundas till 8,500,000 kronor.

Genom beslut den 19 oktober 1928 har Kungl. Maj:t anbefallt järnvägsstyrelsen att skyndsamt inkomma med nytt förslag till taxa för transporter å statens järnvägar, därvid styrelsen ägde avväga taxenivån på sådant sätt, att under förutsättning av den i ovanberörda direktiv antagna trafikomfattningen en nettoinkostminskning å tillhopa omkring 8,500,000 kronor kunde beräknas uppkomma; och hade styrelsen att vid förslagets uppgörande ägna särskild uppmärksamhet åt att lättnad för näringslivet så långt möjligt bereddes, därvid dock erforderlig hänsyn borde tagas till de blivande taxesänkningarnas inverkan på de enskilda järnvägarnas ekonomi.

Samtidigt med det sålunda pågående arbetet med utformning av en ny godstaxa vid statens järnvägar har frågan om ändrade grunder för godssamtrafiken mellan statens järnvägar och de enskilda järnvägarna, vilka grunder hittills reglerats genom frivilliga överenskommelser, alltmer trätt i förgrunden.

Redan för åtskilliga år sedan framkommo från såväl järnvägsstyrelsen som de enskilda järnvägarna önskemål om revidering av grunderna för godssamtrafiken. Den förut omförmälda järnvägstaxekommittén framlade år 1917 för-

slag till nya grunder för godssamtrafiken och föreslog därvid, att bestämmelser om samtrafiken skulle fastställas av Kungl. Maj:t.

Över järnvägstaxekommitténs förslag avgåvos yttranden av järnvägsstyrelsen, järnvägsrådet och Svenska järnvägsföreningen, och framkommo i dessa yttranden i viktiga avseenden skilda meningar i fråga om grunderna för godssamtrafiken.

Med hänsyn till vikten av att snarast klarlägga denna fråga och till frågans nära samband med den pågående utredningen om ny taxa för statens järnvägar tillkallades jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande i februari 1928 särskilda sakkunniga för att inom kommunikationsdepartementet biträda vid utredning av sagda spørsmål. De sakkunnigas arbete har beräknats bliva slutfört omkring årsskiftet 1928/1929.

I föregående års statsverksproposition utgick föredragande departementschefen från att ny taxa skulle kunna träda i kraft före utgången av innevarande budgetår. På grund av sambandet med ovanberörda tvistiga samtrafiksfrågor och med hänsyn till taxearbetets tidskrävande beskaffenhet är det icke möjligt att slutföra arbetet till sålunda avsedd tid. Det kan emellertid förväntas, att ny godstaxa för statens järnvägar och nya bestämmelser rörande godssamtrafiken skola kunna träda i tillämpning med ingången av år 1930.

Postverket.

I skrivelse den 31 augusti 1928 har generalpoststyrelsen avgivit förslag i fråga om anslag till utgifter för kapitalökning beträffande postverket för budgetåret 1929/1930. Styrelsen behandlar därvid till en början frågan om anslag för

1. Inköp av inventarier.

[1.] För inköp av inventarier hava för budgetåren 1926/1929 anvisats respektive 750,000, 700,000 och 900,000 kronor.

Generalpoststyrelsen hemställer nu om beviljande för ändamålet av ett anslag om 850,000 kronor för budgetåret 1929/1930. Styrelsen anför därvid huvudsakligen följande:

Vid ingången av budgetåret 1928/1929 hade förefunnits en icke utbetald summa av inemot 100,000 kronor av inventarieanslaget för nästföregående budgetår, men svarade detta belopp mot ännu ej betalda inventarieanskaffningar, verkställda redan under budgetåret 1927/1928. Ingående utredningar i fråga om anskaffningsbehovet av inventarier under innevarande budgetår hade givit vid handen, att anskaffningen under detta budgetår med sträng sparsamhet skulle kunna hållas inom ramen av tillgängliga anslagsmedel. Under alla förhållanden kunde någon besparing icke förväntas bliva överförd till budgetåret 1929/1930.

För budgetåret 1929/1930 erfordrades för tillgodoseende av det normala behovet av inventariestockens utökning ett belopp av inemot 800,000 kronor. Härutöver krävdes emellertid medel för inköp av maskinella hjälpmedel i en något större utsträckning än som strängt taget kunde anses innefattas i begreppet normal anskaffning under budgetåret. Härtill bidroge i ej ringa mån det förhållandet, att genom nedsättning av det av styrelsen äskade inventarieanslaget för budgetåret 1928/1929 från 950,000 till 900,000 kronor inventarieinköp då icke syntes kunna göras i den omfattning, som vore önskvärd och varmed styrelsen tidigare räknat.

Något, som behövde utökas snarast möjligt, vore antalet räkne- och skrivmaskiner. Utvecklingen under de senaste åren av postverkets penningförmedlande verksamhet hade nämligen medfört krav på tilldelande åt postanstalterna av dylika hjälpmedel i betydligt större utsträckning än förut. För arbetets snabba och rationella bedrivande vore det av vikt, att dessa krav kunde behörigen tillgodoses. Även adresseringsmaskiner torde behöva inköpas, varjämte en ökad tilldelning åt postkontoren av elektriska brevstämplingsmaskiner och dupliceringsmaskiner vore önskvärd.

Vidare erfordrades anskaffning av större antal för den lokala postbefordringen avsedda motorfordon än som inköpts under de senaste budgetåren. Detta gällde såväl de för posttransporter huvudsakligen å bangårdarna använda elektriska plattformsvagnarna och traktorerna som även vanliga lastautomobiler. Det torde utan vidare vara klart, att, med den alltjämt ökade användnin-

gen i allmänhet av motorfordon, postverket måste följa utvecklingen och tillvarataga de möjligheter till posttransporternas underlättande och kostnadernas nedbringande, som motorfordonstrafiken erbjöde.

Trots de ökade anskaffningar av mekaniska hjälpmedel, som sålunda syntes nödvändiga för posttrafikens avvecklande på ett effektivt och ekonomiskt sätt, hade styrelsen kunnat begränsa sitt anslagsäskande för inventariet för budgetåret 1929/1930 till 850,000 kronor.

Till utredning angående behovet av det begärda anslaget anför styrelsen i huvudsak:

Centralupphandlingen av inventarier hade efter den under år 1927 genomförda omorganisationen av generalpoststyrelsen och postdirektionerna i ej oväsentlig mån ökat. Densamma omfattade för närvarande, bland annat, skriv- och räknemaskiner, numreringsstämplar, mimeografer och dupliceringsmaskiner, kassaskåp, kassavalv dörrar, vågar, velocipeder, ur, flaggor, ljusskyltar, blankettskåp och sorteringsfack för poststationer, vissa postkontorsmöbler m. m. Verkställd utredning i fråga om behovet av varje olika slag av inventarier och det inköpspris, som med ledning av tillgängliga uppgifter och hittills vunnen erfarenhet borde beräknas, hade givit vid handen, att den för budgetåret 1929/1930 erforderliga anslagssumman för detta ändamål icke kunde sättas lägre än 140,000 kronor. Det vore givetvis nödvändigt, att det belopp, som reserverades för nu ifrågavarande upphandling, vore så stort, att styrelsen hade möjlighet att välja den i varje fall lämpligaste tidpunkten för de olika inköpen och på så sätt erhålla möjligast förmånliga priser.

För upphandling huvudsakligen för *distrikts- och lokalförvaltningarna* av möbler, amerikanska fack, vissa transportåkdon m. m., vilka icke lämpligen kunde tillhandahållas centralt och vilka ej heller tillverkades å postverkets verkstad, beräknade styrelsen för budgetåret 1929/1930 ett belopp av 150,000 kronor. Detta belopp grundade sig på av styrelsen granskade kalkyler, som postdirektörerna, var och en för sitt distrikt, verkställt i fråga om inventariebehovet. I den angivna summan vore jämväl inräknad uppskattad kostnad för anordnande av automatiska transportbanor uti postverkets blivande tillbyggnad till telegraf- och posthuset i Borås.

Enligt verkställda beräkningar erfordrades för anskaffning av bokförings- och räknemaskiner, andra tekniska hjälpmedel samt möbler och inventarier i övrigt för *postgirokontoret* ett belopp av 100,000 kronor. Den utveckling, postgiroverksamheten hittills vunnit och efter allt att döma torde komma att uppvisa under de närmaste åren, nödvändiggjorde givetvis inköp i avsevärd omfattning av arbetsbesparande maskiner m. m.

För utökning av *maskinuppsättningen vid postverkets verkstad, garage, frimärkstryckeri och blankettryckeri med bokbinderi* upptoges ett belopp av allenast 15,000 kronor. Av ifrågavarande företag stode garaget och blankettryckeriet inför lokalförändringar, i samband med vilka komplettering och modernisering av vid företagen använda maskiner måste äga rum. För blankettryckeriet vore redan i huvudsak sörjt, sedan medel för utökning av den maskinella utrustningen funnes till styrelsens förfogande för budgetåret 1928/1929. Även för de övriga företagen torde vissa anskaffningar bli ofrånkomliga, därest företagen skulle kunna drivas på ett för verket ekonomiskt fördelaktigt och i övrigt tillfredsställande sätt.

Inventarietillverkningen å postverkets verkstad förväntades under budgetåret 1929/1930 få något större omfattning än under de senast gångna budgetåren. Å verkstaden tillverkades, bland annat, elektriska brevstämpningsmaskiner, automatiska brevhissar, frimärksautomater, kassaskrin och förvaringslådor för

frimärksrullar, brev- och korsbandslådor, säckställ och velocipedställ, bordslampor, stämpel och sigill m. m. Verkställda utredningar hade givit till resultat, att för nu ifrågakarande ändamål erfordrades under budgetåret 1929/1930 ett belopp av åtminstone 95,000 kronor.

Såsom vid tidigare tillfälle meddelats, följde styrelsen i fråga om verkstaden och dess utveckling strängt den principen, att å verkstaden icke skulle tillverkas andra föremål eller i allmänhet utföras andra arbeten än sådana, som visade sig med ekonomisk fördel för verket kunna ombesörjas av densamma. Beträffande vissa specialartiklar torde det dock utan vidare vara givet, att postverkets verkstad borde kunna åstadkomma en tillverkning, som ställde sig betydligt billigare än om andra företag skulle anlitas. I detta sammanhang vore också att märka, att för den händelse nytillverkning å verkstaden icke skulle komma till stånd i nu beräknad omfattning, inköp av vederbörande inventarier i stället måste företagas från annat håll, varigenom särskilt kostnaderna för centralupphandlingen samt för distrikts- och lokalförvaltningarnas inköp komme att i motsvarande mån ökas.

Vad beträffar den av postverket bedrivna *trafiken med automobilomnibusar, utsedda för personbefordran och postforsling*, har generalpoststyrelsen i särskild skrivelse den 31 augusti 1928 lämnat föreskriven redogörelse för den sedan den 1 september 1927 bedrivna postdiligenstrafiken ävensom förslag till plan för dylik trafik under år 1929. Ifrågakarande skrivelse innehåller i huvudsak följande:

Av de av Kungl. Maj:t medgivna linjerna bedreves postdiligenstrafik å linjerna Övertorneå—Korpilombolo—Tärendö—Pajala, Morjärv—Gyljen, Jörn—Arvidsjaur—Arjeplog, Bastuträsk—Malåträsk, Lycksele—Storuman, Umeå—Anäset—Skellefteå, Umeå—Vännäs (endast under sommarmånaderna), Umeå—Nordmaling—Nyåker—Örträsk, Norrfors—Åsele, Anundsjö—Åsele—Dorotea, Åsele—Tågsjöberg, Hoting—Norråker, Sollefteå—Ramssele—Strömsund, Strömsund—Gäddede, Munkflohögen—Föllinge—Lillholmsjö, Östersund—Lillholmsjö—Valsjöbyn, Föllinge—Laxsjö—Jämtlands Sikås, Östersund—Hammerdal—Jämtlands Sikås, Östersund—Stugun—Borglunda—Ragunda, Svenstavik—Mattmar, Ånge—Röjan—Klövsjö, Röjan—Hede—Funäsdalen—Fjällnäs (Funäsdalen—Fjällnäs endast under sommarmånaderna) och Ljusdal—Sveg, samtliga i Norrland, ävensom Råda—Ekshärad—Klaråsen—Långflon i Värmland.

Trafiken hade nedlagts å linjen Luleå—Kalix från och med den 10 november 1927 och å linjen Limesforsen—Särna från och med den 1 augusti 1928, då järnvägslinjen Limesforsen—Särna öppnades för allmän trafik.

Linjernas sammanlagda längd, som vid ingången av september månad 1927 utgjorde 2,550 km., hade vid utgången av augusti månad 1928 ökat till 2,749 km.

Diligenserna hade under budgetåret 1927/1928 framförts i trafik sammanlagt 1,702,206 km., därvid släpvagn eller släde medförts 494,541 km. Härtill komme 64,269 km. extra snöplogningsturer å de linjer, där postverket ombesörjt vinterväghållning.

Beträffande det ekonomiska resultatet av postdiligenstrafiken hänvisades till bifogade tabeller, av vilka framginge, att under budgetåret 1927/1928 på samtliga linjer utgifterna — däri inberäknats jämväl kostnader för automobilernas underhåll och reparation, ränta och amortering å i fordonen nedlagt kapital, beräknad administrationskostnad, extra postföring vid maskinskador och trafikförbud för automobil, snöplogning, ävensom försäkrings- m. fl. avgifter —

uppgått till 958,276 kronor samt inkomsterna av passageraravgifter till 415,939 kronor, av godsavgifter till 10,240 kronor och av ersättning för snöplogning 79,032 kronor. Härtill komme det belopp, som postverket beräknades hava samtidigt å dessa linjer inbesparat i kostnader för posttransporter och vilket enligt samma beräkningsgrund, som tillämpats budgetåren 1925/1927, eller efter 35 öre för diligenskilometer, uppginge till 595,781 kronor. Med inräknande bland inkomsterna av detta belopp utvisade diligenstrafiken i sin helhet ett överskott av 142,716 kronor.

Den verkliga postföringskostnaden utgjorde i medeltal för diligenskilometer 27.04 öre. Om man bortsåge från den under året indragna linjen Luleå—Kalix, hade postföringskostnaderna icke å någon linje överstigit 33.6 öre.

Utgifterna i medeltal för diligenskilometer — snöplogningen ej medräknad — hade nedgått från 56.58 öre under driftåret 1926/1927 till 52.08 öre för driftåret 1927/1928.

Inkomsterna av passagerar- och godstrafiken i medeltal per diligenskilometer hade nedgått från 27.92 öre under driftåret 1926/1927 till 25.04 öre för driftåret 1927/1928. Under sistnämnda driftår hade intill utgången av maj månad 1928 tillämpats samma passagerartaxa som under de senaste åren eller 1 krona per mil med viss reduktion för resa på längre sträckor. Denna taxa hade efter allt att döma varit väl hög, och styrelsen hade därför från och med juni månads ingång vidtagit en taxereduktion, efter vars genomförande samma pris tillämpades som för enkel resa i tredje klass å statens järnvägar. Denna taxesänkning hade omedelbart stimulerat resandefrekvensen i avsevärd mån och de tre sista månadernas driftresultat torde kunna ingiva grundade förhoppningar på att det nu löpande driftårets resultat skulle bliva än gynnsammare än det senast tilländalupnas.

Av de utav Kungl. Maj:t medgivna, ännu icke trafikerade postdiligenslinjerna hade styrelsen för avsikt att under hösten år 1928 anordna trafik å linjen från Övertorneå utmed Torne älv till Pajala, i samband varmed trafiken å linjen Övertorneå—Korpilombolo—Tärendö—Pajala skulle inskränkas till sträckan Övertorneå—Korpilombolo—Tärendö—Anttis, samt vidare å linjen Malå—Träsk—Sorsele och möjligen å linjen Norrfors—Nordmaling. Under år 1929 torde trafik komma att öppnas å linjen Sundsvall—Bispgården—Ragunda samt å en linje Tulleråsen—Kaxås i anslutning till den nuvarande linjen Östersund—Tulleråsen—Valsjöbyn.

Utöver av Kungl. Maj:t medgivna linjer ansåge sig styrelsen böra ifrågasätta inrättandet av en linje Dorotea—Arksjö i Västerbottens län, och hemställde styrelsen på anförda skäl om bemyndigande att anordna postdiligenstrafik å denna linje.

För trafikens uppehållande komme att — inberäknat de vagnar, som anskaffats för av 1928 års riksdag anvisade medel — vid början av vintern 1928/1929 stå till förfogande 55 automobiler, vilket antal vore oundergången erforderligt för uppehållandet av trafiken å de linjer, som då beräknades vara trafikerade. För ovan omnämnda utvidgning av trafiken ävensom för en ofrånkomlig utökning av antalet reservvagnar erfordrades nyanskaffning av sex automobil-diligenser.

I sin skrivelse den 31 augusti 1928 med anslagsäskanden för budgetåret 1929/1930 har styrelsen för nämnda budgetår beräknat ett belopp av 140,000 kronor för anskaffning av postdiligenser samt släpvagnar och snöplogar. Härtill anser styrelsen böra komma ett belopp av 200,000 kronor för de, såsom förut omnämnts, nödvändiga ökade anskaffningarna av för den lokala postbefordringen avsedda motorfordon, nämligen lastautomobiler, motorcyklar och

elektriska plattformsvagnar. Beträffande sistnämnda slag av motorfordon anför styrelsen:

Plattformsvagnar hade visat sig lämpliga samt tids- och kostnadsbesparande för postforsling ej allenast inom bangårdsområdena utan även i vissa fall mellan vederbörande postanstalt och järnvägsstationen. Sålunda lastades vid Göteborgs centralposthus post på plattformsvagnar redan inne i nya posthusets garage, och med vagnarna i fråga fördes posten ända fram till vederbörande postkupéer, utan att någon omlastning behövde äga rum. Styrelsen hölle för sannolikt, att fördelar vore att utvinna genom plattformsvagnars användande för sist angivna ändamål även på platser, beträffande vilka utredning i sådant hänseende ännu ej hunnit utföras. För övrigt återstode ett stort antal järnvägsknutpunkter, där fordonen i fråga borde hava en uppgift att fylla, som ännu icke vore försedda med plattformsvagnar. Exempelvis hade ännu ingen av de norrländska knutpunkterna hittills kunnat tilldelas fordon av här avsett slag.

Slutligen yttrar styrelsen:

De ovan angivna inventarieanskaffningarna droge en sammanlagd kostnad av 840,000 kronor. I denna summa inginge icke något belopp för sådana ändamål, som nu icke kunnat förutses men genom vilkas tillgodoseende skulle kunna vinnas såväl fördelar i ekonomiskt avseende för verket som förbättringar vid allmänhetens betjänande. För dylika ändamål borde helst finnas ett ej ringa belopp reserverat. Styrelsen ansåge sig emellertid böra för det närvarande inskränka sig till att för dylika oförutsedda inventarieinköp upptaga ett belopp av allenast 10,000 kronor.

Styrelsens anslagsäskande avser i huvudsak dels tillgodoseende av det inventariebehov, som sammanhänger med poströrelsens normala utveckling, och dels anskaffande av maskiner och andra tekniska hjälpmedel, som möjliggöra ett ändamålsenligare bedrivande av poströrelsen och driftkostnadernas nedbringande. Vad angår den av styrelsen anordnade postdiligenstrafiken, synes densamma hava bedrivits på ett sätt och med ett ekonomiskt resultat, som torde kunna betraktas såsom tillfredsställande, då postverkets kostnader för posttransporterna därigenom kunnat nedbringas. Beträffande styrelsens ovanberörda framställning om inrättande av postdiligenstrafik å ytterligare en linje har Kungl. Maj:t den 2 november 1928 meddelat beslut, varigenom styrelsen bemyndigats att anordna dylik diligenstrafik å ifrågavarande linje Dorotea—Arksjö. *Departementschefen.*

I likhet med vad fallet var de två föregående budgetåren förefanns vid ingången av budgetåret 1928/1929 icke någon odisponerad del kvar å inventarieanslaget. På grund härav läser någon större besparing å anslaget icke kunna påräknas vid ingången av nästkommande budgetår. Då det emellertid är nödvändigt att framgå med försiktighet vid utökning av postverkets inventariestock, anser jag mig böra föreslå en nedsättning i det av styrelsen begärda beloppet till 800,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *inköp av inventarier för postverkets behov* för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag

av kronor 800,000.

2. Inköp av fastigheten nr 1 i kvarteret Brunkhuvudet i Stockholm.

[2.] I skrivelse den 13 september 1928 har *generalpoststyrelsen* gjort framställning om inköp av fastighet för postkontoret Stockholm 16. Till stöd här för anför styrelsen till en början följande:

Postkontoret Stockholm 16, vilket inrättades i början av år 1904, var till år 1924 inrymt i akademiens för de fria konsterna fastighet vid Rödbodtorget. De lokaler, som postverket disponerade i nämnda fastighet, blevo ganska snart för tränga för den allt mer stegrade rörelsen vid kontoret. De voro även i övrigt i hög grad otillfredsställande och otidsenliga. Styrelsen måste därför vidtaga åtgärder för att söka erhålla bättre och mera ändamålsenliga lokaler för kontoret. Därvid strävade styrelsen jämväl efter att för detsamma erhålla ett fördelaktigare läge inom bank- och affärskvarteren å nedre Norrmalm. Genom en på sådant sätt ändrad förläggning avsåg man även att möjliggöra indragning av dåvarande postkontoret vid Arsenalsgatan, Stockholm 15, varigenom avsevärda personalbesparingar skulle åstadkommas. Efter ingående undersökningar beslöt styrelsen slutligen att för tiden från den 1 oktober 1923 till den 1 oktober 1934 förhyra lokaler för postkontoret Stockholm 16 inom fastigheten nr 1, 3 och 9 i kvarteret Jakob mindre, belägen mellan Gustaf Adolfs torg och Jakobsgatan. Årshyran för dessa lokaler, vilka hade en sammanlagd golvyta av omkring 700 kvadratmeter, utgjorde 35,000 kronor för år, inklusive värmeersättning och ersättning för elektrisk kraft till hissar. Inom lokalen utfördes erforderliga omändringsarbeten under hösten 1923 och början av år 1924, varefter postkontoret under förra hälften av mars månad 1924 inflyttade i lokalerna. I samband härmed indrogs postkontoret Stockholm 15 den 16 mars 1924.

Helt naturligt måste det vara förenat med stora svårigheter att inom det begränsade område, där ett postkontor för ovannämnda bank- och affärskvarter lämpligen borde vara förlagt, mot skälig hyra kunna erhålla en godtagbar lokal för ett kontor med den omfattning av rörelsen, som postkontoret Stockholm 16 kunde beräknas erhålla efter sammanslagning med dåvarande postkontoret Stockholm 15.

Redan då det gällde relativt små postkontor visade det sig ofta mycket svårt att erhålla i alla avseenden tillfredsställanden lokaler, och givetvis bleve svårigheterna större, ju större postkontoren vore. Beträffande de största postkontoren vore de fordringar, som ur postteknisk synpunkt måste ställas, sådana, att man i regel icke kunde räkna med att vid förhyrning för ett dylikt kontor kunna erhålla utrymmen, inom vilka postarbetet kunde ordnas på ett sätt, som tillfredsställde ekonomiens och allmänhetens krav. Detta berodde även på att verket ej kunde, ens vid förhyrning även på relativt lång tid, utföra förändringar inom en förhyrd postkontorslokal i den utsträckning, som ur postal synpunkt ofta skulle vara önskvärd.

De lokaler, som för närvarande förhyrdes för postkontoret Stockholm 16, hade onekligen ett utmärkt läge och hade utan gensägelse varit de bästa, som vid tiden för förhyrandet kunde erhållas för rimlig hyra.

Vissa erinringar kunde emellertid göras mot lokalerna, framför allt beroende därpå, att utrymmena vore fördelade på två våningar. Den egentliga expeditionen för allmänheten vore nämligen förlagd till fastighetens bottenvåning, med ingång från Gustaf Adolfs torg, medan postboksexpeditionen, expeditionen av avgående och ankommande poster samt de amerikanska facken vore förlagda till husets tredje våning (från torget räknat) med ingång en trappa upp från Jakobsgatan. Denna söndersplittring av lokalerna vore givetvis ur flera synpunkter olämplig, framför allt därigenom, att den försvårade arbetsledningen

och förhindrade ett fullt rationellt utnyttjande av tillgängliga arbetskrafter. För allmänheten innebure det dessutom stora olägenheter, att uppgången till postboks- och hämtaravdelningarna vore förlagd till motsatt sida av huset mot ingången till expeditionshallen. För att råda bot för denna olägenhet, som för- anlett upprepade klagomål från korrespondenternas sida, hade styrelsen varit betänkt på att anordna en direkt trappuppgång från huvudingången till post- boksexpeditionen och hämtaravdelningen. Rättighet för postverket att på visst sätt och mot ökning i hyresbeloppet anordna denna trappuppgång funnes stipu- lerad i gällande hyreskontrakt. Då, för att avsedd nytta skulle kunna vinnas, trappuppgången måste anordnas med någon avvikelse från kontraktets bestäm- melser samt husägaren motsatt sig detta, hade denna förbättring icke ansetts kunna genomföras.

De nuvarande lokalerna måste ävenledes redan betecknas såsom trånga. Vid tiden för förhyrandet av desamma räknades med att postkontoret Stockholm 16 vid sin nya förläggning skulle komma att övertaga det huvudsakligaste av så- väl sin egen förutvarande rörelse som rörelsen vid postkontoret Stockholm 15. En del korrespondenter förmodades dock komma att i stället anlita något av post- kontoren Stockholm 1 eller Stockholm 7. Så hade ock i viss utsträckning blivit förhållandet. Emellertid hade rörelsen vid postkontoret Stockholm 16 det oak- tat visat en synnerligen stark stegring, sedan postkontoret förlades till Gustaf Adolfs torg. Redan år 1925, första året efter postkontorets förflyttning, var poströrelsen vid kontoret väsentligt större än den sammanlagda rörelsen vid postkontoren Stockholm 15 och Stockholm 16 under år 1923, det sista året före flyttningen. Sedermera hade poströrelsen vid kontoret företett en mycket be- tydande ökning.

I fråga om poströrelsens omfattning vid postkontoren Stockholm 15 och Stock- holm 16 sista året före sammanslagningen samt vid postkontoret Stockholm 16 år 1927 hänvisade styrelsen till nedanstående siffror:

Avgångna försändelser m. m.	År 1923 Sth 15 + Sth 16	År 1927 Sth 16	Procentuell ökning resp. minskning 1923—1927
Antal vanliga brevårsändelser	8,764,914	11,313,849 ¹	+ 29.1
Antal rekommenderade och assurerade brevårsändelser	717,782	1,328,283	+ 85.1
Antal vanliga paket	149,453	147,662 ²	— 1.2
Belopp å utbetalda postanvisningar och utbetalnings- kort, kronor	12,316,657	16,302,017	+ 32.4
Antal inbetalade postanvisningar och inbetalningskort	216,345	269,219	+ 24.4
Belopp å inbetalda postanvisningar och inbetalnings- kort, kronor	15,026,364	32,804,690	+ 118.3
Frankoteckensuppbörd inklusive avgifter för franko- stämpling, kronor	2,131,850	2,422,950	+ 13.7
Antal ankomna postförskott	17,519	31,370	+ 79.1

Att märka vore, att siffrorna avseende frankoteckensuppbörden ej vore direkt jämförbara, enär under den tid uppgifterna avsåge ej oväsentliga taxesänknin- gar företagits.

¹ Enligt den statistik, som ligger till grund för beräkning av antalet avgångna brevårsändelser för år 1928, uppskattas detta antal till 12,517,700.

² På grund av bristande utrymme hava paketavsändare i stor omfattning måst hänvisas från post- kontoret Stockholm 16 till bangårdspostkontoret.

Som av förestående siffror framginge, vore det en högst betydande poströrelse, som förmedlades av postkontoret Stockholm 16. Frankoteckensuppbörden uppginge exempelvis till nära en tjugondel av motsvarande uppbörd i hela riket.

Det torde utan vidare vara klart, att redan den hittillsvarande ökningen av denna högst betydande posttrafik ställt väsentligt ökade krav även på utrymmet inom de lokaler, där densamma förmedlades. Redan hade alla utrymmen för kassaplatser utnyttjats, så att plats icke funnes att insätta ens ett enda ytterligare kassabord.

Då de nuvarande lokalerna för postkontoret Stockholm 16 förhyrdes, räknades med att desamma skulle bli tillräckliga för postkontoret intill hösten 1934. Styrelsen hoppades, att det till nämnda tid skulle bli möjligt att åvägabringa en definitiv och fullt tillfredsställande lösning av postkontorets Stockholm 16 lokalfråga. På grund av den oväntat starka stegring av postkontorets rörelse, som redan inträtt och som styrelsen saknade anledning antaga skulle avtaga, funne styrelsen, att postkontoret icke utan våda kunde ända till hyrestidens utgång kvarstanna inom nuvarande lokaler. I varje fall måste det anses ofrånkomligt att anskaffa nya lokaler för postkontoret i fråga till sagda tidpunkt.

Styrelsen vore av den uppfattningen, att lämpligt belägna lokaler för postkontoret Stockholm 16, tillräckliga för en längre tid framåt och med möjligheter för ur postal synpunkt fördelaktig disposition av tillgängligt utrymme, överhuvud taget icke kunde uppbörjas genom förhyrning inom den del av nedre Norrmalm, där detta postkontor borde vara beläget med hänsyn till de i denna stadsdel förefintliga bank- och affärskvarteren.

Sagda postkontor, vars huvuduppgift vore att från allmänheten mottaga försändelser — några brevbärare utginge icke från detsamma — måste, för att personalkostnaderna skulle kunna hållas nere och för att allmänheten skulle kunna betjänas på kortast möjliga tid utan besvärande köbildning, hava en rymlig kassaexpedition och i omedelbar anslutning till denna erforderliga utrymmen för den avgående postens vidare behandling. Med den synnerligen stora omfattning, som den avgående posten hade vid detta postkontor, vore det givet, att expeditionslokalernas förläggning till olika våningar förorsakade en omgång i arbetet, som oundgängligen krävde personal.

Generalpoststyrelsen anför, att styrelsen sedan länge haft sin uppmärksamhet riktad på hithörande förhållanden och insett nödvändigheten av att för ifrågasvarande postkontor anskaffa postalt sett praktiska och arbetsbesparande lokaler, vilket svårligen torde kunna åstadkommas annat än genom uppförande av byggnad eller inköp av lämplig fastighet för ändamålet. Härom anför styrelsen:

Att ånyo uppdelas trafiken på två postkontor, såsom tidigare var fallet, ansåge styrelsen vara en ur många synpunkter olämplig utväg. Med hänsyn till allmänheten kunde det icke vara behövt med två postkontor inom detta begränsade område, och återinrättandet av ett nytt postkontor skulle draga med sig betydande kostnader. Hyran torde med det höga hyresvärde, som gällde inom denna stadsdel, icke komma att understiga 20,000 å 25,000 kronor per år. Ett nytt postkontor skulle därjämte erfordra anställandet av en ny postmästare och biträdande befäl. I detta avseende måste man räkna med återanställandet av den befälspersonal, som indrogs vid postkontorens Stockholm 15 och Stockholm 16 sammanslagning år 1923, nämligen en postmästare av klass 2 och två förste postassistenter. Med beräkning av slutlön för dessa tjänstemän och nu utgående dyrtidstillägg skulle avlöningen till dem komma att uppgå till 24,720 kronor per år. Slutligen måste trafikens uppdelning på två skilda postkontor oundgängligen medföra sammanlagt större kassa- och övrig expeditionspersonal

än om rörelsen kunde koncentreras till *ett* postkontor. Att i förväg exakt beräkna storleken av den personalökning, som av denna anledning skulle erfordras, vore naturligtvis svårt att göra; i varje fall måste man härvid räkna med en utgiftsökning av minst omkring 10,000 kronor årligen. Inrättandet av ett nytt postkontor i trakten skulle sålunda medföra ökade utgifter för postverket med i runt tal cirka 60,000 kronor per år.

Styrelsen hade därför funnit det angeläget att redan före den nuvarande hyrestidens utgång kunna förvärva en annan lokal på välbelägen plats och av sådan storlek, att densamma kunde bli för framtiden fullt tillräcklig att mottaga all trafik, som förekomme inom berörda område. Detta hade nu också lyckats, i det att postverket erbjudits att få inköpa fastigheten nummer 1 i kvarteret Brunkhuvudet i Stockholm.

Fastigheten i fråga, som begränsades av Karduansmakare-, Malmtors- och Jakobsgatorna, hade en tomtareal av 1,568,3 kvadratmeter. Å densamma hade — ursprungligen för Aktiebolaget Industribankens räkning — för omkring 8 år sedan uppförts en byggnad av sten i, förutom källare i två plan, fem våningar mot Malmtorsgatan och fyra mot de övriga gatorna. Våningarna ovanför bottenvåningen vore grupperade omkring en ljusgård.

I *undre källaren* vore anordnat, förutom pann- och maskinrum, verkstad och tvättstuga med flera småutrymmen, ett kassavalv med en golvyta av omkring 162 kvadratmeter. En hiss ginge ned till detta källarplan.

Övre källaren innehöle i mitten kassavalv med en sammanlagd golvyta av omkring 335 kvadratmeter, varav omkring 170 kvadratmeter upptoges av ett depositionsvalv med tillhörande skriv- och telefonrum m. m., samt utmed Malmtorsgatan ett kassavalv om 20 kvadratmeters golvyta. Förutom rymliga toalettanordningar med flera dylika utrymmen funnes i denna källarvåning ett portvaksrum med direkt förbindelse till ovanför liggande bostadslägenhet, 4 lokaler — med en sammanlagd golvyta av omkring 197 kvadratmeter — med dagsljus och 7 lokaler — med en sammanlagd golvyta av omkring 207 kvadratmeter — utan dagsljus. Härtill komme erforderliga korridorer, maskinrum, matkällare m. m. Fem hissar ginge ned till övre källarvåningen.

Bottenvåningen upptoges i mitten av bankhallen med framförliggande vestibul, vilka hade en sammanlagd golvyta av omkring 550 kvadratmeter. Hallen omgäves på tre sidor av passage. Mot gatorna vore belägna 14 kontorsrum om sammanlagt cirka 450 kvadratmeter samt en bostadslägenhet om 1 rum och kök. Mot brandmuren funnes två kassavalv om tillhoppa 32 kvadratmeter ävensom diverse toalettanordningar. Fem hissar förbunde denna våning med övre källarvåningen och våningen 1 trappa upp.

Våningen 1 trappa upp innehöle 18 kontorsrum om sammanlagt cirka 525 kvadratmeter, korridor på tre sidor om bankhallens övre del samt en större vänt-hall på den fjärde sidan, ett mindre kassavalv, kapprum, toaletter, förrådsrum m. m. Till denna våning ledde fem hissar.

Våningen 2 trappor upp inrymde 27 rum om sammanlagt cirka 640 kvadratmeter jämte korridorer, kassavalv, kapprum och toaletter. Hit ledde tre hissar.

Våningen 3 trappor upp innehöle, förutom korridorer, valv, tamburer, toaletter m. m., 21 kontorsrum (omkring 410 kvadratmeter), en lokal, ursprungligen avsedd till matservering, om 4 rum och kök, diskrum och serveringsrum (omkring 150 kvadratmeter) samt en bostadslägenhet om 2 rum och kök. Hit ledde tre hissar.

Våningen 4 trappor upp omfattade 13 kontorsrum om cirka 250 kvadratmeter jämte korridor och toaletter. En hiss ledde upp till denna våning.

I bottenvåningen kunde, såsom ovan framhållits, anordnas en fullgod lokal för postkontoret Stockholm 16. Det tillgängliga utrymmet medgäve, att samtliga expeditioner förlades till denna våning, vilket ur postal synpunkt vore mycket

förmånligt. I hallen, vars storlek möjliggjorde, att allmänheten kunde beredas det utrymme, som oundgängligen erfordrades vid ett postkontor med den livliga trafik, som förefunnnes vid postkontoret Stockholm 16, kunde anordnas erforderligt antal kassaexpeditionsplatser icke endast för den nuvarande rörelsen, utan även, såvitt nu kunde bedömas, för mycket lång tid framåt. Därest emellertid rörelsen vid postkontoret i fortsättningen alltjämt stegrades i samma grad som de senare åren och till följd därav i framtiden utrymmen för ytterligare expeditiionsplatser skulle erfordras, kunde från expeditionen i hallen avskiljas exempelvis de kassaexpeditioner, vilka behandlade post, som, införd i postböcker, inlämnades av allmänheten (postboksexpeditionen). Dessa kassaexpeditioner kunde nämligen, utan att allmänhetens krav på lätt tillgängligt utrymme åsidosattes, förläggas till andra välbelägna utrymmen i omedelbar närhet av hallen. Rummen jämte passagen utefter hallens sidor mot Karduansmakare- och Jakobs-gatorna, vilka utrymmen till övervägande del icke vore medelt väggar skilda från hallen, lämpade sig synnerligen väl för den vidare behandlingen av mot-tagen post. I vestibulen kunde beredas erforderlig och för korrespondenterna lätt tillgänglig plats för s. k. amerikanska fack. Återstående rum lämpade sig till tjänsterum för postmästaren och postkontorets redogörare samt till dessa tjänstemäns expeditioner ävensom för bokföring m. m.

Därest framdeles behov av än ytterligare utrymme uppstode, kunde sådant erhållas därigenom, att postkontorets bokföringsrum, frukost- och kapprum m. fl. dylika utrymmen förlades till våningen 1 trappa upp, varigenom själva expeditionerna alltjämt kunde bibehållas i bottenvåningen. Av allt att döma föreläge sålunda, såsom förut sagts, möjlighet att inom denna byggnad för en mycket lång tid framåt säkerställa postkontorets Stockholm 16 lokalbehov.

De omändringsarbeten, som erfordrades för postkontorslokalernas anordnande, beräknades icke bliva av större omfattning.

De utrymmen, som icke behövde tagas i anspråk av postverket, torde vid behov lämpa sig till tjänstelokaler åt andra statsinstitutioner. Kassavalvsutrymmena i källarvåningarna erbjöde sålunda en utmärkt förvaringsplats för viktigare handlingar och dokument, och utrymmena i de övre våningarna ägnade sig utan tvivel väl att begagnas som ämbetslokaler. Därest emellertid behov för närvarande icke skulle föreligga för staten att taga dessa lokaler i anspråk för ämbetsverk eller annan institution, syntes desamma, med det utmärkta läge fastigheten hade, mycket lätt kunna uthyras.

Den till inköp ifrågasatta fastigheten försålles till postverket för 2,050,000 kronor. Densamma vore taxeringsvärderad till 3,000,000 kronor, därav tomten till 1,250,000 kronor. Byggnaden vore brandförsäkrad för 2,900,000 kronor.

Byggnaden hade undersökts av professorn E. Lallerstedt och befunnits i synnerligen gott stånd, vilket framginge av vidlagt besiktningsutlåtande.

Generalpoststyrelsen hade beträffande fastighetsköpet förhandlat med byggnadsstyrelsen. Nämnda styrelse hade tillstyrkt köpet i fråga.

Beträffande den ekonomiska innebörden av det ifrågasatta fastighetsförväret ävensom därom upprättat avtal anför styrelsen slutligen:

För lokalerna utefter Karduansmakaregatan i våningen 1 trappa upp, för lokalerna i våningarna 2, 3 och 4 trappor upp samt för vissa lagerrum i källarvåningarna komme att — med tillämpning av nu avtalade hyrespriser — inflyta för helt år räknat 73,800 kronor. För i byggnaden förefintliga två bostadslägenheter, avsedda för portvakt och värmeskötare, beräknades en årshyra av 1,500 kronor. För de utrymmen — lokalerna utefter Jakobs- och Malmorgsgatorna i våningen 1 trappa upp samt kassavalven m. m. i källarvåningarna — vilka förut, under den tid, bank varit inrymd i byggnaden, disponerats av banken men vilka utrymmen icke skulle komma att tagas i anspråk för postkontorets räk-

ning, beräknade styrelsen en hyra av för kontorsrummen 18,000 kronor och för valven i källaren 5,000 kronor, allt för helt år räknat. Om till detta belopp lades uppskattad hyra för postkontorslokalen med 60,000 kronor, motsvarande 50 kronor per kvadratmeter, ett pris, som med hänsyn till nu ifrågavarande lokalers läge och ändamålsenlighet och vid jämförelse med postverkets kostnader för förhyrda lokaler måste betecknas såsom lågt, skulle alltså årsavkastningen å det nedlagda kapitalet uppgå till 158,300 kronor, motsvarande 7,7 %.

Den uppskattade hyran för den blivande postkontorslokalen vore visserligen 25,000 kronor högre än hyran för den nuvarande lokalen, men härvid vore att märka, att, därest postverket för att kunna avveckla trafiken skulle nödgas ånyo inrätta ytterligare ett postkontor i trakten, detta skulle kräva en merkostnad av omkring 60,000 kronor per år. Genom den nu uppkomna möjligheten att erhålla en lokal av för framtiden fullt tillräcklig storlek för allenast ett centralt beläget postkontor komme postverket sålunda i allt fall att göra en ej obetydlig årlig kostnadsbesparing.

Styrelsen, som sålunda ansett ett förvärvande för postverkets räkning av här ifrågavarande fastighet synnerligen förmånligt, hade med nuvarande ägaren, A. B. Nordiska Handelsbanken i likvidation, träffat på Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande före den 1 juli 1929 beroende avtal om inköp av fastigheten mot ovan angivna köpeskilling, 2,050,000 kronor. Enligt köpekontraktet skulle köpeskillingen erläggas den 2 juli 1929 och tillträde ske den 1 januari 1930. Säljaren hade förbundit sig att föranstalta, att postverket befriades från nu gällande kontrakt om förhyrande av nuvarande lokaler för postkontoret Stockholm 16 för tiden efter den 1 oktober 1930, från vilken tidpunkt postkontoret beräknats skola taga de nya lokalerna i anspråk.

Köparen å sin sida hade måst förbinda sig att övertaga den brandförsäkring för all framtid av fastigheten, varom säljaren avtalat med Stockholms stads brandförsäkringskontor. Ifrågavarande avtal avsåge ett brandstodsbelopp av 2,900,000 kronor mot en engångspremie av 46,600 kronor, vilken premie gäldats genom skuldförbindelse att under en tid av 28 år avbetalas genom annuiteter om 2,796 kronor att erläggas första gången inom slutet av december månad 1922. Åtta sådana annuiteter skulle på nyåret 1930 vara av säljaren erlagda, och köparen skulle då hava att erlägga återstående tjugu till och med år 1949 eller genom engångsinbetalning inlösa skuldförbindelsen omedelbart.

Då givetvis den relativt obetydliga utgift, varom här vore fråga, icke borde få utgöra hinder för omhandlade fastighetsköp, önskönt brandförsäkring ju i regel icke skulle tagas för statens fastigheter, funne sig styrelsen i föreliggande fall böra hemställa om Kungl. Maj:ts medgivande att, utan hinder av föreskriften i kungl. brevet av den 19 mars 1926 om upphörande av brandförsäkring för sådan postverkets egendom, för vilken avsättning till förnyelsefond ägde rum, få vid köpet övertaga jämväl den skyldighet att erlägga försäkringspremie, som enligt förestående åvilade fastigheten. På grund av utdelningar från brandkontoret komme statsverkets utgift, därest mer omfattande eldsvådor ej inträffade i Stockholm, i verkligheten att bliva obetydlig.

Under hänvisning till vad sålunda anförts hemställer generalpoststyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen *dels* medgiva, att för postverkets räkning finge inköpas fastigheten nr 1 i kvarteret Brunkhuvudet i Stockholm, *dels* ock för ändamålet för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag av 2,050,000 kronor *samt* att styrelsen måtte få övertaga den brandförsäkring å 2,900,000 kronor hos Stockholms stads brandförsäkringskontor, för vilken premien åtnjöte inteckningsrätt i berörda fastighet, och avföra härför erforderliga premiebelopp å postverkets stat för driftkostnader.

I sitt av generalpoststyrelsen omförmälda yttrande av den 13 september 1928 har *byggnadsstyrelsen* anfört bland annat följande:

Byggnadsstyrelsen, som tilläte sig hänvisa till en av byggnadsrådet G. A. Nilsson och arkitekten A. Sjöquist den 29 april 1926 uppgjord promemoria samt till generaldirektören I. Tengboms skrivelse den 10 maj 1928 till generaldirektören A. Örne i ämnet, hade icke funnit anledning till avvikelse från den i nämnda handlingar uttalade uppfattning, att fastighetens inköpsvärde kunde beräknas till omkring 2,000,000 kronor. Då fastigheten numera enligt det under förutsättning av statsmakternas bifall tecknade köpekontraktet av den 10 september 1928 kunde förvärfvas för en köpeskilling av 2,050,000 kronor, finge styrelsen för sin del tillstyrka det föreslagna inköpet av fastigheten.

Då styrelsen sålunda tillstyrkte förvärvet av fastigheten i fråga, hade styrelsen tagit i beaktande icke endast de av generalpoststyrelsen anförda postala synpunkterna utan även statsverkets lokalbehov i övrigt inom huvudstaden. Styrelsen ville sålunda erinra om att nuvarande kontrakt rörande förhyrning för statsverkets räkning av lokaler i Auditorium, Vasagatan 23—25, utginge den 1 april 1932. Av de där inrymda statsinstitutionerna skulle vissa mindre med fördel kunna beredas en lämplig permanent förläggning i den till inköp föreslagna fastigheten, och de utrymmen, som icke kunde beräknas bli på detta sätt disponerade, komme på grund av sitt läge i närheten av riksdags- och kanslihusen att utgöra en värdefull lokalreserv för kommittéändamål i de fall, då icke en uthyrning till privata hyresgäster måste anses vara ekonomiskt fördelaktigare.

Sedermera har från *generalpoststyrelsen* överlämnats ett den 11 december 1928 träffat tilläggsavtal till köpeavtalet, enligt vilket tilläggsavtal tillträdet av ifrågavarande fastighet bestämts till den 1 juli 1929, i följd varav de rättsföljder, som enligt köpeavtalet vore knutna vid tillträdesdagen, skulle hänföra sig till berörda den 1 juli 1929.

Departementschefen.

Till följd av att poströrelsen vid postkontoret Stockholm 16 efter sammanläggningen med postkontoret Stockholm 15 ökats hastigare än kunnat förutses hava kontorets nuvarande lokaler vid Gustaf Adolfs torg redan visat sig mindre tillfredsställande. Med den betydande avgående post, som behandlas vid detta postkontor med dess centrala läge i bank- och affärskvarteren, har en besvärande utrymmesbrist uppkommit, särskilt för kassaexpeditionen, och de olägenheter, som kontorets förläggning i två våningar givetvis medföra för såväl trafikanterna som för postverket i form av omgång vid postbehandlingen och därmed ökade personalkostnader, hava med rörelsens oväntat hastiga stegring alltmer framträtt. Då denna stegring, såvitt nu kan bedömas, torde komma att fortgå och då nyss angivna olägenheter icke kunna avhjälpas genom förändringar inom de nuvarande lokalerna, torde det bli nödvändigt att senast före hyrestidens utgång söka anskaffa lokaler, som bättre kunna tillgodose behovet för poströrelsen i denna del av staden för en längre tid framåt.

Av utredningen framgår, att den lämpligaste och — om man ser förhållandena på längre sikt — mest ekonomiska utvägen att vinna ett dylikt syfte är att inom detta område av staden fortfarande hava endast ett postkontor och inrymma detsamma i egen fastighet. Ett lämpligt tillfälle härtill har nu yppats genom att för postverkets räkning kan förvärfvas fastigheten nr 1 i kvarteret

Brunkhuvudet vid Malm Morgsgatan. I denna fastighet, som är tämligen ny och befinner sig i mycket gott skick, kunna icke blott erhållas välbelägna och för mycket lång tid framåt tillräckliga lokaler för ifrågavarande postkontor utan jämväl beredas utrymme för åtskilliga statsinstitutioner i huvudstaden, för vilka nu lokaler måste förhyras. I sistnämnda hänseende torde få erinras, att för statsverkets räkning förhyras avsevärda utrymmen i huset Vasagatan 23—25 (Auditorium), för vilka hyrestiden utgår den 1 april 1932. Då det med hänsyn till angelägenheten att i möjligaste mån undvika förhyrning för statsverkets räkning synes önskvärt, att lokalförhyrningen i Auditorium icke förlänges utöver nyss angivna tidpunkt, kunna vissa därstädes inrymda mindre statsinstitutioner med fördel beredas permanent förläggning i förevarande fastighet, och de utrymmen, som icke beräknas bliva använda för statsverkets räkning, torde på grund av fastighetens centrala läge utan svårighet kunna liksom nu uthyras till enskilda.

Vad beträffar den ekonomiska sidan av fastighetsförvärvet, torde den be-
tingade köpeskillingen, 2,050,000 kronor, i betraktande av byggnadens goda läge och beskaffenhet icke kunna anses oskälig. Av utredningen framgår ock, att tillfredsställande förräntning av det i fastigheten nedlagda kapitalet kan påräknas. I fråga om möjligheten för postverket att tidigare än enligt gällande hyreskontrakt frånträda den nuvarande postkontorslokalen har, enligt vad jag inhämtat, med hyresvärden träffats överenskommelse den 20 september 1928, enligt vilken hyresvärden under förutsättning av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande före den 1 juli 1929 av förevarande fastighetsförvärv medgivit, att berörda hyreskontrakt må upphöra att gälla den 1 oktober 1930, mot det att aktiebolaget Göteborgs Handelsbank förbundit sig att för nuvarande ägaren av fastigheten nr 1 i kvarteret Brunkhuvudet såsom gottgörelse för den sålunda medgivna förkortningen i hyrestiden till hyresvärden nämnda dag utbetala ett belopp av 100,000 kronor.

Vidkommande slutligen det i avtalet stadgade övertagandet av brandförsäkring för fastigheten skola enligt gällande bestämmelser rörande kommunika-
tionsverkens förnyelsefonder utgifter för försäkring av sådan egendom, för vilken avsättning till förnyelsefond äger rum, icke förekomma. Enligt vad jag inhämtat väntas den årliga utdelningen å brandförsäkringen, som nu utgår med 570 kronor, från med år 1934 bliva höjd till 2,900 kronor och sålunda överstiga annuiteten för premielånets amortering. Då de utgifter, som försäkringen sålunda kommer att medföra för postverket, bliva obetydliga, torde generalpoststyrelsens hemställan i fråga om brandförsäkringen böra bifallas.

På grund av vad sålunda förekommit och då de i köpekontraktet och tilläggs-
avtalet till detsamma stadgade villkoren synas vara av beskaffenhet att kunna för statsverkets vidkommande godtagas, anser jag mig trots det därmed förenade avsevärda kapitalutlägget kunna tillstyrka, att fastigheten förvärfvas för postverkets räkning på de föreslagna villkoren. Med hänsyn till tiden för köpekontraktets giltighet torde frågan böra underställas innevarande års riksdag.

Med stöd av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för inköp för postverkets räkning av *fastigheten nr 1 i kvarteret Brunkhuvudet i Stockholm* för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag av kronor 2,050,000.

3. Posthusbyggnad i kvarteret Resedan i Stockholm.

[3.] För inköp av ett i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden den 16 mars 1928 omförmält område i kvarteret Resedan i Stockholm samt uppförande därå av en posthusbyggnad har riksdagen för budgetåret 1928/1929 anvisat 667,000 kronor. Härav belöpa 167,000 kronor å tomtköpet och 500,000 kronor å posthusbyggnaden, vilken beräknats draga en kostnad av 668,000 kronor.

Genom brev den 18 maj 1928 har Kungl. Maj:t anbefallt byggnadsstyrelsen att i samarbete med generalpoststyrelsen låta å omförmälda område uppföra en posthusbyggnad i huvudsaklig överensstämmelse med av professorn E. Lallerstedt den 26 mars 1928 upprättade ritningar.

Generalpoststyrelsen meddelar nu, att, såvitt för närvarande kunde bedömas, kostnaderna för ifrågavarande byggnadsföretag syntes komma att uppgå till ovanberörda belopp, 668,000 kronor, samt hemställer om anvisande av återstående erforderligt belopp, 168,000 kronor, för budgetåret 1929/1930.

I enlighet härmed får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för uppförande av *posthusbyggnad i kvarteret Resedan i Stockholm* för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag avkronor 168,000.

4. Inköp av tomt och uppförande därå av posthusbyggnad i Kramfors.

I sin skrivelse den 31 augusti 1928 har *generalpoststyrelsen* jämväl framlagt förslag till inköp av tomt samt uppförande därå av nybyggnad för postkontoret i Kramfors.

Sedermera har generalpoststyrelsen med skrivelse den 4 december 1928 överlämnat ritningar och kostnadsberäkningar rörande den ifrågasatta nybyggnaden, och har styrelsen hemställt, att för berörda tomtförvärv och nybyggnad måtte för budgetåret 1929/1930 anvisas 106,000 kronor.

Då med anordnande av förbättrade lokaler för ifrågavarande postkontor synes kunna anstå, anser jag mig icke böra förorda framställning i ämnet till årets riksdag.

5. Anslag till inköp av fastigheter.

[4.] För inköp för postverkets räkning av fastigheter, vilkas förvärvande icke utan synnerlig olägenhet kan uppskjutas i avbidan på särskilt riksdags-

beslut, har senast enligt beslut vid 1923 och 1924 års riksdagar medgivits att använda dels ett belopp av 156,894 kronor 37 öre av odisponerade delar av de utav riksdagen för uppförande av posthus i Krylbo tidigare anvisade anslagen, dels ock det av riksdagen för tillbyggnad av postverkets fastighet i Västervik anvisade reservationsanslaget å 95,000 kronor.

I nästlidet års statsverksproposition meddelades, att av ovan omförmälda anslagsbehållning å 156,894 kronor 37 öre återstode ett belopp av 39,744 kronor 37 öre. Då härtill komme ovanberörda anslagsbelopp å 95,000 kronor ävensom en postverkets fordran hos telegrafverket å 62,600 kronor, som postverket jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 21 december 1923 äger använda för nu ifrågavarande ändamål, stode alltså för ändamålet till postverkets förfogande 197,344 kronor 37 öre.

Då sedermera någon ytterligare utgift för omförmälda ändamål icke ägt rum, kvarstå allttjämt odisponerade 197,344 kronor 37 öre.

I sin skrivelse den 31 augusti 1928 med anslagsäskanden för budgetåret 1929/1930 har *generalpoststyrelsen* ej heller ifrågasatt anvisande av ytterligare medel för ändamålet.

I enlighet med stadgandena i kungörelsen den 14 juni 1928 (nr 209) med vissa bestämmelser angående äldre reservationsanslag har chefen för finansdepartementet förut denna dag föreslagit, att ovanberörda reservationsanslag å 95,000 kronor och anslagsbehållning å 39,744 kronor 37 öre skulle tagas i anspråk för finansiering av budgeten för budgetåret 1929/1930. Vid bifall härtill torde för nu ifrågavarande ändamål i stället böra anvisas ett nytt anslag, som lämpligen kan bestämmas till 140,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *inköp för postverkets räkning av fastigheter, vilkas förvärvande icke utan synnerlig olägenhet kan uppskjutas i avbidan på särskilt riksdagsbeslut*, för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag av kronor 140,000.

Telegrafverket.

I skrivelse den 28 augusti 1928 har telegrafstyrelsen gjort framställning om anslag till utgifter för kapitalökning beträffande telegrafverket för budgetåret 1929/1930. Styrelsen avhandlar därvid till en början frågan om

1. Gældande av återstående del av köpeskillingen för aktiebolaget Stockholmstelefans telefonanläggningar m. m.

[5.] Med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 431 godkände 1918 års riksdag (skrivelse nr 346) ett mellan telegrafstyrelsen och aktiebolaget Stockholmstelefon den 7 maj 1918 upprättat kontrakt angående försäljning till telegrafverket av bolagets samtliga telefonanläggningar m. m. att tillträdas den 1 juli 1918.

Telegrafstyrelsen anför nu beträffande köpeskillingen för nämnda telefonanläggningar följande:

I ovanberörda kontrakt beräknades köpeskillingen för telefont nätet, sådant det befunnas den 1 juli 1918, till 42,302,511 kronor, varjämte stadgades, att, om värdet av telefont nätet efter de i kontraktet angivna å-pris den 1 juli 1918 understeg eller översteg de beräknade summorna, motsvarande avdrag eller tillägg skulle göras och att samtidigt även justering skulle ske av de under rubriken »reserver» upptagna värden ävensom av längder och antal. I följd härav upptogs i avräkning den 1 juli 1918 värdet av telefont nätet till 42,778,305 kronor 45 öre. Köpeskillingen för fastigheterna, som definitivt bestämdes redan i köpekontraktet, utgjorde 4,361,600 kronor. Totala priset var alltså 47,139,905 kronor 45 öre.

Likviden slutade emellertid icke på sistnämnda belopp. Från ersättningen för telefont nätet gjordes avdrag med ett belopp av 43,580 kronor för en mellan kontrahenterna överenskommen rabatt å privata telefoner till de bolagets tjänstemän, vilka övergingo till telegrafverket, och från köpeskillingen för fastigheterna avdrogs ett belopp av 122,741 kronor 54 öre för viss in-tecknad gäld, som övertogs av telegrafverket. Den betalning, bolaget ägde uppbära den 1 juli 1918, utgjorde fördensskull

för telefont nätet m. m.	kronor 42,734,725: 45
» fastigheterna	» 4,238,858: 46

eller sammanlagt kronor 46,973,583: 91

De reverser, telegrafstyrelsen på grund av Kungl. Maj:ts bemyndigande i brev den 20 juni 1918 å svenska statens vägnar utfärdade till bolaget å sammanlagt berörda belopp, 46,973,583 kronor 91 öre, hade av styrelsen inlösts med av riksdagen för ändamålet beviljade medel.

Ovanberörda i amorteringslån placerade gäld å tillhoppa 122,741 kronor 54 öre mot säkerhet av in-teckningar i de övertagna fastigheterna hade numera jämväl

guldits av styrelsen. Ersättning härför kunde delvis beredas genom försäljning av en i köpet ingående fastighet nr 3 i kvarteret Erisichton med adress nr 4 vid Göran Hälsingegränd i Stockholm, vilken fastighet icke längre vore för telegrafverket behöflig. Sedan styrelsen därför uppdragit åt linjedirektören i Stockholm att söka sälja fastigheten, hade denne överlämnat en skrivelse från Stockholms stads fastighetskontor av den 24 augusti 1928, vari meddelats, att fastighetsnämnden vid sammanträde samma dag tillstyrkt inköp av fastigheten till ett pris av 36,000 kronor, motsvarande fastighetens bokförda värde. Därest Kungl. Maj:t lämnade sitt tillstånd till fastighetens försäljning på sådana villkor, återstode ett belopp av 86,741 kronor 54 öre, som torde böra ersättas av anslagsmedel.

Styrelsen hemställer därför, att fastigheten nr 3 i kvarteret Erisichton måtte få försäljas till ett pris av 36,000 kronor samt att till täckande av ovan omnämnda intecknade gäld måtte dels få användas nämnda köpeskilling å 36,000 kronor, dels ock för budgetåret 1929/1930 anvisas ett reservationsanslag av 86,741 kronor 54 öre.

Byggnadsstyrelsen har i utlåtande den 18 oktober 1928 förklarat sig intet hava att erinra mot det angivna saluvärdet, 36,000 kronor, för ovanberörda fastighet nr 3 i kvarteret Erisichton i Stockholm.

Jag anser mig böra förorda, att medel beredas för täckande av ovanberörda belopp, 122,741 kronor 54 öre, som motsvarar vid telegrafverkets förvärvande av aktiebolaget Stockholmstelefoners telefonanläggningar övertagen och numera betalad intecknad gäld. Beträffande sättet för sågda medels anskaffande har jag intet att erinra mot telegrafstyrelsens förslag; dock torde såsom anslag böra anvisas ett till 86,800 kronor avrundat belopp.

Departementschefen.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att den telegrafverket tillhöriga fastigheten nr 3 i kvarteret Erisichton i Stockholm må försäljas för ett belopp av 36,000 kronor samt att nämnda köpeskilling må användas till gäldande av återstående del av köpeskillingen för aktiebolaget Stockholmstelefoners telefonanläggningar m. m.;

dels ock för sistnämnda ändamål för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag av kronor 86,800.

2. Tillbyggnad av förrådsbyggnaden i Älvsjö.

[6.] Med bifall till Kungl. Maj:ts förslag anvisade 1921 års riksdag för uppförande av förrådsbyggnad i Älvsjö på tilläggsstat för år 1921 ett reservationsanslag av 150,000 kronor.

Telegrafstyrelsen hemställer nu om ett anslag å 100,000 kronor för uppförande av en tillbyggnad till berörda förrådsbyggnad samt anför till stöd härför följande:

På grund av vid anslagsäskandet rådande onormalt höga priser på byggnadsmarknaden hade framställningen år 1921 begränsats att omfatta en för-

rådsbyggnad, som tillgodosåg endast det allra mest trängande behovet. Utrymmet var därför redan från början särdeles knappt beräknat. Då byggnaden år 1922 uppfördes, hade en omkastning i prisläget ägt rum, och kostnaden för densamma kunde därför begränsas till 84,758 kronor 80 öre. Återstoden av anslaget, som i sin helhet lyfts, hade med Kungl. Maj:ts tillstånd tagits i anspråk till bestridandet av kostnaderna för andra byggnadsföretag.

Ifrågavarande byggnad vore försedd med värmeledning och avsedd för förvaring av materiel, som icke lämpligen kunde hysas i oeldade lokaler, såsom papper, blanketter, beklädnadseffekter, kontorsinventarier, finare verktyg, apparater m. m. Lagerutrymmet uppginge, efter avdrag för kontors- och provningslokaler, till cirka 815 kvadratmeter. Med verkets stigande utveckling hade utrymmesbristen blivit för varje år alltmer besvärande. För beredande av en provisorisk lättnad hade en del materiel, som borde förvaras i uppvärmt rum, överflyttats till kallmagasin, med risk att materielen toge skada. Den i magasinet lagrade materielen hade måst hopträngas på så begränsat utrymme, att överskådlig och reda härigenom förlorades och expeditionsarbetet i avsevärd grad försvärades. Golvutrymmena hade även på ett par ställen måst belastas utöver det tillåtliga. Ett trängande behov av ökat utrymme för förvaring av sådana effekter, som borde hysas i uppvärmda lokaler, föreläge därför. Lämpligaste och billigaste sättet att åstadkomma ökade lagringsmöjligheter för sådan materiel vore att uppföra en tillbyggnad till den ovan omförmälda förrådsbyggnaden.

Denna tillbyggnad borde därvid göras så stor, att den efter vunnen erfarenhet motsvarade behovet för en icke alltför begränsad tid framåt. Vid utrymmesberäkningen borde hänsyn tagas icke blott till verkets eget behov utan även i viss mån till nödvändigheten att bereda utrymme för sådan materiel, som det ålåg telegrafverket att tillhandahålla för militära ändamål vid mobilisering. Enligt ett ur berörda synpunkter uppgjort förslag skulle genom tillbyggnaden vinnas en tillökning i utrymme av cirka 1,000 kvadratmeter förutom ett mindre vindsutrymme.

Kostnaden för en sådan utbyggnad, inklusive värmeledning och lastkaj framför byggnaden, skulle enligt verkställd kostnadsberäkning belöpa sig till cirka 100,000 kronor.

Byggnadsstyrelsen har i utlåtande den 18 oktober 1928 hänvisat till ett av styrelsen tidigare till telegrafstyrelsen avgivet yttrande, däri byggnadsstyrelsen mot tillbyggnadsförslaget endast gjort erinran beträffande några angivna detaljer i konstruktionerna.

Departementschefen.

Då behov av större förvaringsutrymmen vid telegrafverkets huvudförråd i Älvsjö föreligger särskilt beträffande mera ömtålig materiel, vilken nu löper fara att förstöras, vill jag tillstyrka telegrafstyrelsens förslag om tillbyggnad av förrådsbyggnaden. Därest förslaget vinner statsmakternas bifall, torde dock, innan Kungl. Maj:t meddelar beslut om byggnadsföretagets utförande, telegrafstyrelsen med beaktande av vad byggnadsstyrelsen anført rörande vissa konstruktiva detaljer böra inkomma med fullständiga ritningar och kostnadsberäkningar för berörda tillbyggnad.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *tillbyggnad av förrådsbyggnaden i Älvsjö* för budget-
året 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag

av kronor 100,000.

3. Stationsbyggnad i Malmö.

[7.] I 1928 års statsverksproposition föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att för budgetåret 1928/1929 anvisa ett reservationsanslag av 500,000 kronor för uppförande för en beräknad kostnad av 980,000 kronor av en stationsbyggnad å de telegrafverket tillhöriga tomterna nr I—XII i kvarteret nr 3 Sparven, belägna vid Östra Kanalgatan, Drottninggatan och Västra Kanalgatan i Malmö. Det begärda anslaget anvisades av riksdagen (skrivelse nr 208).

I samband med denna byggnadsfråga behandlades spörsmålet om beredande av förbättrade lokaler för länsstyrelsen i Malmöhus län. I sådant hänseende hade olika förslag framkommit. Ett förslag innebar uppförande av ett nytt landsstatshus å den statsverket tillhöriga tomten i kvarteret Karin i stadsdelen Rörsjöstaden i Malmö. Enligt ett annat förslag skulle den genom Kronprinsens husarregementes indragning ledigblivna kasernen i Malmö omändras till lokaler för, bland andra, länsstyrelsen. Ett tredje alternativ avsåg länsstyrelsens förläggande till de för telegrafverket obehövligen delarna av den nya stationsbyggnaden i Malmö.

I denna fråga anförde riksdagen i sin förenämnda skrivelse nr 208 bland annat, att riksdagen kommit till den uppfattningen, att en länsstyrelsens förläggning till husarkasernen skulle medföra en ur olika synpunkter gynnsam lösning av såväl länsstyrelsens lokalfråga som ock spörsmålet om den numera utrymda kasernbyggnadens framtida disposition. De synnerligen framträdande och kännbara utrymmessvårigheter, varunder länsstyrelsen hade att arbeta, talade också för att förslag till en dylik användning av kasernen snarast utarbetades och framlades.

Genom beslut den 6 juli 1928 har Kungl. Maj:t anbefallt byggnadsstyrelsen att i samråd med länsstyrelsen i Malmöhus län verkställa utredning rörande användningen av husarkasernen i Malmö, vilken utredning jämväl skulle omfatta beräkning av kostnaderna för husarkasernens iordningställande till lokaler för länsstyrelsen, ävensom att till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag, vartill sagda utredning kunde föranleda.

Med skrivelse den 13 december 1928 har *byggnadsstyrelsen* framlagt sålunda verkställd utredning, och har styrelsen på anförda skäl hemställt, att förslag måtte avlätas till riksdagen i syfte att länsstyrelsen måtte beredas erforderliga lokaler i den tillämnade telefonstationsbyggnaden i Malmö.

Vidare har *telegrafstyrelsen* i sin skrivelse den 28 augusti 1928 hemställt, att för stationsbyggnadens fullbordande erforderligt belopp, 480,000 kronor, måtte anvisas för budgetåret 1929/1930.

Då utredningen rörande länsstyrelsens lokalfråga ännu icke slutförts, torde det för stationsbyggnadens färdigställande äskade beloppet, 480,000 kronor, böra tillsvidare beräknas för nästkommande budgetår.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den proposition, som kan komma att avlåtas i ämnet, för *stationsbyggnad i Malmö* för budgetåret 1929/1930 beräkna ett reservationsanslag
av kronor 480,000.

4. Telefonstationsbyggnad i Göteborg (Vasastationen).

[8.] Innan jag ingår på frågan om uppförande av en ny telefonstationsbyggnad i Göteborg, den s. k. Vasastationen, torde beträffande telefonförhållandena i nämnda stad få erinras om följande:

Då telegrafverkets år 1892 förvärfvade stationsbyggnad vid Västra Hamngatan i Göteborg på grund av telefonväsendets snabba utveckling blev otillräcklig för sitt ändamål, framlades och bifölls jämväl av riksdagen åren 1907 och 1908 förslag om inköp av mark och uppförande därå av en stationsbyggnad vid Kasärntorget i sagda stad. Härvid förutsattes, att dit skulle överflyttas telegrafverkets samtliga i stationshuset vid Västra Hamngatan inrymda avdelningar, varefter sistnämnda byggnad såsom för telegrafverket obehöfelig skulle försäljas. Den nya stationsbyggnaden beräknades då för en längre tid framåt kunna upptaga Göteborgs hela abonnentmängd jämte riks- och landslinjeexpeditionerna. Sedan byggnaden färdigställdes, överflyttades dit till en början linjedistriktetsbyrån, trafikdistriktetsbyrån, telegrafstationen, telegrafdirektörsexpeditionen samt telefonstationens kassa- och räkenskapsavdelning. Då den starka ökningen av antalet abonnenter i Göteborg gav anledning att antaga, att telefonstationslokalerna i stationsbyggnaden vid Kasärntorget icke kunde förväntas bli tillräckliga för sitt ändamål, framlade telegrafstyrelsen år 1917 förslag att för avhjälpande av denna olägenhet anordna understationer för telefonnätet i Göteborg för betjäning av vissa stadsdelars abonnenter. I detta förslag ingick en dylik station i stadsdelen Vasastaden, den s. k. Vasastationen. I anledning av förslaget anordnades sedermera två understationer, nämligen Masthuggsstationen i en telegrafverks tillhörig fastighet vid Fjärde Långgatan och Drottningtorgsstationen i det nya centralposthuset vid Drottningtorget. Från telefonstationen i det gamla stationshuset överflyttades till stationsbyggnaden vid Kasärntorget riks- och landslinjeexpeditionerna men ej själva lokalstationen. Orsaken härtill var, att fråga uppkommit om automatisering av telefonnätet i Göteborg, och i avvaktan på denna frågas lösning hade det ansetts lämpligt att låta tillsvidare anstå med flyttningen av lokalstationen. Då sedermera beslöts, att Göteborgs telefonnät skulle omläggas efter automatiskt system samt att denna förändring skulle äga rum först beträffande ifrågavarande lokalstation, var tiden inne för att förlägga densamma till stationsbyggnaden vid Kasärntorget. På grund av den ökning, telefonstyrelsen i Göteborg jämväl efter inrättandet av understationer företett, måste dock denna lokalstation beräknas för avsevärt större abonnentantal än tidigare kunnat förutses, varför det för lokalstationen avsedda utrymmet inom berörda byggnad blev otillräckligt. För beredande av sålunda erforderligt ökat utrymme genom tillbyggnad av stationsbyggnaden vid Kasärntorget har riksdagen åren 1926 och 1927 anvisat medel.

Vad åter beträffar Vasastationen, anvisade 1918 års riksdag med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning medel för inköp för telegrafverkets räkning av tomten nr 1 i femte kvarteret av Göteborgs stads fjortonde rote, varemot riksdagen ej fann sig böra bevilja begärt

anslag till påbörjande å nämnda tomt av en telefonstationsbyggnad. Av telegrafstyrelsen sedermera i skrivelser med anslagsäskanden till 1919, 1920 och 1921 års riksdagar gjorda framställningar om anvisande av anslag till ifrågasvarande stationsbyggnad framlades, huvudsakligen av statsfinansiella skäl, icke för riksdagen.

I skrivelse den 24 augusti 1927 meddelade telegrafstyrelsen, att i sammanhang med den påbörjade omläggningen efter automatiskt system av telefonnätet i Göteborg frågan om uppförande av omförmälda stationsbyggnad åter blivit aktuell. Styrelsen framlade ett förslag till dylik stationsbyggnad, för vilken kostnaden beräknats till 815,000 kronor, samt hemställde, att för arbetets påbörjande måtte för budgetåret 1928/1929 anvisas 300,000 kronor.

Byggnadsstyrelsen anförde i utlåtande den 27 oktober 1927, att då av den föreslagna byggnaden endast omkring 5,150 kubikmeter skulle användas för telegrafverkets behov och omkring 8,650 kubikmeter uthyras, styrelsen icke kunde undgå att ifrågasätta lämpligheten av att om möjligt utbyta ifrågasvarande tomt, som enligt köpevillkoren måste bebyggas på en gång och i föreslagen utsträckning, mot en annan tomt av en storlek, som medgäve uppförandet av en byggnad, vilken närmare motsvarade det föreliggande lokalbehovet.

I likhet med byggnadsstyrelsen fann departementschefen det böra undersökas, huruvida icke en mindre kostsam byggnad kunde åstadkommas för den planerade stationen, varför han icke ansåg sig kunna föreslå framställning till 1928 års riksdag om anvisande av anslag för ändamålet. I enlighet härmed fattade Kungl. Maj:t beslut.

I skrivelse den 13 november 1928 har *telegrafstyrelsen* åter upptagit denna fråga samt anfördt:

Då telegrafstyrelsen år 1919 förvärvade tomt för uppförande av nu ifrågasvarande telefonstationsbyggnad, befunno sig bostadsförhållandena i Göteborg i ett bekymmersamt läge, icke minst i fråga om telegrafverkets personal. Det ansågs därför synnerligen lämpligt att bereda lättnad i dessa förhållanden genom att inreda bostadslägenheter i de delar av den då föreslagna stationsbyggnaden, som icke behövde tagas i anspråk för telegrafverkets eget behov. Då bostadsmarknaden numera kommit i ett mera normalt läge, hade styrelsen nu icke behövt taga hänsyn till denna omständighet utan endast till behovet av lokal för telefonstationen. För att kunna erhålla en tomt av en storlek, som medgäve uppförandet av en byggnad, vilken närmare motsvarade detta behov, hade styrelsen funnit en uppdelning av den inköpta tomten vara den bästa lösningen. En dylik uppdelning av tomten, varigenom telegrafverket skulle behöva bebygga endast en så stor areal, som nätt och jämt erfordrades för inrymmande av en helautomatisk station för 20,000 abonnenter, vore redan uppgjord och hade godkänts av vederbörande myndigheter.

Tomten hade uppdelats i två nya tomter, benämnda nr 10 och 11 i 5:te kvarteret Axevall i Lorensberg. Tomten nr 10, å vilken telegrafverkets ifrågasvarande nybyggnad vore avsedd att uppföras, utgjorde i areal 342.4 kvadratmeter och tomten nr 11 842.0 kvadratmeter. Denna senare tomt, som vid nu angivna förhållanden icke erfordrades för telegrafverkets behov, syntes lämpligen böra försäljas.

Å tomten nr 10 skulle komma att uppföras en stationsbyggnad av väsentligt mindre storlek än den förut avsedda. Därigenom att stationen förlades

till den från början avsedda tomten vunnes även den fördelen, att de redan nedlagda kostnaderna för ledningsnätets framförande komme till nytta. Ritningar till byggnaden, vilka uppgjorts av arkitekten Carl Åkerblad, hade granskats av byggnadsstyrelsen, som icke haft något att mot dem erinra och som beräknat byggnadskostnaden till 285,000 kronor.

Byggnaden skulle innehålla: *i källaren*: värmeledningscentral samt rum för maskiner och ackumulatorer ävensom kabelintag; *å nedre botten*: korskoppling samt verkstads- och personalutrymmen; *en trappa upp*: telefonsal, samtalsstation för allmänheten samt rum för samtalsräknare m. m.; *två trappor upp*: automatinredning; *tre trappor upp*: reservutrymme för automatinredning (till en början bostäder); samt *fyra trappor upp*: bostadsvåningar.

Stationen vore avsedd att omedelbart anordnas för betjäning av 10,000 abonnenter. Sedermera komme den våning tre trappor upp, som till en början skulle inredas till bostadslägenheter, att anordnas för ytterligare 10,000 abonnenter.

Beträffande angelägenheten av ett snart beslut om stationsbyggnadens uppförande anför styrelsen:

Det vore särskilt med hänsyn till den allttjämt pågående omläggningen till automatiskt system av telefonnätet i Göteborg, som frågan om uppförande av ifrågakvarande stationsbyggnad nu blivit aktuell.

Abonnenterna i Göteborg voro vid 1928 års början fördelade dels å huvudstationen vid Västra Hamngatan, anordnad som lokalbatteristation, och dels de bägge understationerna vid Fjärde Långgatan och Drottningtorget, båda anordnade såsom centralbatteristationer. Under år 1928 komme överflyttningen av abonnenter från stationen vid Västra Hamngatan att taga sin början. Överflyttningen i vad den avsåge de abonnenter, som för framtiden skulle inrymmas i stationen vid Kasärntorget, beräknades vara verkställd mot slutet av år 1929. Å stationen vid Västra Hamngatan skulle då finnas kvar endast de omkring 4,000 abonnenter, som bodde inom den blivande Vasastationens område. Styrelsen funne det synnerligen önskvärt, att denna jämförelsevis ringa abonnentstock icke skulle behöva binda hela den stora fastigheten vid Västra Hamngatan med dess stora utrymmen. Detta önskemål skulle kunna vinnas genom en överflyttning av sagda 4,000 abonnenter till den blivande Vasastationen.

Genom en dylik överflyttning skulle man även komma ifrån de rent tekniska svårigheter — framför allt omöjligheten att erhålla pålitliga slutsignaler — som en samtrafik mellan ett lokalbatterisystem och centralbatterisystem och särskilt ett automatiskt centralbatterisystem alltid erbjöde och som givetvis borde i största möjliga mån undvikas. Slutligen ville telegrafstyrelsen framhålla, att en automatisering av Vasastationen komme att medföra en vinst av ej mindre än 176,000 kronor årligen i inbesparade telefonistlöner. Skulle automatiseringen uppskjutas till tiden efter mitten av år 1932, då den helautomatiska Vasastationen beräknades bliva färdig, komme abonnentökningen att medföra en ökning i expeditiionskostnaderna av minst 10,000 kronor om året.

På grund av det anförda hemställer telegrafstyrelsen, att för uppförande för en beräknad kostnad av 285,000 kronor av en telefonstationsbyggnad å tomten nr 10 i femte kvarteret Axevall i Lorensberg i Göteborg måtte för budgetåret 1929/1930 anvisas 150,000 kronor samt att tomten nr 11 i samma kvarter måtte såsom för telegrafverket obehövligen försäljas.

Departementsschefen.

Utvidgningen och i samband därmed omläggningen efter automatiskt system av telefonnätet i Göteborg har nu fortskridit så långt, att det, på sätt tele-

grafstyrelsen närmare utvecklat, skulle medföra avsevärda fördelar såväl trafiktekniskt som i driftkostnadshänseende att snarast utbygga den såsom ett led i telefonnätets utveckling ingående Vasastationen. Genom att den för detta ändamål tidigare förvärvade tomten uppdelats har möjlighet vunnits att på den för nämnda understation avsedda platsen i Göteborg åstadkomma en stationsbyggnad, som icke blir större än det beräknade lokalbehovet kräver. Härigenom skulle ock de ej ringa kostnader, som i tanke på den odelade tomtens bebyggande redan nedlagts å kabeltrummor för ledningsnätet, komma till avsett gagn. Med hänsyn till nu angivna förhållanden anser jag mig böra tillstyrka, att för nästkommande budgetår anvisas ett belopp av 150,000 kronor för påbörjande i enlighet med styrelsens förslag av byggnaden för ifråga-varande telefonstation.

Beträffande användningen av den för telefonstationen sålunda obehövlige tomten nr 11 i femte kvarteret Axevall torde förslag framdeles i annat sammanhang få framläggas.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för uppförande av *telefonstationsbyggnad i Göteborg (Vasastationen)* för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag av kronor 150,000.

5. Stationsbyggnad i Varberg.

[9.] I skrivelse den 25 augusti 1926 framlade telegrafstyrelsen förslag till uppförande för en beräknad kostnad av 310,000 kronor å de telegrafverket tillhöriga tomterna nr 8 och 9 i kvarteret Köpmannen i Varberg av en stationsbyggnad, innehållande jämväl lokaler för postkontoret i staden, samt hemställde, att för arbetets påbörjande måtte för budgetåret 1927/1928 anvisas 100,000 kronor.

Berörda förslag föranledde emellertid icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I skrivelse den 24 augusti 1927 förnyade telegrafstyrelsen sin framställning samt hemställde, att för budgetåret 1928/1929 måtte för ändamålet anvisas 100,000 kronor.

Yttranden häröver avgåvos av byggnadsstyrelsen och 1927 års besparingsnämnd. Byggnadsstyrelsen ansåg kostnaderna för företaget kunna begränsas till 295,000 kronor. Besparingsnämnden förklarade sig icke kunna tillstyrka förslaget samt anförde därvid, bland annat, att då behovet av nybyggnad i Varberg ej vore alldeles överhängande, det skulle vara ett mycket lämpligt tillfälle att som ett led i utredningen om sammanslagningen av post- och telegrafverken omarbete det föreliggande byggnadsförslaget just med utgångspunkt från huru byggnaden borde konstrueras vid en eventuell förening av verken. Härvid borde tagas i beaktande även andra möjligheter till besparingar inom byggnaden, såsom minskning av antalet bostadslägenheter o. dyl.

Departementschefen fann det böra utredas, huruvida icke en billigare stationsbyggnad i Varberg skulle kunna åstadkommas. Med hänsyn härtill och då i avvaktan på resultatet av en sådan utredning syntes kunna utan olägenhet anstå med ett ordnande av förevarande lokalfråga, ansåg sig departementschefen icke böra tillstyrka framställning i ämnet till 1928 års riksdag, och i enlighet härmed äskade Kungl. Maj:t ej något anslag för ändamålet.

Telegrafstyrelsen har nu åter upptagit denna fråga samt anför till en början följande:

De nuvarande stationslokalerna, vilka för en årlig hyra av 7,000 kronor voro förhyrda i en i omedelbar närhet av tomterna nr 8 och 9 i kvarteret Köpman-
nen belägen fastighet, vore i flera avseenden för ändamålet olämpliga. Telegrafexpeditionen, som vette åt gården, vore mycket mörk, och expedienterna stördes av bullret från en velocipedfabrik och ett vedsågeri, som drevs alldeles utanför lokalens fönster. Det omedelbara grannskapet till fabriken med dess förråd av brännbara materialier, som vid ett tillfälle år 1925 orsakat en ganska hotande eldsvåda, hade även talat för stationens flyttning. 1923 års statsrevisorer hade ock i sin berättelse vitsordat, att lokalerna måste anses vara mindre tillfredsställande.

I skrivelse till telegrafstyrelsen den 13 oktober 1925 hade generalpoststyrelsen anfört, att behovet av andra lokaler än som postkontoret i Varberg disponerade vore trängande och att, ifall det komme att dröja någon mera avsevärd tid med uppförande av en planerad stationsbyggnad, styrelsen såge sig nödsakad vidtaga åtgärder för att utan telegrafverkets medverkan söka ordna postkontorets lokalfråga.

Telegrafstyrelsen anför härefter, att styrelsen intet hade att erinra mot byggnadsstyrelsens nedsättning av de beräknade kostnaderna för den ifrågasatta nya stationsbyggnaden till 295,000 kronor.

Beträffande frågan om åstadkommande av besparing i byggnadskostnaderna genom sammanslagning av post- och telegrafverkens avdelningar i Varberg meddelar telegrafstyrelsen, att denna fråga behandlats av de bägge verkstyrelserna i samband med åt dem den 22 oktober 1927 givet uppdrag att verkställa utredning rörande möjligheten att genom ökad användning av för post- och telegrafverken gemensamma lokaler samt anlitande av gemensam personal åstadkomma kostnadsbesparing för statsverket och större bekvämlighet för allmänheten. Därvid hade styrelserna kommit till följande resultat:

Gemensamma tjänstelokaler kunde tänkas endast för postkontoret och själva telegrafstationen, då telefonstationen som sådan givetvis måste ordnas självständigt på samma sätt som hittills.

Under förutsättning att principen om telegrafhemlighetens bevarande fortfarande skulle upprätthållas, måste emellertid själva telegraferingsarbetet försiggå inom en särskild för allmänheten icke tillgänglig lokal. Gemenskapen i lokalhänseende skulle sålunda bestå däri, att i telegrafstationen »allmänhetens rum» slopades och att inlämningen av telegram samt expeditionen av å stationen beställda telefonsamtal förlades till postsalen i bottenvåningen, telefonhytter uppställdes i det för allmänheten avsedda utrymmet utanför postdisken samt en transportanordning för telegram anordnades från postsalen till telegrafexpeditionen.

Borttagandet av ett särskilt allmänhetens rum å telegrafstationen skulle dock medföra vissa olägenheter för allmänheten, som i väntan på beställda telefonsamtal vore tvungen tillbringa längre eller kortare tid i postlokalen, i vars avdelning för allmänheten ett ständigt gående och kommande av postkunder samt vissa tider på dagen en formlig trängsel förekomme.

Tillgängligt tomtutrymme och angelägenheten att ernå billigaste byggnadskostnad fixerade byggnadens yttermått. Det låte sig icke göra att inom samma våning i nybyggnaden inrymma erforderliga gemensamma lokaler, även om allt utrymme omedelbart disponerades för tjänstelokaler, för vilket fall några utvidgningsmöjligheter icke återstode.

Det påpekades, att postkontoret hölles öppet vardagar kl. 8.30—18 och sabbatsdagar kl. 9—10, 13—14, medan för telegrafstationen motsvarande tider vore kl. 8—21 samt kl. 9—12, 13—16, 19—20, ett förhållande, som även i sin mån talade emot gemenskap i fråga om de för allmänheten avsedda lokalerna. Även om allmänhetens krav på expedition i postens kassor under hela den tid, lokalen hölles öppen för telegraminlämning och telefoning, skulle kunna lämnas utan avseende — ett längre öppethållande av postkontoret medförde ökad personal — så skulle dock högre kostnader uppstå genom nödvändigheten att hålla en större lokal upplyst flera timmar längre varje dag och måhända även anordna vakthållning inom lokalen.

Verkställd utredning hade givit vid handen, att någon personalindragning icke skulle kunna åstadkommas genom den ifrågasatta lokalgemenskapen. Tvärtom kunde det förutses, att telegrafpersonalen behövde ökas. Den på varje vakt tjänstgörande telegrafexpeditören vore nämligen för närvarande fullt utnyttjad på så sätt, att hon, förutom telegraferingsarbetet, betjäning av den telegraferande och å stationen telefonerande allmänheten samt telegramtelefoneringen, jämväl hade att biträda med räkningsutskrivning och andra inom stationen förekommande göromål. Skulle hon placeras i postsalen, skulle hon naturligtvis icke kunna utnyttjas lika effektivt för telegrafarbetet som för närvarande. Hennes från telegrafarbetet lediga tid skulle då utfyllas med postala göromål. Huruvida en dylik anordning komme att medföra någon verklig nytta för postverket, ansåges vara tvivel underkastat. Under alla förhållanden kunde man icke räkna med att den uteslutande med postalt arbete sysselsatta personalen härigenom skulle kunna minskas. I tillämpliga delar gällde vad sålunda anförts även för det fall, att posttjänsteman skulle handhava telegrammottagningen och beställningen av telefonsamtal. Som det under alla omständigheter erfordrades en telegrafkunnig tjänsteman i apparatsalen, komme den ifrågasatta förändringen att medföra en ökning av telegrafpersonalen med minst en tjänsteman per vakt, motsvarande två hela förordnanden.

På grund av vad sålunda framkommit ansåges verksstyrelserna nödvändigt, att de båda verkens lokalfrågor i Varberg ordnades fullt självständigt inom den planerade nybyggnaden.

Telegrafstyrelsen anför vidare beträffande den nya stationsbyggnaden:

Vad vidare beträffade de av 1927 års besparingsnämnd antydda andra möjligheter till besparingar inom byggnaden, såsom minskning av antalet bostadslägenheter och dylikt, finge styrelsen framhålla, att den ifrågasatta byggnaden i Varberg, i likhet med vad som tillämpats vid alla telegrafverkets nybyggnader, icke planerats allenast för det omedelbara behovet utan så, att den kunde beräknas räcka för en överskådlig framtid. Enligt uppgjorda plan-skisser för den maximala utbyggnaden skulle redan om 25 å 30 år alla utrymmen bliva tagna i anspråk för tjänstebbruk utom en enda mindre lägenhet, avsedd för gårdskarlen, som skötte värmeledningen. Med öppethållande

sålunda av utvecklingsmöjligheter för framtiden hade styrelsen ansett sig böra nyttiggöra de utrymmen, vilka icke omedelbart behövde tagas i anspråk, genom att tills vidare anordna desamma till bostadslägenheter. Det vore ett tillvägagångssätt, som styrelsen sedan långt tillbaka använt för vinnande av en god ekonomi i sin byggnadsverksamhet.

Angående den av departementschefen berörda frågan om möjligheten av ett uppskov med ordnandet av de båda verkens lokalfråga i Varberg finge styrelsen framhålla, att det vore uppenbart, att de lokalförhållanden, som generalpoststyrelsen för omkring 3 år sedan betecknat såsom otillfredsställande, icke med tiden blivit bättre, särskilt om man toge i betraktande, att vid postverket just under de senare åren nya rörelsegrenar tillkommit och äldre sådana nått en utomordentlig utveckling, som för att icke hämmas krävde ökat utrymme för såväl expedition som allmänheten. Vad telegrafverket åter anginge, berodde nybyggnadsförslaget innerst därpå, att slutet på utvecklingsmöjligheterna inom de förhyrda lokalerna kunde skönjas.

Följande tablå utvisade, huru antalet telefonapparater vid Varbergs centralstation vuxit under åren 1918—1927:

1918	657	1922	739	1925	821
1919	699	1923	758	1926	865
1920	714	1924	790	1927	901
1921	721				

Det finnes icke någon anledning att förvänta en tillbakagång av den årliga ökning av abonnentstocken, tablåen utvisade.

För närvarande finnes å Varbergs telefonstation 6 lokalexpeditionsplatser, vilka alla vore tagna i bruk, och 8 riksexpeditionsplatser, av vilka 7 vore tagna i bruk. Sålunda vore samtliga expeditionsplatser med undantag av en enda riksexpeditionsplats, som ännu återstode i reserv, redan upptagna och besatta vid de trafikstarka tiderna. Även i övrigt vore den befintliga växelbordsmonteringen så knapp, att en utökning av densamma snarligen erfordrades. För detta ändamål torde det bliva nödvändigt förstora telefonsalen med ett intill liggande rum, när det icke vore lämpligt att söka intränga ännu ett växelbord i den nuvarande apparatsalen.

Nuvarande korskoppling vore i det närmaste helt utnyttjad, och det syntes mindre lämpligt att ytterligare inkräkta på det redan nu knappa utrymmet genom uppsättning av ytterligare en korskopplingsenhet. Även om detta läte sig göra, stängdes dock möjligheten till utvidgning därav, att endast ringa utrymme återstode för uppsättning av nya askledarestrips. Denna senare omständighet begränsade stationens livstid i nuvarande lokaler till endast ett par år.

Den nuvarande apparatinredningen skulle sålunda med diverse kompletteringsarbeten kunna bibehållas åtminstone delvis i ytterligare några år, men då densamma redan nu vore ganska försliten, ökades givetvis underhållskostnaden i mån av fortgående försämring. Det kunde i detta sammanhang omnämnas, att det nuvarande stationshusets grund vore så klen, att, då lastbilar passerade på gatan utanför huset, glede ofta de uppkopplade snörproparna ur sina jackhål med ty åtföljande samtalsavbrott. Det vore ock att märka, att det stationssystem för centralbatteri, som givetvis komme att anordnas vid överflyttning till nya lokaler, inneslöte väsentliga fördelar i jämförelse med stationens nuvarande lokalbatterisystem. Därigenom ernåddes en väsentlig besparing enbart i expeditionskostnad, och då den egentliga fördelen med centralbatterisystem låge uti elimineringen av lokala batterier inklusive billigare abonnentapparater och minskat årligt underhåll, skulle denna totala besparing mer än väl uppväga skillnaden mellan den nu utgående hyran och

skälig ränta på anläggningskapitalet. Även ur ren driftsynpunkt talade sålunda flera skäl för att stationens kvarblivande i de nuvarande lokalerna icke onödigt förlängdes.

Det nuvarande hyreskontraktet gällde till den 1 oktober 1930. Den ömsesidiga uppsägningstiden vore bestämd till två år. Skedde icke uppsägning före denna tid, förlängdes kontraktet på ytterligare två år.

Enligt av arkitekten Carl Åkerblad upprättade, i mars 1928 reviderade ritningar skulle å tomten uppföras dels ett tvåvåningshus med tillhörande källare och inredd vind åt Kungsgatan, dels ock ett med detta hus sammanbyggt mindre s. k. halvhus i tre våningar mot tomtens norra gräns. Det hus, som skulle uppföras åt Kungsgatan, skulle innehålla, på nedre botten lokaler för postkontoret i staden samt en lägenhet om ett rum och kök, i våningen en trappa upp utrymmen för telegraf- och kassaexpeditionerna samt två bostadslägenheter, i vindsvåningen telefonapparatsal med överkopplings- samt kapp- och frukostrum. Av gårdshuset skulle till en början uppföras endast en våning, avsedd till garage och förråd. De andra båda våningarna skulle uppyggas i samband med framtida utläggning av en rikskabel utefter västkusten, då lokaler till en överdragsstation komme att behövas i Varberg. Utrymmena i de båda bostadslägenheterna skulle vid framtida behov av utvidgning tagas i anspråk av vederbörande verk, lägenheten å nedre botten av postverket och de två lägenheterna i trappa upp av telegrafverket.

Kostnaderna vore, såsom ovan antytts, numera beräknade till 295,000 kronor.

Telegrafstyrelsen hemställer alltså, att för ifrågavarande ändamål måtte för budgetåret 1929/1930 anvisas 295,000 kronor.

Generalpoststyrelsen vitsordar i utlåtande den 21 september 1928 vad av telegrafstyrelsen anförts i fråga om angelägenheten av att större och ändamålsenligare lokaler snarast bereddes postkontoret i Varberg, för vilket lokaler nu förhyras mot en årlig hyra av 3,600 kronor, samt anför beträffande sistnämnda lokaler följande:

De lokaler, i vilka postkontoret i Varberg vore inrymt, hade för sådant ändamål disponerats alltsedan den 1 oktober 1901. Lokalerna hade en golv- yta av allenast 139 kvadratmeter, däri jämväl inräknade entréer, kassavalv m. m. Såsom belysande för den ökning, poströrelsen undergått, sedan postkontoret inflyttade i sina nuvarande lokaler, kunde nedanstående statistiska uppgifter anföras:

	År 1901	År 1927	Ökning i %
Frankoteckensuppbörd, kronor	27,712	105,708	+ 281,4
Antal inlämnade postanvisningar	8,442	28,034	+ 372,6
Antal inbetalningskort	—	11,867	
Antal inlämnade rekommenderade försändelser	8,788	14,034	+ 59,7
Antal inlämnade paket	1,265	17,903	+ 1,315
Antalet av alla slag inlämnade försändelser	988,187	1,592,406	+ 61,1

Det torde vara uppenbart, att med den sålunda inträdda starka stegringen av posttrafiken en lokal, som för snart 30 år tillbaka var lämplig och tillräcklig för sitt ändamål, numera icke kunde motsvara de krav, som ur såväl allmänhetens som postverkets synpunkt måste ställas på densamma. Från vederbörande postdirektörs sida hade även så sent som i slutet av juli månad 1928 framhållits, att postkontorslokalen snarast borde förbättras.

Vad beträffar ritningarna till den nya stationsbyggnaden, meddelar styrelsen, att styrelsen godkänt desamma i vad de berörde för postverket avsedda utrymmen.

Byggnadsstyrelsen har i utlåtande den 18 oktober 1928 beträffande det uppgjorda förslaget till stationsbyggnad endast uttalat den erinran, att vid huvudritningarnas utarbetande vissa mindre jämkningar i planlösningen syntes önskvärda för ernående av förenkling av avlopps- och ventilationsanläggningarna, men att därav icke syntes påkallas någon ökning av de beräknade kostnaderna.

*Departements-
chefen.*

På grund av dels den nuvarande lokalens läge och beskaffenhet i övrigt och dels den föråldrade och förslitna och därmed i driften oekonomiska stationsinredningen måste telegrafverkets station i Varberg betecknas såsom mycket otillfredsställande. Detta har även framhållits av riksdagens år 1923 församlade revisorer. Jämväl för postkontoret i Varberg har behovet av förbättrade lokaler på grund av rörelsens ökning blivit alltmer kännbart. Ett ordnande av dessa lokalfrågor torde därför svårigen längre kunna undanskjutas.

I sådant syfte har tidigare ifrågasatts uppförande å förenämnda för ändamålet förvärvade tomter för telegrafverkets räkning av en stationsbyggnad, vari särskilda lokaler skulle anordnas för postkontoret. Av den utredning, som sedermera verkstälts rörande gemensamma lokaler för post- och telegrafverken i en ny stationsbyggnad, har framgått, att en dylik anordning icke skulle medföra några fördelar vare sig för statsverket i form av kostnadsbesparingar eller för trafikanterna. Med hänsyn härtill torde den nya stationsbyggnaden böra anordnas med skilda lokaler för de bägge verken. Då den stationsbyggnad, vartill i enlighet härmed förslag nu uppgjorts, synes ändamålsenlig och torde komma att tillgodose verkens lokalbehov för en avsevärd tid framåt, vill jag tillstyrka, att densamma med de av byggnadsstyrelsen angivna jämkningar kommer till utförande.

Enligt vad jag inhämtat har hyreskontraktet för telegrafverkets nuvarande stationsbyggnad i Varberg icke uppsagts, vadan hyrestiden för densamma förlängts till den 1 oktober 1932. Med hänsyn härtill torde för budgetåret 1929/1930 endast erfordras ett mindre anslag för den nya stationsbyggnadens påbörjande, förslagsvis 50,000 kronor.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för uppförande av *stationsbyggnad i Varberg* för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag
av kronor 50,000.

6. Inköp av tomt och uppförande därå av stationsbyggnad i Skövde.

[10.] Kungl. Maj:t föreslog 1920 års riksdag att på tilläggsstat för år 1920 anvisa ett belopp av 90,000 kronor för inköp för telegrafverkets räkning av en angiven fastighet i Skövde, varest skulle uppföras en stationsbyggnad, inrymmande lokaler jämväl för postverkets behov.

Riksdagen (skrivelse nr 391 B, punkt 8) ansåg sig emellertid icke då kunna bifalla framställningen utan framhöll som sin mening, att frågan borde underkastas ytterligare utredning, varvid borde tagas under övervägande, huruvida icke den fastighet, vari telegraf- och telefonstationen i Skövde vore inrymd, kunde efter eventuellt förvärv av staten samt erforderlig om- och tillbyggnad tillgodose telegrafverkets framtida lokalbehov i nämnda stad.

Med anledning härav framlade telegrafstyrelsen i skrivelse den 29 september 1920 ett förslag, enligt vilket en någorlunda tillfredsställande lokal för telegrafverket skulle kunna erhållas inom den förhyrda fastigheten, samt hemställde om ett anslag å 200,000 kronor å tilläggsstat för år 1921 för inköp av densamma. Härvid förutsatte styrelsen emellertid, att inom några år ombyggnadsarbeten måste äga rum inom fastigheten för en beräknad kostnad av 300,000 kronor.

I utlåtande häröver anförde generalpoststyrelsen, att då det ej syntes möjligt att genomföra en sådan ombyggnad av fastigheten, att tillfredsställande postkontorslokaler kunde erhållas, det ifrågasätta inköpet icke komme att medföra lösning för framtiden av postverkets lokalfråga i Skövde.

Departementschefen fann önskvärt, att ytterligare utredning ägde rum beträffande frågan, huruvida icke post- och telegrafverkens lokalbehov skulle kunna gemensamt tillgodoses i Skövde. På grund härav och med hänsyn jämväl till de betydande kostnader, ett genomförande av det framlagda förslaget skulle medföra, ansåg han ej framställning böra avlätas till 1921 års riksdag, och i enlighet härmed fattade Kungl. Maj:t beslut.

Telegrafstyrelsen har nu åter upptagit denna fråga och framhåller såsom orsak härtill, att det nu blivit en ofrånkomlig nödvändighet för såväl telegrafverket som postverket att få sina vilande lokalfrågor i Skövde lösta. Beträffande den nuvarande stationslokalen och de därmed förbundna olägenheterna anför styrelsen till en början:

För telegrafverkets station i Skövde förhyrde telegrafstyrelsen i fastigheten å tomten nr 67 därstädes två lägenheter, den ena om 7 rum och kök och den andra om 5 rum och kök, mot en hyra av 5,500 kronor för år enligt kontrakt, som gällde till den 1 oktober 1931, med styrelsen dock förbehållen rätt att på oförändrade villkor förhyra lokalen på ytterligare högst 5 år.

De av styrelsen förhyrda lokalerna i nämnda fastighet, i vilken stationen varit inrymd alltsedan den 1 april 1901, hade länge varit mindre tillfredsställande, vilket tidigare föranlett ovanberörda förslag till beredande av bättre lokal för stationen.

Vid sammanslagning av de två förhyrda lägenheterna, vilka låge i skilda plan, hade stora svårigheter uppstått att väl utnyttja golvarean. Så vore exempelvis utrymmet i den nuvarande kassaexpeditionen alltför knappt, under det att rikstelefonsalen vore onödigt stor. Det måste därjämte ur övervaknings-synpunkt anses olämpligt att å en station av Skövde stations storlek hava riks- och lokalexpeditionerna inrymda i skilda lokaler.

Det minskade behovet av utrymme för rikstelefonexpeditionen berodde på tillkomsten av rikskabeln mellan Stockholm och Göteborg, varigenom flera stationer, vilkas rikstelefontrafik förut förmedlats av stationen i Skövde, erhöles direkta rikstelefonförbindelser i ökad utsträckning, något, som i sin ord-

ning medförde lättnad i expeditonsarbetet för rikstelefonexpeditionen i Skövde. Med hänsyn till nuvarande utrymmesbehov vore det för den skull möjligt att låta rikstelefonexpeditionen och lokaltelefonexpeditionen byta plats, men det kunde icke gärna komma i fråga att nedlägga en så stor kostnad, som en dylik omflyttning skulle betinga, på en så gammal och omodern station som den i Skövde.

Stationsanordningarna i Skövde vore nämligen alldeles otidsenliga, vilket medförde, att expeditonsarbetet bleve tungrott och dyrbart. Växelborden vore slitna, varför desamma droge en relativt stor underhållskostnad. Vidare vore överkopplingen av gammal väggtyp med plintarna monterade direkt på asbestklädd träklädsel, en anordning, som ur eldfaresynpunkt vore ganska olämplig. I överkopplingen kunde plats beredas för ytterligare högst 300 nummer. Vid en sådan sista utökning bleve dock trådföringen vid korskoppling mellan stations- och linjesida svår att utföra.

Vidare vore linjemästarkontoret i Skövde för närvarande inrymt i provisoriska lokaler i en telegrafverket icke tillhörig byggnad inom järnvägsområdet. Dessa lokaler innehölle även förrådsrum och kallgarage för tre bilar. Då vanliga eldstäder ej finge anordnas inom detta område, måste uppvärmningen av kontorslokalerna ske medelst elektricitet, vilket ställde sig dyrbart. Det vore därför önskvärt att få en mera ändamålsenlig lokal för linjemästarkontoret, vilket därför jämväl borde inrymmas i en eventuell nybyggnad.

Det vore slutligen givet, att för den nya stationen ett modernt stationssystem skulle komma till tillämpning, varigenom det skulle bliva möjligt att, med den storlek stationen nu hade, åstadkomma en väsentlig driftsbesparing.

Telegrafstyrelsen anför härefter, att även för postverket, som mot en årlig hyra av 4,000 kronor förhyr lokal för postkontoret i Skövde, föreläge trängande behov av mera tillfredsställande lokaler i nämnda stad samt att generalpoststyrelsen i sådant hänseende till telegrafstyrelsen meddelat följande:

Den lokal, som alltsedan den 1 oktober 1900 förhyrts för postkontorets i Skövde räkning, vore, såsom även av generalpoststyrelsen framhållits vid tidigare tillfällen, då fråga varit uppe om förvärfv för telegrafverkets räkning av fastighet i Skövde, synnerligen otillfredsställande. Lokalen fyllde numera varken postverkets eller allmänhetens berättigade krav på ett postkontor av den storleksklass, till vilken postkontoret i Skövde hörde. Särskilt kassaexpeditionen vore för sitt ändamål trång och olämplig. Lokalen hade visserligen en golvyta av omkring 200 kvadratmeter, men kunde densamma ej helt utnyttjas på grund av olämplig förläggning av de olika rummen. Att inom lokalens nuvarande gräns åstadkomma någon förändring till det bättre genom omdisponering av utrymmena vore icke möjligt. Såsom belysande för poströrelsens ökning vid postkontoret under den tid, postkontoret disponerat lokalen i fråga, kunde framhållas, att år 1900, då postkontoret inflyttade i lokalen, hade postkontorets lokala frankoteckensuppbörd varit 36,012 kronor och antalet från postkontoret avgångna paket 2,065. Motsvarande siffror för år 1927 vore 180,039 kronor respektive 23,652. Det vore sålunda oundgängligen erforderligt att så snart sig göra läte anskaffa annan lokal för postkontoret i Skövde. Från postverkets sida hade även sedan årtal tillbaka ansträngningar gjorts att genom förhyrning anskaffa annan lokal men utan resultat. Då nu fråga uppstått om inköp för telegrafverkets räkning av tomt för uppförande därå av byggnad för telegrafverkets räkning, anhölle generalpoststyrelsen, att i denna byggnad även måtte planeras lokal för postkontoret i Skövde. För postkontorets räkning erfordrades en golvyta av omkring 250 kvadratmeter. Den nuvarande postkontorslokalen vore förhyrd till och med

den 30 september 1930, men med sådana bestämmelser intagna i hyreskontraktet, att postverket hade möjlighet att få kvarstanna i lägenheten högst till och med den 30 september 1932. Postkontorets lokalfråga borde därför lösas om möjligt före den 1 oktober 1930, men, därest detta ej läte sig göra, senast före den 1 oktober 1932. Generalpoststyrelsen hemställde därför, att byggnadsfrågan förelades 1929 års riksdag.

Telegrafstyrelsen framhåller härafter, att en ur såväl ekonomisk som praktisk synpunkt tillfredsställande lösning i ett sammanhang av de båda verkens lokalfrågor således icke kunde vinnas på annat sätt än att å en för ändamålet anskaffad lämplig tomt uppfördes en byggnad, inrymmande lokaler för såväl telegrafstationen som postkontoret. Härom anför styrelsen vidare:

En för en dylik byggnad för såväl telegrafverkets som postverkets vidkommande synnerligen välbelägen tomt hade synts kunna erhållas genom förvärf från kyrkoherdebostället i Skövde av ett markområde om 1,500 kvadratmeter, betecknat såsom tomt nr 72 och även benämnt nr 4 i kvarteret Gefion. Området vore beläget på den del av kyrkoherdebostället, som begränsades av Kungs-, Kyrko- och Trädgårdsgatorna, samt låge på ett avstånd av endast omkring 50 meter från telegrafverkets nuvarande station vid hörnet av Kungs- och Prinsgatorna. En flyttning av stationen till det ifrågavarande området skulle därför draga den minsta möjliga kostnad.

Då jämlikt föreskrift i 2 § i lagen den 4 januari 1927 angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord m. m. fråga om försäljning av jord från prästboställe ankomme på Kungl. Maj:ts prövning, hade styrelsen i skrivelse av den 29 maj 1928 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte medgiva försäljning till telegrafverket av förenämnda jordområde samt därvid bestämma köpeskilling och övriga villkor. Kammarkollegium hade i utlåtande häröver tillstyrkt, att av det till kyrkoherden i Skövde pastorat avsatta prästgårdsområdet i Skövde stad finge till telegrafverket försälas ifrågavarande tomt nr 4 i kvarteret Gefion — under förutsättning att vid laga syn, som domkapitlet ägde påkalla, prästgårdsområdet även i dess ifrågasatta förminskade skick av synerätten för ändamålet godkändes — mot en köpeskilling, som skulle i enlighet med föreskrifterna i gällande lag om expropriation på telegrafverkets bekostnad bestämmas av tre gode män. Kyrkoherden i pastoratet, som av kammarkollegium hörts, hade föreslagit, att köpeskillingen ej skulle sättas lägre än till 20,000 kronor.

Förslagsritningar till en för telegraf- och postverken lämplig stationsbyggnad å denna tomt hade på styrelsens anmodan utarbetats av arkitekten C. Åkerblad. Enligt dessa skulle huset uppföras i tvenne huvudvåningar jämte källare och delvis med vindsvåning. I bottenvåningen skulle lokaler för telegrafstation och postkontor inredas. Uti våningen 1 trappa upp skulle inrymmas telefonstationen med telefonsalen förlagd till husets mittparti. Eftersom rums höjden i telefonsalen måste vara större än i relä- och personalrummen, hade vindsvåningen över dessa rum ordnats så, att man hade möjlighet inreda en bostadslägenhet om 2 rum och kök och ett enkelrum. Vid framtida behov av utvidgning skulle dessa utrymmen tagas i anspråk för tjänstebruk.

Kostnaden för denna nybyggnad vore beräknad till 256,000 kronor. För tomten beräknades ett pris av 20,000 kronor.

Slutligen meddelar telegrafstyrelsen, att vid den pågående, av Kungl. Maj:t den 22 oktober 1927 anbefallda utredningen rörande gemensamma lokaler och personal för post- och telegrafverken det av liknande skäl, som under nästföregående punkt utförligt anförts i fråga om Varberg, visat sig, att några

fördelar varken för statsverket eller för allmänheten stode att vinna genom inrymmande av postkontoret och telegrafstationen i Skövde i gemensamma lokaler samt att vid sådant förhållande verksstyrelserna ansåge det nödvändigt, att de båda verken även i Skövde var för sig ordnade sina lokalfrågor inom den där planerade nybyggnaden.

På grund av vad sålunda anförts hemställer telegrafstyrelsen, att för inköp för telegrafverkets räkning av tomten nr 4 i kvarteret Gefion i Skövde samt uppförande därstädes av en stationsbyggnad måtte för budgetåret 1929/1930 anvisas 276,000 kronor.

Generalpoststyrelsen har i utlåtande den 21 september 1928 vitsordat vad i telegrafstyrelsens skrivelse anförts i fråga om angelägenheten av snara åtgärder för erhållande av större och ändamålsenligare lokaler för postkontoret i Skövde, och har generalpoststyrelsen för sin del godkänt ritningarna till den nya stationsbyggnaden, i vad de berörde för postverket avsedda utrymmen.

Byggnadsstyrelsen har i utlåtande den 18 oktober 1928 förklarat sig intet hava att erinra mot det framlagda förslaget till ny stationsbyggnad i Skövde och de härför beräknade kostnaderna.

Genom beslut den 26 oktober 1928 har Kungl. Maj:t medgivit, att den av telegrafstyrelsen omförmälda tomten nr 4 i kvarteret Gefion i Skövde finge under den av kammarkollegium angivna förutsättning försäljas till telegrafverket mot en köpeskilling, som skulle i enlighet med föreskrifterna i gällande lag om expropriation på telegrafverkets bekostnad till beloppet bestämmas av tre på angivet sätt utsedda gode män.

*Departement-
ments-
chefen.*

Av vad i ärendet förekommit framgår, att behovet av rymligare och i övrigt ändamålsenligare lokaler för såväl telegraf- som postverkets avdelningar i Skövde numera är trängande samt att detta behov — särskilt om man ser saken på längre sikt — svårigen kan på ett tillfredsställande sätt tillgodoses annat än genom uppförande av en nybyggnad. I betraktande härav och då en förlängning av den nu till den 1 oktober 1931 gällande hyrestiden för telegrafverkets stationslokaler icke läser böra ske, torde denna lokalfråga böra underställas innevarande års riksdag.

Beträffande den ifrågasatta nybyggnaden har verkställd utredning givit vid handen, att lika litet här som i Varberg någon fördel vare sig för statsverket eller allmänheten skulle vinnas genom att post- och telegrafverkens trafikanstalter sammansloges till en enda anstalt med gemensam lokal i byggnaden. Jag anser mig därför böra förorda, att verken erhålla skilda lokaler inom den nya byggnaden på sätt i det framlagda förslaget angivits. Som den föreslagna nybyggnaden jämväl i övrigt synes ändamålsenlig, får jag tillstyrka, att den kommer till utförande.

Då med hänsyn till byggnadstidens längd kostnaderna för byggnaden kunna fördelas på två år, synes det tillräckligt att av det av telegrafstyrelsen äskade anslaget, 276,000 kronor, för nästkommande budgetår anvisa ett belopp av 150,000 kronor. Härav torde först böra utgå vad som erfordras för gäldande

av köpeskillingen för tomten och återstoden användas till bestridande av kostnaderna för stationsbyggnadens uppförande.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för inköp för telegrafverkets räkning av *tomten nr 4 i kvarteret Gefion i Skövde* samt *uppförande därstädes av en stationsbyggnad* för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag av..... kronor 150,000.

7. Utvidgning av stationsbyggnaden i Östersund samt stationsbyggnad i Södertälje.

I sin skrivelse den 28 augusti 1928 har telegrafstyrelsen framlagt förslag till på- och tillbyggnad av telegrafverkets stationsbyggnad i Östersund för beredande av förbättrade lokaler för såväl telegrafverket som för det i nämnda byggnad inrymda postkontoret, och har styrelsen hemställt, att för sådant ändamål måtte för budgetåret 1929/1930 anvisas 195,000 kronor.

Vidare har telegrafstyrelsen i skrivelse den 13 november 1928 framlagt förslag till uppförande för en beräknad kostnad av 400,000 kronor å den telegrafverket tillhöriga tomten nr 3 i kvarteret Granen i Södertälje av en stationsbyggnad, innehållande jämväl lokaler för postkontoret i staden, och har styrelsen hemställt, att framställning i ämnet måtte avlåtas till riksdagen.

Även om behov föreligger av rymligare och i övrigt ändamålsenligare lokaler för såväl telegraf- som särskilt postverkets avdelningar i Östersund och Södertälje, synes detta behov icke vara så trängande, att med åtgärder för dess tillgodoseende icke kan anstå. Jag anser mig därför icke böra förorda, att dessa lokalfrågor underställas innevarande års riksdag.

8. Anslag till inköp och bebyggande av fastigheter.

För inköp och bebyggande av fastigheter för telegrafverkets räkning, vilkas förvärvande eller färdigställande icke utan synnerlig olägenhet kan uppskjutas i avbidan på särskilt riksdagsbeslut, hava sedan flera år tillbaka medel beviljats av riksdagen. Senast för budgetåret 1927/1928 hava för ändamålet anvisats 300,000 kronor.

I nästlidet års statsverksproposition meddelades, att av tidigare beviljade medel återstode 410,510 kronor. Då sedermera någon ytterligare utgift för ifrågavarande ändamål icke ägt rum, finnes alltså nämnda belopp odisponerat. Emellertid har Kungl. Maj:t den 21 december 1923 i samband med beslut angående villkoren för av 1920 års riksdag medgiven överlåtelse från postverket till telegrafverket av fastigheten nr 285 b och 286 i kvarteret Kristina i Ystad förklarat, bland annat, att fastighetens bokförda värde, 62,600 kronor skulle

tillsvidare i båda verkens räkenskaper bokföras såsom telegrafverkets skuld till postverket och att, då behov av medel uppkomme för generalpoststyrelsen för ändamål, vartill anslaget till inköp av fastigheter för postverkets räkning är avsett att användas, generalpoststyrelsen skulle äga för nämnda fordran påkalla likvid, för vars erläggande telegrafstyrelsen hade att anlita nu ifrågavarande anslag. Till telegrafverkets förfogande för ifrågavarande ändamål stå alltså för närvarande 347,910 kronor.

I sin skrivelse den 28 augusti 1928 har *telegrafstyrelsen* icke gjort framställning om anvisande av nytt anslag för ändamålet.

9. Fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende.

[11.] För fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende har riksdagen för budgetåret 1928/1929 anvisat 7,000,000 kronor, varav högst 500,000 kronor voro avsedda till en telefonkabel mellan Sverige och Finland.

I sin skrivelse den 28 augusti 1928 har *telegrafstyrelsen* gjort framställning om anvisande av anslag för ifrågavarande ändamål för budgetåret 1929/1930. Styrelsen meddelar därvid till en början, att av tidigare för ändamålet anvisade medel vid 1927 års utgång återstått 17,450,940 kronor 55 öre, att av de under arbetsåret 1928 tillgängliga medlen, 24,450,940 kronor 55 öre, för närvarande dels ett belopp av 18,343,648 kronor antingen redan vore disponerat eller beräknades åtgå under år 1928 och dels 1,200,000 kronor vore reserverade för planerade rundradiostationer samt att återstoden, omkring 4,900,000 kronor, syntes komma att räcka för tiden till den 1 juli 1929.

Styrelsen framhåller, att för bedömande av anslagsbehovet under budgetåret 1929/1930 hade man att utgå från de siffror, som visade de senaste årens utveckling och som funnes angivna i en i styrelsens skrivelse intagen tabell. Av berörda tabell, vari uppgifterna för år 1928 approximativt beräknats med ledning av förhållandena under årets första sex månader, inhämtas bland annat, att ökningen under åren 1926, 1927 och 1928 i förhållande till nästföregående år utgjorde: av samtalsperioder respektive 3.8, 3.5 och 3.2 procent, av samtalsavgifter respektive 4.9, 4.1 och 3.8 procent, av antalet telefonapparater respektive 3.6, 3.5 och 3.7 procent, av antalet taxerade telegram respektive 0.3, 0.5 och 0.6 procent samt av inträdes- och abonnemangavgifter respektive 3.2, 3.4 och 3.6 procent. Telegramavgifterna åter, vilka beträffande utländska telegram sänkts från och med den 1 april 1926, företedde en minskning av respektive 2.5, 1.2 och 0.4 procent.

Styrelsen anför härefter följande:

Av ovanberörda tabell framginge, att såväl antalet telefonsamtalsperioder mot särskild avgift som antalet abonnerade telefonapparater utvisade en fortgående och jämn stegring. Det funnes därför ingen anledning att för budgetåret 1929/1930 beräkna vare sig högre eller lägre anslag till telefon- och telegrafväsendets fortsatta utveckling än det belopp av 7,000,000 kronor, som

för de senaste två budgetåren ställts till telegrafstyrelsens förfogande för detta ändamål.

Såsom ovan nämnts, hade av resterande medel å ifrågavarande anslag 1,200,000 kronor reserverats för byggande av nya rundradiostationer. För den närmast förestående ombyggnaden av rundradiostationerna i Stockholm och Sundsvall borde kostnaderna självfallet tagas av förnyelsefonden. Såvitt styrelsen nu kunde se, torde för tiden till utgången av budgetåret 1929/1930 ett belopp av 600,000 kronor av kapitalökningsmedel vara tillfyllest för rundradio-ändamål.

Återstående 600,000 kronor av nyssnämnda reserverade medel hade styrelsen tänkt använda för en ny telefonkabel mellan Gotland och fastlandet. Den befintliga kabeln innehölle tre förbindelser och vore redan överbelastad. En utökning av samtalsförbindelserna till Gotland vore därför oundgängligen nödvändig. Styrelsens avsikt vore, att den nya kabeln skulle utläggas tidigt på våren år 1930, så att den kunde tagas i bruk för den stegrad trafik, som alltid uppstode under sommaren. Kabeln skulle i så fall beställas år 1929, sedan erforderliga bottenundersökningar blivit verkställda. Kabeln beräknades kosta 1,300,000 kronor, varav 600,000 kronor erfordrades för tiden till utgången av budgetåret 1929/1930.

Under förutsättning att från Kungl. Maj:ts och riksdagens sida någon erinran icke gjordes mot utläggandet av nämnda telefonkabel till Gotland komme styrelsen således att av redan disponibla medel gälda den del av kostnaden för kabeln, som erfordrades före utgången av budgetåret 1929/1930.

Slutligen finge styrelsen meddela, att för den beviljade kabelförbindelsen till Finland vattenkablarna utlagts på såväl svensk som finsk sida och att telefonförbindelsen nu beräknades kunna öppnas omkring årsskiftet 1928/1929.

På grund av vad sålunda anförts hemställer styrelsen, att för ifrågavarande ändamål måtte för budgetåret 1929/1930 anvisas 7,000,000 kronor.

Beträffande rundradiorörelsen får jag meddela, att jämlikt av riksdagen år 1926 gjort uttalande om ifrågavarande anslags användande till ytterligare stationer för rundradionätets komplettering Kungl. Maj:t den 13 juli 1928 be- myndigat telegrafstyrelsen att i trakten av Hörby i Skåne uppföra en rundradiostation med en antenneffekt av omkring 10 kilowatt för en kostnad av 295,000 kronor att utgå av sagda anslag. Enligt vad jag inhämtat har den nya rundradiostationen beräknats kunna tagas i bruk vid årsskiftet 1928/1929.

Vad angår frågan om utläggande av en ny telefonkabel till Gotland, så enär behov av ytterligare telefonförbindelser med denna del av landet torde föreligga, lärer, därest riksdagen icke däremot uttalar någon erinran, sagda telefonkabel på sätt styrelsen anført böra komma till utförande med medel från förevarande anslag.

Enligt vad jag inhämtat är det för fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende för budgetåret 1929/1930 äskade beloppet, 7,000,000 kronor, avsett att användas med 5,000,000 kronor för lokalnäten, 1,100,000 kronor för blanka ledningar inom riksnätet, 300,000 kronor för nya växelstationer, 200,000 kronor för radiostationer samt 400,000 kronor för oförutsedda utgifter. Såsom i föregående års statsverkspropositioner uttalats, är emellertid försiktighet påkallad vid nedläggande av ytterligare kapital av lånemedel i nya anläggningar

*Departement-
chefen.*

Utgifter för kapitalökning: bil. 2.

för telegrafverket. Med hänsyn härtill finner jag mig nödsakad föreslå en nedsättning i det av styrelsen äskade beloppet till 6,500,000 kronor.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *fortsatt utveckling av statens telefon- och telegraf-
väsende* för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsan-
slag av kronor 6,500,000.

Statens järnvägar.

I skrivelse den 29 september 1928 har järnvägsstyrelsen gjort framställning angående behovet av anslag att äskas av 1929 års riksdag för statens järnvägar. Styrelsen har därvid till en början meddelat, att visst överskott uppkommit å utförda arbeten, till vilka anslag beviljats under huvudrubriken »Nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar».

Beträffande dylikt överskott torde få erinras, att 1922 års riksdag, med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, medgav, att, därest överskott uppkommit eller framdeles skulle uppstå å ett under förevarande huvudgrupp upptaget anslag, järnvägsstyrelsen finge använda dylikt överskott till täckande av sådan brist å annat anslag inom samma huvudgrupp, som icke kunnat undvikas, därvid skulle iakttagas, att överskottet i första hand borde användas till täckande av brist å anslag för närmast jämförliga ändamål. Genom brev den 21 juni 1922 har Kungl. Maj:t bemyndigat järnvägsstyrelsen att förfara på nu angivet sätt med berörda överskott, varjämte Kungl. Maj:t anbefallt styrelsen att årligen vid avgivande av förslag å anslag att äskas hos riksdagen till Kungl. Maj:t inkomma med redogörelse beträffande den omfattning, i vilken överskott, på sätt sålunda medgivits, kommit till användning för täckande av uppkommen brist.

I anledning härav meddelar järnvägsstyrelsen nu följande:

»Brist har sålunda uppkommit å anslagen för under år 1927 avslutade arbeten inom detaljgrupperna

Bangårdsombyggnader	—: 03 kronor,
Spåranordningar i anslutning till förefintliga spårssystem	148,720: 63 »
Speciella anläggningar å bangårdar	28,469: 62 »

Summa brist 177,190: 28 kronor.

Samtidigt hava å nedan angivna anslagsgrupper följande överskott erhållits, nämligen

Kol- och vattenstationer	32,087: 22 kronor
Gångbroar och gångtunnlar	21,028: 89 »
Lokomotivstations- och driftverkstadsanläggningar	493: 76 »
Anordningar för beredande av ökad upplagsplats för stenkol i importhamnar och å bränslestationer samt förbättrad kolemtagning i importhamnar	60,689: 75 »

Summa överskott 114,299: 62 kronor.

Härtill kommer behållning av överskottsmedel från år

1926	66,458: 17 »
------------	--------------

Summa summarum överskott sålunda 180,757: 79 kronor.

Efter det ovan berörda anslagsbrist — kronor 177,190: 28 — blivit täckt, återstår alltså en behållning till år 1928 av 3,567 kronor 51 öre.»

A. Nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar.

I fråga om förevarande huvudgrupp har styrelsen, liksom under de föregående åren skett, påpekat, att samtidigt med anslagsmedel vore avsett att användas medel från förnyelsefonden för utförande av vissa här föreslagna arbeten.

Vidare yttrar styrelsen:

»Beträffande arbeten vid föreningsstationer har styrelsen, jämlikt under en följd av år tillämpad och av statsmakterna godkänd praxis, vid äskandet av anslag ej tagit hänsyn till de bidrag, som eventuellt kunna vara att påräkna från de berörda anslutande enskilda järnvägarna. Styrelsen, som övervakar, att bidrag erläggas i enlighet med gällande kontrakt, får anmäla, att dylikt bidrag numera influtit för den av 1925 års riksdag beslutade utvidgningen av spårsystemet vid Strömtorp. För utförande av nämnda arbete har riksdagen anvisat 64,000 kronor. Kostnaderna för arbetet hava uppgått till 74,011 kronor 48 öre. I detta belopp har den anslutande enskilda banan jämlikt den 8 april 1926 meddelat skiljedomsutslag deltagit med 10,000 kronor. De på statens järnvägar fallande kostnaderna utgöra sålunda 64,011 kronor 48 öre och överstiga anslaget med 11 kronor 48 öre, som ingå bland här ovan omförmälda anslagsbrister för under år 1927 avslutade arbeten.»

Jag övergår härefter till en närmare redogörelse för styrelsens anslags-
äskanden, och gör jag därvid början med de under rubriken »Bangårdar» upptagna.

I. Bangårdar.

1. Bangårdsombyggnader.

a. Omläggning av västra stambanans ingångslinje över Hammarbyleden samt förbättrade anordningar vid Stockholms centralstation m. m.

[12.] Med anledning av Kungl. Maj:ts i proposition, nr 71, gjorda framställning i ämnet har 1923 års riksdag bemyndigat Kungl. Maj:t att under viss angiven förutsättning å svenska statens vägnar godkänna det mellan delegerade för staten och Stockholms stad den 15 februari 1923 träffade preliminära avtalet rörande Stockholms bangårdsfråga. Kostnaderna för de i berörda avtal avsedda arbetena för omläggning av västra stambanans ingångslinje över Hammarbyleden samt förbättrade anordningar vid Stockholms centralstation m. m. ävensom för en av 1925 års riksdag medgiven utvidgning av planen för nämnda anordningar vid centralstationen hava beräknats till 16,550,000 kronor, varav 5,000,000 kronor förutsatts skola utgå av förnyelsefondsmedel och 11,550,000 kronor av riksdagen beviljas såsom särskilt anslag. Hela det avsedda beloppet av förnyelsefondsmedel har ställts till järnvägsstyrelsens förfo-
gande, varjämte riksdagen för budgetåren 1923/1929 såsom kapitalöknings-
slag anvisat tillhoppa 12,250,000 kronor, därav för budgetåret 1928/1929 1,400,000 kronor.

Järnvägsstyrelsen hemställer nu, att för täckande av uppkomna kostnadsökningar för omläggning av västra stambanans ingångslinje över Hammarbyleden måtte, utöver för sådant ändamål för innevarande budgetår beviljade 700,000 kronor, för budgetåret 1929/1930 anvisas ytterligare ett belopp av 2,250,000 kronor. Till stöd för detta anslagsäskande anför styrelsen till en början följande:

»I sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 9 september 1927 angående anslag att äskas av 1928 års riksdag meddelade styrelsen, att på angivna skäl en väsentlig ökning av de förut beräknade kostnaderna för omläggning av västra stambanans ingångslinje med däri ingående brobyggnad över Årsta holmar måste förutses, men att styrelsen då ännu icke vore i tillfälle att uppgiva de slutliga kostnaderna för dessa arbeten. Arbetena, vilka ursprungligen beräknats färdiga under år 1927, hade av olika skäl blivit så försenade, att styrelsen redan i sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 22 september 1926 måst förklara, att de icke kunde färdigställas förrän tidigast under år 1929. Skälet till att de slutliga kostnaderna icke kunde uppgivas i september 1927 vore, förutom svårigheten på det hela taget att beräkna kostnaderna för de då ännu ej fullbordade undervattensarbetena för bron, huvudsakligen att söka däri, att den förre entreprenören för djupgrundläggningarna måst skiljas från entreprenadkontraktet och att denne därvid framställt krav på betydande ersättningar, vilka krav av honom hänskjutits till skiljenämnd, vars domslut icke väntades förrän längre fram. Styrelsen anförde vidare, att genom arbetenas försening desamma icke kunde fullbordas under budgetåret 1928/1929, utan komme anslag för arbetenas slutförande att begäras av 1929 års riksdag. Det låge i sakens natur, att genom den omtalade tidsutdräkten och svårigheterna att få arbetena utförda en väsentlig kostnadsökning måste förutses. Emellertid erfordrades för arbetenas fortsatta jämna bedrivande under nyssnämnda budgetår, förutom de 700,000 kronor, som enligt den ursprungligen beräknade kostnaden återstode att anvisa, jämväl en del av det belopp, varmed kostnaderna komme att överskridas, varför styrelsen begärde, att ytterligare 700,000 kronor skulle äskas eller sammanlagt 1,400,000 kronor. Detta belopp blev även av 1928 års riksdag beviljat.

Då styrelsen nu går att lämna slutlig redogörelse för kostnaderna för omläggning av västra stambanans ingångslinje över Hammarbyleden och begära slutanslag för arbetenas utförande, nödgas styrelsen konstatera, att det redan från början måste föreligga en viss felbedömning av de svåra förhållanden, varunder detta stora byggnadsarbete skulle komma att utföras och därigenom en betydande felkalkylering i avseende på byggnadskostnaderna. Härför måste ju styrelsen taga sitt ansvar, även om det till försvar kan sägas, att rätta kalkylerandet på förhand av anläggningar av sådana mått och av sådan beskaffenhet som här förevarande måste ställa de byggnadsutförande organen inför en osedvanligt svår uppgift. Vissa förklaringar därutöver finnas emellertid också till den stora kostnadsöverskridelsen, och styrelsen vill därvidlag anföra följande omständigheter och siffror.

Såsom redan tidigare här ovan anförts, har styrelsen redan i sin skrivelse den 9 september 1927 meddelat, att en betydande överskridelse av de ursprungligen beräknade kostnaderna vore att emotse, samt de huvudsakliga skälen till att storleken av denna överskridelse då icke kunde angivas. Först nu hava arbetena fortskridit så långt, att de slutliga kostnaderna utan allt för stor approximation kunna beräknas. Resultatet av de nu gjorda kostnadsutredningarna är, att ifrågavarande linjeomläggning skulle komma att kosta 12,800,000 kronor i stället för, såsom ursprungligen beräknats, 9,850,000 kronor. Den totala överskri-

delsen skulle alltså komma att uppgå till icke mindre än 2,950,000 kronor eller 29.9 % av de ursprungligen beräknade kostnaderna, varav dock 1928 års riksdag redan anvisat 700,000 kronor. Det anslag, som ytterligare skulle behöva äskas, utgör således 2,250,000 kronor. Den nu angivna totala överskridelsen fördelar sig med 2,580,000 kronor på Årstabron, motsvarande 35.8 %, samt 370,000 kronor på tillfartslinjerna jämte den nya personstationen på Södermalm, utgörande 14.0 % av de ursprungligen beräknade kostnaderna.»

Styrelsen lämnar först en kort redogörelse för den stora brobyggnadsfrågans behandling hos statsmakterna och för arbetsledningens organisation samt erinrar därvid, att beslutet om brons byggande föregicks av underhandlingar mellan delegerade för staten och Stockholms stad samt att delegerade framlade förslag bland annat till omläggning av västra stambanans ingångslinje över Hammarbyleden jämte däri ingående brobyggnad över Årsta holmar. Enligt delegationsberäkningar skulle linjeomläggningen i sin helhet kosta 9,850,000 kronor, därav för Årstabron 7,200,000 kronor och för tillfartslinjerna med en mindre personstation å Södermalm 2,650,000 kronor.

Beträffande det utredningsarbete, som föregått fastställandet av det broförslag, enligt vilket arbetena sedermera kommit till utförande, ävensom rörande de närmare omständigheterna vid beräklandet av kostnaderna för förslagets genomförande anför styrelsen vidare:

»Det förslag till bro, som delegerade på sin tid framlade och som, enligt vad ovan sagts, beräknats kosta 7,200,000 kronor, förutsatte, enligt vad som framgår av vidlagd skissritning, dels brospann av järn över farlederna såväl norr som söder om Årsta holmar, dels i övrigt viadukter av betong. Sålunda skulle från norr räknat bron utgöras av en betongviadukt i fem spann med spännvidden varierande mellan 15 och 22 meter, därefter två fasta järnspann med vardera i runt tal 80 meters fri genomfartsöppning, vidare över Årsta holmar betongviadukt med sju spann om 30 meter, därpå vid södra stranden av holmarna ett rörligt klaffspann om 24 meter. Omedelbart söder därom skulle ligga det stora bågspannet av järn på 26 meters fri höjd över medelvattenytan och en spännvidd av omkring 120 meter, varpå följde ett mindre järnspann och slutligen på södra landet en betongviadukt i tre spann om 22 till 15 meter. Enligt förslaget skulle grundläggning på större djup under vattenytan förekomma vid sex pelare, för vilka grundläggningsdjupet varierade mellan ungefär 7 meter och 20 meter, mätt till den med ledning av de förberedande undersökningarna antagna fasta bergbotten. Nämnade undersökningar hade, såsom i regel är fallet med undersökningar av mera förberedande natur, utförts med vanliga enkla stötborr, som neddrivits så långt som möjligt och till dess man ansett sig hava nått fast botten. På detta förberedande stadium hade givetvis icke heller utförts några mera detaljerade konstruktionsritningar, utan kostnadsberäkningarna hade, som av praktiska skäl vanligt plägar vara, utarbetats efter förefintliga totalritningar.

Sedan Kungl. Maj:t och riksdagen fattat beslut om anläggningarnas utförande i enlighet med 1923 års bangårdsförslag och arbetsledningen organiserats på sätt ovan angivits, vidtog i samarbete med brorådet och den såsom sakkunnig anställde arkitekten ett omfattande utredningsarbete i syfte, bland annat, att åt Årstabron giva den utformning, som kunde bäst tillfredsställa praktiska och estetiska krav. Därvid utarbetades ett flertal förslag för bron, mer eller mindre avvikande från det av delegerade framlagda förslaget, vilket under utredningarnas gång och vid den ingående granskningen befunnits i vissa hänseenden otillfredsställande. Sålunda ansågs förslaget ur estetisk synpunkt verka allt

för oroligt med sina många brospann av järn med högst varierande spännvidder och konstruktionstyper samt med de olika stora betongvalven i viadukterna. Särskilt ansågs det stora bågspannet över södra farleden sakna erforderligt sammanhang med den övriga bron på grund av förekomsten av de små järnspannen på ömse sidor om detsamma, varjämte det framstod som önskligt, att de i bron ingående brospannen av järn inskränktes till ett enda spann, nämligen över södra farleden. Det därjämte såsom nödvändigt ansedda mindre, rörliga spannet ansågs böra förläggas i norra farleden i stället för i den södra. Vidare ansågs, att övriga delar av bron borde utbildas såsom betongviadukt med enhetlig storlek och utformning av valven.

I enlighet härmed utarbetades i början av januari 1924 det förslag, som sedermera i sina huvuddrag kommit till utförande. Bron består således, räknat från norra sidan av Hammarbyleden till södra stranden av Årsta holmar, av en fortlöpande betongviadukt med aderton lika stora betongvalv om i runt tal 22 meter vardera, endast avbruten av det till norra farleden förlagda klaffspannet. Över den södra farleden ett järnspann med omkring 150 meters spännvidd, varefter viddtager en kort betongviadukt i två valv av samma storlek som övriga i bron förekommande valv. Beträffande flyttningen av det rörliga spannet från södra till norra farleden hade förhandlingar förlöpt och överenskomelse träffats med Stockholms stad, som dock därvid uppsatt såsom villkor, att statsverket med visst angivet belopp skulle bidra till de större kostnader för farledens uppmuddring, som betingades av det rörliga spannets förläggning norr om Årsta holmar. Enligt det sålunda i januari 1924 utarbetade förslaget skulle grundläggning på större djup under vattenytan förekomma för sju pelare med ett grundläggningsdjup, varierande mellan ungefär 8 och 17 meter.

Även i vissa andra hänseenden har det emellertid ansetts nödvändigt frågå de delegerades broförslag, varav här dock endast behöver nämnas, att järnkonstruktionernas bärighet ökats. I delegerades förslag hade förutsatts, att bron skulle vara konstruerad för ett största lokomotivaxeltryck av 18 ton. Emellertid hade, särskilt på senare tid, tendensen varit att allt mer och mer förstärka lokomotivens dragkraft genom att öka axeltrycket, och helt nyligen hade i Tyskland antagits ett belastningssystem i fråga om huvudbanor, där det förutsattes tåg med axeltryck för lokomotiv om 25 ton per axel och för vagnar 20 ton per axel. I Schweiz hade allt sedan 1919 till grund för beräkning av brobyggnader tillämpats ett belastningsschema, bestående av ett obegränsat antal lokomotiv i följd med ett största axeltryck av 25 ton, motsvarande 11 ton per löpande meter tåg. Då ett byggnadsverk som Årstabron givetvis måste förutsättas få en lång livslängd, ansågs bron böra konstrueras så, att den utan oskäligt dyrbar ombyggnad kunde uppfylla de ökade krav, som sannolikt skulle komma att ställas på densamma även i framtiden. Till att börja med ansågs därför, att brons bärighet borde ökas till att motsvara 22 tons lokomotivaxeltryck. Då emellertid såväl i Tyskland som i Schweiz antagits ett belastningssystem för huvudbanor med 25 tons axeltryck, gjordes utredning för att bestämma, huruvida man, på sätt särskilt yrkats av en medlem av brorådet, skulle kunna lämpligen bygga bron för 22 tons bärighet, men så att den framdeles kunde förstärkas till att tillåta 25 tons bärighet. Sedan det av gjorda beräkningar emellertid framgick, att endast en jämförelsevis mindre omedelbar besparing i anläggningskostnaderna på detta sätt skulle ernås, under det att kostnaderna för en sådan förstärkning framdeles skulle bli oproportionerligt stora, beslöts att redan från början konstruera bron för 25 tons lokomotivaxeltryck.

Emellertid vill styrelsen redan här framhålla, att beslut om brobyggnadens utförande i enlighet med förslaget av januari 1924 med de förändringar detta innebar gent emot delegerades för Kungl. Maj:t och riksdagen framlagda förslag icke fattades, förrän verkställda förnyade kostnadsberäkningar syntes sty-

relsen hava givit vid handen, att bron skulle kunna byggas för belopp, icke överstigande tidigare beräknade 7,200,000 kronor. Beträffande dessa och andra i byggnadsarbetenas tidigare skede utförda kostnadsberäkningar vill styrelsen för övrigt här anföra följande. Omedelbart efter det arbetsledningen blivit organiserad på sommaren 1923, igångsattes ytterligare undersökningar för utrönande av bottenförhållandena för brobyggnaden. Därvid använde man sig emellertid fortfarande av sondborr eller samma metod, som kommit till användning vid de undersökningar, som tidigare verkställdes av delegationen, och de nya undersökningarna utvisade icke heller några nämnvärda avvikelser från de resultat, vartill delegationen kommit vid för densammas räkning utförda borrhningar. Hittills hade man således icke ansett sig hava anledning eller ens kunna använda mera tidsödande eller kostbarare borrhningsmetoder. Det var först sedan brons utformning på sätt ovan angivits blivit fastslagen och därmed läget för varje pelare bestämt, som man till yttermera visso och inför arbetenas tekniska utförande ansåg sig kunna och böra igångsätta sådana än noggrannare men i och för sig kostsamma borrhningar, som prövades erforderliga, innan definitiva och detaljerade konstruktionsritningar för undervattensgrundläggningarna utarbetades. Dessa borrhningar uppdrogos åt Svenska Diamantborrningbolaget och utfördes under vintermånaderna i början av år 1924. För de båda pelarna vid det stora bågspannet borrhades vid detta tillfälle respektive tre och sex hål men för övriga undervattenspelare endast ett hål för varje. För vissa pelare gävo borrhningarna då till resultat, att bergbotten låg avsevärt djupare än som dittills antagits med ledning av de tidigare verkställda undersökningarna. Pelargrundernas konstruktion utbildades därefter med ledning av de då vunna borrhningsresultaten, till vilka hänsyn jämväl togs, då anbud på grundläggningen infordrades och avlämnades.

Vid de kostnadsberäkningar, som gjordes för broförslaget av januari 1924, vilket senare lades till grund för brons utförande, hade således ännu inga diamantborrhningar gjorts. Kostnadsberäkningarna utfördes med användande av i huvudsak samma å-priser, som lagts till grund för delegerades beräkningar, mot vilka å-priser några erinringar då icke ansågos vara att göra, varvid är att märka, att det var först senare eller i mitten av april 1924, som de pågående förhandlingarna om nya avtal inom vissa byggnadsfack resulterade i avsevärda förhörningar av timlönerna. Resultatet av beräkningarna blev, att kostnaderna för bron i det omarbetade skicket — således med tagen hänsyn till ovan omtalade förändringar i brons utformning och till ökningen av järnkonstruktionernas bärighet i förhållande till delegerades förslag — beräknades till 5,843,000 kronor eller med tillägg av dels 15 % för administration och oförutsedda utgifter, dels 110.000 kronor i påräknade ökade muddringskostnader för farleden till sammanlagt i runt tal 6,725,000 kronor. Således ett väsentligt lägre belopp än det för Kungl. Maj:t och riksdagen angivna.

Med anledning av en från Stockholms stad framställd begäran om utredning angående de ökade kostnader, som skulle uppstå, om gatubro byggdes i samband med järnvägsbron, gjordes i början av mars 1924 ånyo beräkningar över kostnaderna för bron. Härvid kom man till en något avvikande slutsumma för järnvägsbron enbart än vid beräkningarna i januari samma år. Under tiden hade nämligen mera detaljerade konstruktionsritningar hunnit utarbetas till den huvudritning, efter vilken beräkningarna i januari utfördes. Enär emellertid diamantborrhningarna endast till en mindre del då voro färdiga, grundades de nya beräkningarna fortfarande på de resultat, som framgått av de tidigare omnämnda sondborrhningarna, varjämte hänsyn icke heller då kunde tagas till de först senare beslutade förhöjningarna i timlönerna. Resultatet blev, att kostnaderna för järnvägsbron enbart nu beräknades till 5,541,000 kronor. Då de dittills fullbordade diamantborrhningarna för vissa pelare emellertid hade ut-

visat, att man måste räkna med, att djupet till fast bergbotten var större än som förut antagits med ledning av sondborrningarna, tillades för säkerhets skull ett belopp av 359,000 kronor. Med tillägg som vanligt av 15 % för administration och oförutsedda utgifter ävensom av förut omnämnda 110,000 kronor för ökade muddringskostnader skulle således kostnaderna för bron enligt dessa beräkningar komma att uppgå till i runt tal 6,900,000 kronor, ett belopp, som således fortfarande ej oväsentligt understeg det ursprungliga kostnadsförslaget. Samtidigt gjordes enligt Stockholms stads begäran utredning om de kostnader, som skulle uppstå för staden vid grundläggningarnas utförande på sådant sätt, att en gatubro sedermera skulle kunna förläggas ovanpå järnvägsbron, varom uppgift kort därefter lämnades staden. Emellertid fattade stadsfullmäktige beslut om beviljande av anslag till sådan förändring av grundläggningen först i mars 1925, och innan detta beslut vunnit laga kraft, kunde beslut icke av styrelsen fattas om arbetenas bortlämnande på entreprenad.

I avvaktan härpå hade styrelsen emellertid redan i slutet av november 1924 utfärdat inbjudan till avgivande av anbud på den så kallade djupgrundläggningen, det vill säga grundläggningen under vatten för de å närlagd ritning utmärkta pelarna n:ris 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 17, 18, 19 och 20. Dessa anbud hade inkommit i mitten av februari 1925, varvid billigaste antagbara anbud avgivits av Aktiebolaget Fundament, ett dotterbolag till den kända firman Grün & Bilfinger i Mannheim. Detta anbud slutade på ett belopp av 1,688,000 kronor för grundläggningen för kombinerad järnvägs- och gatubro. Om härifrån dragas 310,000 kronor, vartill stadens andel i kostnaderna för grunden till den kombinerade bron beräknats uppgå, skulle av den nämnda entreprenadsumman 1,378,000 kronor komma på grundläggningen för enbart järnvägsbron.

I juni 1925 infordrades därefter anbud på samtliga betongkonstruktioner över vatten. Då anbudet inkommit den 1 augusti 1925, befanns det, att de billigaste anbuden avgivits av aktiebolagen Skånska Cementgjuteriet och Kreüger & Toll för var sina delar av betongöverbyggnaden, slutande på en för båda sammanlagd kostnad av 2,821,000 kronor för kombinerad järnvägs- och gatubro eller, efter avdrag av staden påkommande andel, ett belopp av 2,759,000 kronor för enbart järnvägsbron. Sammanlagt uppgingo således entreprenadsummorna för djupgrundläggningen och betongöverbyggnaden för enbart järnvägsbro till 4,137,000 kronor. Vid de kostnadsberäkningar, som enligt vad ovan omnämnts hade verkställts i januari 1924, voro motsvarande arbeten beräknade till sammanlagt 3,926,000 kronor. De inkomna entreprenadanbuden utvisade således en ökad kostnad av 211,000 kronor. Härvid är då att märka, att vid anbudens avgivande hänsyn tagits dels till de i april 1924 inträffade ökningarna i timlönerna, dels till resultatet av de vid anbudens avgivande avslutade diamantborrningarna, vilka beträffande vissa pelare påvisat ett större djup till fasta bergbotten än som förutsatts vid beräkningarna i januari 1924. Nämnda skillnad i kostnaderna var visserligen icke obetydlig, men gavs ju icke heller då anledning antaga, att kostnaderna för bron skulle behöva överstiga ursprungligen beräknade 7,200,000 kronor.»

Angående skälen till att kostnaderna såväl för själva Årstabron som tillfartslinjerna jämte den nya personstationen å Södermalm måste beräknas komma att överskridas med förut angivna betydande belopp av respektive 2,580,000 och 370,000 kronor lämnar styrelsen en utförlig redogörelse, beträffande vilken må hänvisas till styrelsens skrivelse. Ur denna redogörelse, i vilken rörande kostnaderna för olika grupper av arbeten vid Årstabron hänvisas till nedan intagna tablå, må här i korthet återgivas följande.

	Den år 1923 beräknade kostnaden för bron — 7,200,000 — fördelad en- ligt beräkning- arna för det i januari 1924 upprättade definitiva för- slaget för bron	Kostnaderna i kol. 1 beräkna- de med iaktta- gande av de an- tagbara anbuden på djupgrund- läggning, betong- överbyggnader och järnkon- struktion i vad de belöpa sig på enbart järnvägs- bron	I augusti 1928 beräk- nade slut- liga kost- nader för enbart järn- vägsbron	Ökning eller minskning av kostnaderna en- ligt kol. 3 i för- hållande till kost- naderna enligt kol. 1.	
				i kronor	i %
	1	2	3	4	5
Djupgrundläggning	1,756,900	1,378,000	3,041,400	1,284,500	73.0
Betongöverbyggnader	2,168,800	2,759,000	2,803,600	634,800	29.2
Järnkonstruktioner	1,734,800	1,329,000	1,478,000	— 256,800 ¹	— 14.8
Byggnadsställningen för det stora järnspannet	326,500	326,500	679,000	352,500	108.0
Räcke och fyllningar	153,000	153,000	153,000	—	—
Muddring i farleden	110,000	110,000	110,000	—	—
Administration och oförutsedda ut- gifter	950,000	1,144,500	1,515,000	565,000	59.8
Summa kronor	7,200,000	7,200,000	9,780,000	2,580,000	35.8

Djupgrundläggningen.

Ehuru de redan före utfärdandet av entreprenadanbuden å dessa arbeten utförda diamanthörningarna givit vid handen behovet av djupare grundläggning under vatten för bropelarna nr 4—10 och 17—20 än som förutsatts i broförslaget av januari 1924, hade sedermera under grundläggningsarbetets gång bergbottens även på korta avstånd avsevärt växlande djup och den omständigheten, att berget under vissa pelare visat sig vara av sämre beskaffenhet än diamanthörningarna utvisat, nödvändiggjort, att grunderna måst nedföras ännu djupare. Den för djupgrundläggningarna för nyssnämnda pelare antagna entreprenören, aktiebolaget Fundament, hade förbundit sig att hava arbetena slutförda den 1 oktober 1926 och hade förhyrt den för grundläggning för vissa pelare medelst arbete i tryckluft erforderliga dyrbara maskinella utrustningen huvudsakligen av sin moderfirma, Grün & Bilfinger i Mannheim. Sedan entreprenörens arbeten, försenade genom ständiga arbetskonflikter ävensom genom vissa misslyckanden vid det tekniska utförandet, pågått till slutet av oktober 1926, hade styrelsen inför ovissheten, om entreprenören i det hela taget skulle vara mäktig genomföra arbetet, nödgats skilja honom från kontraktet. Vid denna tidpunkt hade endast ungefär en tredjedel av de avtalade arbetena fullgjorts. Entreprenören hänsköt den sålunda uppkomna tvisten till skiljenämnd, vilkens dom icke föll förrän i april 1928. Då det med hänsyn särskilt till förpliktelserna till Stockholms stad var nödvändigt att omedelbart fortsätta arbetena, lyckades styrelsen förhyra ovanberörda, för arbetena i tryckluft erforderliga materiel av firman Grün & Bilfinger dock endast på villkor, att dessa arbeten utfördes av styrelsen i egen regi, något som styrelsen ingalunda haft an-

¹ I verkligheten är kostnadsminskningen endast 109,800 kronor, enär Kungl. Maj:t genom brev den 21 maj 1926 i och för det stora brospannets tillverkning inom landet för ändamålet anvisat 147,000 kronor, vilket belopp skulle utgå av arbetslöshetsmedel och icke påföras statens järnvägars kapitalkonto.

ledning att ångra, då dessa arbeten sedermera utförts utan störande avbrott på ett i allo tillfredsställande sätt. Övriga grundläggningsarbeten utfördes på s. k. självkostnadsentreprenad av entreprenörerna för betongöverbyggnaderna. Med dessa erfarenheter av svårigheterna vid djupgrundläggningen nödgades styrelsen konstatera, att såväl aktiebolaget Fundaments anbud som styrelsens i januari 1924 verkställda kostnadsberäkningar varit alltför låga.

Nu angivna förhållanden i samband med pelarfundamentens nedförande till större djup beräknades hava medfört en kostnadsökning av i runt tal 595,000 kronor. Men härtill komme även andra fördyrande omständigheter. Sålunda hade det under arbetenas gång visat sig rådligast att utfylla hålrummen i pelargrunderna med mager betong i stället för, såsom från början förutsatts, med grus eller pinnmo, vilket medförde en fördyring av omkring 120,000 kronor. Vidare hade jordlagret ovanpå bergbotten visat sig vara mera hårt och stenbemängt än som de tidigare verkställda borrhningarna låtit förmoda, och de i anledning härav försvårade grundgrävningsarbetena beräknades för de av entreprenören icke fullbordade pelargrunderna hava medfört en kostnadsökning av omkring 180,000 kronor. Slutligen hade efter kostnadsberäkningarna i januari 1924 inträffat dels avsevärda ökningar i arbetslönerna, särskilt för arbetena i tryckluft, vilka ökningar givetvis gjort sig fullt gällande efter aktiebolaget Fundaments skiljande från arbetena, dels en successiv stegring i materialprisen, och beräknades av dessa anledningar en fördyring av omkring 389,500 kronor.

Betongöverbyggnaderna.

Kostnadsökningen för dessa arbeten, 634,800 kronor, fördelade sig med 128,000 kronor på ökning av kubikmassan i vissa bropelare, 432,000 kronor på höjda arbetslöner och materialpris, 10,000 kronor för viss förändring av valven mellan pelarna nr 3—6 samt 64,800 kronor för vissa mindre tilläggsarbeten utöver entreprenadkontrakten.

Byggnadsställningen för det stora järnspannet.

Merkostnaderna, 352,500 kronor, för denna stora byggnadsställning, som omslöte en kubikmassa av ej mindre än omkring 94,000 kbm. över vatten och omkring 104,000 kbm. under vatten, föranleddes dels till belopp av 205,000 kronor av kraftigare konstruktion och solidare utförande av ställningen på grund av lerbottens oväntat lösa beskaffenhet, dels till belopp av 22,500 kronor av mera omfattande undersökningar och provpålningar än beräknat, dels ock till belopp av 125,000 kronor av löneökning, som huvudsakligen med hänsyn till övriga vid broarbetet utgående arbetslöner prövades skälig för det krävande och riskfyllda arbetet med ställningens uppförande.

Administration och oförutsedda utgifter.

Av kostnadsökningen för ifrågavarande ändamål, 565,000 kronor, beräknades ett belopp av 230,000 kronor för ökning av själva administrationskostnaderna (arbetsledning m. m.) på grund av byggnadstidens förlängning från år 1927 till år 1930 eller med $2\frac{3}{4}$ å 3 år. Av denna tid belöpte 1 år på avvaktande av Stockholms stadsfullmäktiges beslut i anledning av väckt förslag om järnvägsbrons utförande på sådant sätt, att en gatubro framdeles kunde byggas ovanpå densamma, omkring $1\frac{1}{4}$ år på huvudsakligen av aktiebolaget Fundaments långsamma bedrivande av grundläggningsarbetena föranledd försening av broarbetena samt omkring ett halvt år på förut omförmälda ökningar av vissa arbetskvantiteter. Övriga kostnadsökningar under denna rubrik vore 60,000 kronor för av grundläggningens och betongöverbyggnadens försening betingad förlängd lagring samt vidaretransport och ommålning av det från leverantörer successivt ankommande brojärnet samt 275,000 kronor såsom tillägg för vissa

eventuellt tillkommande kostnader, som visserligen nu kunde förutses men till sin storlek ännu ej kunde bedömas.

Tillfartslinjerna jämte den nya personstationen å Södermalm.

Av kostnadsökningen, 370,000 kronor, för dessa arbeten belöpte 60,000 kronor på oförutsedd ökning av arbetena för omläggning av rörledningar för gas, vatten och avlopp m. m. i gator, 70,000 kronor på försvårade grundläggningsarbeten för viadukten i Rosenlundsgatan och för personstationen å Södermalm samt 240,000 kronor på ökade arbetsförtjänster och övriga förmåner för arbetarna.

I den av järnvägsstyrelsen omförmälda, den 12 april 1928 meddelade skiljedom i tvisten mellan aktiebolaget Fundament och styrelsen hava skiljemännen anför, att utredningen visade, att bolaget varken själv framkallat strejkerna genom uppenbar försumlighet mot sina arbetare eller underlåtit att vidtaga vad på bolaget skäligen ankommit för strejkernas hävande. Toges hänsyn till den förlängning av arbetstiden, vartill bolaget sålunda enligt fjärde stycket i § 17 av de i kontraktet åberopade »Allmänna bestämmelser för entreprenad och leverans för Kungl. Järnvägsstyrelsens byggnadsarbeten» varit berättigat, och till övriga upplysta omständigheter, kunde det ej anses, att bolaget väsentligen brustit i fullgörandet av sina enligt kontraktet åtagna förbindelser, så att styrelsen ägt häva kontraktet jämlikt första stycket i sagda paragraf. Skiljemännen funne förty, att rättsförhållandet mellan parterna vore att bedöma enligt paragrafens sista stycke. Att entreprenadens fördröjande orsakats av anordningar, som vidtagits av styrelsen, vore dock ej visat.

I fjärde stycket i berörda § 17 stadgas, att därest möjligheten att på utsatt tid och på behörigt sätt fullgöra avtalet kunde anses utesluten i följd av, bland annat, strejk, som uppkommit bland entreprenörens eller hans leverantörers arbetare och som icke entreprenören själv kunde anses hava framkallat genom uppenbar försumlighet mot sina arbetare, entreprenören skulle vara berättigad att erhålla förlängning av entreprenadtiden så lång tid, som entreprenören kunde anses av sådan anledning hava blivit försenad.

I sista stycket av sagda § 17 stadgas bland annat, att därest vederbörande statsmyndighet skulle finna det icke med statens intresse förenligt, att anstånd med arbetet lämnades, beställaren även i här ovan angivna fall av hinder för entreprenören att på bestämd tid utföra arbetet skulle vara berättigad att genast häva avtalet samt att övertaga arbetet och låta fullborda detsamma. Där est godvillig överenskommelse om villkoren för övertagande av utförd del av arbetet och redan anskaffade materialier icke kunde träffas, skulle frågan härom avgöras genom skiljedom. Visades entreprenadens fördröjande vara orsakat av anordningar, som vidtagits av beställaren, vore entreprenören berättigad till därav föranlett skadestånd och vore för sådan händelse även fri från skyldighet att utgiva skadestånd.

Genom berörda skiljedom hava skiljemännen förpliktat järnvägsstyrelsen att till bolaget utgiva 266,687 kronor 93 öre jämte ränta ävensom att gälda halva kostnaden för skiljemannaförfarandet. Det sålunda utdömda beloppet har inräknats i ovan angivna kostnadsökning för djupgrundläggningen.

Redan i nästlidet års statsverksproposition uttalade dåvarande departementschefen vid behandling av frågan om anslag för ifrågakvarande arbeten för budgetåret 1928/1929, att han funne det av järnvägsstyrelsen anmälda överskridandet av de för sagda arbeten uppgjorda kostnadsberäkningarna anmärkningsvärt. Av den utförliga redogörelse, som järnvägsstyrelsen nu lämnat, framgår, att överskridandet delvis beror på en från början föreliggande, beklaglig — om ock i ett fall som det förevarande förklarlig — felbedömning av arbetenas beskaffenhet och därmed av kostnaderna för desamma men i stor utsträckning föranletts av vid kostnadsberäkningarnas uppgörande oförutsebara omständigheter. Bland anledningarna till fördyringen av arbetet märkas sålunda *dels* sjöbottens oväntat svåra beskaffenhet vid grundläggningen för vissa bropelare och vid uppförandet av byggnadsställningen för det stora järnspannet, *dels* under arbetets gång uppkomna svårigheter för vederbörande entreprenör att inom kontraktsenlig tid kunna utföra nyssnämnda grundläggningsarbeten och järnvägsstyrelsens i samband därmed stående övertagande av dessa arbeten, delvis i egen regi, *dels* den ökning i administrationskostnaderna, som vållats av bland annat den genom nyss angivna förhållanden föranledda förlängningen av byggnadstiden, *dels* ock under byggnadstiden starkt ökade arbetslöner och jämväl stegrade materialpriser. Givetvis är det beklagligt, att de ursprungliga kostnadsberäkningarna kommit att överskridas med ett så avsevärt belopp som med tillhopa omkring 2,950,000 kronor. Det torde dock vara ofrånkomligt, att medel beredas för arbetenas fullföljande. Däremot synes det ej nödvändigt att nu anvisa hela det belopp, som erfordras för arbetenas fullbordande, helst detta belopp ännu ej kan med full säkerhet beräknas. För arbetenas bedrivande under nästa budgetår lär enligt vad jag inhämtat icke behöva anvisas större anslag än 1,250,000 kronor.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för omläggning av västra stambanans ingångslinje över Hammarbyleden samt förbättrade anordningar vid Stockholms centralstation m. m. för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag av kronor 1,250,000.

b. Ordnande av bangårdsförhållandena i Göteborg.

[13.] Med bifall till Kungl. Maj:ts proposition, nr 163, har 1927 års riksdag fattat beslut angående ordnande av bangårdsförhållandena i Göteborg. Riksdagen har sålunda godkänt överenskommelser den 30 november 1926 mellan järnvägsstyrelsen och Göteborgs stad angående marköverlåtelse m. m., den 24 november 1926 mellan järnvägsstyrelsen och Göteborgs stad angående anläggande av en ny hamnrangerbangård å Gullbergsvass i Göteborg, samma dag mellan järnvägsstyrelsen, Bergslagernas järnvägsaktiebolag och Göteborg — Borås järnvägsaktiebolag angående ordnande av bangårdsförhållandena i Göteborg (anslutningsavtalet) samt den 24 december 1926 och den 7 januari 1927 mellan järnvägsstyrelsen och Bergslagernas järnvägsaktiebolag angående

ende övertagande av viss Bergslagens järnvägars personal i statens järnvägars tjänst. Därjämte har riksdagen dels medgivit, att för de i berörda avtal avsedda arbeten för ordnande av bangårdsförhållandena i Göteborg finge av statens järnvägars förnyelsefond tagas i anspråk ett belopp av högst 3,100,000 kronor, dels ock för samma ändamål för budgetåren 1927/1929 anvisat tillhoppa 1,700,000 kronor.

Av de för samtliga arbetens genomförande beräknade kostnaderna, 7,495,000 kronor, skola av statens järnvägar bestridas ett belopp av 5,374,800 kronor, och skola av detta belopp 2,275,000 kronor av riksdagen anvisas såsom särskilt anslag och återstoden, avrundad till 3,100,000 kronor, utgå av förnyelsefondsmedel.

Enligt en inom järnvägsstyrelsen upprättad plan skulle för arbetenas drivande, såvitt statens järnvägar angår, krävas av anslagsmedel under budgetåret 1927/1928 600,000 kronor, under budgetåret 1928/1929 1,100,000 kronor och under budgetåret 1929/1930 575,000 kronor samt av förnyelsefondsmedel under år 1927 200,000 kronor, under år 1928 1,400,000 kronor och under år 1929 1,500,000 kronor.

I enlighet härmed hemställer *järnvägsstyrelsen*, att för budgetåret 1929/1930 måtte anvisas återstående anslagsbelopp, 575,000 kronor. Beträffande erforderligt belopp av förnyelsefondsmedel anmäler styrelsen sin avsikt att därom göra framställning i samband med avgivande av förslag till disposition under år 1929 av medel ur nämnda fond.

Med tillstyrkande av järnvägsstyrelsens framställning får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *ordnande av bangårdsförhållandena i Göteborg* för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag
av kronor 575,000.

2. Bangårdsanordningar i övrigt.

Gångbroar och gångtunnlar.

[14.] Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har riksdagen för gångbroar och gångtunnlar för vart och ett av budgetåren 1925/1929 beviljat ett belopp av 50,000 kronor.

Järnvägsstyrelsen återupprepar nu till stöd för äskandet av fortsatt anslag för ändamålet sin tidigare framförda, i 1925 års statsverksproposition intagna motivering i ämnet. Efter att hava erinrat, att statsmakternas ovanberörda beslut inneburit en nedsättning av det av styrelsen varje gång äskade beloppet, 100,000 kronor, anför styrelsen, att styrelsen med hänsyn till de krav å nya anläggningar, som föreläge eller alltjämt framkomme, funne sig nödsakad att åter begära ett anslag för ändamålet av 100,000 kronor. Styrelsen hemställer därför om detta belopp anvisande för nästkommande budgetår.

Med hänsyn till vad sålunda förekommit vill jag förorda, att ett anslag för ifrågavarande ändamål anvisas. Emellertid torde även denna gång en nedsättning kunna vidtagas av det äskade anslagsbeloppet till 50,000 kronor. Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *gångbroar och gångtunnlar* för budgetåret 1929/1930
anvisa ett reservationsanslag av kronor 50.000.

II. Anläggningar vid huvudverkstäder.

Ny malmvagnsverkstad vid Notviken.

[15.] För uppförande av ny malmvagnsverkstad vid Notviken, för vilket företag kostnaderna beräknats till 825,000 kronor, har riksdagen anvisat för budgetåret 1927/1928 400,000 kronor och för budgetåret 1928/1929 425,000 kronor eller sålunda tillhopa nyssnämnda belopp, 825,000 kronor.

Järnvägsstyrelsen hemställer nu om ytterligare ett anslag å 90,000 kronor för ändamålet samt anför till stöd härför följande:

»Byggnadsarbetet har nu fortskridit så långt, att verkstaden beräknas bliva driftfärdig under oktober månad 1928.

Kostnaderna för arbetet kunna tyvärr ej fullt hållas inom ramen för det beviljade anslaget, 825,000 kronor, utan beräknas nu för den helt färdigställda anläggningen komma att uppgå till 915,000 kronor.

Med hänsyn till den väntade stegringen i malmtrafiken och därav följande behov av ökade resurser för reparation av malmvagnar har det framstått såsom synnerligen önskvärt att snarast möjligt få verkstaden färdig, och har därför arbetet till en viss grad forcerats. En del av terrasseringen har härvid måst utföras under vintern, vilket, såsom ej från början förutsatts, givetvis medfört någon ökning av kostnaderna.

Inredningsarbetena hava blivit något mera omfattande och kostsamma än tidigare beräknats, men den väsentligaste delen av kostnadsökningen har uppkommit därigenom, att styrelsen — bland annat i avsikt att förbilliga driftkostnaderna och därjämte ernå en ökning i verkstadens kapacitet — vid ritningarnas slutliga utformande ansett sig böra vidtaga vissa konstruktiva ändringar, vilka dragit högre byggnadskostnader än varmed ursprungligen räknats.»

Även om överskridandet av de beräknade kostnaderna för ifrågavarande anläggning icke haft sin orsak i tvingande omständigheter, synas dock de av järnvägsstyrelsen gjorda avvikelserna från den ursprungliga planen för verkstadsbygget försvarliga med hänsyn till önskvärldheten av verkstadens snabba färdigställande och de fördelar, som vunnits i form av minskade driftkostnader och ökning i verkstadens kapacitet, vilka fördelar särskilt efter det nya malmavtalets tillkomst och därmed förbunden stegring i malmtrafiken måste tillmätas stor betydelse. Medel torde nu böra beredas för täckande av den uppkomna kostnadsökningen. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

*Departement-
schefen.*

att för *ny malmvagnsverkstad vid Notviken* för budgetåret
1929/1930 anvisa ett reservationsanslag
av kronor 90,000.

III. Anordnande av skenfria vägkorsningar m. m.

[16.] För anordnande av skenfria vägkorsningar har riksdagen för åren 1917—1919, 1921 och 1922 anvisat tillhopa 1,150,000 kronor. Genom beslut av 1924 års riksdag har anslaget användning utsträckt att avse även sådana fall, där en vägkorsning i banans plan med fördel kunde ersättas med en omläggning av vägen, och riksdagen har för sådana vägomläggningar ävensom för anordnande av skenfria vägkorsningar för budgetåren 1924/1926 anvisat sammanlagt 800,000 kronor.

Järnvägsstyrelsen begär nu för ändamålet ett anslag av 500,000 kronor för budgetåret 1929/1930 samt anför till stöd härför följande:

»Uti sitt anslagsäskande den 24 september 1920 framhöll styrelsen, att det växande behovet av skenfria korsningar krävde, att vid en långsamt fortgående utbyggnad det årliga anslagsbehovet för ändamålet beräknades till 500,000 kronor.

Med hänsyn till det rådande ekonomiska läget ansåg sig styrelsen dock såväl år 1921 som år 1922 tillfälligtvis böra avstå från att äska ytterligare medel under omhandlade rubrik. I styrelsens anslagsframställning den 3 september 1923 är emellertid påvisat, att den ur allmän samfärdselsynpunkt så viktiga frågan om järnvägstrafikens skiljande från trafiken å landsvägar och gator icke kan få undanskjutas allt för länge av ekonomiska hänsyn, särskilt som frågan i alltjämt högre grad aktualiseras genom automobiltrafikens snabba ökning. Styrelsen har därvid jämväl påvisat möjligheten att i vissa fall med fördel ersätta en vägkorsning i banans plan med en omläggning av vägen, varigenom en eljest behöflig, kostsam skenfri korsning undvikes. I samband härmed har styrelsen uttalat, att de väghållningsskyldiga kraftigt borde bidra till utförandet av de skenfria vägkorsningarna, en uppfattning, som godtagits av Kungl. Maj:t och riksdagen.

I avsikt att få till stånd bästa möjliga samarbete med vederbörande har styrelsen år 1924 efter i saken verkställd utredning hänvänt sig till skilda länsstyrelser och därvid framlagt förslag till sådana anläggningar för särskiljande av järnvägstrafiken från landsvägstrafiken, för vilkas tillkomst statens järnvägar kunna anses hava mera framträdande intressen och sålunda skäl föreligga för bidrag från statens järnvägar. Styrelsen har därvid föreslagit, att respektive länsstyrelser måtte taga initiativ till ersättande av nämnda korsningar i plan med skenfria vägkorsningar eller i förekommande fall parallellvägar. Dessa framställningar hava i åtskilliga fall lett till önskat resultat, och har styrelsen därvid bidragit till kostnaden för varje anläggning med visst belopp.

Utöver nyssnämnda hos länsstyrelserna ifrågasatta anläggningar, av vilka många återstå att utföra, förefinnas även mängder av andra dylika, som snarast möjligt torde böra genomföras, varjämte nya ej oberättigade krav i denna riktning alltjämt framkomma. Åren 1925, 1926 och 1927 ansåg sig styrelsen likväl ej böra äska nytt anslag för arbeten under denna rubrik, beroende dels därpå, att de förhandlingar med vederbörande samhällen eller väghållningsskyldiga, som alltid måste föregå dylika arbetens tillkomst, dragit ut på tiden och att ett flertal

planerade arbeten alltså då icke kunnat komma till stånd, och dels därpå, att av samma skäl de vid slutet av löpande budgetår kvarstående behållningarna å tidigare beviljade anslag kunde anses tillräckliga för utförande av nya anläggningar, varom överenskommelser kunde träffas.

På grund av den allt kraftigare, rent av explosionsartade utvecklingen av automobiltrafiken, som skett under de senaste åren, måste emellertid anses oundgängligen nödvändigt, att arbetet med plankorsningarnas förändring till skenfria forceras. Den hastigt ökande automobiltrafiken har, som bekant, medfört stark ökning av antalet olyckshändelser vid korsningar mellan järnväg och landsväg i plan (vid statens järnvägar: 149 fall år 1926 och 173 fall år 1927). Ej minst krävas målmedvetna åtgärder på grund av den stora fara även för järnvägstrafiken, som det ideliga påkörandet av motorfordonen innebär. Möjligheten av en forcering i omhandlade syfte bör emellertid ej vara beroende endast av järnvägarna och i detta sammanhang av statens järnvägar utan framför allt av de väghållningsskyldiga, vilka ju böra lämna det största bidraget till kostnaderna för sådana anläggningar, varom det här är fråga, emedan behovet av desamma främst föranletts av vägarnas, ej järnvägarnas, trafik, men väghållningsskyldiga hava oftast svårigheter att prestera härför erforderliga medel. I detta sammanhang får styrelsen därför framhålla önskvärdheten av att de väghållningsskyldiga för ett forcerat friläggande av vägar från järnvägarna tilldelas erforderliga bidrag av automobilskattemedel, väsentligen rikligare än vad hittills skett. Det måste inför den uppenbara faran av det nuvarande tillståndet ovillkorligen anses, att borttagandet av de farliga plankorsningarna är vida mera viktigt än det mesta av det med användande av automobilskattemedel pågående allmänna vägförbättringsarbetet, varvid väldiga summor förbrukas enbart på vägomläggningar för uträtning av vägkrökar och utjämning av lutningar, varmed mycket väl kunde anstå, till dess att mötena mellan järnvägarnas äldre maskindrivna fordon med vägarnas yngre gjorts mindre farliga. Enär, som ovan påpekats, friläggandet av de plana landsvägskorsningarna icke påkallats av järnvägstrafiken utan av den väsentligt senare tillkomna och i ständig ökning stadda trafiken på vägar med automobiler, måste det ju ock anses rättvist, att denna senare, starkt expanderande och ekonomiskt livskraftiga trafik får bära huvudparten av kostnaderna för friläggandet. De i sin utveckling stagnerande och under brydsamma ekonomiska omständigheter arbetande järnvägarna böra ej påläggas några tyngre bördor härför.

För närvarande är ifrågasatt utförandet av skenfria vägkorsningar m. m. för en sammanlagd kostnad för statens järnvägars del av omkring 1,000,000 kronor. Men det är enligt vad som ovan anförts inför utvecklingen tydligt, att det utan dröjsmål måste upptagas fråga om friläggning av väg ifrån järnväg på ett vida större antal platser med ty åtföljande mångdubblade kostnader. I varje fall måste också statens järnvägar stå någorlunda rustade för att kunna medverka. I sin skrivelse den 29 september 1928 angående behållning å äldre reservationsanslag har styrelsen bland annat gjort hemställan att av äldre reservationsanslag måtte under budgetåret 1929/1930 få anlitas ett belopp av 250,000 kronor för anordnande av skenfria vägkorsningar. Under förutsättning att denna hemställan bifalles, erfordras för sagda budgetår ytterligare ett anslag av 500,000 kronor för bestridande av sådana ifrågavarande kostnader, som kunna komma att pålöpa statens järnvägar.»

På grund av den under senare tider starka utvecklingen av automobiltrafiken har antalet olyckshändelser vid korsningar i plan mellan järnväg och väg i hög grad stegrats. För att undanröja dessa ökade faror för samfärdseln är

Departementschefen.

det därför av stor vikt, att arbetet med dylika vägkorsningars ersättande med ur trafiksäkerhetssynpunkt mera tillfredsställande anordningar med all kraft påskyndas. På grund härav bör oförmälda reservation å 250,000 kronor fortfarande stå till järnvägsstyrelsens disposition, varjämte därutöver medel till jämförelsevis stora belopp böra ställas till järnvägsstyrelsens förfogande. Med hänsyn härtill anser jag mig böra tillstyrka, att det av järnvägsstyrelsen begärda beloppet, 500,000 kronor, anvisas för nästkommande budgetår.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *anordnande av skenfria vägkorsningar m. m.* för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag
av kronor 500.000.

IV. Telegraf- och sektionstelefonledningar samt kabelarbeten.

[17.] För anläggande av telegraf- och sektionstelefonledningar samt för utförande av kabelarbeten hava tidigare medel beviljats av riksdagen, senast år 1928, då för ändamålet för budgetåret 1928/1929 anvisats 100,000 kronor.

Järnvägsstyrelsen begär nu för ifrågavarande ändamål ytterligare ett belopp av 100,000 kronor samt anför till stöd härför följande:

»Statens järnvägars *telegrafledningsnät* har under de senare åren endast i helt obetydlig omfattning behövt utbyggas eller kompletteras. I fråga om statens järnvägars *telefonnät* gör sig däremot för rationaliserandet av driften alltjämt behov av utökning gällande.

De s. k. sektionstelefonledningarnas främsta uppgift är, som bekant, att tjäna som förmedlare av den löpande tågtjänsten berörande, oftast mycket brådskande meddelanden, dels mellan tågledaren och stationerna, dels mellan dessa senare inbördes och dels för tjänsten i övrigt.

På grund av telefonens stora praktiska fördelar har densamma därjämte, så långt de befintliga linjernas kapacitet det medgivit, under årens lopp alltmer tagits i anspråk även för annan korrespondens i driftfrågor, varigenom en snabbare behandling av ärendena ernåtts, samtidigt som den mera tyngande skrift- och telegramväxlingen härigenom kunnat avsevärt inskränkas. För den långväga (interurbana) telefonkorrespondensen är man emellertid härvid starkt beroende av förhandenvaron av direkta ledningar, till vilka blott de viktigare stationerna äro anknutna.

Med anlitande av en del av de medel, som anvisats av 1928 års riksdag, är nu under utförande en dylik direkt telefonledning å bansträckorna Krylbo—Bollnäs och Ånge—Östersund. Då mellan Bollnäs och Ånge direkt ledning redan finnes anordnad, har styrelsen för avsikt att genom byggande av en sådan ledning även mellan Stockholm och Krylbo skapa en sammanhängande linje för direkt korrespondens å hela sträckan Stockholm—Östersund.

Även å linjen Orsa—Bollnäs, som nu är utrustad med endast en telegrafledning och — å delsträckan Bollnäs—Voxna — en förbindelseledning, föreligger behov att anordna sektionstelefonledning.

För utförande av ovan berörda telefonledningar å linjerna Stockholm—Kryl-

bo och Orsa—Bollnäs samt sådana mindre nyanläggningar samt kompletteringar av äldre ledningar och kabelanläggningar, varom krav tid efter annan framkomma, beräknar styrelsen för nästa budgetår behövt ett anslag om 100,000 kronor.»

Med hänsyn till sektionstelefonledningarnas stora betydelse för en tillfredsställande skötsel av tågrörelsen särskilt å enkelspåriga bandelar samt för främjande av trafiksäkerheten vill jag tillstyrka järnvägsstyrelsens förslag.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte förslå riksdagen

att för anläggande av *telegraf- och sektionstelefonledningar*
samt för utförande av *kabelarbeten* för budgetåret 1929/1930
anvisa ett reservationsanslag av kronor 100,000.

V. Elektriska belysningsanläggningar.

[18.] För utförande av elektriska belysningsanläggningar har riksdagen beviljat för åren 1917—1920 och 1922 tillhopa 1,079,000 kronor samt för budgetåren 1924/1927 sammanlagt 700,000 kronor. Sistnämnda belopp var avsett för utförande av en tillförselledning utmed järnvägslinjen Stockholm—Göteborg för att från de för den elektriska driften å nämnda linje anbragta ledningarna överföra energi för elektrisk belysning till husbyggnader och andra anläggningar utmed linjen.

Järnvägsstyrelsen meddelar nu, att kostnaderna för berörda tillförselledning uppgått till omkring 699,200 kronor, samt anför beträffande behovet i övrigt av elektriska belysningsledningar vid statens järnvägar följande:

Under de senare åren hade styrelsen icke behövt begära några anslag för ändamålet, emedan de kvarstående behållningarna å tidigare beviljade medel varit tillräckliga för bestridande av kostnaderna för erforderliga nya anläggningar under respektive budgetår.

Ifrågavarande anslagsbehållningar hade nu i sin helhet blivit disponerade. Emellertid funne styrelsen det angeläget att, i den mån elektrisk ström kunde erhållas på fördelaktiga villkor, fortsätta med anordnandet av elektrisk belysning å bangårdar, i allmänna och tjänstelokaler samt — givetvis mot ersättning för brukandet — i personalens bostäder. För ändamålet beräknade styrelsen ett anslag av 100,000 kronor erforderligt under nästa budgetår.

Styrelsen hemställer alltså, att för elektriska belysningsanläggningar måtte för budgetåret 1929/1930 anvisas 100,000 kronor.

Med tillstyrkande av järnvägsstyrelsens förslag får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *elektriska belysningsanläggningar* för budgetåret
1929/1930 anvisa ett reservationsanslag
av kronor 100,000.

VI. Växel- och signalsäkerhetsanläggningar.

[19.] För växel- och signalsäkerhetsanläggningar har riksdagen senast för budgetåren 1927/1928 och 1928/1929 anvisat 150,000 kronor respektive 400,000 kronor.

Järnvägsstyrelsen äskar nu för sagda ändamål ytterligare ett belopp av 600,000 kronor samt anför härom:

»Under denna rubrik beviljade anslagsmedel användas för utveckling av statens järnvägars signal- och säkerhetsanordningar. Riktlinjer för behovet av dylika anordningar uppdrogos av 1912 års järnvägskommission angående trafiksäkerheten, vilken tillsattes av Kungl. Maj:t i anledning av järnvägsolyckan i Malmslätt. I enlighet härmed hava växel- och signalsäkerhetsanläggningar utförts företrädesvis vid mindre stationer, som passeras av snabbgående tåg eller där tågmöten ofta förekomma. Vid större eller medelstora stationer utföras säkerhetsanläggningen för underlättande av växelinspektionen, förregling av tågvägarna och säkerställande av rörelserna å bangården genom att göra desamma beroende av fasta signalinrättningar. Huvudsyftet med växel- och signalsäkerhetsanläggningar är givetvis att därmed ernå en höjning av järnvägens säkerhetsstandard, i det man genom dessa anordningar avser att åstadkomma en mekaniskt verkande kontroll å vissa, för tågens säkra framförande väsentliga åtgöranden, som eljest skulle vara beroende uteslutande av vederbörande personals påpasslighet och samvetsgrannhet. Erfarenheten har visat, att modern järnvägstrafik, med dess krav på hög tåghastighet jämte täta tågförbindelser och precision i tågexpediering, icke är möjlig utan rationellt ordnade signal- och säkerhetsanläggningar. De tekniska hjälpmedlen hava under årens lopp utvecklats och förbättrats. De senare årens strävanden att genom förbättrad teknik öka den mänskliga arbetskapaciteten hava även inom detta område gjort sig gällande. I mån som nyare metoder och hjälpmedel kunnat tagas i anspråk har det visat sig möjligt att samtidigt med den eftersträlvade ökningen i trafiksäkerhet åstadkomma avsevärda driftbesparingar, ofta medförande full förräntning av det nedlagda anläggningskapitalet.»

Efter att hava erinrat, att allt sedan år 1892 för ifrågavarande anläggningar särskilda medel anvisats för varje budgetperiod, utom för budgetåren 1924/1927, med tillhoppa 15,045,000 kronor, anför styrelsen vidare:

»Såsom järnvägsstyrelsen i tidigare ingivna förslag till nya byggnader och anläggningar framhållit, möjliggjordes inskränkning av anslagsbeloppen för perioden närmast efter 1922 genom behållningar å förut beviljade anslag, som uppkommit dels genom sänkta material- och arbetspriser i och med kristidsförhållandenas avveckling, dels genom nedgången i trafiken, vilket möjliggjorde inskränkningar i arbetenas omfattning eller uppskov med planerade anordningar i avvaktan på gynnsammare priser. Järnvägsstyrelsen kunde av denna anledning avstå från äskande av nya medel för budgetåren 1924/1927. Efter denna tidpunkt voro tillgängliga överskottsmedel förbrukade eller disponerade för olika ändamål, vadan styrelsen för fortsatta arbeten begärde för 1927/1928 ett anslag av 300,000 kronor och för 1928/1929 ett anslag av 600,000 kronor, vilka emellertid av Kungl. Maj:t och riksdagen nedsattes till 150,000 respektive 400,000 kronor.

Åtskilliga angelägna arbeten återstå ännu för utveckling av anordningarna för trafiksäkerheten i anslutning till Malmslättskommissionens direktiv. För-

slag till nya anordningar föreligga också alljämt och framkomma tid efter annan från linjeförvaltningarna i syfte att ernå lättnader och besparingar vid trafikarbetets utförande. För att ernå möjlighet att utföra nya anordningar i den utsträckning, som anses erforderlig för tillgodoseende av trafiksäkerheten och för ernående av förbättrad driftsekonomi, erfordras för nästa budgetår ett anslag av 600.000 kronor.»

I nästlidet års statsverksproposition anförde departementschefen, att han med anledning av järnvägsstyrelsens betydande anslagskrav och med hänsyn till de avsevärda belopp, som under de senaste tio åren använts för växel- och signalsäkerhetsanläggningar, från styrelsen infordrat vissa uppgifter rörande medelsbehovet för ifrågavarande ändamål. Av dessa uppgifter inhämtades, att för utveckling av trafiksäkerhetsanordningarna i anslutning till 1912 års trafiksäkerhetskommissions direktiv skulle erfordras ytterligare arbeten för sammanlagt 4,300,000 kronor, varav 2,000,000 kronor för kalenderåren 1928—1933. För övriga hithörande arbeten, som, såvitt då kunde förutses, vore avsedda att komma till utförande under närmaste femårsperiod i syfte att åstadkomma ökad säkerhet för trafikrörelsen eller att ernå lättnader och besparingar vid trafikarbetets utförande, beräknade järnvägsstyrelsen ett sammanlagt belopp av 2,700,000 kronor. Sagda belopp, 2,000,000 kronor och 2,700,000 kronor, ansågo styrelsen böra med 1,400,000 respektive 600,000 kronor utgå av kapitalökningsmedel samt med 600,000 respektive 2,100,000 kronor av förnyelsefondsmedel. Av de sålunda erforderliga beloppen av kapitalökningsmedel, sammanlagt 2,000,000 kronor, skulle 600,000 kronor, såsom styrelsen jämväl hemställt, anvisas för budgetåret 1928/1929, 400,000 kronor för vart och ett av budgetåren 1929/1931 samt 300,000 kronor för vart och ett av budgetåren 1931/1933. De behövliga beloppen av förnyelsefondsmedel, tillhoppa 2,700,000 kronor, vore avsedda att fördelas med 600,000 kronor för vart och ett av kalenderåren 1928 och 1929 samt med 500,000 kronor för vart och ett av kalenderåren 1930—1932.

Såväl ur trafiksäkerhets- som driftbesparingssynpunkt synes det önskvärt, att nya eller förbättrade växel- och signalsäkerhetsanläggningar i lämplig omfattning komma till utförande vid statens järnvägar. För fullföljande av den utav järnvägsstyrelsen framlagda planen synes emellertid för nästa budgetår ett belopp av 500,000 kronor vara tillräckligt.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *växel- och signalsäkerhetsanläggningar* för budget-
året 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag
av kronor 500,000.

Departements-
chefen.

VII. Dispositionsanslag för oförutsedda och mindre arbeten.

[20.] Under en följd av år hava anslag under förevarande rubrik anvisats till bestridande av utgifter för dels sådana arbeten, vilkas utförande påkallas av angelägna oförutsedda krav, dels ock sådana mindre arbeten, vilka beräknas draga

en kostnad understigande 25,000 kronor. Senast har för ifrågavarande ändamål för budgetåret 1928/1929 beviljats ett belopp av 900,000 kronor.

Järnvägsstyrelsen äskar nu för ändamålet för budgetåret 1929/1930 ett belopp av 1,000,000 kronor samt anför härom:

I järnvägsstyrelsens år 1927 ingivna anslagsäskanden framhölls, att det dispositionsanslag, som beviljats för vartdera budgetåret 1926/1927 och 1927/1928 — 800,000 kronor — visat sig vara alltför knappt för här ifrågavarande ändamål, varför styrelsen hemställde, att för den därpå följande budgetperioden, 1928/1929, anslaget måtte höjas till 1,000,000 kronor. Emellertid blev denna anhållan om förhöjt anslag endast såtillvida av statsmakterna bifallen, att ett belopp av 900,000 kronor anvisades för sistnämnda period. Av detta anslag hade redan nu tagits i anspråk cirka 600,000 kronor, vadan för den återstående delen av budgetåret — omkring tio månader — återstode att disponera blott 300,000 kronor, vilket vore alldeles otillräckligt.

Då det, såsom styrelsen tidigare framhållit, vore av stor vikt, att erforderliga medel funnes tillgängliga för utförande av den mängd av mindre arbeten och anordningar av skilda slag, som för trafikens rationella avveckling alltid påfordrades vid ett så stort företag som statens järnvägar eller som där med teknikens utveckling ur driftsekonomisk synpunkt eljest vore motiverade och önskvärda, funne styrelsen sig nödsakad att ånyo återupptaga sin begäran om höjning av dispositionsanslaget till 1,000,000 kronor.

Departement-
chefen.

Det är givetvis av vikt, att medel finnas tillgängliga för utförande av arbeten av ifrågavarande slag vid statens järnvägar, så mycket mer som därigenom även beredes möjlighet att vid de större anläggningarna utföra en del kompletterings- eller förändringsarbeten, vilka medföra besparingar i driftkostnader men för vilka medel icke finnas tillgängliga av de för respektive anläggningar beviljade anslag. Medel torde alltså beredas för ändamålet jämväl för nästkommande budgetår. Med hänsyn till den obetydliga behållningen av tidigare för ändamålet anvisade medel anser jag mig icke böra ifrågasätta någon nedläggning i det av järnvägsstyrelsen äskade beloppet, 1,000,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom *dispositionsanslag för oförutsedda och mindre arbeten* för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag av kronor 1,000,000.

B. Nya statsbanebyggnader.

1. Inlandsbanan mellan Volgsjön och Gällivare.

[21.] Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition och i riksdagen väckt motion beslöt 1916 års riksdag, under vissa villkor om kostnadsfri upplåtelse av mark m. m., fortsättande av inlandsbanan från Volgsjön förbi Vilhelmina kyrkoby, Stensele, Sorsele, Jokkmokk och Porjus fram till Gällivare ävensom anläggande av sidospår från lämplig punkt å bansträckan Volgsjön—Stensele till Malgomajsjön och anordnande därstädes av en mindre hamnplats.

Därefter beslöt 1917 års riksdag, att inlandsbanan skulle å bandelen mellan Sorsele och Jokkmokk framdragas förbi Kasker.

Sedermera har 1928 års riksdag med bifall till Kungl. Maj:ts därom framställda förslag beslutat, att inlandsbanan skulle å sistnämnda bandel mellan Sorsele och Jokkmokk framdragas över Avaviken, Arvidsjaur, Muskussel och Kåbdalis.

För arbeten å ifrågavarande banbyggnad, som med dess av 1917 års riksdag beslutade sträckning över Kasker och med tillämpande av före kristidens inträdande gällande priser beräknats i sin helhet draga en kostnad av 30,150,000 kronor, hava för tiden från och med år 1917 till och med budgetåret 1928/1929 beviljats sammanlagt 36,050,000 kronor, varjämte Kungl. Maj:t till bedrivande av nödhjulsarbeten å inlandsbanan anvisat 300,000 kronor. Sammanlagt hava alltså för ifrågavarande banbyggnad varit tillgängliga 36,350,000 kronor.

Järnvägsstyrelsen anför nu, att enligt statsmakternas åren 1927 och 1928 fattade beslut arbetena å inlandsbanans norra del eller sträckan Porjus—Jokkmokk tillsvidare icke skulle fortsättas efter bandelens färdigställande fram till Jokkmokk samt att å södra delen eller sträckan från Storuman norrut banbyggnaden skulle fullbordas fram till Sorsele samt omedelbart därefter arbeten bedrivas å den omkring 9 mil långa sträckan Sorsele—Arvidsjaur, för vilken anläggningskostnaderna av styrelsen år 1927 beräknats till i runt tal 9,000,000 kronor. Enligt en inom styrelsen uppgjord finansplan för statsbanebyggnaderna i Norrland skulle kostnaderna för inlandsbanans fullbordande söderifrån till Arvidsjaur fördelas å budgetåren 1929/1935 sålunda, att för budgetåret 1929/1930 skulle erfordras 2,500,000 kronor, för vart och ett av budgetåren 1930/1933 2,000,000 kronor, för budgetåret 1933/1934 1,000,000 kronor samt för budgetåret 1934/1935 500,000 kronor. Sedan arbetena år 1929 färdigställts till Sorsele och banan därmed praktiskt taget framförts genom Västerbottens län, hade styrelsen för avsikt att, utgående från Arvidsjaur, koncentrera arbetena till en arbetsplats inom och emot gränsen för Norrbottens län.

I enlighet härmed hemställer styrelsen, att för fortsättande av arbetena å inlandsbanan måtte för budgetåret 1929/1930 anvisas 2,500,000 kronor.

I en till Kungl. Maj:t ingiven skrift har kommunalfullmäktiges i Sorsele socken ordförande H. Zetterberg på anförda skäl hemställt, att efter inlandsbanans fullbordande till Sorsele arbetena å sträckan Sorsele—Arvidsjaur måtte fortsättas från Sorsele norrut.

Då det efter färdigställande av inlandsbanan söderifrån till Sorsele och av statsbanan Jörn—Arvidsjaur fram till sistnämnda ort torde vara mest ekonomiskt att bedriva arbetena å den till byggande närmast därefter beslutade delen av inlandsbanan, sträckan Sorsele—Arvidsjaur, å en arbetsplats, lär järnvägsstyrelsens plan att utbygga nämnda bansträcka med utgångspunkt från Arvidsjaur böra följas. Det må dock erinras, att Kungl. Maj:t den 21 december 1928 bemyndigat järnvägsstyrelsen att i den omfattning styrelsen

Departements-
chefen.

prövade lämplig för lindrande av arbetslöshet bland järnvägsbyggnadsarbetarna vid inlandsbanan och statsbanan Hällnäs—Stensele under vintern 1928/1929 låta å sträckan Sorsele—Idbäcken av bandelen Sorsele—Arvidsjaur utföra sådana arbeten, som utan olägenhet eller ökade kostnader kunde utefter linjen bedrivas.

Vad beträffar för arbetenas fortsättande erforderliga medel, kan jag icke tillstyrka, att för ändamålet för budgetåret 1929/1930 anvisas högre belopp än 2,000,000 kronor. Med detta belopp torde inlandsbanan kunna i planenlig tid fullbordas till Sorsele samt arbetena å sträckan Sorsele—Arvidsjaur påbörjas i riktning från Arvidsjaur. På sätt chefen för finansdepartementet kommer att senare denna dag angiva torde berörda anslagsbelopp, 2,000,000 kronor, böra utgå av andra statsinkomster än lånemedel.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för fortsättning av *inlandsbanan mellan Volgsjön och Gällivare* för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag av kronor 2,000,000.

II. Statsbanan Hällnäs—Stensele.

[22.] Under vissa villkor om kostnadsfri upplåtelse av mark m. m. har 1917 års riksdag beslutat anläggande av en tvärbana från Hällnäs å norra stambanan till Stensele vid inlandsbanan för en med tillämpning av de före kristidens början år 1914 rådande arbets- och materialpriserna beräknad anläggningskostnad av 11,150,000 kronor. För bananläggningen hava sedermera för tiden från och med år 1919 till och med budgetåret 1928/1929 anvisats tillhoppa 15,375,000 kronor, varjämte Kungl. Maj:t genom beslut den 26 augusti 1921 för nödhjälpsarbeten å banan anvisat 1,000,000 kronor. För bananläggningen hava sålunda disponerats tillhoppa 16,375,000 kronor.

Järnvägsstyrelsen äskar nu för arbetenas fortsättande ett belopp av 2,000,000 kronor för budgetåret 1929/1930 samt anför till stöd härför följande:

»I sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 9 september 1927 angående behovet av anslag att äskas av 1928 års riksdag meddelade styrelsen, sedan banans renstakning då avslutats och mera detaljerade kostnadsutredningar kunnat verkställas, att den år 1923 approximativt antagna kostnaden 9,500,000 kronor för bandelen Lycksele—Storuman numera beräknades komma att överskridas med 1,000,000 kronor, en kostnadsökning, som till övervägande del var förorsakad av den sedan år 1923 successivt åter inträdda stegringen av arbetslönerna.

Beträffande bandelen Hällnäs—Lycksele hade däremot visat sig, att det likaledes år 1923 med ledning av detaljerade utredningar beräknade beloppet av 9,375,000 kronor icke behövde överskridas. Hela bananläggningen Hällnäs—Stensele skulle således draga en kostnad av sammanlagt 19,875,000 kronor.

Enligt förut framlagd byggnadsplan skulle arbetena å banan bliva fullbordade under budgetåret 1930/1931, varvid förutsattes ett anslag av endast 1,500,000 kronor för vart och ett av budgetåren 1925/1926 till och med 1930/1931.

Styrelsen förordade i sin nämnda skrivelse av den 9 september 1927 på anförda skäl, att denna byggnadsplan icke borde frångås vidkommande tiden för bananläggningens fullbordande. För dess genomförande erfordrades dock på grund av de nu beräknade större kostnaderna för bananläggningen, att de årliga anslagen ökades utöver vad som tidigare förutsatts. Styrelsen hemställde därför, att av återstående för bananläggningens fullbordande erforderliga 5,500,000 kronor skulle av riksdagen äskas för budgetåret 1928/1929 ett anslag av 2,500,000 kronor. I sin proposition till 1928 års riksdag anförde emellertid Kungl. Maj:t, att för sistnämnda budgetår icke kunde avses högre belopp än 2,000,000 kronor, men att även med en sålunda reducerad medelsanvisning det icke torde vara omöjligt att fullborda järnvägen till avsedd tidpunkt. Riksdagen biföll propositionen.

Det för banans fullbordande därefter erforderliga anslaget, 3,500,000 kronor, torde således böra fördelas på budgetåren 1929/1930 och 1930/1931, och anser styrelsen nödvändigt, om icke banans fullbordande skall uppskjutas ännu ett år, att 2,000,000 kronor beviljas för det förstnämnda och 1,500,000 kronor för det sistnämnda budgetåret.»

Då med hänsyn till angelägenheten att i möjligaste mån begränsa administrationskostnaderna någon förskjutning i planen för ifrågavarande banbyggnad icke lär böra ske, torde det av järnvägsstyrelsen för arbetenas fortsättande begärda beloppet, 2,000,000 kronor, böra anvisas för budgetåret 1929/1930. På sätt chefen för finansdepartementet kommer att senare denna dag angiva torde nämnda belopp i likhet med vad som skett budgetåren 1926/1929 böra utgå av andra statsinkomster än lånemedel.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för fortsättning av *statsbanan Hällnäs—Stensele* för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag
av kronor 2,000,000.

Departements-
chefen.

C. Automobillinje Övertorneå—Pajala.

[23.] I skrivelse den 1 juni 1928, nr 273, har riksdagen i anledning av väckta motioner (I:88 och II:169) om anslag för påbörjande av statsbana från Övertorneå till Pajala på anförda skäl hos Kungl. Maj:t anhållit om skyndsamt övervägande av frågan om ordnande av Tornedalens kommunikationsspörsmål.

Frågan om förbättrade kommunikationer i den övre Tornedalen har länge varit föremål för utredningar och överväganden, och torde i sådant hänseende få i korthet erinras om följande:

Med anledning av framställning från en av Nederkalix m. fl. socknar tillsatt kommitté anbefalldes Kungl. Maj:t den 14 januari 1918 järnvägsstyrelsen att under år 1918 verkställa förberedande utredning rörande behovet av och förutsättningarna för en järnvägsanläggning genom Kalix och Torne älvdalar från Nederkalix eller Övertorneå till Kiruna eller annan lämplig punkt å riksgränsbanan, vilken utredning jämväl skulle omfatta okulärundersökning av och ungefärliga kostnadsberäkningar för de särskilda sträckningarna.

Med anledning härav verkställdes genom järnvägsstyrelsens försorg år 1918 okulärundersökningar för olika bansträckningar i Kalix och Torne älvdalar, bland andra en linje Övertorneå—Pajala, och upprättades i anslutning härtill år 1919 approximativa kostnadsberäkningar för de undersökta linjerna.

1921 års riksdag (skrivelse nr 6 A punkt 51) anvisande med anledning av väckta motioner (I: 70 och II: 78) för år 1922 ett reservationsanslag av 15,000 kronor för verkställande av en förberedande utredning rörande framdragande av statsbanan från Matarengi (Övertorneå) till Pajala kyrkoby.

I skrivelser den 11 april respektive den 26 maj 1925 gjorde länsstyrelsen i Norrbottens län och Pajala sockens kommunalnämnd framställning om verkställande av fullständig utredning rörande en statsbana från Övertorneå till Pajala. Med bifall till järnvägsstyrelsens i utlåtande över dessa framställningar därom gjorda hemställan anbefallde Kungl. Maj:t den 3 juli 1925 styrelsen bland annat att verkställa fullständig undersökning för en järnväg från Övertorneå till Pajala kyrkoby.

Sedan länsstyrelsen i Norrbottens län i skrivelse den 30 augusti 1926 hemställt om avlåtande av proposition till 1927 års riksdag angående bland annat anläggande av järnväg i Tornedalen från Övertorneå till Pajala, framlade järnvägsstyrelsen i skrivelse den 25 februari 1927 fullständig teknisk och trafikekonomisk utredning rörande en järnväg mellan Övertorneå och Pajala. Styrelsen avstyrkte bestämt anläggandet av en dylik järnväg men ifrågasatte i stället anordnande genom statens försorg av regelbunden automobiltrafik mellan berörda orter.

I två vid 1927 års riksdag väckta motioner (I: 85 och II: 158) hemställdes om anvisande av ett anslag å 1,000,000 kronor för påbörjande av en statsbana Övertorneå—Pajala. Statsutskottet (utlåtande nr 102) avstyrkte motionerna samt anförde, att utskottet visserligen icke underskattade de behjärtansvärda skäl, som kunde anföras för ett genomförande av detta förslag, men att avgörande betydelse måste fästas vid de stora ekonomiska vanskligheter, som vore förbundna med företaget. Utskottet framhöll vidare, att ansträngningarna för närvarande i första hand borde inriktas på att åstadkomma en autobillinje utmed den nyanlagda landsvägen Övertorneå—Pajala i samtrafik med statens järnvägar. Motionerna blevo ock av riksdagen avslagna.

Genom beslut den 3 oktober 1927 anbefallde Kungl. Maj:t järnvägsstyrelsen att skyndsamt verkställa utredning rörande anordnande genom statens försorg av regelbunden person- och godsbefordran medelst automobil mellan Övertorneå och Pajala.

Med skrivelse den 13 januari 1928 överlämnade järnvägsstyrelsen den sålunda anbefallda utredningen.

Slutligen har, såsom ovan antytts, i väckta motioner (I: 88 och II: 169) vid 1928 års riksdag gjorts samma hemställan som i ovanberörda motioner vid 1927 års riksdag, och har riksdagen anhållit om skyndsamt övervägande av frågan om ordnande av Tornedalens kommunikationsspörsmål.

Av den utredning rörande en statsbana Övertorneå—Pajala, som järnvägsstyrelsen framlade i sin förenämnda skrivelse den 25 februari 1927, inhämtas i huvudsak följande:

Den ifrågasatta järnvägen mellan Övertorneå järnvägsstation och Pajala kyrkby, gående nära älvstranden och tätt intill den förefintliga landsvägen, skulle få en längd av 112.2 kilometer. Anläggningskostnaden utan rullande materiel, som funnes i överskott vid statens järnvägar, beräknades till 11,400,000 kronor eller 102,000 kronor pr bankilometer. En inventering av trafikområdets näringsliv uppvisade en jordbruksidkande befolkning med skogs- och

flottningsarbete som binäring. Industriella anläggningar saknades. Betydande naturtillgångar vore emellertid tillfinnandes. Arealen produktiv skogsmark uppskattades till 211,000 hektar, därav 60,000 hektar tillhörande staten. Inom trafikområdet förefunnes vidare brytningsvärda mineraltillgångar — cirka 25 kilometer norr om Pajala kyrkby — välbelägna och vidsträckt odlingsmarker till en areal av cirka 30,000 hektar mot en för närvarande befintlig åkerareal av endast 1,420 hektar samt outnyttjad vattenkraft med en turbineffekt av cirka 250,000 hästkrafter (med varaktighet av 75 procent).

Verkställda utredningar gäve emellertid vid handen, att järnvägen icke kunde väntas medföra några större fördelar vare sig för skogstillgångarnas utnyttjande, uppkomsten av gruvbrytning eller utbyggnad av vattenfallen. Den utveckling av näringarna, som kunde ställas i utsikt, avsåge alltså i huvudsak endast jordbruket, i vars metoder banans tillkomst väntades medföra en omedelbar uppräckning. Härtill borde senare komma ett i ökad takt bedrivit nyodlingsarbete främst inom de härför synnerligen lämpliga myrmarksområdena i själva älvdalen.

Den å en järnväg Övertorneå—Pajala motsebara trafiken beräknades för de första åren under antagande av ett tågpar dagligen bli i persontrafik omkring 11,000 resor och i godstrafik omkring 7,700 ton gods.

De beräknade inkomsterna, 101,000 kronor, sammanställda med utgifterna för drift och underhåll, 372,000 kronor, gäve till resultat en årlig driftförlust om i runt tal 270,000 kronor, vilken driftförlust dock beräknades reducerad till 250,000 kronor, om hänsyn även toges till den ökade trafikinkomst, som den nya banan skulle medföra för det övriga statsbanenätet. Härtill komme en efter fem procent beräknad ränta å anläggningsskapitalet eller 570,000 kronor, vadan statens totala årliga nettoutgifter för den nya järnvägsförbindelsen skulle bli 820,000 kronor.

Med anledning av utredningsresultatet anförde järnvägsstyrelsen följande:

Även om hänsyn toges till de särskilda skäl för behovet av och syftet med bättre kommunikationer i här berörda bygder, som anförts bland annat av länsstyrelsen i Norrbottens län, kunde styrelsen dock icke undgå att finna de med anläggningen och driften av den ifrågasatta banan förenade uppoffringarna för statsverket respektive statens järnvägar vara så stora i förhållande till de fördelar av ekonomisk eller annan art, som kunde beräknas vara att vinna, att styrelsen måste bestämt avstyrka järnvägsförslaget realiserande. Styrelsen ansåge sig så mycket mer kunna göra detta, som det med ledning av en av styrelsen företagen preliminär utredning syntes möjligt att tillgodose bygdens kommunikationsbehov och det i här förevarande fall särskilda syftet med en god kommunikationsled på ett för det allmänna väsentligen mycket mindre kostsamt sätt än genom anläggande och drivande av en järnväg. I stället för byggande av järnväg mellan Övertorneå och Pajala kunde styrelsen sålunda tänka sig, att genom statens försorg anordnades en regelbunden automobilinje på den nyligen med stora kostnader ombyggda landsvägen längs älven mellan dessa platser. Denna automobilinje skulle då avses såväl för person- som godstrafik, och, för vinnande av fullständigast möjliga ersättning för järnväg och samma effekt, skulle å densamma tillämpas statens järnvägars taxa för befordring av både personer och gods. Även denna anordning måste emellertid förutsätta en så betydande uppoffring av statsmedel för att täcka emotsebara årliga driftförluster, att tvekan måste råda, om kostnaderna även härför stode i rimlig proportion till värdet av vad som vunnes, men, för den händelse statsmakterna likväl skulle med hänsyn till de alldeles särskilda förhållanden, som av ortsmyndigheterna påpekats råda uti Torne och Kalix älvdalar, vilja ifrågasätta någon större uppoffring från det allmännas sida till

förmån för dessa gränsbygder, så ansåge styrelsen uppmärksamheten böra fästas vid detta senare alternativ för kommunikationsfrågans lösning. Skulle det alltså vid frågans prövning på högre ort anses, att några åtgärder av större mått borde vidtagas till förmån för denna gränsbygd, så ansåge styrelsen, att bestämmelse borde lämnas, huruvida alternativet med en statlig automobilinje borde vidare undersökas och utredas eller ej.

I sin skrivelse den 13 januari 1928 angående automobilinje mellan Övertorneå och Pajala anför *järnvägsstyrelsen* till en början följande:

I enlighet med sitt uppdrag hade styrelsen nu föranstaltat om en detaljerad trafikekonomisk utredning för en automobilinje mellan Övertorneå och Pajala. Inom här berörda trakter hade visserligen icke inträffat några genomgripande förändringar, som kunde avsevärt rubba de för undersökningen om järnvägsprojektet framlagda trafikberäkningarna. Ett betydelsefullt steg framåt för hävandet av områdets isolering samt förbättrandet av befolkningens resemöjligheter hade emellertid, sedan järnvägsutredningen verkställdes, tagits genom postverkets insättande av postdiligen å sträckningen Övertorneå—Tärendö—Pajala. Genom postdiligenstrafiken och därmed förenat vintervägunderhåll hade även den enskilda motortrafiken beretts framkomstmöjlighet året runt. Tillkomsten av postverkets diligenstrafik finge givetvis en viss betydelse för den planerade nya statliga automobilinjen, enär man hade att räkna med att en del trafik komme att avledas från densamma genom postlinjen och vice versa. Vad som syntes styrelsen påkalla en mera detaljerad undersökning av trafikområdets transportbehov och dess säregenheter vore emellertid främst en automobilinjes större känslighet för variationer i trafikens storlek och beskaffenhet, vilket krävde en noggrannare analysering av transportbehovet än som kunde anses påkallat vid planerande av järnvägslinjen ifråga. Medan nämligen i här förevarande fall den för järnvägen beräknade transportmängden icke skulle komma att få någon större betydelse vare sig för statens järnvägars tillgång på rullande materiel eller för antalet tåglägenheter å bandelen, hade man vid automobilinjen planerande att noga tillse, att såväl lämplig som tillräcklig materiel funnes på platsen för mötande av det omedelbara trafikbehovet, och därjämte stode ett rätt avvägande av automobilparkens storlek i intimt samband med kapitalbehovet för automobilinjen anordnande.

Styrelsen övergår härefter till en redogörelse för automobilinjen sträckning, fasta anläggningar och rullande materiel samt anför härom:

Automobilinjen skulle med utgång från Övertorneå stationsområde framgå till Pajala kyrkby längs den efter Torneälven löpande landsvägen, vilken under en följd av år till hela sin längd varit föremål för förstärkning, breddning och uträtning. Några mindre arbeten återstode alltså, men beräknades dessa slutförda i så god tid, att vägen skulle kunna öppnas i hela sin längd för tyngre automobiltrafik den 1 juli 1928. De tekniska bestämmelserna för vägbanan medgäve ett största hjultryck av 1,800 kilogram samt en tillåten största bredd å motorfordon av 2 meter. Med hänsyn till vägbanans beskaffenhet och den ringa trafikfrekvensen torde hinder icke möta för erhållande av tillstånd till en grundhastighet i omnibustrafik av 30 kilometer.

Vägens öppna läge för ostliga vindar hade ansetts påfordra snöskyddsanordningar å en sammanlagd längd av cirka 25 kilometer. Snöskärmskostnaden uppskattades efter ett å-pris av 4 kronor per meter till 100,000 kronor. Styrelsen utginge emellertid ifrån att länsstyrelsen och vägkassorna i förening — sannolikt med stöd av automobilskattemedel — skulle komma att svara för

alla kostnader för vägunderhåll och anskaffandet av snöskärmar. Ifråga om vinterunderhållet syntes automobillinjen själv böra ombestyras plogning mot vederlag från respektive vägdistrikt.

För automobiltrafikens besörjande krävdes vissa enklare anordningar såväl vid ändstationerna som å mellanliggande trafikplatser. Den för automobil-linjen tilltänkta tidtabellen betingade omnibusarnas förläggande till Pajala. Lastautomobilerna åter skulle få sin fasta förläggning i Övertorneå. Enligt upprättat kostnadsförslag skulle å sistnämnda plats utom terrasserings samt anordnandet av vägar och körplaner till garagen krävas garagebyggnad, innehållande tio egentliga automobilplatser, verkstad och förråd samt vidare släp-vagnsskjul för sex vagnar och en fristående mindre smidesverkstad. Bensin-givningsanläggning, vatten- och avloppsledningar jämte lokal telefonanlägg-ning kompletterade anordningarna. I slutstationen Pajala, varest erfordrades markförvärv, hade upptagits en godsbod med varmrums samt lastbrygga, enkel garagebyggnad för övernattning med plats för fyra automobiler, ett släpvagns-skjul för två vagnar samt lokaltelefon. Lokaler för expedition, väntrum och överliggningsrum skulle förhyras. Trafikplatserna utefter linjen, nio till antalet, vore avsedda att utrustas med enkla väntkurar samt lastbrygga.

Förenämnda anordningar, vilka med hänsyn till klimatiska förhållanden krävde ett icke alltför provisoriskt utförande, beräknades med inräkning av 10,000 kronor för automobilverkstadens inventarier draga en kostnad av i runt tal 250,000 kronor.

För den nuvarande postdiligenslinjen Övertorneå—Tärendö—Pajala hade uppförts garagebyggnader i Övertorneå och Pajala, vardera inrymmande plats för två omnibusar. Skulle postlinjen givas en annan slutpunkt, syntes garage-byggnaden i Pajala eventuellt kunna övertagas för automobillinjens räkning. För nedbringande av anläggnings- och driftkostnaderna i Övertorneå syntes samarbete mellan statens järnvägar och postverket böra komma till stånd.

Med ledning av den verkställda trafikberäkningen och under hänsynstagande till behovet av reserver hade en vagnpark av följande sammansättning och kostnad beräknats erforderlig:

	Kostnad (enligt offert från svensk verkstad), kronor	
	per enhet	Summa
4 personomnibusar, vardera med 19 sittplatser (6-cyl. motor)	21,950	87,800
8 lastautomobiler (3 tons) med inbyggd förarhytt, standardflak (6-cyl. motor)	16,350	130,800
2 helt inbyggda paketautomobiler med 2.5 tons lastförmåga (6-cyl. motor)	17,550	35,100
2 enaxliga släpvagnar	2,500	5,000
4 tvåaxliga »	5,000	20,000
Totalkostnad		278,700

För gång vintertid skulle samtliga vagnar utrustas med tvillinghjul för en sammanlagd kostnad av 30,500 kronor. Som räntedragande kapital tillkomme ytterligare kostnaden för hållandet av reservdelslager, snöplogar, lastvagns-tillbehör och dylikt, vilken upptoges i 45,000 kronor. Den sammanlagda kost-naden för automobillinjens utrustning med rullande materiel jämte tillbehör skulle alltså komma att uppgå till cirka 355,000 kronor, vilket tillhoppa med förestående kostnad för fasta anläggningar gäve ett totalbelopp av i runt tal 600,000 kronor.

I detta belopp inginge då ej den till cirka 100,000 kronor beräknade kostna-den för snöskyddsanordningar, vilken kostnad antagits komma att bestridas med automobilskattemedel.

Beträffande de trafikekonomiska beräkningarna och deras resultat anför styrelsen:

För järnvägsförslaget Övertorneå—Pajala räknades med endast ett tågpar om dagen. Man utgick från att det senast på dagen till Övertorneå ankommande tåget skulle framgå till Pajala med ankomst dit omkring kl. 22 för att nästa dag kl. 5 återgå till Övertorneå och där inträffa i tid för nuvarande morgontågs avgång. Med middagstågen i Övertorneå skulle Pajala på grund av driftkostnaderna tills vidare icke erhålla förbindelse. Inläggandet av ytterligare ett tågpar hade beräknats medföra en kostnadsökning av i runt tal 125,000 kronor, vilken utgiftsökning blott till ungefär en tiondel kunde antagas uppvägd av merinkomst på grund av detsamma.

Insattes omnibuser efter en tidtabell så nära som möjligt anslutande sig till den för järnvägen planerade, torde avgången på morgonen från Pajala vid en beräknad genomsnittlig hastighet av 30 kilometer icke kunna sättas senare än vid fyratiden; ankomsttiden på kvällen skulle bli omkring kl. 23. En så lagd tidtabell skulle möjliggöra resa fram och åter samma dag i alla stationsförbindelser inom Tornedalen. Den lokala trafiken bleve emellertid på grund av turernas tidiga respektive sena förläggning på dagen föga betjänt härmed. Vidare skulle denna tur icke lämpa sig för postföringen, då vid postutväxling under vägen den antagna gångtiden skulle behöva ökas med i det närmaste en timme. Dels av nämnda skäl och dels med hänsyn till den med angivna tidtabell förenade risken för ofta återkommande överbeläggning av omnibusens platsutrymme och därmed följande insättande av extra vagn hade en andra dubbeltur med anslutning till postförande middagståg i Övertorneå ansetts böra insättas. Med denna senare tur skulle ombesörjandet av posttransporterna kunna äga rum utan alltför stort men för persontrafiken.

Med trafikområdets tillgodoseende med sistnämnda dubbeltur, vilken skulle utföras dagligen under hela året, hade man tills vidare under vintertidtabellen ansett sig kunna begränsa den först omnämnda turen till fyra dagar i veckan. Med någon ändring av tågtiderna i Övertorneå för möjliggörande av bättre avgångstider i Pajala skulle omnibustrafikens turlista erhålla ungefär följande utseende:

6.00	9.00	avg. Pajala	↑	ank. 19.30	23.00
10.00	14.00	↓ ank. Övertorneå	↓	avg. 14.30	19.00
12.30	—	ank. Haparanda		avg. 10.50	16.16
—	22.30	ank. Luleå		avg. 6.45	—

Av de ordinarie omnibusturerna skulle den ena medföra en enaxlig släpvagn för resgods- och postbefordran.

Denna tidtabell gällde för större delen av året eller $\frac{15}{9}$ — $\frac{14}{5}$. Under sommaren bleve tidtabellen mycket ogynnsammare på grund av tågens lägen på linjerna Haparanda—Övertorneå. Sommartidtabellen skulle erhålla ungefär nedanstående utseende:

4.00	6.40	avg. Pajala	↑	ank. 21.30	23.40
8.00	11.40	↓ ank. Övertorneå	↓	avg. 16.30	19.40
10.40	14.25	ank. Haparanda		avg. 13.50	16.55
	19.58	ank. Luleå		avg. 8.07	

Denna tidtabell vore mycket sämre både för de snabba automobilerna, som finge utgå från Pajala redan 2 timmar tidigare på morgonen samt ankomma 40 min. senare på kvällen, och för postautomobilerna, som skulle utgå från Pajala omkring $2\frac{1}{2}$ tim. tidigare och ankomma dit 2 timmar senare. Ville man för Pajalalinjen bibehålla den gynnsamma vintertidtabellen, även under

Vid beräkningarna över kostnaden för automobillinjens drift och underhåll hade styrelsen stött sig på erfarenheter från statens järnvägars automobil-linjer i Bohuslän och postverkets diligenstrafik i Övre Norrland. Driftut-gifterna för automobilinjen hade beräknats till cirka 270,000 kronor med fö-ljande uppdelning:

Utgifter för kapitalökning: bil. 2.

	Kronor
Personal i trafiktjänst	58,600
Bensin- och oljekostnad	50,290
Ringkostnad (inkl. skatt)	45,180
Reparations- och underhållskostnader	56,340
Avsättning till förnyelsefond	36,750
Automobils katt	3,230
Diverse utgifter	20,000
Summa drift- och underhållskostnader	270,390

I nämnda belopp inginge 10,000 kronor, utgörande kostnad för vinterväg-
underhåll, att ersättas av väghållningsskyldiga.

En sammanställning av beräknade inkomster och utgifter för automobillinjen
Övertorneå—Pajala gäve alltså till resultat en årlig driftförlust av omkring
183,000 kronor.

Sistnämnda summa uttryckte automobillinjens eget resultat. För statens järn-
vägar i sin helhet erhöles ett något om ock obetydligt gynnsammare resultat,
i det att den nytillkommande trafiken kunde beräknas giva visst netto å nu-
varande linjer, vilket dock icke torde överstiga 10,000 kronor.

Inkomsterna av person- och posttrafik respektive godstrafik sammanställda
med motsvarande driftutgifter hade givit följande resultat.

	Inkomster kronor	Utgifter kronor	Driftförlust kronor
Person- och posttrafik	48,000	91,000	43,000
Godstrafik	29,000	169,000	140,000
Summa	77,000	260,000	183,000

Det visade sig alltså, att inkomsterna av omnibustrafiken till cirka 50 pro-
cent täckte åsamkade utgifter, medan i godstrafikrörelsen endast 20 procent
av utgifterna erhöles täckning.

Omnibustrafikens inskränkning till en dubbeltur dagligen hade beräknats
medföra en kostnadsminskning av i runt tal 30,000 kronor, varav 10,000 å
15,000 kronor torde kompenseras av nedgång i inkomsterna.

Omnibustrafiken torde med beräknad vagnpark och föreslagen turlista kun-
na möta en ganska avsevärd trafikstegring, vadan alltså vid uppåtgående
persontrafik ett undan för undan gynnsammare resultat torde vara att emot-
se för denna rörelsegren. Beträffande godstrafiken ägde däremot ett mot-
satt förhållande rum. Blev trafiken större än vad ovan beräknats, så komme
detta att föranleda, dels att större kapital behövde användas för anskaffande
av lastautomobiler och dels att utgifterna ökades i mångfaldigt högre grad än
godstrafikinkomsterna.

De sammanlagda engångskostnaderna för automobillinjens anordnande skulle
som nämnt uppgå till cirka 600,000 kronor, varå ränta efter 5 procent ut-
gjorde cirka 30,000 kronor. Statens totala årskostnader för automobillinjen stige
alltså till ett belopp av $(183,000 + 30,000) = 213,000$ kronor.

Gentemot förestående kapitalbehov och beräknad driftförlust för automobil-
linjen ställdes motsvarande belopp för järnvägsförslaget.

	Kapitalbehov kronor	Räntekostnad kronor	Driftförlust kronor	Totalförlust kronor
Övertorneå—Pajala:				
Järnvägen	11,400,000	570,000	270,000	840,000
Automobillinjen	600,000	30,000	183,000	213,000
Besparing vid automobillinjealternativet	10,800,000	540,000	87,000	627,000

Det framginge alltså, att järnvägsförslaget ersättande med en automobilinje skulle för staten betyda en kapitalbesparing av 10.8 miljoner kronor och att den årliga drift- och ränteförlusten skulle med 627,000 kronor understiga det för järnvägsförslaget beräknade underskottet. Om man däremot ej ville beräkna någon ränta för anläggningskapitalet, vilket måhända i detta fall som för övriga kulturbanor kunde få antagas, hade man att mot varandra ställa beloppen 270,000 och 183,000 kronor.

I förestående jämförelse förutsattes för järnvägens del endast en daglig förbindelse, för automobilinjen däremot för flertalet dagar två omnibusturer, såsom förut närmare angivits. Skulle järnvägen erhålla tvenne tågpar under de dagar, för vilka två automobilurer antagits, inträdde en ökning av driftförlusten beräknad till cirka 80,000 kronor. Totala årliga driftförlusten skulle då bli 350,000 kronor, summa drift- och ränteförlust 920,000 kronor, vilka belopp alltså vore att ställa mot förenämnda 183,000 respektive 213,000 kronor för automobilinjen.

Det bemärktes, att, då lika rese- och fraktavgifter skulle tillämpas, nämnda kapital- och kostnadsbesparingar vunnes mot den praktiskt taget enda förändringen i trafikhänseende för övre Tornedalens befolkning, att trafikanterna vid färder mellan Övertorneå och Pajala nödgades använda omnibus i stället för järnväg. Den resande skulle emellertid vid omnibustrafik erhålla ej blott lämpligare tider för resas anträdan och avslutande utan även flera rese-lägenheter än vad som utan ytterligare ekonomiska upoffringar kunde erhållas vid järnvägsalternativet. Mot en något längre resetid med omnibus svarade kortare färd till station, ty de resande skulle kunna medgivas av- och påstigning vid betydligt flera platser än vid järnvägslinjen med ett begränsat antal stationer och dessutom ginge ju automobilinjen i de flesta fall närmare intill bebyggelsen. I fråga om godstransporterna, vilka utan särskilda merkostnader eller föranstaltanden skulle komma mottagaren tillhanda, vore att märka, att godsemottagare, särskilt större sådana, såsom handlande, kunde beräknas erhålla sitt gods direkt vid egen dörr, varigenom extra kostnader för godsets avhämtning vid järnvägsstation skulle bortfalla. Det hade förutsatts, att omlastningskostnaderna från och till järnvägen i Övertorneå icke skulle belasta godset.

Slutligen anför järnvägsstyrelsen:

Resultatet av den nu verkställda utredningen gäve styrelsen anledning att ånyo understryka vad som i det på sin tid avgivna yttrandet över järnvägsalternativet uttalats. Även under det gynnsamma antagandet att jämväl vid automobilinjealternativet kunde få bortses från räntekostnaderna, kvarstode alltså ett förhållandevis betydligt driftunderskott, och för styrelsen måste ju framstå som angeläget, att sådana kommunikationsföretag, som kunde bidra till att försämrade statens järnvägars redan förut hårt trängda driftöverskott, icke komme till utförande som delar av statens järnvägar som affärsföretag.

Riksdagen hade så sent som år 1926 uttalat, att ur statsfinansiell synpunkt måste fasthållas kravet på förräntning av det i statens affärsverk nedlagda kapitalet, åtminstone i vad detta vore att hänföra till lånedel, och riksdagen sade, att ansvaret för att detta skulle uppfyllas torde i första hand åvila vederbörande verksstyrelser. I 1928 års statsverksproposition uttalade chefen för kommunikationsdepartementet förväntan, att järnvägsstyrelsen även framdeles inriktade sina strävanden på att nedbringa driftkostnaderna. Det vore under sådana förhållanden ej möjligt för styrelsen att föreslå realiserandet av det företag, som här avhandlats, på sådant sätt, att det skulle komma att tynga statens järnvägars utgiftsstat. Om de alldeles särskilda hänsyn, som

torde böra tagas till förhållandena i gränsbygden, skulle uppfordra statsmakterna att, oaktat de betydande uppostringar, som härmed vore förknippade, skrida till ett beslut om inrättande av en genom statens järnvägars försorg bedriven automobillinje, så måste styrelsen därför under framhållande av de ekonomiska konsekvenserna yrka på att genom allmänna medel erhålla täckning för det å nämnda automobiltrafik uppkommande årliga driftunderskottet.

Ur vägteknisk och trafikteknisk synpunkt mötte, enligt vad styrelsen undersökt, inga hinder för automobiltrafikens anordnande och bedrivande redan år 1928, och beslöte statsmakterna alltså anordnande av automobiltrafik mellan Övertorneå station och Pajala kyrkby, skulle trafik kunna upptagas, så snart nödiga beställningar å motorfordon hunne effektueras.

Över järnvägsstyrelsens utredning rörande automobillinje har *generalpoststyrelsen* den 30 november 1928 avgivit utlåtande samt anfört:

Den 1 november 1926 igångsatte postverket efter Kungl. Maj:ts bemyndigande diligenstrafik mellan Övertorneå och Pajala. Enär vägen utefter Torne älv vid den dåvarande tidpunkten stod under ombyggnad, leddes trafiken över Korpilombolo, Tärendö och Anttis, tre dagar i veckan från Övertorneå till Pajala och tre dagar från Pajala till Övertorneå. Den 1 juni 1927 anordnades ytterligare en tur mellan Övertorneå och Tärendö.

Trafiken hade givit ett i betraktande av befolkningens storlek tillfredsställande resultat. Inkomsten av passagerartrafiken hade uppgått till 1,062 kronor i medeltal per månad under driftåret 1926/1927 och 1,510 kronor för driftåret 1927/1928.

I samband med trafiken hade postverket ombesörjt snöplogningen å linjen mot en ersättning från vederbörande vägdistrikt motsvarande postverkets självkostnader för arbetet.

Sedan ombyggnadsarbetena på vägen Övertorneå—Pello—Pajala utmed Torne älv fullbordats under sommaren 1928, igångsattes den 1 september 1928 trafik även på denna väg. Till en början utfördes en tur fram och åter sex gånger i veckan, men sedan det visat sig, att resandefrekvensen blivit jämförelsevis stor, hade från och med den 25 november 1928 anordnats en tur dagligen fram och åter.

I samband med trafikens igångsättande å älvvägen inskränktes trafiken å den äldre, inre linjen över Korpilombolo och Tärendö till Anttis. Mellan Pajala och Anttis uppehölls förbindelsen för närvarande av enskild företagare, som forslade posten å linjen Pajala—Vittangi—Kiruna.

Trafiken å den nya linjen Övertorneå—Pello—Pajala hade givit ett förhållandevis gott resultat. Diligenserna hade vid resorna i allmänhet varit väl besatta särskilt på kortare sträckor och mellan byarna utmed linjen. Sammanlagda passagerarantalet utgjorde under september 749 och under oktober 985. Den genomgående resandetrafiken å hela linjen från Övertorneå till Pajala respektive från Pajala till Övertorneå hade däremot varit av mindre omfattning. Sålunda utgjorde antalet resande från Övertorneå till Pajala under september 23, oktober 57 och tiden 1—24 november 51 samt från Pajala till Övertorneå under september 29, oktober 48 och tiden 1—24 november 40.

Inkomsterna av passagerartrafiken uppgingo under september till 2,278 kronor 25 öre och under oktober till 2,776 kronor 25 öre.

För trafiken samt för snöplogningen å såväl den äldre som den nya linjen disponerades för närvarande sammanlagt 4 automobiler, en av den nyaste typen med sexcylindrig 75 hästkrafters motor och plats för 16 personer, en med fyrcylindrig 45 hästkrafters motor och plats för 14 personer, samt två med 4-cy-

lindrig 45 hästkrafters motor och plats för 11 personer; de två sistnämnda vagnarna användes huvudsakligen för den inre linjen till Anttis, där resandefrekvensen vore mindre.

Diligenserna på båda linjerna stode i anslutning till de postförande middags-tågen till och från Övertorneå.

Statens järnvägar hade numera anordnat direkt tågförbindelse även under vintertidtabellens tillämpning å sträckan Karungi—Haparanda i anslutning till middagståget från Övertorneå, vilket icke var förhållandet föregående vinter. Förhandlingar påginge med statens järnvägar om införande av genomgående biljetter med diligens och tåg mellan å ena sidan Haparanda järnvägsstation och å andra sidan Pajala och de större byarna mellan Pajala och Övertorneå. Generalpoststyrelsen antog sig kunna förutsätta, att överenskommelse i detta avseende inom kort kunde träffas. Därefter torde större erfarenhet kunna vinnas rörande storleken av ifrågasvarande genomgångstrafik. Detta torde vara av värde för bedömandet av frågan, huruvida, därest en av statens järnvägar bedriven automobiltrafik mellan Övertorneå och Pajala komme till stånd, två turer om dagen, därav en med anslutning till Haparandatågen, kunde vara erforderliga. Generalpoststyrelsen hölle för sin del före, att så näppeligen kunde — åtminstone för närvarande — vara förhållandet, i allt fall icke annat än för de närmast Övertorneå liggande, jämförelsevis folkrika byarna Juoksengi och Kuivakangas. För de längre norrut belägna byarna torde en sådan trafik vara av obetydligt värde, enär man näppeligen kunde antaga, att någon fram- och återresa på dagen komme att företagas. Den nuvarande förbindelsen lämnade ju möjlighet för en resande att lämna Pajala 8.30, ankomma till Haparanda 17.54, återvända följande dag 10.50 (med möjlighet sålunda att dessförinnan uträtta bankaffärer och dylikt) och återkomma till Pajala 19.35. Resa fram och åter på dagen torde bliva allt för ansträngande för att annat än i undantagsfall förekomma.

I detta sammanhang ansåge generalpoststyrelsen sig böra framhålla, att det av järnvägsstyrelsen ifrågasatta eventuella brytandet under sommartidtabellens tillämpning av förbindelse i Boden med de enligt sagda tidtabell framgående nattågen på övre delen av norra stambanan skulle medföra synnerligen ogynnsamma verkningar för postförbindelsen för hela Tornedalen och givetvis även för den långväga resandetrafiken dit, varför generalpoststyrelsen redan nu ville bestämt avstyrka en sådan anordning.

Skulle statsmakterna besluta anläggande av järnväg från Övertorneå norrut, syntes det enligt generalpoststyrelsens åsikt lämpligast, att den nuvarande postdiligenstrafiken bibehölles, då därigenom resandetrafiken torde, åtminstone tills vidare, vara tillfredsställande tillgodosedd. Givetvis kunde, om förhållandena därtill skulle giva anledning, postdiligensernas turer ökas på hela sträckan eller del därav. På grund därav att postdiligenserna ombesörjde snöplogningen kunde vägarna även vintertid befaras med enskilda tillhöriga lastautomobiler, vilka tills vidare torde kunna fullt tillgodose godstrafikens behov. Något vidare kapitalutlägg av staten skulle då icke vara erforderligt och utgifterna för kommunikationernas förbättrande i ifrågasvarande trakter bliva jämförelsevis obetydliga.

Om järnvägsanläggningen däremot icke komme till stånd, bleve givetvis den av järnvägsstyrelsen föreslagna automobiltrafiken med genomgående taxebereäkning såväl för resande som gods till fördel för ifrågasvarande trakter. Med avseende å godstrafiken ville styrelsen dock framhålla, att rätt så skarp konkurrens med nya linjer från enskilda företagens sida torde vara att förutse. Särskilt gällde detta sommartid, då automobilernas aktionsradie vore större och alltså direkt godskörning med bilar från Haparanda, Luleå med flera ställen torde vara att räkna med.

För en eventuell, av statens järnvägar bedriven automobiltrafik torde de genom postverkets diligenstrafik samlade erfarenheterna, särskilt i fråga om snöröjningen, bliva av värde. Givetvis vore generalpoststyrelsen beredd till samarbete med statens järnvägar på hithörande område i all den utsträckning lämpligen läte sig göra.

Skulle en statens järnvägars automobiltrafik komma till stånd enligt den av järnvägsstyrelsen uppgjorda planen, torde den nuvarande postdilignenslinjen Övertorneå—Korpilombolo—Tärendö—Anttis böra bibehållas. Eventuellt torde det böra tagas i övervägande, huruvida icke statens järnvägar till bättre utnyttjande av sin lastvagnspark kunde i viss utsträckning bedriva godstrafik även på någon del av denna linje.

Därjämte torde det sedermera böra prövas, huruvida icke de postdilignenser, som bleve övertaliga vid indragning av linjen Övertorneå—Pello—Pajala, borde insättas i trafik mellan Pajala och Kiruna. Vidare kunde även tänkas en framtida postdilignenslinje Pajala—Muodoslompolo eventuellt Muonionalusta. Med genomgående biljetter och zonberäkning skulle statens järnvägars automobilinje på detta sätt kunna tillföras en kanske icke obetydlig trafik.

Då postdilignenstrafiken å älvvägen Övertorneå—Pajala pågått så kort tid, kunde generalpoststyrelsen icke med stöd av erfarenheterna därav uttala sig rörande hållbarheten av de föreliggande beräkningarna rörande inkomster av och utgifter för den av järnvägsstyrelsen planerade automobiltrafiken. Driftkostnaderna å postdilignenslinjen Övertorneå—Tärendö—Pajala hade emellertid för driftåret 1 juli 1927—30 juni 1928 uppgått till i medeltal 57.2 öre per dilignenskilometer. Generalpoststyrelsen antog, att driftkostnaderna för dilignenstrafiken på älvvägen komme att uppgå till ungefärligen samma belopp.

För persontrafiken torde den av järnvägsstyrelsen beräknade vagnparken bliva fullt tillräcklig. I fråga om godsvagnsparkens storlek vågade generalpoststyrelsen icke uttala sig.

Departementschefen.

Torneälvens dalgång är utan tvivel en bygd med goda utvecklingsmöjligheter. Rika naturtillgångar finnas i form av vidsträckt produktiva skogsarealer samt odlade och odlingsbara marker, brytningsvärda mineraltillgångar och utbyggbar vattenkraft, och landsdelens befolkning är jämförelsevis talrik och stadd i stark tillväxt. För att främja utvecklingen inom dessa trakter hava flera åtgärder av statsmakterna vidtagits, bland vilka den viktigaste torde vara statsbanenätets utsträckande till Övertorneå, varigenom den nedre Tornedalens kommunikationsbehov blivit nöjaktigt tillgodosedd. Att förbättrade kommunikationer i den övre Tornedalen skulle bliva av betydelse för den materiella och kulturella utvecklingen i dessa trakter är uppenbart. Härtill kommer, att en förbättring av kommunikationerna i denna gränsbygd med dess huvudsakligen finsktalande befolkning skulle, såsom redan skett i nedre Tornedalen, knyta densamma närmare till det övriga landet.

Att befrämja svensk odling och bebyggelse i ifrågavarande nordliga gränstrakter är alltså en angelägen nationell uppgift, och detta har också vid skilda tillfällen framhållits, icke minst inom riksdagen. Med hänsyn härtill och då utredning rörande den övre Tornedalens kommunikationsspörsmål numera verkställts, synes tiden vara inne att förelägga riksdagen förslag till frågans lösning.

Beträffande det sätt, varpå detta lämpligen bör ske, hava två alternativa förslag framkommit, nämligen antingen anläggning av järnväg mellan Över-

torneå och Pajala eller också anordnande av en automobillinje för person- och godsbefordran mellan dessa orter. Utredningen har givit vid handen, att en järnväg skulle medföra ett kapitalutlägg av 11,400,000 kronor och en automobillinje omkring 600,000 kronor. Driften å bägge dessa slag av kommunikationsleder beräknas komma att medföra underskott, och skulle driftförlusten och den totala förlusten (driftförlust jämte beräknad ränta å anläggningskapitalet) årligen komma att uppgå till omkring nedanstående belopp:

	T r a f i k m e d e l	Driftförlust kronor	Total förlust kronor
<i>Järnväg:</i>			
a)	med ett tågpar dagligen	270,000	840,000
b)	med två tågpar dagligen $15/5-14/5$ och 4 dagar i veckan $15/5-14/5$	350,000	920,000
c)	med två tågpar dagligen hela året	380,000	950,000
<i>Automobillinje:</i>			
a)	med ett omnibuspar dagligen	168,000	198,000
b)	med två omnibuspar dagligen $15/5-14/5$ och 4 dagar i veckan $15/5-14/5$	183,000	213,000

En jämförelse mellan de två alternativen giver sålunda vid handen, att anordnandet av en automobillinje skulle kräva endast en ringa bråkdel av kostnaden för anläggning av en järnväg, samtidigt som den årliga driftförlusten för automobillinjen bleve vida mindre än för järnvägen. Vid nu angivna förhållanden synes det mig icke vara ekonomiskt försvarligt att icke, åtminstone tills vidare, för tillgodoseende av det föreliggande kommunikationsbehovet i övre Tornedalen välja det minst förlustbringande alternativet, nämligen inrättandet av en automobillinje för regelbunden person- och godsbefordran mellan Övertorneå och Pajala. Anordnad på sätt järnvägsstyrelsen ifrågasatt i samtrafik med och med samma taxor som för statens järnvägar torde en sådan automobillinje under nuvarande förhållanden ock kunna sägas motsvara skäliga anspråk på förbättrade kommunikationer i dessa trakter, och värdefulla erfarenheter synas vara att hämta från ett dylikt försök att tillfredsställa det föreliggande kommunikationsbehovet. Givetvis bör ifrågasvarande automobiltrafik icke igångsättas med mera rörlig materiel än som med hänsyn till den sannolika trafiken kan anses erforderlig, och synes, där så lämpligen kan ske, samarbete böra anordnas med postverket, som nu bedriver automobiltrafik för person- och posttransport i dessa trakter och vars erfarenheter härutinnan kunna vara av nytta för statens järnvägar. Skulle erfarenheten giva vid handen, att kommunikationsbehovet i övre Tornedalen icke kan nöjaktigt tillgodoses genom automobillinjen, torde frågan om anläggande av järnväg få tagas under förnyat övervägande.

Med hänsyn till vad sålunda anförts anser jag mig böra förorda, att en automobillinje inrättas mellan Övertorneå och Pajala i huvudsaklig överensstämmelse med järnvägsstyrelsens förslag. Det för förslaget genomförande erforderliga kapitalbeloppet, 600,000 kronor, torde kunna fördelas på två budgetår, så att för budgetåret 1929/1930 skulle avses ett belopp av 300,000 kronor. På

Utgifter för kapitalökning: bil. 2.

sätt chefen för finansdepartementet kommer att senare denna dag angiva torde berörda anslag i likhet med vad som skett sedan några år tillbaka beträffande anslagen till inlandsbanan och statsbanan Hällnäs—Stensele böra utgå av andra statsinkomster än lånemedel.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för anordnande av *automobillinje mellan Övertorneå och Pajala* för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag av kronor 300,000.

Statens vattenfallsverk.

Statens kraftverk.

Trollhätte kraftverk.

1. Kostnader i samband med domstolsbehandling av frågan om Vänerns reglering.

[24.] Sedan riksdagen för utförande av förberedande åtgärder för Vänerns reglering för åren 1918—1922, tiden 1 januari—30 juni 1923 samt budgetåret 1923/1924 anvisat tillhoppa 2,550,000 kronor, hava till bestridande av kostnader i samband med domstolsbehandling av frågan om Vänerns reglering för budgetåren 1924/1929 anvisats tillhoppa 1,000,000 kronor, därav för innevarande budgetår 300,000 kronor.

I sin framställning om anvisande av medel för budgetåret 1924/1925 till bestridande av ifrågavarande kostnader uppskattade vattenfallsstyrelsen kostnaderna för vattenmålets förande vid under- och överrätter till ungefär 800,000 kronor; och beräknade styrelsen domstolsbehandlingen i sin helhet komma att taga en tid av minst 6 å 8 år. I sin framställning om anvisande av medel för budgetåret 1928/1929 anförde emellertid vattenfallsstyrelsen, att på grund av målets synnerligen omfattande och komplicerade beskaffenhet, de ytterligare utredningar, som föranletts av motparters invändningar, samt de utlåtanden från sakkunniga, som vattendomstolen måst inhämta, målets handläggning vid vattendomstolen blivit avsevärt mera tidsödande och kostsam än som vid avfattandet av vattenfallsstyrelsens skrivelse år 1924 kunnat antagas. Huru stora de slutliga kostnaderna komme att bli vore givetvis svårt att beräkna, men erforderliga sakkunnigutredningar samt vattendomstolens syner och undersökningar väntades i huvudsak avslutade till den 1 juli 1929. Kostnaderna för vattenmålets handläggning vid vattendomstolen därefter torde bli av mindre storhetsordning, och beräknade styrelsen, att kostnaderna i högre instanser, om vattendomstolens beslut bleve överklagat, icke komme att stiga till några betydande belopp.

Vattenfallsstyrelsen har i skrivelse den 10 oktober 1928 hemställt om anslag för ifrågavarande ändamål för budgetåret 1929/1930 till belopp av 100,000 kronor.

Enligt vad jag inhämtat handlägges målet alltjämt vid vattendomstolen, och torde synen och undersökningar komma att pågå åtminstone under hela

år 1929. Vattendomstolens dom väntas icke förrän under år 1931. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för bestridande av *kostnader i samband med domstolsbehandling av frågan om Vänerns reglering* för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag av kronor 100,000.

2. Veckoreglering av Göta älv.

[25.] Med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition, nr 153, gjorda framställning har 1928 års riksdag för anordningar för veckoreglering av Göta älv anvisat 1,400,000 kronor. Anordningarna avse att tjäna samma syfte som den under nästföljande punkt omförmälda utvidgningen av ångkraftstationen i Västerås, nämligen att tillgodose ett allt mera kännbart behov av ytterligare reservkraft inom det s. k. mellansvenska centralblocket. De omfatta i huvudsak uppsprängning av en ny avloppskanal vid Vänerns utlopp i Göta älv samt uppförande av en dammbyggnad över älven, och skulle därigenom möjliggöras en bättre vattenhushållning med ökad vattenavtappning under de delar av veckan, då kraftåtgången är som störst, samt en däremot svarande minskad vattenframsläppning under söndagar och nätterna. Kostnaderna hava beräknats till 5,000,000 kronor.

Vattenfallsstyrelsen hemställer i sin skrivelse den 10 oktober 1928, att för ifrågavarande ändamål måtte för nästkommande budgetår anvisas 1,800,000 kronor.

Vid anvisande av anslag för ändamålet för innevarande budgetår, 1,400,000 kronor, förutsattes, att återstående anslagsbelopp, 3,600,000 kronor, skulle lika fördelas å därpå följande två budgetår. I enlighet härmed får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för anordningar för *veckoreglering av Göta älv* för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag av kronor 1,800,000.

Västerås kraftverk.

Utvidgning av ångkraftstationen i Västerås.

[26.] Med bifall till Kungl. Maj:ts därom i proposition, nr 153, gjorda framställning har 1928 års riksdag för utvidgning av ångkraftstationen i Västerås med ett ångturbinaggregat om 21,000 kilowatt för innevarande budgetår anvisat 600,000 kronor. Kostnaden för anläggningen beräknades till 1,000,000 kronor, och förutsattes vid anslagets anvisande, att återstående belopp, 400,000 kronor, skulle utgå under budgetåret 1929/1930.

Vattenfallsstyrelsen hemställer i skrivelse den 10 oktober 1928, att för utvidgning av ångkraftstationen i Västerås måtte för budgetåret 1929/1930 anvisas 400,000 kronor.

Under åberopande av vad sålunda förekommit får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *utvidgning av ångkraftstationen i Västerås* för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag
av kronor 400,000.

Ume älvs kraftverk.

Anläggning för krafttillskott till Norrforsens kraftverk.

[27.] I skrivelse den 10 oktober 1928 har *vattenfallsstyrelsen* hemställt, att för utförande av anläggning, som kan erfordras för krafttillskott till Norrforsens kraftverk, måtte för nästkommande budgetår anvisas 500,000 kronor.

Då ytterligare utredning i denna fråga erfordras, torde för närvarande för ändamålet endast böra beräknas ett belopp av 500,000 kronor för nästkommande budgetår.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den proposition, som kan komma att avlåtas i ämnet, för utförande av *anläggning för krafttillskott till Norrforsens kraftverk* för budgetåret 1929/1930 beräkna ett reservationsanslag av kronor 500,000.

Lule älvs kraftverk.

Utvidgningsarbeten vid Porjus kraftstation.

I skrivelse den 10 oktober 1928 har *vattenfallsstyrelsen* hemställt, att för budgetåret 1929/1930 måtte anvisas 250,000 kronor för utvidgningsarbeten vid Porjus kraftstation.

Enär utredningen i detta ärende icke slutförts, torde proposition i ämnet få avlåtas senare under denna riksdag. Då de av ifrågavarande arbeten, som äro avsedda att i första hand komma till utförande, jämväl skulle tjäna till att motverka arbetslösheten i Porjus, torde för ändamålet, under budgetåret 1929/1930 erforderligt belopp, 250,000 kronor, kunna utgå av befintliga reservationer å de av riksdagen å riksstaten för år 1921 och å tilläggsstat för år 1920 anvisade reservationsanslagen om tillhopa 17,500,000 kronor till uppförande av bostadshus för tjänstemän vid postverket, telegrafverket samt statens järnvägar och vattenfallsverk, vilka anslag jämlikt medgivande av 1922 års riksdag få användas för nödhjälpsarbeten vid nämnda verk. Särskilda medel för berörda arbeten behöva alltså icke beräknas i budgetförslaget.

Kraftledning från Gällivare för elektrifiering av vissa delar av Norrbottens län.

[28.] Med skrivelse den 9 februari 1928 överlämnade *länsstyrelsen i Norrbottens län* en genom dess försorg verkställd utredning angående elektrifiering av Gällivare, Korpilombolo, Tärendö, Junosuando och Pajala socknar av Norrbottens län.

Sedermera har länsstyrelsen i skrivelse den 26 maj 1928 framlagt slutligt förslag i ämnet samt hemställt, att för elektrifiering av berörda delar av länet måtte beviljas ett anslag å 340,000 kronor för anläggande genom vattenfallsstyrelsens försorg av en huvudledning för 20,000 volts spänning från Gällivare till en angiven punkt i närheten av Tärendö ävensom statsbidrag och låneunderstöd åt de föreningar, som komme att omhändervha distributionen av den elektriska energien.

I utlåtande häröver den 29 augusti 1928 har *vattenfallsstyrelsen* anfört, att styrelsen vore beredd att leverera den erforderliga kraften på av länsstyrelsen angivna villkor under förutsättning, att det begärda anslaget icke behövde belasta vederbörande kraftverks kapitalkonto utan omedelbart avskreves, vadan anslaget borde utgå av andra statsinkomster än lånemedel.

Då utredningen i detta ärende ännu icke slutförts, torde tills vidare för påbörjande av arbetet med berörda kraftledning för budgetåret 1929/1930 böra beräknas ett belopp av 100,000 kronor. På sätt chefen för finansdepartementet kommer att senare denna dag angiva torde detta belopp böra utgå av andra statsinkomster än lånemedel.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den proposition, som kan komma att avlåtas i ämnet, för utförande av en *kraftledning från Gällivare för elektrifiering av vissa delar av Norrbottens län* för budgetåret 1929/1930 beräkna ett reservationsanslag
av kronor 100,000.

Distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk.

[29.] För utförande av distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk har för budgetåret 1928/1929 anvisats ett belopp av 1,000,000 kronor.

I skrivelse den 29 september 1928 har *vattenfallsstyrelsen* för ifrågavarande ändamål för budgetåret 1929/1930 äskat ett anslag å 3,000,000 kronor. Till stöd härför har styrelsen anfört i huvudsak följande:

För utförande av distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk hade för tiden intill den 1 juli 1928 beviljats

85,674,000 kronor, och den bokförda kostnaden för dylika anläggningar hade vid samma tidpunkt uppgått till 85,676,287 kronor 40 öre. En obetydlig brist av omkring 2,000 kronor hade alltså förefunnits den 1 juli 1928. För budgetåret 1928/1929 hade anvisats ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor. De större distributionsanläggningar, som behövde utföras under innevarande och kommande budgetår, alltså före den 1 juli 1930, vore, i den mån de nu kunde förutses, följande med nedan angivna ungefärliga kostnader:

kraftledningen Porjus—Boden och i samband med den utvidgade elektrifieringen av Norrbottens kustland erforderliga anläggningar	kr. 1,500,000
förstärkning av vissa primärlinjer vid Älvkarleby kraftverk..	» 230,000
utvidgning av transformatoranläggningarna i Göteborg och Västerås	» 270,000
eller totalt	kr. 2,000,000.

Därutöver erfordrades för tiden intill den 1 juli 1930 för komplettering av distributionsanläggningarna vid statens samtliga kraftverk ett anslagsbelopp, som med hänsyn till kraftverksrörelsens nuvarande omfattning — energiproduktionen hade under år 1927 uppgått till 1,521 miljoner kilowattimmar och hade under den senaste 5-årsperioden ökats med i genomsnitt 110 miljoner kilowattimmar per år, motsvarande en ökning av 7 % av 1927 års produktion — icke torde böra tillmätas lägre än 1,000,000 kronor per år, om de krav, som den alltså fortskridande utvecklingen ställde på statens kraftverksrörelse, skulle kunna tillgodoses på tillfredsställande sätt. Anslagsbehovet under budgetåren 1928/1929 och 1929/1930 bleve således totalt 4,000,000 kronor, varav 1928 års riksdag redan beviljat 1,000,000 kronor. Av 1929 års riksdag borde sålunda för budgetåret 1929/1930 äskas ett anslag om 3,000,000 kronor.

Vattenfallsstyrelsen har i sin framställning utgått från anslagsbehovet för budgetåren 1928/1930 och beräknat detta till 4,000,000 kronor, varav 1,000,000 kronor redan beviljats och 3,000,000 kronor äskas för budgetåret 1929/1930. *Departementsschefen.*

Beträffande först kraftledningen Porjus—Boden får jag — under hänvisning till den i föregående års statsverksproposition intagna närmare utredningen (Utgifter för kapitalökning, sid. 84) — erinra därom, att Kungl. Maj:t genom beslut den 30 december 1927 bemyndigat vattenfallsstyrelsen att påbörja ifrågavarande kraftledning samt därjämte föreskrivit, att kostnaden för detta arbete skulle utgå från anslagen till utförande av distributionsanläggningar m. m. Kraftledningen från Porjus till Boden var avsedd för en effekt av till en början 4,000 kilowatt och beräknades vid tiden för Kungl. Maj:ts nyssnämnda beslut draga en kostnad av omkring 1,050,000 kronor. Enligt vad jag inhämtat från vattenfallsstyrelsen, har styrelsen, på grund av att priset på virke avsevärt stigit, beslutat bygga linjen med järnstolpar och till följd därav med grövre ledning i stället för, såsom förut varit avsett, med trästolpar. Härigenom ökas visserligen anläggningskostnaden med 252,000 kronor till 1,302,000 kronor, men beräknar styrelsen i stället årskostnaden komma att uppgå till lägre belopp än om linjen utförts med trästolpar och att linjens överföringsförmåga höjes till 6,000 à 7,000 kilowatt, varjämte den tidpunkt, då isoleringen på linjen måste ökas och transformeringsanläggning-

gar för högre spänning byggas i Porjus och i kustlandet, i avsevärd grad framflyttas.

De i samband med utvidgad elektrifiering av Norrbottens kustland erforderliga anläggningarna äro dels på grund av avtal om kraftleverans till sulfatfabriken i Kalix erforderliga ledningar från Notviken till Strömsund och från Kalix till Karlsborg, dels en på grund av avtal om kraftleverans till Ekfors kraftaktiebolag erforderlig anläggning. Kostnaderna härför ävensom för vissa ändringsarbeten till följd av den genom dessa leveranser ökade belastningen beräknas uppgå till sammanlagt 280,000 kronor.

Den vid Älvkarleby kraftverk med hänsyn till statens järnvägars kraftuttagning i Södertälje pågående ombyggnaden av linjen Strängnäs—Södertälje från enkellinje till dubbellinje kommer, efter vad vattenfallsstyrelsen meddelat, att medföra, utöver redan gjorda utlägg, en kostnad av omkring 140,000 kronor, varjämte förstärkning av högspänningsledningen Hofors—Stjärnsund, insättande i Hedemora av ett kondensatorbatteri för förbättring av fasförskjutningen samt utvidgning av transformatorstationen i Enköping beräknas draga en kostnad av sammanlagt 160,000 kronor.

Beträffande Västerås kraftverk har vattenfallsstyrelsen meddelat, att kostnaden för uppsättning i Västerås av ny transformator samt ställverk för såväl denna transformator som för den väsentligt utvidgade distributionen från Västerås ävensom utvidgning av ställverksbyggnaden i nämnda stad beräknas uppgå till omkring 225,000 kronor.

Vid Trollhätte kraftverk erfordras utvidgnings- och förstärkningsarbeten för en kostnad av sammanlagt 275,000 kronor.

Av vad ovan anförts framgår, att för utförande av större distributionsanläggningar under budgetåren 1928/1930 skulle åtgå ett belopp av sammanlagt 2,382,000 kronor. Återstoden av det belopp, 4,000,000 kronor, som vattenfallsstyrelsen anser behöfligt för nämnda två budgetår, eller 1,618,000 kronor, skulle enligt vattenfallsstyrelsens beräkning erfordras för diverse mindre anläggningar, som ej för närvarande kunna förutses eller beträffande vilka ännu ej färdiga planer förefinnas.

Åtskilligt tyder på att behovet av elektrisk kraft är statt i ökning. Det är alltså angeläget, att vattenfallsstyrelsen för att kunna tillgodose framträdande efterfrågan på kraft i rätt tid har tillräckliga anslagsmedel till sitt förfogande för utförande av erforderliga nyanläggnings- och kompletteringsarbeten. Även med beaktande av dessa synpunkter lär dock en nedsättning av det av vattenfallsstyrelsen för nästkommande budgetår äskade beloppet med 700,000 kronor vara möjlig.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för utförande av *distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk* för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag

av kronor 2,300,000.

Gemensamt anslag.

Inköp av vattenfall och fastigheter samt utförande av nyanläggningar.

[30.] För inköp av vattenfall och fastigheter samt för utförande av nyanläggningar, i den mån sådana åtgärder erfordras för ändamålsenlig utveckling av statens kraftverksrörelse och icke kunna utan synnerlig olägenhet uppskjutas i avbidan på särskilt riksdagsbeslut, har riksdagen för åren 1918—1922 anvisat tillhopa 15,000,000 kronor, för budgetåret 1923/1924 200,000 kronor samt för budgetåret 1927/1928 500,000 kronor eller således sammanlagt 15,700,000 kronor.

Beträffande dispositionen av de anvisade anslagen må meddelas följande uppgifter:

Enligt redovisning, som finnes intagen i statsverkspropositionen till 1923 års riksdag, hava till och med oktober månad år 1922 av ovannämnda belopp, 15,000,000 kronor, disponerats kronor 14,644,585: 02

Härefter hava disponerats ytterligare följande belopp:

För inköp av visst område i kvarteret Göta i Trollhättan enligt Kungl. Maj:ts brev den 30 december 1922	»	2,888: —
---	---	----------

För inköp av viss fastighet jämte vattenrätt m. m. i Stuguns socken av Jämtlands län vid Indalsälven enligt Kungl. Maj:ts brev den 26 januari 1923	»	20,000: —
--	---	-----------

För inköp av viss fastighet inom Norrfors by i Umeå socken vid Ume älv enligt Kungl. Maj:ts brev den 14 september 1923	»	2,558: 58
--	---	-----------

För gäldande av merkostnad för bro över Indalsälven vid Hannesforsen med anledning av tilltänkt kraftstation vid Stadsforsen i Indalsälven enligt Kungl. Maj:ts brev den 28 mars 1924	»	83,600: —
---	---	-----------

För inköp av vissa fastigheter jämte vattenrätt inom Böle by vid Indalsälven enligt Kungl. Maj:ts brev den 21 maj 1926	»	12,860: —
--	---	-----------

För inköp av fastigheten Fagerstrand i Trollhättan enligt Kungl. Maj:ts brev den 18 juni 1927	»	40,000: —
---	---	-----------

För inköp av vissa fastigheter jämte vattenrätt vid Ångermanälven enligt Kungl. Maj:ts brev den 12 juli 1927	»	200,000: —
--	---	------------

För täckande av vissa av de med förut redovisade köp förenade omkostnaderna	»	8,929: 17
---	---	-----------

Summa kronor	15,015,420: 77.
--------------	-----------------

Från denna summa bör dragas	»	79,026: 25,
-----------------------------------	---	-------------

utgörande återbetalning till statsverket av del av det genom Kungl. Maj:ts brev den 8 april 1921 anvisade anslaget av 322,000 kronor för inköp av vissa fastigheter med vattenrätt i Ångermanälven m. m., samt ..	»	36,776: —,
---	---	------------

utgörande återbetalning till statsverket av försäljningsmedel för vissa fastigheter vid Norrfors by vid Ume älv m. m. enligt Kungl. Maj:ts brev den 1 juni 1928, eller sammanlagt	»	115,802: 25.
---	---	--------------

Summan av de använda medlen uppgår alltså till	»	14,899,618: 52.
--	---	-----------------

Av de beviljade anslagsmedlen kronor 15,700,000: —
hava således hittills disponerats » 14,899,618: 52,
vadan således återstå » 800,381: 48,
som ännu icke tagits i anspråk.

Av ifrågavarande anslag hava, enligt vad vattenfallsstyrelsen anmält, använts:

för inköp av vattenfall i Ume älv	2,293,433: 52
» » » » » Nedre Norrland	10,250,916: 64
» » » » » Dalälven	1,310,168: 91
» » » diverse fastigheter samt vattenkraftförvärv . .	1,045,099: 45
Summa kronor	14,899,618: 52

1911 års riksdag medgav med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition, nr 221, därom gjorda framställning, att det belopp, 430,000 kronor, som Stockholms stad, jämlikt av riksdagen godkänt förslag till avtal mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad angående strand- och vattenrätt i Dalälven m. m., hade att erlægga till kronan, finge disponeras för liknande ändamål som nu ifrågavarande anslag. Jämlikt statsverkspropositionen till 1923 års riksdag återstod av nämnda belopp en summa av 32,450 kronor. Berörda summa har emellertid numera tagits i anspråk dels jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 20 oktober 1922 till belopp av 8 kronor 58 öre för förvärvande av dämningrätt i Lagan, dels ock jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 14 september 1923 till belopp av 32,441 kronor 42 öre för köp av fastighet inom Norrfors by i Umeå socken.

Vattenfallsstyrelsen har nu i skrivelse den 6 oktober 1928 gjort framställning om anvisande för ifrågavarande ändamål av 500,000 kronor för budgetåret 1929/1930 samt därvid anfört:

Underhandlingar bedreves för närvarande om inköp av vissa i enskild ägo befintliga andelar i kronan redan delvis tillhöriga vattenfall, vilka inköp, om de komme till stånd, erfordrade en stor del av de nu återstående, disponibla anslagsmedlen. För att även framdeles kunna begagna gynnsamma tillfällen till förvärv av fallandelar, som vore av särskilt värde för komplettering av kronans vattenfallsinnehav, vore det önskvärt, att för dylika inköp disponibla medel stode till förfogande i ungefär oförändrad omfattning. Vattenfallsstyrelsen ansåge därför, att ett förstärkningsanslag om 500,000 kronor borde äskas av riksdagen.

*Departements-
chefen.*

Den lämnade redogörelsen för användningen alltsedan utgången av oktober månad år 1922 av de medel, som riksdagen för ifrågavarande ändamål ställt till Kungl. Maj:ts förfogande, utvisar, att omkring 800,000 kronor återstå av anvisade medel. Vattenfallsstyrelsen bedriver emellertid för närvarande underhandlingar om inköp av vissa i enskild ägo befintliga andelar i kronan redan delvis tillhöriga vattenfall. För dessa inköp torde komma att erfordras en stor del av återstående disponibla anslagsmedel. Då det är av vikt, att tillräckliga medel fortfarande stå till Kungl. Maj:ts förfogande för ifrågavarande ändamål, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *inköp av vattenfall och fastigheter samt utförande av nyanläggningar*, i den mån sådana åtgärder erfordras för ändamålsenlig utveckling av statens kraftverksrörelse och icke kunna utan synnerlig olägenhet uppskjutas i avbidan på särskilt riksdagsbeslut, för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag av kronor 500,000, att disponeras efter Kungl. Maj:ts prövning och avgörande.

Statens utlåningsfonder.

1. Allmänna järnväglånefonden.

[31.] Alltsedan år 1871 har riksdagen för särskilda femårsperioder till Kungl. Maj:ts förfogande ställt ett bestämt anslag att i enlighet med av riksdagen fastställda villkor utgå såsom lån till enskilda järnvägsanläggningar. Senast skedde detta år 1923, då riksdagen, i enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, till låneunderstöd för enskilda järnvägar beviljade och ställde till Kungl. Maj:ts förfogande ett anslag av 5,000,000 kronor, att utgå under budgetåren 1924/1929 med 1,000,000 kronor för varje budgetår, dock så att belopp, som ej blivit till utgående under ett av dessa budgetår anvisat, finge för ett efterföljande budgetår av samma femårsperiod disponeras. Därefter har riksdagen för avsättning till ifrågavarande fond anvisat för budgetåret 1924/1925 1,000,000 kronor och för budgetåret 1925/1926 1,000,000 kronor. Vidare har riksdagen på förslag av Kungl. Maj:t beslutat, att de avsättningar till fonden, som skolat ske under budgetåren 1926/1929, i stället skola äga rum under budgetåren 1929/1932.

Av ovannämnda belopp, 2,000,000 kronor, hava hittills tagits i anspråk 224,000 kronor, vadan 1,776,000 kronor återstå odisponerade.

I skrivelse den 11 oktober 1928 har *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* förklarat sig sakna anledning föreslå någon avsättning för nästkommande budgetår till allmänna järnväglånefonden.

I likhet med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen finner jag avsättning till fonden under budgetåret 1929/1930 icke böra ske, utan torde med anvisande av återstående av riksdagen beslutade avsättningar böra anstå, tills behov därav yppas. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen besluta,

att med de avsättningar till *allmänna järnväglånefonden*, som enligt riksdagens beslut skulle ske under budgetåren 1929/1932, må tills vidare anstå.

2. Fonden för bibanor i vissa delar av riket.

I enlighet med av Kungl. Maj:t framställt förslag har 1920 års riksdag beslutat, att den för att underlätta åstadkommandet av bibanor inom västra delarna av Värmlands, Kopparbergs och Jämtlands län samt delar av Bohuslän och Dalsland av riksdagen beslutade lånefonden skulle ökas från

12,000,000 kronor till 24,000,000 kronor på det sätt, att under år 1921 till fonden skulle avsättas, utöver redan beslutat belopp om 1,000,000 kronor, ytterligare 2,400,000 kronor samt under vartdera av åren 1922/1925 avsättas likaledes 2,400,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att från denna fond anvisa statslån till understödjande av nya, ännu ej påbörjade enskilda järnvägsanläggningar, om vilka här är fråga. Tillika har 1920 års riksdag medgivit, att Kungl. Maj:t finge under tiden till och med år 1925 förfoga över samtliga av riksdagen för avsättning till fonden anvisade medel, och har denna förfoganderätt jämlikt beslut av 1926 års riksdag utsträckt att omfatta jämväl tiden efter 1925 års utgång. Vidare har riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag utsträckt tiden för verkställande av återstående avsättningar till fonden. Slutligen har 1923 års riksdag föreskrivit, att för åtnjutande av understöd från fonden skola från och med den 1 juli 1923 gälla de i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden den 8 januari 1923 förordade villkor och bestämmelser.

Till fonden hava för åren 1912—1921 samt budgetåren 1924/1925 och 1927/1928 anvisats tillhoppa 19,550,000 kronor.

Ur fonden hava disponerats såsom låneunderstöd åt Billingsfors—Arvika järnväg med bibana från Järnskog till Skillingsfors tillsammans 8,636,400 kronor, åt Åmål—Årjängs järnväg tillhoppa 5,783,000 kronor och åt Limesforsen—Särna järnväg 5,140,000 kronor eller sammanlagt 19,559,400 kronor. Av fonden återstå sålunda odisponerade 4,440,600 kronor.

I skrivelse den 11 oktober 1928 har *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* anfört, att nyssberörda järnvägar öppnats för allmän trafik utom Åmål—Årjängs järnväg, som väntades bli färdig före 1928 års utgång, och samma järnvägs hamnspår, som torde bli fullbordat under år 1929. I övrigt föreläge närmast alternativa ansökningar om koncession och statslån för en järnväg i Klarälvens dalgång, vilken järnväg enligt det alternativ, som av styrelsen tillstyrkts i skrivelse den 28 januari 1927, beräknades draga en kostnad av 6,000,000 kronor, motsvarande i statsbidrag ungefär det belopp, som ännu funnes odisponerat av bibanefonden. Då utsikter syntes förefinnas för att nämnda järnväg skulle kunna påbörjas under år 1929, hemställde styrelsen, att för budgetåret 1929/1930 måtte till bibanefonden anvisas ett belopp av 1,000,000 kronor.

Med hänsyn till det ovissa läge, vari den av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen berörda järnvägsfrågan fortfarande befinner sig, och då i övrigt behov av bidrag från fonden icke framträtt, läres avsättning till fonden för budgetåret 1929/1930 icke behöva ske.

3. Vattenkraftslånefonden.

Med anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har 1919 års lagtima riksdag beslutat inrättandet av den så kallade vattenkraftslånefonden. Från fonden, som förvaltas av statskontoret, må lån beviljas mednigheter, bolag, föreningar eller enskilda dels till företag, vilka avse utbyg-

gande av statens vattenfall eller tillgodogörande av enskilda tillhöriga vattenfall, då tillgodogörandet är av mera allmänt intresse, dels till vissa mindre, lokala vattenkraftsanläggningar för distribution inom orten av elektrisk energi, dels ock till vattenregleringsföretag, då dessa äro av allmännare betydelse. Lånen skola i främsta rummet avse tillgodogörande av förut ej utnyttjade kraftkällor, men må jämväl beviljas till redan utförd eller under byggnad varande anläggning.

Såsom kapitalökning för fonden har riksdagen för åren 1920—1922 samt för budgetåren 1923/1929 anvisat tillhopa 10,100,000 kronor, därav för budgetåret 1928/1929 300,000 kronor.

I skrivelse den 30 augusti 1928 har *kommerskollegium*, efter samråd med *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen*, anmält, att ämbetsverken med hänsyn till vattenkraftslånefondens disponibla kapitaltillgång samt föreliggande och för år 1929 beräknade låneanspråk icke hade för avsikt att göra framställning om anslag till kapitalökning för fonden för budgetåret 1929/1930.

Till utredning angående fondens kapitaltillgång och utlåningen från fonden hava ämbetsverken hänvisat till följande tablå:

Kalenderår resp. budgetår	Anslag kronor	Sökta lån		Beviljade lån		Lyftade lån kronor	Lån, som antagas komma att lyftas kronor	Lån, som förver- kats el. anta- gas ej komma att lyftas kronor
		Antal	kronor	Antal	kronor			
1920	2,000,000	31	4,595,137	19	2,000,000	1,900,000	—	100,000
1921	2,000,000	24	2,734,200	12	1,053,000	864,000	—	189,000
1922	2,000,000	25	3,498,101	6	1,715,000	1,715,000	—	—
1923—24 . .	2,000,000	26	3,865,900	14	1,625,000	1,350,000	—	275,000
1924—25 . .	500,000	37	4,766,118	15	1,490,000	1,430,000	—	60,000
1925—26 . .	500,000	52	5,866,485	20	1,625,000	975,000	600,000	50,000
1926—27 . .	500,000	30	5,350,500	7	915,000	55,000	860,000	—
1927—28 . .	300,000	20	1,730,405	—	—	—	—	—
1928—29 . .	300,000	10	1,670,000	—	—	—	—	—
	10,100,000	255	34,076,846	93	10,423,000	8,289,000	1,460,000	674,000

Såsom av denna tablå framgår, uppgå anvisade anslag till ett sammanlagt belopp av 10,100,000 kronor, under det att lån hittills beviljats å tillhopa 10,423,000 kronor. Av detta belopp hava lån å sammanlagt 8,289,000 kronor redan lyftats, varjämte tillhopa 1,460,000 kronor utgöras av lån, som antagas komma att lyftas. Återstående belopp, 674,000 kronor, utgöres av lån, som förverkats eller antagas icke komma att lyftas.

I likhet med kommerskollegium och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen finner jag avsättning till fonden för nästkommande budgetår icke vara erforderlig.

4. Luftfartslånefonden.

Till luftfartslånefonden har riksdagen anvisat för budgetåret 1925/1926 500,000 kronor, för budgetåret 1926/1927 likaledes 500,000 kronor och för budgetåret 1927/1928 300,000 kronor. Samtliga belopp hava utgått av låne-medel.

Å de lån, som av Kungl. Maj:t beviljats från nämnda lånefond, återstodo vid slutet av år 1928 oguldda belopp å tillhopa 1,034,230 kronor 10 öre, och var behållningen i fonden alltså 265,769 kronor 90 öre. Enär genom amortering å omförmälda lån under år 1929 torde komma att tillgodoföras fonden omkring 170,000 kronor, lärer någon avsättning till fonden icke behövas under nästa budgetår.

Låneunderstöd.

Lån till Sydsvenska kraftaktiebolaget.

[32.] I skrivelse den 14 maj 1927, nr 191, har riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition, nr 243, bemyndigat Kungl. Maj:t att godkänna ett den 1 och den 4 mars 1927 mellan vattenfallsstyrelsen och Sydsvenska kraftaktiebolaget träffat avtal angående, bland annat, utarrendering på fyrtio år från och med den 1 juli 1927 med villkorlig rätt till förlängning av arrendetiden till bolaget av Karseforsen och Laholmsfallet i Lagan jämte därtill hörande fastigheter i Laholms och Ysby socknar av Hallands län samt beviljande av lån till bolaget för nämnda falls utbyggande. Ifrågavarande vattenfall i Lagan hade tidigare inköpts eller från domänstyrelsen överflyttats till vattenfallsstyrelsens förvaltning för att användas för elektrifiering av statens järnvägar i södra Sverige. Ändamålet med ovannämnda avtal var att öppna möjlighet till ett nyttiggörande av ifrågavarande fallsträckor redan under den närmaste tiden samtidigt med att tillgodoseendet av statens järnvägars kraftbehov vid en framtida elektrifiering av ifrågavarande järnvägslinjer säkerställdes.

Jämlikt § 36 i nämnda avtal, vilket såsom bilaga fogats till ovanberörda proposition, nr 243, är Sydsvenska kraftaktiebolaget berättigat att i och för utförande av kraftverksanläggning i Karseforsen-Laholmsfallet av kronan genom vattenfallsstyrelsen erhålla ett lån, motsvarande två tredjedelar av byggnadskostnaden, dock högst 5 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor, under förutsättning att här för ställes av vattenfallsstyrelsen godkänd säkerhet antingen genom inteckning med bästa förmånsrätt i vattenfallsrätten eller på annat sätt, och åligger det kraftbolaget att minst ett år i förväg anmäla sin önskan om lånets utbeholdande. Jämlikt § 37 i samma avtal skola lånevillkoren vara i huvudsaklig överensstämmelse med de för vattenkraftslånefonden gällande. Ränta skall gäldas med högst $\frac{1}{4}$ procent över den ränta, som staten enligt riksgäldskon-torets beräkning kan anses hava gulditt i medeltal för de lån, som upptagits under de två åren närmast före lånets utlämnande.

I ovanberörda proposition anförde dåvarande departementschefen vidkommande det i § 36 omförmälda statslånet, att, därest behov därav skulle uppstå, åtgärder för beredande av sådant lån i sinom tid torde böra vidtagas.

Genom beslut den 20 maj 1927 godkände Kungl. Maj:t ovan omförmälda avtal den 1 och den 4 mars 1927 mellan vattenfallsstyrelsen och Sydsvenska kraftaktiebolaget, dock med vissa förbehåll.

Vattenfallsstyrelsen har i skrivelse den 30 augusti 1928 meddelat, att Sydsvenska kraftaktiebolaget i skrivelse till vattenfallsstyrelsen den 31 maj 1927

anmält, att bolaget icke hade någon erinran mot de av Kungl. Maj:t i ovan omförmälda beslut den 20 maj 1927 gjorda förbehåll, varför avtalet numera vore definitivt gällande.

Vattenfallsstyrelsen anför vidare i huvudsak följande:

Under åberopande av innehållet i §§ 36 och 37 i ovanberörda avtal hade Sydsvenska kraftaktiebolaget i skrivelse den 12 juni 1928 hos vattenfallsstyrelsen anhållit att så snart som möjligt erhålla ett lån av kronan å 4,700,000 kronor. Kraftbolaget hade till vattenfallsstyrelsen överlämnat beskrivning jämte kostnadsberäkning rörande en planerad kraftanläggning i Karseforsen, under anhållan om att handlingarna måtte i samband med ansökan om tillstånd till kraftanläggningens utförande ingivas till Söderbygdens vattendomstol. Kostnaden för anläggningens utförande beräknades till 7,100,000 kronor. Såvitt dessa kostnader kunnat av vattenfallsstyrelsen kontrolleras, syntes de styrelsen icke vara för högt upptagna. Vad anginge den säkerhet, som skulle ställas av kraftbolaget, vore det bolagets avsikt att lämna vattenfallsstyrelsen inteckningar, motsvarande lånets fulla belopp jämte ränta och löpande med bästa förmånsrätt i den vattenfallsrätt, som kraftbolaget erhöle till det upplåtna vattenfallet. Lantmåteriförrättning vore redan påbörjad för bildandet jämlikt nya jordabalken 4 kap. 10 § av det område, vartill vattenfallsrätten skulle hänföras. Den sålunda erbjudna säkerheten ansåge vattenfallsstyrelsen betryggande, särskilt som anläggningens utförande kontrollerades av vattenfallsstyrelsen. Meningen vore, att lånebeloppet skulle utlämnas till kraftbolaget i poster, allt eftersom arbetet med anläggningens utförande framskred, på så sätt att vid varje tillfälle den utbetalta lånesumman icke överstege $\frac{2}{3}$ av anläggningskostnaden. Enligt § 37 i omförmälda avtal skulle lånevillkoren vara i huvudsaklig överensstämmelse med de villkor, som gällde för lån ur vattenkraftslånefonden, dock att räntan skulle erläggas med högst $\frac{1}{4}$ % över den ränta, som staten enligt riksgäldskontorets beräkning kunde anses hava guldit i medeltal för de lån, som upptagits under två år närmast före utlåmnandet av nu ifrågavarande lån. Kungörelsen den 19 december 1919 med allmänna bestämmelser för lån från vattenkraftslånefonden (nr 787) innehölle, bland annat, att lånet skulle, sedan detsamma innehafts under tre år från första lyftningsdagen, återbetalas under vart och ett av därpå följande högst 40 år med lika kapitalbelopp under varje år. Därjämte stadgades, att Kungl. Maj:t kunde medgiva, att med inbetalning av ränta under de tre första åren finge anstå för att därefter under låneperioden avbetalas lika med kapitalbeloppet. Från kraftbolagets sida hade framställning gjorts om sådant anstånd med de tre första årens räntebetalning. Enär icke med säkerhet kunde antagas, att kraftbolaget innehade ifrågavarande vattenfall längre än under 40 år från den 1 juli 1927, skulle lånets amorteringstid bestämmas med hänsyn härtill.

Vattenfallsstyrelsen anhåller, dels att riksgäldskontoret måtte bemyndigas att ställa till vattenfallsstyrelsens förfogande ett belopp av 4,700,000 kronor att av vattenfallsstyrelsen successivt lyftas för utlämnande av lån till Sydsvenska kraftaktiebolaget i överensstämmelse med bestämmelserna i §§ 36 och 37 i avtalet den 1 och den 4 mars 1927 mellan vattenfallsstyrelsen och bolaget, med skyldighet för vattenfallsstyrelsen att, i den mån lånebeloppet jämte ränta till styrelsen återbetalas, redovisa beloppet till riksgäldskontoret, dels ock att Kungl. Maj:t måtte förordna, att kraftbolaget under de tre första åren av låneperioden medgives anstånd med räntebetalningen.

Fullmäktige i riksgäldskontoret hava i yttrande den 20 september 1928 an-
fört i huvudsak följande:

Fullmäktige hade ej något att erinra mot att framställning gjordes till 1929 års riksdag om bemyndigande för riksgäldskontoret att ställa till vattenfallsstyrelsens förfogande ett belopp av 4,700,000 kronor att av vattenfallsstyrelsen successivt lyftas för utlämnande av lån till Sydsvenska kraftaktiebolaget. I den mån lånebeloppet jämte ränta återbetalades till styrelsen, borde beloppet givetvis tillhandahållas riksgäldskontoret genom insättning å kontorets giro-räkning i riksbanken. Från fullmäktiges sida vore ej heller något att erinra mot att kraftbolaget under en tid av högst tre år från första lyftningsdagen medgäves anstånd med räntebetalningen. Enligt avtalet mellan vattenfallsstyrelsen och kraftbolaget skulle å lånet erläggas ränta med $\frac{1}{4}$ % över den ränta, som staten enligt riksgäldskontorets beräkning kunde anses hava guldit i medeltal för de lån, som upptagits under två år närmast före utlämnandet av nu ifrågavarande lån. Då lånet ej torde kunna utlämnas före den 1 juli 1929, mötte det givetvis hinder att nu exakt angiva räntefoten för lånet, men kunde densamma beräknas komma att uppgå till omkring 4,85 %. Då lånet enligt vattenfallsstyrelsens mening borde vara återbetalt inom 40 år från den 1 juli 1927, komme amorteringstiden att uppgå till högst 35 år.

*Departement-
schefen.*

Enligt vad jag inhämtat är ifrågavarande anläggning numera påbörjad och väntas färdig redan omkring den 1 december 1929. Vid sådant förhållande torde hela det enligt förenämnda avtal såsom lån till Sydsvenska kraftaktiebolaget avsedda beloppet eller 4,700,000 kronor böra anvisas för nästkommande budgetår, och synes, på sätt vattenfallsstyrelsen i skrivelse den 5 december 1928 hemställt, kunna medgivas, att beloppet må lyftas redan före ingången av nästa budgetår. Tillräcklig anledning att, såsom ifrågasatts, medgiva anstånd med räntebetalning å lånet synes icke föreligga.

Under återopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom lån till *Sydsvenska kraftaktiebolaget för utförande av kraftverksanläggning vid Karseforsen-Laholmsfallet*, att utgå på villkor, som Kungl. Maj:t äger fastställa, för budgetåret 1929/1930 anvisa ett reservationsanslag
av kronor 4,700,000.

Vad föredragande departementschefen sålunda hemställt och föreslagit, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, behagar Hans Maj:t Konungen gilla och bifalla samt förordnar, att utdrag av detta protokoll skall överlämnas till finansdepartementet till iakttagande vid författande av statsverkspropositionen för budgetåret 1929/1930.

Ur protokollet:
Waldemar Wiens.

Sammandrag och register

till,

Utgifter för kapitalökning för budgetåret 1929/1930

för

de till kommunikationsdepartementet hörande affärsdrivande verk och utlåningsfonder m. m.

Punkt	Sid.	Statens affärsverksamhet.	Att täckas av		Summa
			lånemedel	andra stats- inkomster	
			Kronor	Kronor	Kronor
		Postverket.			
1	5	1. Inventarier, <i>reservationsanslag</i>	800,000		
2	10	2. Inköp av fastigheten nr 1 i kvarteret Brunk- huvudet i Stockholm, <i>reservationsanslag</i> . . .	2,050,000		
3	18	3. Posthusbyggnad i kvarteret Resedan i Stock- holm, <i>reservationsanslag</i>	168,000		
	18	4. Inköp av tomt och uppförande därå av post- husbyggnad i Kramfors	—		
4	18	5. Anslag till inköp av fastigheter, <i>reservations- anslag</i>	140,000		
		Säger för postverket	3,158,000	—	3,158,000
		Telegrafverket.			
5	20	1. Gäldande av återstående del av köpeskillingen för aktiebolaget Stockholmstelefoners telefonan- läggningar m. m., <i>reservationsanslag</i>	86,800		
6	21	2. Tillbyggnad av förrådsbyggnaden i Älvsjö, <i>re- servationsanslag</i>	100,000		
7	23	3. Stationsbyggnad i Malmö, <i>reservationsanslag</i>	1480,000		
8	24	4. Telefonstationsbyggnad i Göteborg (Vasasta- tioner), <i>reservationsanslag</i>	150,000		
9	27	5. Stationsbyggnad i Varberg, <i>reservationsanslag</i>	50,000		
10	32	6. Inköp av tomt och uppförande därå av stations- byggnad i Skövde, <i>reservationsanslag</i>	150,000		
	37	7. Utvidgning av stationsbyggnaden i Östersund och stationsbyggnad i Södertälje	—		
	37	8. Anslag till inköp och bebyggande av fastigheter	—		
11	38	9. Fortsatt utveckling av statens telefon- och tele- grafväsende, <i>reservationsanslag</i>	6,500,000		
		Säger för telegrafverket	7,516,800	—	7,516,800
		Statens järnvägar.			
		Nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar.			
		I. Bangårdar:			
		1. Bangårdsombyggnader:			
12	42	a. Omläggning av västra stambanans ingångslinje över Hammarbyleden samt förbättrade anordningar vid Stockholms centralstation m. m., <i>re- servationsanslag</i>	1,250,000		

¹ Beräknat belopp.

Punkt	Sid.		Att täckas av		Summa Kronor
			lånemedel Kronor	andra stats- inkomster Kronor	
13	51	b. Ordnande av bangårdsförhållandena i Göteborg, <i>reservationsanslag</i> . . .	575,000		
14	52	2. Bangårdsanordningar i övrigt: Gångbroar och gångtunnlar, <i>reservationsanslag</i>	50,000		
15	53	II. Anläggningar vid huvudverkstäder: Ny malmvagnsverkstad vid Notviken, <i>reservationsanslag</i>	90,000		
16	54	III. Anordnande av skenfria vägkorsningar m. m. <i>reservationsanslag</i>	500,000		
17	56	IV. Telegraf- och sektionstelefonledningar samt kabelarbeten, <i>reservationsanslag</i>	100,000		
18	57	V. Elektriska belysningsanläggningar, <i>reservationsanslag</i>	100,000		
19	58	VI. Växel- och signalsäkerhetsanläggningar, <i>reservationsanslag</i>	500,000		
20	59	VII. Dispositionsanslag för oförutsedda och mindre arbeten, <i>reservationsanslag</i>	1,000,000		
		Nya statsbanebyggnader:			
21	60	I. Inlandsbanan mellan Volgsjön och Gällivare, <i>reservationsanslag</i>	—	2,000,000	
22	62	II. Statsbanan Hällnäs—Stensele, <i>reservationsanslag</i>	—	2,000,000	
23	63	Automobillinje Övertorneå—Pajala, <i>reservationsanslag</i>	—	300,000	
		Säger för statens järnvägar	4,165,000	4,300,000	8,465,000
		Statens vattenfallsverk.			
		Statens kraftverk:			
		Trollhätte kraftverk:			
24	77	1. Kostnader i samband med domstolsbehandling av frågan om Vänerns reglering, <i>reservationsanslag</i>	100,000		
25	78	2. Veckoreglering av Göta älv, <i>reservationsanslag</i>	1,800,000		
26	78	Västerås kraftverk: Utvidgning av ångkraftstationen i Västerås, <i>reservationsanslag</i>	400,000		
27	79	Ume älvs kraftverk: Anläggning för krafttillskott till Norrforsens kraftverk, <i>reservationsanslag</i>	1 500,000		
	79	Lule älvs kraftverk: Utvidgningsarbeten vid Porjus kraftstation .	—		
28	80	Kraftledning från Gällivare för elektrifiering av vissa delar av Norrbottens län, <i>reservationsanslag</i>		1 100,000	
29	80	Distributionsanläggningar m. m. vid statens kraftverk, <i>reservationsanslag</i>	2,300,000		
30	83	Gemensamt anslag: Inköp av vattenfall och fastigheter samt utförande av nyanläggningar, <i>reservationsanslag</i>	500,000		
		Säger för statens vattenfallsverk	5,600,000	100,000	5,700,000

¹ Beräknat belopp.

Punkt	Sid.		Att täckas av		Summa Kronor
			lånemedel Kronor	andra stats- inkomster Kronor	
		Statens utlåningsfonder.			
31	86	1. Allmänna järnväglånefonden	—	—	
	86	2. Bibanelånefonden	—	—	
	87	3. Vattenkraftslånefonden	—	—	
	89	4. Luftfartslånefonden	—	—	
		Säger för statens utlåningsfonder	—	—	—
		Låneunderstöd.			
32	90	Lån till Sydsvenska kraftaktiebolaget för utförande av kraftverksanläggning vid Karseforsen-Laholms- fallet, <i>reservationsanslag</i>	4,700,000	—	
		Säger för låneunderstöd	4,700,000	—	4,700,000
		Summa av utgifter för kapitalökning	25,139,800	4,400,000	29,539,800

Bilaga 3.

Utgifter för kapitalökning.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 januari 1929.*

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden
LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDAVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG,
LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Departementschefen, statsrådet Wohlin, anmäler de ärenden rörande utgifter för kapitalökning för budgetåret 1929/1930, som angå finansdepartementet, och anför därvid följande:

[1.] 1. Statsverkets fond av rusdrycksmedel. Enligt 1 § i förordningen den 18 juli 1913 (nr 199) angående statsverkets fond av rusdrycksmedel, sådant nämnda författningsrum lyder enligt förordning den 28 maj 1926 (nr 135; jfr 1927 nr 228), skall av statsverkets behållna inkomster av rusdrycksmedel för varje statsregleringsår till nämnda fond avsättas så stort belopp, att detta, jämte till fonden för samma tid enligt 4 § i förordningen lagd ränteavkastning, uppgår till 5 miljoner kronor. Ränteavkastningen av rusdrycksmedelsfonden har vid behandlingen av inkomsterna för budgetåret 1929 1930 beräknats till 4 miljoner kronor. Den i förstnämnda författningsrum föreskrivna avsättningen från rusdrycksmedelstitlarna skall alltså beräknas till 1 miljon kronor. Då de summor, som i nämnda avseenden skola tillföras rusdrycksmedelsfonden, äro beroende av storleken av de belopp, varmed inkomsterna verkligen inflyta, böra de för avsättningarna till fonden erforderliga anslagen å utgiftssidan erhålla karaktären av förslagsanslag.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för avsättning till statsverkets fond av rusdrycksmedel för budgetåret 1929/1930 anvisa

dels enligt 1 § i förordningen angående statsverkets fond av rusdrycksmedel ett förslags-

anslag av kronor 1,000,000,

dels ock såsom överskott å statsverkets fond av rusdrycksmedel ett förslagsanslag av kronor 4,000,000.

*Kreditkassans
bildande.*

[2.] 2. Fonden för mötande av förluster å Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922. I en den 10 mars 1922 dagtecknad proposition, nr 149, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen medgiva, att såsom garantifond åt ett aktiebolag med uppgift att bereda stöd åt inhemska banker måtte genom riksgäldskontoret tillhandahållas bolaget ett belopp av 50 miljoner kronor i av svenska staten utgivna 5 procents obligationer, att användas i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för finansdepartementet till det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet angivna grunder. Enligt riksdagens skrivelse den 31 mars 1922, nr 78, blev propositionen av riksdagen bifallen.

Sedan Kungl. Maj:t den 31 mars 1922 bemyndigat chefen för finansdepartementet att med Stockholms enskilda bank med flera bankbolag träffa och teckna överenskommelse rörande bildandet av det sålunda avsedda aktiebolaget, konstituerades, efter det att dylikt avtal den 6 april 1922 kommit till stånd, å bolagsstämma den 7 i samma månad Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922.

Bolagets verksamhet hade enligt bolagsordningen till ändamål att giva stöd åt svenska kreditanstalter enligt de närmare bestämmelser, som av Kungl. Maj:t meddelades. Aktiekapitalet utgjorde 5 miljoner kronor; aktierna lydde å 1,000 kronor. Bolagets styrelse skulle bestå av fem ledamöter med fem suppleanter för dem. Av styrelseledamöterna skulle en, som tillika skulle vara styrelsens ordförande, ävensom en suppleant för honom utses av Kungl. Maj:t, en jämte suppleant för denne av fullmäktige i Sveriges riksbank, en jämte suppleant för denne av fullmäktige i riksgäldskontoret och de övriga två ävensom de två suppleanterna för dem å ordinarie bolagsstämma av aktieägarna. Samtliga styrelseledamöter och suppleanter skulle utses för ett år i sänder.

I de bestämmelser för Kreditkassans verksamhet, som Kungl. Maj:t den 7 april 1922 efter bolagets konstituerande meddelade, föreskrevs, att bolaget skulle äga att enligt närmare angivna regler lämna stöd åt kreditanstalt, som i anledning av annan kreditanstalts iråkade eller befarade insolvens bildats för att övertaga den senare anstalts förbindelser, dock endast under förutsättning att styrelsen funne tillfredsställande garanti förefinnas för anstaltsens soliditet.

I nysberörda avtal mellan staten och bankerna föreskrevs, att riksgäldskontoret mot säkerhet av de i garantifonden ingående statsobligationerna å tillhopa 50 miljoner kronor skulle öppna en kredit för bolaget å upp till samma belopp, samt att bolaget icke hade skyldighet att betala ränta eller avgift för krediten på annat sätt, än att bolaget för varje verksamhetsår till riksgäldskontoret inbetalade hela det överskott, som efter administrationskostnadernas täckande uppkommit å rörelsen under året. Därest vid bolagets likvidation skulle visa sig, att förlust uppstått å bolagets rörelse, skulle förlusten i första hand drabba garantifonden av 50 miljoner kronor och i sista hand det av bankerna tecknade aktiekapitalet å 5 miljoner kronor.

Enligt samma avtal skulle Kreditkassan icke äga utlåna eller ikläda sig

förbindelser för mera än tillhoppa 55 miljoner kronor. Sedan emellertid efter framställning från fullmäktige i riksbanken 1923 års riksdag enligt skrivelse den 27 februari 1923, nr 30, beslutat, att totalbeloppet av Kreditkassans förpliktelser finge uppgå till högst dubbla summan av kassans fonder, samt att kassan finge, när sådant visade sig vara oundgängligen nödvändigt, medverka vid rekonstruktion av kreditanstalt även genom lån till avlyftande av kreditanstalts engagemang, bestämdes i enlighet härmed, genom tillägg av den 23 mars 1923 till avtalet den 6 april 1922, det belopp, för vilket kassan finge äga utlåna eller ikläda sig förbindelser, till 110 miljoner kronor.

Jämlikt 1922 års avtal mellan staten och bankerna skulle Kreditkassans verksamhet upphöra senast med utgången av år 1927. Med hänsyn till omfattningen av de engagemang kassan iklätt sig, kunde en avveckling emellertid icke ske till nämnda tid. I anslutning till medgivande av 1927 års riksdag träffades sålunda efter beslut av Kungl. Maj:t, genom tillägg den 22 oktober 1927 till kreditkasseavtalet, överenskommelse med vederbörande banker, enligt vilken tiden för kassans verksamhet förlängdes till utgången av år 1928. Att den utsträckta tiden för kassans verksamhet begränsades på detta sätt hade sin grund däri, att nämnda riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t den 8 juni 1927, nr 295, anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående den lämpligaste formen för avvecklingen av Kreditkassans engagemang samt för 1928 års riksdag framlägga det förslag i ämnet, vartill utredningen kunde föranleda.

Efter verkställd utredning avlät Kungl. Maj:t i en den 17 februari 1928 dagtecknad proposition, nr 90, förslag i ämnet till riksdagen. Detta förslag innebar i huvudsak, att avvecklingsarbetet även i fortsättningen skulle bedrivas genom ett organ i aktiebolagets form och att Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 alltjämt skulle fortbestå, sedan aktiekapitalet — med den inskränkning som påkallades av aktiebolagslagens fordran på visst minimiantal aktieägare — övertagits av staten. I samband därmed ifrågasattes vissa ändringar i bolagsordningen, såsom med avseende å styrelsens sammansättning samt beträffande val av revisorer och suppleanter. Av kassans tillgångar skulle de genom ett dotterbolag ägda aktierna i Aktiebolaget Jordbrukarbanken förvärvas av staten. Härjämte uttalade sig departementschefen rörande riktlinjerna för kassans fortsatta verksamhet. För det närmare innehållet av förslaget torde få hänvisas till det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet.

Propositionen bifölls av riksdagen, som i skrivelse den 28 mars 1928, nr 89, anmälde, att riksdagen

dels medgivit, att — efter genomförande av erforderliga ändringar i den för Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 gällande ordningen — Kreditkassan finge fortsätta avvecklingen av kassans engagemang i huvudsaklig

*Omorganisa-
tion av
Kreditkassan.*

överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över finansärenden den 17 februari 1928 angivna grunder;

dels beslutat uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att utfärda förbindelse till Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 att vid anfordran tillhandahålla kassan svenska statens obligationer, löpande utan ränta, till ett belopp av 4,999,600 kronor för förvärv för statsverkets räkning av 49,996 aktier à 100 kronor i Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922;

dels ock för förvärv för statsverkets räkning av aktier i Aktiebolaget Jordbrukarbanken å riksstaten för budgetåret 1928/1929 bland utgifter för kapitalökning under rubrik »fonden för statens aktier» anvisat ett anslag, att utgå av lånemedel, av 4,904,400 kronor.

I anslutning till chefens för finansdepartementet yttrande till statsrådsprotokollet den 17 februari 1928 upprättades härefter förslag till överenskommelse mellan staten, bankerna och Kreditkassan om aktieöverlåtelsen och vad därmed ägde samband, vid vilken överenskommelse fogades förslag till ändringar i bolagsordningen för kassan.

Enligt förslaget till överenskommelse skulle bankerna åtaga sig att omedelbart genomföra berörda ändringar i bolagsordningen. Bankerna skulle vidare överlåta till staten och fyra av Kungl. Maj:t godkända personer samtliga aktier i Kreditkassan. Såsom aktielikvid skulle till Kreditkassan överlämnas dels en av fullmäktige i riksgäldskontoret utfärdad förbindelse att vid anfordran tillhandahålla kassan svenska statens obligationer, löpande utan ränta, till belopp av 4,999,600 kronor, dels ock ett kontant belopp av 400 kronor. I utbyte skulle till bankerna återställas de depositionsbevis å tillhoppa 5,000,000 kronor, varmed bankerna likviderat sina aktier i kassan. Överlåtelsen skulle gå i verkställighet, så snart ändringarna i bolagsordningen blivit registrerade. När nu angivna åtaganden fullgjorts, skulle avtalet den 6 april 1922 mellan staten och bankerna med därtill den 23 mars 1923 och den 22 oktober 1927 gjorda tillägg upphöra att gälla.

De föreslagna ändringarna i bolagsordningen inneburo i huvudsak följande. Aktie i bolaget skulle lyda å 100 kronor. Bolagets styrelse skulle bestå av tre ledamöter med tre suppleanter för dem. Av styrelseledamöterna skulle en, som tillika skulle vara styrelsens ordförande, ävensom en suppleant för honom utses å ordinarie bolagsstämma, en jämte suppleant för denne av fullmäktige i Sveriges riksbank och en jämte suppleant för denne av fullmäktige i riksgäldskontoret. Samtliga styrelseledamöter och suppleanter skulle utses för ett år i sänder. För beslutförhet fordrades fulltalig styrelse. Om var röstande hade sin mening, skulle den mening gälla, som ordföranden omfattade. För granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skulle årligen å ordinarie bolagsstämma utses två revisorer jämte två suppleanter för dem.

Ifrågavarande förslag till överenskommelse och ändringar i bolagsordningen anmäldes i statsråd den 27 april 1928. Därvid omnämnde chefen för finansdepartementet, att generaldirektören A. E. Örne, bankofullmäktigen

V. L. Moll, riksgäldsfullmäktigen H. S. Tamm samt professorn M. N. Fehr förklarat sig villiga att jämte staten inträda såsom aktieägare i Kreditkassan, envar för en aktie. Kungl. Maj:t beslöt nu att *dels* godkänna nämnda personer såsom aktieägare jämte staten i Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922, *dels ock* — under medgivande att i bolagsordningen för Kreditkassan finge företagas de föreslagna ändringarna — bemyndiga chefen för finansdepartementet att å statens vägnar underteckna nämnda överenskomst såsom vidtagna de åtgärder i övrigt, som kunde erfordras för genomförande av överenskommelsen.

Undertecknandet av överenskommelsen ägde rum den 12 maj 1928.

Å extra bolagsstämma den 14 maj 1928 beslöt Kreditkassan ändra sin bolagsordning i överensstämmelse med nämnda av Kungl. Maj:t godkända förslag, varefter registrering å ändringarna erhöles.

I skrivelse den 24 maj 1928 till Kreditkassan bekräftade fullmäktige i riksgäldskontoret, att den av fullmäktige utfärdade förbindelsen rörande Kreditkassans garantifond fortfarande ägde giltighet utan hinder därav, att kontraktet mellan staten och bankerna rörande Kreditkassan blivit upphävt, samt att den kredit i löpande räkning å upp till 50,000,000 kronor, som riksgäldskontoret år 1922 mot säkerhet av omförmälda förbindelse öppnat för bolaget, skulle fortvara, så länge bolaget utövade sin verksamhet. Tillika överlämnades en av fullmäktige den 24 maj 1928 utfärdad förbindelse att i enlighet med 1928 års riksdags beslut tillhandahålla Kreditkassan svenska statens obligationer, löpande utan ränta, å nominellt 4,999,600 kronor för förvärv för statsverkets räkning av 49,996 aktier å 100 kronor i bolaget.

I utbyte mot tidigare utfärdade och stämpelbelagda aktier i bolaget å 1,000 kronor utfärdades nya aktier å 100 kronor, varvid å de av Kungl. Maj:t och kronan ägda 49,996 aktierna utfärdades ett aktiebrev, som enligt Kungl. Maj:ts beslut den 1 juni 1928 av statskontoret mottagits för förvaring.

Vid ordinarie bolagsstämma med Kreditkassan den 25 maj 1928 utsågos styrelse och revision enligt den nya ordningen. Slutligen delgav Kungl. Maj:t den 1 juni 1928 styrelsen för kännedom och efterrättelse vad Kungl. Maj:t och riksdagen beslutat därom, att Kreditkassan må fortsätta avvecklingen av kassans engagemang i huvudsaklig överensstämmelse med de av chefen för finansdepartementet till statsrådsprotokollet den 17 februari 1928 angivna grunder.

I enlighet med Kungl. Maj:ts beslut den 27 april 1928 har statskontoret med anlitande av förut omförmälda av riksdagen anvisade anslag för statsverkets räkning förvärvat de Aktiebolaget Dur (dotterbolag till Kreditkassan) tillhöriga 49,044 aktier å nominellt 100 kronor i Aktiebolaget Jordbrukarbanken. Sedan likvid härför erlagts till Kreditkassan, har densamma av kassan använts till avbetalning å kassans skuld i riksbanken, där aktierna i fråga legat hypotiserade.

Kreditkassans ställning. Härefter torde jag få återgiva en översikt av Kreditkassans ställning den 31 december 1928 med tillhörande specifikation och sammandrag:

Ställningen den 31 december 1928.

Tillgångar:

Svenska Statens icke räntebärande obligationer	kr. 4,999,600: —
Checkräkningar:	
A.-B. Sydsvenska Banken	kr. 854: 47 .
A.-B. Jordbrukarbanken	» 29: 92 » 884: 39
Kassabehållningen	» 277: 65
Utlämnade lån, enligt specifikation	» 71,164,225: 93
Främmande aktier:	
20,525 st. aktier i A.-B. Sydsvenska Banken, nom. 100 kr. å 87: 35 %	kr. 1,792,929: 73
50 » » i A.-B. Dur, nom. 100 kr. å 106 %	» 5,300: —
50 » » i A.-B. Igo, nom. 100 kr. »	—: —
15,000 » stamaktier i Hellefors Bruks A.-B., nom. 100 kr. »	—: — » 1,798,229: 73
Vinst- och förlustkonto: kvarstående för- lust från år 1927	kr. 21,168,839: 63
förlust för år 1928	» 407,781: — » 21,576,620: 63
	kr. 99,539,838: 33

Skulder:

Aktiekapitalet	kr. 5,000,000: —
Riksgäldskontoret	» 50,000,000: —
Upptagna lån i Riksbanken	» 28,500,000: —
Riksbanken, räntekonto	» 393,000: —
Insatta medel:	
Smålands Enskilda Bank	kr. 237,575: —
Wermlands » »	» 12,409,263: 33
A.-B. Jämtlands Folkbank	» 3,000,000: — kr. 15,646,838: 33
	kr. 99,539,838: 33

Specifikation å lån, utlämnade i samband med rekonstruktion av följande banker:

<i>A.-B. Sydsvenska Banken, mot bankens aktier:</i>		
Diverse låntagare, mot aktier i allmänhet belånade till pari		kr. 3,074,028: 86
<i>Smålands Enskilda Bank</i>		
A.-B. Bond mot div. aktier och inteckn.	kr. 6,634,105: —	
A.-B. Axe mot tillskottsbevis till ban- kens grundfond	» 237,575: — » 6,871,680: —	

Wermlands Enskilda Bank

A.-B. Webe mot insatsbevis till bankens grundfond	kr. 12,409,263: 33	
A.-B. Igo mot 19,500 st. pref.-aktier à 1,000 kr. i Hellefors Bruks A.-B. (f. d. Wargön)	» 19,500,000: —	kr. 31,909,263: 33

A.-B. Jordbrukarbanken

A.-B. Dur mot Svenska Lantmännens Kvarnförenings säkerheter, bestående av		
1. nom. kr. 2,000,000 aktier i A.-B. Kvarnintressenter		
2. Andelsförbindelser av medlemmar i kvarnföreningen å resterande c:a 180,000 kr.		
Lån å rest. kr. 3,528,690: 91 bokfört till	kr. 3,140,942: 49	
Andra låntagare mot Jordbrukarbankens aktier, i allmänhet belånade till pari	» 32,798: 71	» 3,173,741: 20

A.-B. Göteborgs Handelsbank

A.-B. Dur mot 99,914 st. bankens aktier à nom. 100 kr.	kr. 9,991,400: —	
» » mot nom. 4,000,000 kr. aktier i Forsbacka Järnverks A.-B.	» 4,000,000: —	
Förvaltnings A.-B. Trans revers med hypotek av 178,620 st. pref.-aktier i Rederi A.-B. Transatlantic à 50 kr.	» 8,920,475: —	» 22,911,875: —

A.-B. Jämtlands Folkbank

A.-B. Filius mot insatsbevis till bankens grundfond	» 3,000,000: —	
---	----------------	--

Sparbankslån:

Till Väckelsångs kommun i samband med rekonstruktion av Väckelsångs sparbank	kr. 50,000: —	
» 36 insatstecknare till Sevede härads sparbanks säkerhetsfond (urspr. 50,000 kr.)	» 35,000: —	
» 217 insatstecknare till Östergötlands läns sparbanks säkerhetsfond (urspr. 215,000 kr.)	» 13,637: 54	
» 21 insatstecknare till Lysviks sparbanks säkerhetsfond	» 75,000: —	
» 41 insatstecknare till Ekshäradssparbanks säkerhetsfond	» 50,000: —	» 223,637: 54
		kr. 71,164,225: 93

Sammandrag av beloppen av utlämnade lån och för inköpta aktier erlagda belopp.

A.-B. Sydsvenska Banken

lån	kr. 3,074,028: 86	
inköpta aktier	» 1,792,929: 73	kr. 4,866,958: 59

<i>Smålands Enskilda Bank</i>	
lån	kr. 6,871,680: —
<i>Wermlands Enskilda Bank</i>	
lån	» 31,909,263: 33
<i>A.-B. Jordbrukarbanken</i>	
lån	kr. 3,173,741: 20
inköpta Duraktier	» 5,300: — » 3,179,041: 20
<i>A.-B. Göteborgs Handelsbank</i>	
lån	» 22,911,875: —
<i>A.-B. Jämtlands Folkbank</i>	
lån	» 3,000,000: —
<i>Sparbankslån</i>	» 223,637: 54
	kr. 72,962,455: 66
Bolaget har iklätt sig förbindelser för sammanlagt	kr. 94,539,838: 33.

Angående de mera betydande förändringarna i ställningen under år 1928 anholder jag att, under hänvisning till den i propositionen nr 90 till 1928 års riksdag intagna specificerade balansräkningen per den 31 december 1927, få lämna följande översikt:

Tillgångssidan.

I samband med statens övertagande av aktierna i Kreditkassan hava de hos banker deponerade 5,000,000 kronor lyftats, och motsvaras denna tillgångspost nu i det närmaste av nom. 4,999,600 kronor Svenska Statens icke räntebärande obligationer, upptagna till pari.

Summan av de utlämnade lånen har nedgått från 86,498,298 kronor 94 öre till 71,164,225 kronor 93 öre. Minskningen hänför sig i huvudsak *dels* till kontant inlösen, i samband med överflyttandet av aktiemajoriteten i AB. Sydsvenska Banken från Kreditkassan och bankkonsortiet till andra händer, av lån till AB. Nessus å 9,872,700 kronor, *dels* till inlösen, i samband med statens övertagande av AB. Durs aktier i AB. Jordbrukarbanken av lån till AB. Dur å 4,910,765 kronor 47 öre och *dels* av inbetalningar å tillsammans cirka 300,000 kronor å lån till diverse låntagare mot hypotek av sydbanksaktier. I övrigt torde beträffande de utestående lånen böra nämnas, att av hypoteket för AB. Durs lån å resterande 3,140,942 kronor 49 öre nom. 2,400,000 kronor aktier i AB. Malmö Stora Valskvarn utbyts mot nom. 2,000,000 kronor aktier i AB. Kvarnintressenter — en nybildad sammanslutning inom kvarnindustrien.

Ökningen av kassans aktier i AB. Sydsvenska Banken från 20,375 till 20,525 har uppkommit genom övertagande av aktier från insolventa låntagare. Kreditkassans sydbanksaktier hava i bokslutet upptagits till en kurs av 87 kronor 35 öre.

Skuldsidan.

Skulden till riksbanken har under året i samband med ovannämnda inlösen av lån nedgått från 43,040,000 kronor till 28,500,000 kronor.

Smålands Enskilda Banks insättningsräkning har ökats från 27,000 kronor till 237,575 kronor. Ökningen står i samband med den andel av bankens

vinst, som använts för avbetalning å AB. Bonds lån hos Kreditkassan, samt med ökningen av kassans innehav av tillskottsbevis till bankens grundfond.

Med avseende å resultatet av Kreditkassans rörelse under år 1928 torde jag få meddela följande. För år 1927 uppstod en ränteförlust å ej mindre än 1,485,879 kronor 53 öre. Detta belopp motsvaras i årets bokslut endast av 261,146 kronor 64 öre. Anledningen till minskningen är huvudsakligen att söka *dels* däri, att ränta erlades vid inlösen av AB. Nessus lån — detta lån hade tidigare ej förräntats — *dels* i den minskning i räntan till riksbanken, som blivit en följd av att kassans skuld nedgått. Då omkostnaderna uppgått till 25,184 kronor 48 öre, utgör årets driftsförlust 286,331 kronor 12 öre, varmed den inbalanserade förlusten, 21,168,839 kronor 63 öre, i första hand ökats. Härtill komma under året konstaterade förluster, som avskrivits i bokslutet till belopp av 166,594 kronor 83 öre, varifrån avgå å tidigare avskrivna förluster influtna 45,144 kronor 95 öre. I följd härav uppgår förlustbalansen i bokslutet för år 1928 till 21,576,620 kronor 63 öre.

Med bifall till Kungl. Maj:ts i 1926 års statsverksproposition framlagda förslag beslöt riksdagen, att en särskild fond, benämnd fonden för mötande av förluster å Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922, skulle inrättas, varjämte riksdagen såsom kapitalökning för denna fond för budgetåret 1926/1927 anvisade ett anslag av 8 miljoner kronor. Därefter har för ett vart av budgetåren 1927/1928 och 1928/1929 såsom kapitalökning för fonden anvisats ett anslag av 5 miljoner kronor. Anslagen hava täckts av andra statsinkomster än lånemedel. Fonden, som alltså för närvarande uppgår till 18 miljoner kronor, förvaltas av riksgäldskontoret.

Fonden för mötande av förluster å Kreditkassan.

Enligt yad jag förut nämnt, utgör hela summan av Kreditkassans förluster till och med år 1928 i runt tal 21.6 miljoner kronor, i vilket belopp ingår 1928 års ränte- och kapitalförluster med omkring 0.4 miljon kronor. I en till mig ställd skrivelse har Kreditkassans styrelse — under framhållande att vid den fortgående avvecklingen av kassans engagemang ytterligare förluster ej syntes kunna undvikas, men att det vore för tidigt att ännu med säkerhet kunna uttala sig om dessas storlek — anmält, att, enligt styrelsens åsikt, det belopp, som i riksstaten för budgetåret 1929/1930 borde avsättas för täckande av Kreditkassans förluster, borde bestämmas till 3.6 miljoner kronor, eller till skillnaden mellan den i bokslutet för år 1928 uppkomna förlustbalansen och det tidigare för ändamålet avsatta beloppet. Jag vill därvid erinra, att den uppskattning av den slutliga kapitalförlusten å kassans verksamhet, som år 1927 verkställdes av de särskilda utredningsmännen angående avveckling av Kreditkassans engagemang, innebar, att sagda förlust icke skulle komma att överstiga 40 miljoner kronor, men att den i lyckligaste fall kunde tänkas stanna ett eller annat femtal miljoner under denna siffra. Även om de förluster, som alltjämt äro att förvänta,

skulle stanna under vad sålunda antagits, synes avsättningen till fonden för budgetåret 1929/1930 icke böra bestämmas lägre än till det för vart och ett av budgetåren 1927/1928 och 1928/1929 anvisade beloppet av 5 miljoner kronor. Detta belopp bör alltså uppföras såsom utgift för kapitalökning å sagda fond, att täckas av andra statsinkomster än lånemedel.

Jag hemställer sålunda, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom kapitalökning för fonden för mötande av förluster å Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 för budgetåret 1929/1930 anvisa ett anslag av kronor 5,000,000.

*Amorterings-
lånen.*

[3.] 3. **Avbetalning å statsskulden.** I skrivelse den 1 november 1928 hava fullmäktige i riksgäldskontoret meddelat mig en beräkning av utbetalningar under budgetåret 1929/1930 för avbetalning å statsskulden, vilken beräkning slutar å ett sammanlagt belopp av 8,226,800 kronor. I denna summa ingå 7,907,800 kronor för amortering av statens obligationslån samt 319,000 kronor för avbetalning å lån, som av staten övertagits. Mot fullmäktiges ifrågavarande beräkningar har jag intet att erinra.

*Avsättning av
rusdrycks-
medel till
amorterings-
fonden.*

Enligt 1 § i förordningen den 18 juli 1913 (nr 199) angående statsverkets fond av rusdrycksmedel, sådant nämnda författningsrum lyder enligt förordning den 28 maj 1926 (nr 135; jfr 1927 nr 228), skall under statsregleringsåret 1929/1930 för statsskuldens amortering användas den del av de i samma paragraf omförmälda inkomster av rusdrycksmedel, som efter viss avsättning till rusdrycksmedelsfonden må överstiga 79 miljoner kronor. Sagda inkomster hava för budgetåret 1929/1930 beräknats till ett sammanlagt behållet belopp av 96.1 miljoner kronor. Under punkten 1 har jag gjort hemställan om äskande av anslag för budgetåret 1929 1930 för avsättning till rusdrycksmedelsfonden från nämnda inkomster med 1 miljon kronor. För avsättning till fonden för statsskuldens amortering torde därför i budgetförslaget böra uppföras ett förslagsanslag å 16.1 miljoner kronor.

*Avsättning av
malmin-
komster till
amorterings-
fonden.*

Senare i dag kommer jag att närmare utveckla skälen för framställning till riksdagen därom att viss del, beräknad till 1,800,000 kronor, av statens inkomst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, motsvarande merinkomsterna av den på grund av 1927 års avtal ökade malmbrytningen, avsattes till fonden för statsskuldens amortering. I förevarande sammanhang får jag under hänvisning härtill föreslå, att bland anslagen för avbetalning å statsskulden uppföres ett förslagsanslag å nyssnämnda belopp.

*Täckande av
förluster å
lånemedels-
kapital.*

I 1928 års statsverksproposition föreslog Kungl. Maj:t *dels* att vissa anslag måtte av riksdagen anvisas till täckande av uppkomna kapitalförluster å statens utlåningsfonder, i den mån förlusterna hänförde sig till av vederbörande fond disponerade lånemedel, *dels ock* att medel till förlusternas

täckande skulle beredas därigenom, att erforderligt belopp toges i anspråk från fonden för statsskuldens amortering. Förslaget blev av riksdagen bifallet.

Vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t den 4 januari 1928 erinrade chefen för finansdepartementet, att de förluster, om vilkas ersättande då var fråga, vore sådana, som bokförts i räkenskaperna till och med budgetåret 1926/1927. De kapitalförluster å lånemedel, som för framtiden komme att avskrivas i räkenskaperna för respektive utlåningsfond eller låneunderstöd, borde, enligt vad han vidare framhöll, ersättas på samma sätt som då föreslagits beträffande dittills konstaterade kapitalförluster, varvid till grund för amorteringsfondens användning för nämnda ändamål borde ligga av riksdagen i varje särskilt fall fattat beslut. För varje räkenskapsår borde därför upprättas redogörelser över förlusterna under året, och täckning av eventuella förluster borde beredas över den riksstat, som fastställdes närmast efter räkenskapsårets utgång.

I statsråd den 29 juni 1928 upptog departementschefen ånyo frågan om dylika redogörelser över förluster på utlåningsfonderna eller på låneunderstöd och anförde bland annat följande. Dessa redogörelser syntes böra upprättas genom statskontorets, respektive riksgäldskontorets försorg. Redogörelserna, vilka jämväl borde omfatta eventuellt uppkomna förluster å andra statens lånemedelsplaceringar, borde avgivas årligen, förslagsvis före den 1 november, och skulle avse de förluster, som vid utgången av nästföregående räkenskapsår bokförts såsom definitiva. Med hänsyn till de grunder, som skulle följas vid förlusternas täckande, borde i redogörelserna angivas, i vad mån förlusterna borde hänföras till lånemedel — fasta eller tillfälliga — eller till andra statsinkomster. Önskvärt vore vidare, att utredning förebragtes angående orsaken till uppkommen förlust samt om vad från vederbörande myndighets sida åtgjorts för begränsning av förlusten.

I enlighet med departementschefens hemställan anbefallde Kungl. Maj:t nämnda den 29 juni 1928 statskontoret att årligen före den 1 november till Kungl. Maj:t inkomma med redogörelse i enlighet med de angivna riktlinjerna över sådana förluster å statens utlåningsfonder, låneunderstöd och andra lånemedelsplaceringar, vilka bokförts i statskontorets räkenskaper för närmast förflutet räkenskapsår, varjämte Kungl. Maj:t hemställde till fullmäktige i riksgäldskontoret att årligen inom samma tid till Kungl. Maj:t inkomma med liknande redogörelse, såvitt anginge fullmäktiges verksamhetsområde.

Statskontoret och riksgäldskontoret hava nu överlämnat redogörelser av nämnda slag, avseende förluster, som bokförts i räkenskaperna för budgetåret 1927/1928.

Statskontoret har därvid lämnat följande uppgift å kapitalförluster å statens utlåningsfonder under sagda budgetår:

Förluster hänförliga till andra statsinkomster än lånemedel

Statens avdikningslånefond (avskrivning)	kronor	589: 47
Fonden för räntefria studielån (avskrivningar)	»	14,316: 68

Förluster hänförliga till fasta lånemedel

Industrilånefonden (avskrivning)	kronor 12,306: 12
--	-------------------

Förluster hänförliga till tillfälliga lånemedel

Täckdikningslånefonden (förvaltningsbidrag till vederbörande hushållningssällskap)	» 39,841: 07
--	--------------

Dräneringsfonden (gottgörelse till låneförmedlare för låneförluster)	» 5,806: 02.
--	--------------

Tillika har statskontoret anmält, att förluster å låneunderstöd och andra lånemedelsplaceringar icke under nämnda tid förekommit hos ämbetsverket.

Riksgäldskontoret har meddelat nedanstående uppgifter angående de förluster, som under budgetåret 1927/1928 bokförts i riksgäldskontoret, samtliga uppkomna å lån, som utlämnats från allmänna järnvägslånefonden.

I räkenskaperna
avskrivna belopp:

Mjölby-Hästholtens nya järnvägsaktiebolag:

kapital	kr. 419,600: —	
ränta	» 488,069: 96	
överränta	» 179,129: 43	
anståndsrenta	» 105,687: 35	kr. 1,192,486: 74

Skövde-Axvalls järnvägsaktiebolag:

överränta	kr. 37,000: —
-----------------	---------------

Falkenbergs järnvägsaktiebolag:

ränta	kr. 130,481: 31	
överränta	» 17,931: 88	
anståndsrenta	» 44,300: —	» 192,713: 19

Summa avskrivning kr. 1,422,199: 93

Av de avskrivna beloppen utgöres endast det under »Mjölby-Hästholtens nya järnvägsaktiebolag» upptagna kapitalbeloppet å 419,600 kronor av fasta lånemedel; återstoden är att hänföra till andra statsinkomster än lånemedel.

I överensstämmelse med de i 1928 års statsverksproposition angivna grunder böra nu medel ställas till riksgäldskontorets förfogande för täckning av de förluster å lånemedelskapital, som enligt dessa redogörelser uppkommit. De lämnade uppgifterna utvisa, att förlusterna uppgå till (12,306: 12 + 39,841: 07 + 5,806: 02 =) 57,953 kronor 21 öre för statskontorets och 419,600 kronor för riksgäldskontorets förvaltning. Det sammanlagda beloppet av förlusterna utgör alltså 477,553 kronor 21 öre. Täckningen, som skall ske medelst andra statsinkomster än lånemedel, bör i anslutning till vad som skett för budgetåret 1928/1929 verkställas på det sätt, att erforderligt belopp tages i anspråk av fonden för statsskuldens amortering.

I avseende å den budgetmässiga behandlingen av denna täckning vill jag nämna, hurusom fullmäktige i riksgäldskontoret i utlåtande den 22 novem-

ber 1928 angående fråga om malminkomsternas användning för kapitalökning anført, att det syntes onödigt, att dessa avskrivningar verkställdes över riksstaten, då ju fonden för statsskuldens amortering numera bildades av belopp, som redan en gång passerat densamma, samt att det borde vara tillräckligt, att riksdagen i det årligen utfärdade reglementet för riksgäldskontoret införde ett medgivande för riksgäldskontoret att med anlitande av fonden i fråga år för år verkställa av riksdagen godkända avskrivningar å statens utlåningsfonder. Ut i infortrat utlåttande över vad fullmäktige sålunda anført har riksräkenskapsverket meddelat, att ämbetsverket för sin del icke hade något att erinra mot riksgäldsfullmäktiges förslag, att täckning för förluster å statens utlåningsfonder beredd direkt från fonden för statsskuldens amortering utan att särskilt anslag å riksstaten härför anvisades. Då riksdagen icke syntes böra fatta beslut om själva avskrivningarna, syntes Kungl. Maj:t allenast böra inhämta riksdagens medgivande, att fonden för statsskuldens amortering finge tagas i anspråk för de ifrågavarande förlusternas täckande. I anslutning härtill tillstyrker jag, att framställning göres till riksdagen om täckning, på sätt nyss angivits, av de förluster å lånemedelskapital, vilka jag i det föregående omnämmt.

Det sammanlagda anslagsbeloppet för avbetalning å statsskulden skulle, enligt vad jag i det föregående anført, komma att uppgå till $(8,226,800 + 16,100,000 + 1,800,000 =) 26,126,800$ kronor.

Anslags-
äskanden
m. m.

Under återopande av vad jag här förut yttrat, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1) till avbetalning å statsskulden för budgetåret 1929/1930 anvisa ett belopp av för-

slagsvis kronor 26,126,800,

därav för avsättning till fonden för statsskuldens amortering dels ett förslagsanslag å 16,100,000 kronor enligt 1 § i förordningen angående statsverkets fond av rusdrycksmedel, dels ock ett förslagsanslag å 1,800,000 kronor av statens inkomst från Luossavaara-Kiiruna-vaara aktiebolag; samt

2) medgiva, att för täckande av de i statsrådsprotokollet angivna förluster å lånemedelskapital må tagas i anspråk erforderligt belopp av fonden för statsskuldens amortering.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:
Svante Ericsson.

Bilaga 4.

Utgifter för kapitalökning.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 7 december 1928.

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDAVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG, LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Lindskog anmäler nedan angivna under departementets handläggning hörande ärende angående utgifter för kapitalökning under budgetåret 1929/1930 och yttrar därvid följande:

Från och med år 1918 har riksdagen årligen anvisat medel till räntefria lån för underlättande av studiemöjligheterna för begåvade, fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag. År 1920 beslöt riksdagen på förslag av Kungl. Maj:t, att en särskild fond, benämnd fonden för räntefria studielån, skulle inrättas och ställas under förvaltning av statskontoret, från vilken fond lån finge av Kungl. Maj:t utdelas för ifrågavarande ändamål. De medel, som av riksdagen åren 1918—1927 anvisats för räntefria studielån, uppgå till sammanlagt 2,400,000. För budgetåret 1928/1929 anvisades av 1928 års riksdag såsom kapitalökning för fonden för räntefria studielån ett extra reservationsanslag av 275,000 kronor.

*Räntefria
studielån.*

Bestämmelser om utdelande av ifrågavarande lån återfinnas i ett av Kungl. Maj:t den 19 juni 1919 utfärdat reglemente (svensk författningssamling nr 511) med däri den 16 juli 1920 (nr 540) och den 23 september 1927 (nr 357) vidtagna ändringar.

Kostnaderna för den nämnd, som jämlikt reglementet handlägger ärenden rörande ifrågavarande lån, hava under senare år bestritts med ett av riksdagen under åttonde huvudtiteln härför anvisat anslag, som för budgetåret 1928/1929 är i riksstaten uppfört med 5,000 kronor.

För den utdelning av räntefria studielån, som verkställdes år 1928 funnos till förfogande dels det av riksdagen för budgetåret 1928/1929 anvisade anslaget å 275,000 kronor, dels ock i statskontoret å fonden för räntefria

studielån då innestående disponibla tillgångar om i runt tal 134,700 kronor eller tillhopa omkring 409,700 kronor.

Den 4 maj 1928 utdelade Kungl. Maj:t dels *fortsatta* studielån åt 236 av 245 sökande med belopp växlande mellan 490 och 1,400 kronor samt till en sammanlagd summa av 288,640 kronor, dels ock *nya* studielån åt 100 av 736 sökande med belopp växlande mellan 600 och 1,400 kronor samt till en sammanlagd summa av 117,600 kronor. Tillhopa utdelades alltså 406,240 kronor.

Beträffande under år 1928 verkställda amorteringar och räntelikvider m. m. har jag från generalpoststyrelsens postsparbanksbyrå erhållit vissa upplysningar, av vilka framgår följande, avseende tiden intill den 14 november 1928.

Under år 1928 hade till postsparbanken influtit från år 1927 resterande kapitalavbetalningar 28,862 kronor 76 öre och ränta 5,492 kronor 62 öre. För år 1927 återstode ännu oguldet kapital 8,173 kronor 45 öre och ränta 4,661 kronor 70 öre. Enligt fastställda amorteringsplaner förfölle under år 1928 kapitalavbetalningar till sammanlagt belopp av 140,209 kronor 36 öre och låntagarna påförda räntor för samma år utgjorde tillhopa 20,930 kronor 65 öre. Hos postsparbanken funnes ineliggande i anspråk icke tagna lånemedel till belopp av 15,205 kronor, vilket belopp skulle i samband med nästföljande årsredogörelse återlevereras till statskontoret. Sammanlagda summan av här angivna belopp utgjorde 223,535 kronor 54 öre.

Då vid 1928 års utdelning intet av samma års amorteringar togs i anspråk, skulle hela nyssnämnda belopp, efter avdrag av räntebeloppen å sammanlagt 31,089 kronor 97 öre, eller således 192,450 kronor 57 öre stå till förfogande för 1929 års utlåning, varjämte av det å fonden för räntefria studielån i statskontoret vid slutet av budgetåret 1927/1928 innestående beloppet, 134,708 kronor 98 öre, en summa av 3,468 kronor 98 öre, som ej tagits i anspråk vid samma utdelning, skulle kunna disponeras för nästa fördelning. Hela det disponibla beloppet för 1929 års utdelning skulle alltså, under förutsättning att föregående års amorteringsbelopp i bestämd ordning inbetalas och att, i likhet med vad förut ägt rum, årets amorteringar ej tagas i anspråk, bliva 195,919 kronor 55 öre eller i runt tal 195,900 kronor. Erinras må emellertid därom, att Kungl. Maj:t i flera fall på därom gjord ansökning beviljat låntagare uppskov med år 1928 förfallen amortering till år 1929, varför sistnämnda siffra bör något minskas.

Om man räknar med en låneutdelning år 1929 till samma belopp som 1928 års utdelning eller i runt tal 406,200 kronor skulle, under nyss angivna förutsättningar, för budgetåret 1929/1930 erfordras ett tillskott av 210,300 kronor. Med hänsyn såväl till de av Kungl. Maj:t beviljade uppskoven med verkställande av föreskrivna amorteringar som även därtill, att med all sannolikhet ej alla amorteringar i övrigt bliva i rätt tid erlagda, anser jag mig böra tillstyrka, att för budgetåret 1929/1930 av riksdagen äskas ett anslag av 226,000 kronor. Detta belopp bör, liksom under senare

år skett, i riksstaten uppföras såsom reservationsanslag till kapitalökning för ifrågavarande fond.

Jag bör erinra om att 1924 års riksdag på förslag av Kungl. Maj:t bestämt, att det för denna fond erforderliga anslagsbeloppet skall täckas med andra statsinkomster än lånemedel.

Beträffande ersättning under budgetåret 1929/1930 åt postverket för dess bestyr med lånerörelsen samt sättet för bestridande av kostnaderna för den nämnd, som under samma år må komma att handlägga ärenden rörande omförmälda studielån, kommer jag att i annat sammanhang framställa förslag.

På grund av vad jag nu anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom kapitalökning för fonden för räntefria studielån för budgetåret 1929/1930 anvisa ett *extra* reservationsanslag av kronor 226,000: —.

Vad föredragande departementschefen sålunda hemställt behagar Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan av statsrådets övriga ledamöter, bifalla samt förordnar tillika, att utdrag av protokollet härom skall tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande av förslag till riksstat för nämnda budgetår.

Ur protokollet:
Sven Raab.

Bil. 5.

Utgifter för kapitalökning.

*Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 januari 1929.*

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden
LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDAVIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG,
LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Johansson anmäler de ärenden rörande utgifter för kapitalökning för budgetåret 1929/1930, som angå jordbruksdepartementet, och yttrar därvid följande:

Statens utlåningsfonder.

[1.] **Statens avdikningslånefond.** Sedan lång tid tillbaka hava lån av statsmedel utgått till företag, avseende avdikning av sankta marker och vattenavtappningar. Utlåningen har tidigare skett från den för ändamålet bildade odlingslånefonden. Vid 1926 års riksdag ändrades villkoren för denna lånerörelse, och i samband därmed ändrades fondens benämning till statens avdikningslånefond. Lånerörelsen berör torrlägningsföretag, vilka avse höjande av alstringsförmågan hos mark med hänsyn till dess utnyttjande såsom åker eller ständig slätter- och betesvall. Gällande villkor för lån från statens avdikningslånefond äro meddelade i kungörelsen den 11 juni 1926 (nr 258).

Jämlikt riksdagens beslut har, såvitt angår senare år, det belopp, vartill lån ur fonden fått för år högst beviljas, uppgått till

för budgetåret 1926/1927		kronor 3,800,000
» » 1927/1928		» 3,000,000
» » 1928/1929		» 3,000,000.

Utöver till fonden inflytande kapitalinbetalningar har fonden under nämnda budgetår tillförts följande anslag för kapitalökning:

Bihang till riksdagens protokoll 1929. 1 saml.

för budgetåret 1926/1927		kronor 2,600,000
» » 1927/1928		» 1,000,000
» » 1928/1929		» 700,000.

Med skrivelse den 31 augusti 1928 har *lantbruksstyrelsen* gjort framställning om beredande av medel för budgetåret 1929/1930 för fortsatt utlåning från fonden. Härav inhämtas i huvudsak följande.

Vad först anginge *utlåningsbehovet* hade enligt till *lantbruksstyrelsen* inkomna meddelanden Kungl. Maj:t under budgetåret 1927/1928 beviljat lån från fonden till 363 företag med sammanlagt 2,936,160 kronor. Härutöver hade under samma budgetår *lantbruksstyrelsen* hos Kungl. Maj:t tillstyrkt lån till 30 företag med sammanlagt 382,490 kronor.

Vid ingången av budgetåret 1928/1929 funnes hos *lantbruksstyrelsen* inneliggande ansökningar om lån från statens avdikningslånefond till 141 företag. De lånebelopp, som till dessa företag komme att tillstyrkas, kunde approximativt uppskattas till sammanlagt 1,200,000 kronor. Vidare torde med ledning av erfarenheterna från de närmast föregående åren kunna beräknas, att under budgetåret 1928/1929 ansökningar om lån inkomme till ett sammanlagt belopp av 2,600,000 kronor. För budgetåret 1928/1929 skulle det erforderliga lånebeloppet sålunda uppgå till $(382,490 + 1,200,000 + 2,600,000 \text{ kronor} =) 4,182,490$ kronor eller i runt tal 4,200,000 kronor. Då emellertid endast 3,000,000 kronor funnes för ändamålet tillgängliga, beräknades ansökningar om lån från fonden motsvarande ett sammanlagt belopp av omkring 1,200,000 kronor bliva överförda till budgetåret 1929/1930.

Huru stort lånebehovet i övrigt kunde komma att bliva under sistnämnda budgetår, kunde ej för närvarande tillförlitligt bedömas. *Lantbruksstyrelsen* ansåge sig likväl, med beaktande av önskvärdheten att antalet från föregående budgetår balanserade ansökningar måtte kunna nedbringas, icke kunna beräkna det för budgetåret 1929/1930 erforderliga utlåningsbeloppet lägre än till 3,400,000 kronor.

I fråga om den *ökning av fondens kapital*, som kunde bliva erforderlig med hänsyn till tidigare medgivna tillfälliga höjningar av det årliga utlåningsbeloppet och nu ytterligare ifrågasatt tillfällig höjning, finge framhållas att, då de första annuiteterna å beviljade lån inbetalades först under det sjunde året efter det den första utbetalningen från lånet skett och då annuiteterna å de sedan 1919 höjda utlåningsbeloppen ännu icke hunnit inflyta i nämnvärd omfattning, kapital torde böra tillföras fonden, för att utbetalningar av beviljade lån skulle under budgetåret 1929/1930 kunna ske i vederbörlig ordning. Huru stort belopp som för detta ändamål kunde bliva erforderligt för nämnda budgetår vore beroende av fondens nuvarande ställning, varom det icke torde ankomma på *lantbruksstyrelsen* att avgiva yttrande. För ifrågavarande ändamål syntes det emellertid *lantbruksstyrelsen*, att för budgetåret 1929/1930 ett belopp av minst 3,000,000 kronor borde vara tillgängligt.

Lantbruksstyrelsen hemställer i överensstämmelse härmed, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder i syfte att lån från statens avdikningslånefond finge under budgetåret 1929/1930 beviljas till sammanlagt 3,500,000 kronor samt att fonden tillfördes kapitalökning i sådan omfattning, att under sagda budgetår 3,000,000 kronor funnes tillgängliga för utbetalningar av beviljade lån.

I infortrat yttrande den 4 oktober 1928 har *statskontoret* verkställt följande beräkning angående behovet av kapitalökning till fonden för budgetåret 1929/1930:

För utlämnande av lån å statens avdikningslånefond finnes för närvarande kapitaltillgångar å

cirka kronor 3,170,000

Under återstående delen av budgetåret 1928/1929 beräknades amorteringar komma att tillföras fonden å tillhoppa » 800,000

Sedan summan av dessa tillgångar » 3,970,000

tagits i anspråk för de lån, som under återstående delen av budgetåret 1928/1929 beräknades komma att utlämnas eller tillsammans » 2,120,000

återstode den 30 juni 1929 disponibla för utlämnande av lån kronor 1,850,000.

Detta senare belopp skulle sålunda under budgetåret 1929/1930 jämte under samma budgetår inflytande amorteringar, beräknade till 900,000 kronor, vara tillgängligt för utbetalningar av beviljade lån.

Då emellertid låneutbetalningarna av lantbruksstyrelsen beräknades komma att under budgetåret 1929/1930 uppgå till 3,000,000 kronor, torde å riksstaten för samma budgetår böra under utgifter för kapitalökning uppföras ett anslag till statens avdikningslånefond å (3,000,000 — 2,750,000 =) 250,000 kronor.

Framhållas torde, att ovanstående kalkyler grundats å av lantbruksstyrelsen för budgetåren 1928/1929 och 1929/1930 beräknade låneutbetalningar samt att sålunda beräknade belopp, respektive 3,200,000 kronor och 3,000,000 kronor, vore högre än summan utlämnade lån för vart och ett av de sistförflutna två åren. Den beräknade ökningen i utbetalningarna syntes dock motiverad av den ökade utlåningsrätt, som varit medgiven för budgetåren 1925/1926 och 1926/1927.

Vad angår frågan om storleken av det sammanlagda lånebelopp, som under instundande budgetår må av Kungl. Maj:t medgivas från statens avdikningslånefond, har lantbruksstyrelsen därutinnan föreslagit 3,500,000 kronor eller 500,000 kronor högre belopp än som fastställts för ett vart av budgetåren 1927/1928 och 1928/1929. Med hänsyn till angelägenheten att begränsa statens upplåning kan jag icke tillstyrka, att maximibeloppet för utlåningen sättes högre än för innevarande budgetår eller till 3,000,000 kronor. *Departements-
chefen.*

För tillgodoseende av behovet av kapitalökning torde i överensstämmelse med statskontorets förslag ett belopp av 250,000 kronor böra upptagas för ändamålet.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) medgiva, att Kungl. Maj:t må under budgetåret 1929/1930 från statens avdikningslånefond bevilja lån å tillhoppa högst 3,000,000 kronor;

b) såsom kapitalökning för sagda fond för budgetåret
1929/1930 anvisa ett *reservationsanslag*
av kronor 250,000.

[2.] **Egnahemslånefonden.** Vid 1904 års riksdag beslöts inrättande av egnahemslånefonden och antogs därvid för första gången allmänna bestämmelser för den sålunda beslutade statliga egnahemslånerörelsen. Efter åtskilliga ändringar av dessa bestämmelser gälla från och med den 1 januari 1929 kungörelsen den 8 juni 1928 (nr 217) angående allmänna grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten samt kungörelsen samma dag (nr 218) med reglementariska föreskrifter rörande den statsunderstödda egnahemslåne- och premielåneverksamheten.

Sedan under en följd av år den medgivna årsutlåningen från fonden bestämts till 18,000,000 kronor, varav 12,500,000 kronor för jordbrukslägenheter och 5,500,000 kronor för bostadslägenheter, höjdes genom beslut av 1928 års riksdag (prop. nr 97; R. skr. nr 232) årsutlåningsbeloppet för 1929 till 20,000,000 kronor, varav 14,500,000 kronor för jordbrukslägenheter och 5,500,000 kronor för bostadslägenheter. Såsom kapitalökning till egnahemslånefonden för budgetåret 1928/1929 anvisades av riksdagen 9,000,000 kronor.

I skrivelse den 8 augusti 1928 har *statens egnahemsstyrelse* gjort framställning rörande beloppet för utlåningen för 1930 samt om kapitalökning för fonden för budgetåret 1929/1930; och inhämtas av skrivelsen i huvudsak följande.

Vad anginge *utlåningsbeloppet för 1930* syntes detta åtminstone icke böra sättas lägre än för 1929. Efterfrågan å egnahemslån vore redan nu rätt avsevärt större än tillgången på lånemedel, och genom den vid 1928 års riksdag beslutade reformeringen av den statsunderstödda egnahemsverksamheten torde en mera omfattande verksamhet vara att förvänta för nybildning av större, bärkraftiga jordbruksegnahem, arrendejordbruks frilösning och ofullständiga jordbruks utveckling genom tilläggs lån. Då emellertid intet stöd ännu funnes för uppgörande av beräkningar om rörelsens utveckling och det möjligen ökade lånebehovet, syntes det egnahemsstyrelsen vara lämpligt, att för 1930 beräknades samma utlåningsbelopp som för 1929 eller 20,000,000 kronor, varav 14,500,000 kronor för jordbrukslägenheter och 5,500,000 kronor för bostadslägenheter. Någon minskning av det för bostadslägenheter avsedda lånebeloppet torde, med hänsyn till den i detta hänseende rådande stora efterfrågan, icke lämpligen kunna göras, även om bostadskreditsakkunnigas förslag, avseende huvudsakligen bostadslån för städerna, bleve genomfört vid 1929 års riksdag.

Kapitalökningsbehovet för egnahemslånefonden för budgetåret 1929/1930 beräknades sålunda:

Låneförmedlarnas påräkneliga utbetalningar $\frac{1}{7}$ 1929— $\frac{30}{100}$ 1930 å beviljade egnahemslån	kronor 19,000,000
Dessa utbetalningar torde kunna bestridas med av vissa förmedlare redan innehavda odisponerade lånebelopp till så stor del som motsvarade ungefär	» 3,000,000

Låneförmedlarnas behov att under tiden $\frac{1}{7}$ 1929— $\frac{30}{6}$ 1930 i statskontoret utbekomma ytterligare lånemedel	kronor 16,000,000
Härför torde kunna disponeras dels sannolik kassabehåll- ning i fonden den $\frac{1}{7}$ 1929	kronor 2,500,000
dels påräkneliga amorteringar våren 1930	» 3,500,000 » 6,000,000
Såsom kapitalökning för budgetåret 1929/1930 erfordrades återstående belopp	kronor 10,000,000.

I remissutlåtande i ärendet den 21 september 1928 anför *statskontoret*, att enligt utlåtandet vidfogad inom statskontoret verkställd beräkning skulle för utlämnande av lån från egnahemslånefonden erfordras en kapitalökning å fonden under budgetåret 1929/1930 å 13,000,000 kronor. Under förutsätt-
ning emellertid att, enligt vad statens egnahemsstyrelse upplyst, utbetal-
ningarna under nämnda budgetår kunde bestridas med av vissa förmedlare
redan innehavda odisponerade lånebelopp till ett belopp av ungefär 3,000,000
kronor, hade statskontoret intet att erinra mot det av statens egnahems-
styrelse föreslagna kapitalökningsanslaget till fonden å 10,000,000 kronor.

Mot egnahemsstyrelsens förslag har jag intet att erinra och får förden- *Departements-*
skull hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att *chefen.*

- a) medgiva, att Kungl. Maj:t må för 1930 bevilja
statslån från egnahemslånefonden intill ett belopp av
20,000,000 kronor, därav 14,500,000 kronor för jordbruks-
lägenheter och 5,500,000 kronor för bostadslägenheter;
- b) såsom kapitalökning för sagda fond för budgetåret
1929/1930 anvisa ett *reservationsan-*
slag av kronor 10,000,000.

[3.] **Jordförmedlingsfonden.** Vid 1907 års riksdag inrättades jordför-
medlingsfonden. De närmare bestämmelser, som från och med 1929 reglera
utlåningen ur denna fond, återfinnas i kungörelsen den 8 juni 1928 (nr 217)
angående allmänna grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten
och kungörelsen samma dag (nr 219) med reglementariska föreskrifter rörande
den statsunderstödda jordförmedlings- och jordanskaffningsverksamheten.

Jämlikt förstnämnda kungörelse må statslån från jordförmedlingsfonden
utlämnas *dels* såsom jordanskaffningslån åt hushållningssällskap för använ-
dande, under vissa villkor, till inköp av viss fastighet, lämplig att helt eller
delvis användas för bildande av egna hem huvudsakligen för jordbruks-
ändamål, samt för bestridande av de för fastighetens exploatering i dylikt
syfte förenade kostnader, *dels* såsom förlagslån åt i samma kungörelse om-
förmälda låneförmedlande aktiebolag och föreningar för användande såsom
rörelsekapital vid inköp och exploatering av fastighet av nyss nämnd art.

Vad beträffar storleken av de belopp, som under 1929 få användas för

de nyssnämnda båda lånetyperna, må erinras, att 1928 års riksdag (skr. nr 232) medgav, *dels* att Kungl. Maj:t finge av jordförmedlingsfondens kapitalbehållning till jordanskaffningslån disponera under 1929 tillhopa högst så stort belopp, att vad som utestode i beviljade jordanskaffningslån icke vid något tillfälle under sagda år överstege 1,500,000 kronor, *dels ock* att den del av jordförmedlingsfondens till ny utlåning disponibla kapitaltillgång, som ej anvisades såsom jordanskaffningslån, finge av Kungl. Maj:t under 1929 användas för utlämnande av förlagslån åt aktiebolag och föreningar. Den 8 juni 1928 förordnade Kungl. Maj:t, att statens egnahemsstyrelse finge för utlämnande av jordanskaffningslån disponera under 1929 tillhopa högst så stort belopp, att vad som utestode i beviljade jordanskaffningslån icke vid något tillfälle under sagda år överstege 1,500,000 kronor.

I skrivelse den 8 augusti 1928 har *statens egnahemsstyrelse*, då det av 1928 års riksdag sålunda lämnade medgivandet ifråga om storleken av utlåningen av jordanskaffningslån och förlagslån endast avsåge år 1929 samt intet inträffat, som icke påkallade att liknande medgivande lämnades jämväl för 1930, föreslagit, att hemställa om motsvarande medgivande måtte göras beträffande 1930.

*Departements-
chefen.* I enlighet med egnahemsstyrelsens förslag hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

dels att av jordförmedlingsfondens kapitalbehållning må under 1930 till jordanskaffningslån åt hushållnings-sällskap av statens egnahemsstyrelse disponeras tillhopa högst så stort belopp, att vad som utestår i beviljade jordanskaffningslån icke vid något tillfälle under sagda år må överstiga 1,500,000 kronor,

dels ock att den del av jordförmedlingsfondens till ny utlåning disponibla kapitaltillgång, som ej anvisas såsom jordanskaffningslån, må under 1930 av Kungl. Maj:t användas för utlämnande av förlagslån åt aktiebolag och föreningar.

[4.] **Kraftledningslånefonden.** Kraftledningslånefonden inrättades enligt beslut vid 1918 års riksdag. Allmänna bestämmelser för denna lånerörelse hava meddelats genom kungörelse den 13 september 1918 (nr 718), däri ändringar vidtagits genom kungörelserna nr 480/1919, nr 194/1923 och nr 366/1925.

Jämlikt riksdagens beslut har det belopp, vartill lån ur fonden fått för året högst beviljas, under senare år uppgått till

» 1926		2,500,000 kronor	
» 1927		2,500,000	»
» 1928		2,000,000	»

Med hänsyn till å fonden förefintlig för utlåning under 1928 disponibel kapitalbehållning erfordrades för innevarande budgetår icke någon anslagsanvisning till fonden.

I gemensam skrivelse den 30 augusti 1928 hava *kommerskollegium* och *lantbruksstyrelsen* gjort framställning om kapitalökning för fonden för budgetåret 1929/1930 m. m. Ämbetsverken framhålla, att av verkställda beräkningar rörande fondens disponibla kapitaltillgång intill utgången av 1929 framginge, att en utlåning av samma storlek, som den för 1928 medgivna eller högst 2,000,000 kronor, kunde äga rum jämväl under 1929 utan att fonden behövde tillföras ytterligare kapital.

Ehuru låneanspråken under 1928 och närmast föregående år visat en betydande nedgång, anse ämbetsverken önskvärt att jämväl under 1929 måtte kunna, därest så skulle visa sig behöfligt, beviljas lån från fonden till belopp av 2,000,000 kronor.

Statskontoret har i remissutlåtande i ärendet den 2 oktober 1928 anfört följande.

För utlämnande av lån från kraftledningslånefonden funnes för närvarande kapitaltillgångar om tillhopa cirka 5,660,000 kronor, varav 5,290,000 kronor innestode hos riksgäldskontoret och 370,000 kronor å statsverkets giroräkning i riksbanken. Amorteringar beräknades komma att under återstående delen av budgetåret 1928/1929 tillföras fonden till ett belopp av 375,000 kronor och under budgetåret 1929/1930 till ett belopp av 625,000 kronor.

Nu nämnda kapitaltillgångar å kraftledningslånefonden om tillsammans 6,660,000 kronor vore bundna dels av vissa utav kommerskollegium och lantbruksstyrelsen beslutade, men av vederbörande låntagare ännu ej i anspråk tagna anvisningar för åren 1924/1927, uppgående till sammanlagt 2,085,000 kronor, dels ock av en utav nämnda myndigheter hittills icke utnyttjad utlåningsrätt för åren 1927 och 1928, enligt meddelade uppgifter omfattande ett belopp av 2,339,100 kronor.

Därest från förut angivna kapitaltillgångar å 6,660,000 kronor undantoges vad sålunda på grund av hittills medgiven utlåning å fonden kunde beräknas högst komma att utlämnas såsom lån eller tillsammans (2,085,000 + 2,339,100 =) 4,424,100 kronor, återstode såsom helt odisponerade å fonden 2,235,900 kronor.

Statskontoret ansåge med stöd av dessa beräkningar, i likhet med kommerskollegium och lantbruksstyrelsen, att något anslag till kapitalökning å kraftledningslånefonden under budgetåret 1929/1930 icke erfordrades för mötande av en för 1929 medgiven utlåning å 2,000,000 kronor.

I överensstämmelse med myndigheternas förslag vill jag tillstyrka, att jämväl för 1929 utlåning från ifrågavarande fond må äga rum intill ett belopp av 2,000,000 kronor. Såsom av utredningen i ärendet framgår, erfordras för utlåning till sådant belopp icke något kapitaltillskott till fonden för instundande budgetår.

Departements-
chefen.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att lån ur kraftledningslånefonden må under 1929 beviljas till ett belopp av högst 2,000,000 kronor.

Statsrådets övriga ledamöter instämma i vad departementschefen hemställt under förestående punkter 1—4.

Hans Maj:t Konungen lämnar bifall till vad departementschefen hemställt samt förordnar, att utdrag av detta protokoll skall överlämnas till finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande av förslag till riksstat för budgetåret 1929/1930.

Ur protokollet:
Rune Thygesen.